

ȘTEFAN COSTEA

DUMITRU D. COSTEA

ȘEITIN

O așezare milenară românească de pe
Mureșul Inferior

EDITURA MIRADOR

Capitolele și paragrafele au fost elaborate după cum urmează:

- ȘTEFAN COSTEA: II, III, IV, V 1, 2, d, e; VI, VII, VIII, IX, X.

. Prof. DUMITRU D. COSTEA: I, V 2, a, c, 3; IX, X.

Anexa *Jocul popular* a fost realizată de VIOREL NISTOR, directorul Centrului de Conservare a Creației Populare a județului Arad.

Coperta: Iosif Stroia

© Editura *MIRADOR*

Consilier editorial: VASILE DAN

Editor: IOAN MATIUȚ

SC *ARMEDIA PRESS* SRL

Editura *MIRADOR*

Tipărită la *MULTIMEDIA* Arad

ISBN 973-9284-25-6

ȘTEFAN COSTEA
Prof. DUMITRU D. COSTEA

ȘEITIN

**O așezare românească milenară de pe
Mureșul Inferior**

1998

SUMAR

Cuvânt introductiv	7
CAPITOLUL I. Repere în timp	9
a) Epoca veche;	9
b) Perioada secolelor IV-IX;	12
c) Epoca medievală; perioada feudalismului timpuriu - sec. IX-mijlocul sec. XIV;	13
d) Perioada feudalismului dezvoltat (mijlocul sec. XIV - sec. XVII și perioada descompunerii feudalismului sec. XVII - 1821);	18
e) Epoca modernă (1821-1918);	30
CAPITOLUL II. Cadrul natural. Așezare. Condiții fizico-geografice	39
a) Așezarea. Întinderea, forma terenului, vecinătatea;	40
b) Relieful;	41
c) Clima locală;	42
d) Apele;	44
e) Solul și subsolul;	46
f) Flora și fauna spontană, locală;	47
CAPITOLUL III. Populația. Evoluția demografică	51
CAPITOLUL IV. Economia și viața socială locală	60
1. De la economia rurală de "obște", la economia "aservită", prefeudală și feudală (1138-1848);	60
2. Dezvoltarea economico-socială premodernă și modernă (1848-1945)	74
3. Evoluția modului și nivelului de trai:	100
a) Gospodării și construcții gospodărești. Locuința și modul de locuire;	100
b) Portul popular și evoluția sa;	109
c) Alimentația și sistemul alimentar;	114
d) Sănătatea. Evoluția stării sanitare.	119
CAPITOLUL V. Viața culturală și spirituală:	124
1. Învățământul	126
a) Apariția și evoluția învățământului confesional (1770-1918);	126

b) Învățământul local de stat în perioada interbelică;	142
c) Evoluția învățământului în perioada 1945-1989;	152
2. Cultura tradițională și modernă	158
a) Lexicul local	158
b) Cântecul și jocul popular;	161
c) Tradiții, datini și obiceiuri;	163
d) Primele formații culturale pentru adulți;	187
e) Dezvoltarea culturală modernă (1920-1945);	192
3. Credința, biserica, viața religioasă.	195
CAPITOLUL VI. Evoluția economico-socială și culturală în perioada 1945-1989	221
CAPITOLUL VII. ȘEITINUL la 860 de ani de la prima atestare documentară	229
CAPITOLUL VIII. Perspective	251
CAPITOLUL IX. Anexe	261
CAPITOLUL X. Bibliografie	406

CUVÂNT INTRODUCATIV

Supunem atenției cititorului această lucrare istorică-monografică, elaborată cu prilejul împlinirii a 860 de ani de la prima atestare documentară a Șeitinelui, în dorința de a contribui la reconstituirea destinului istoric al unei așezări românești din câmpia de vest a țării și la descifrarea viitorului său.

Ne-am asumat o asemenea responsabilitate temerară, dată fiind complexitatea, vastitatea și eforturile de investigație solicitate de urmărirea cât mai fidelă și mai complect posibilă a evoluției unei comunități sociale și umane pe o perioadă de cel puțin 1000 de ani, ca un pios omagiu pe care ne simțim datori să îl aducem moșilor și strămoșilor noștri, ca și celor ce își duc viața astăzi aici ca fii ai comunei în care ne-am născut, am crescut, am trăit, am suferit și ne-am bucurat alături de consătenii din generațiile noastre.

Am elaborat lucrarea și din datoria pe care am resimțit-o, de a readuce în atenția contemporanilor noștri, date, fapte, evenimente, procese petrecute în una din cele mai vechi așezări rurale românești, în măsură să explice, pe de o parte dăinuirea neîntreruptă a unei comunități românești, în continuă confruntare cu vicisitudinile istoriei specifice locului, iar, pe de altă parte, pentru a semnala necesitatea și actualitatea imperioasă a efectuării unor asemenea "bilanțuri istorice", ca bază pentru proiecția devenirii viitoare a localităților și comunităților umane rurale contemporane. Aceasta, întrucât, în prezent ne aflăm antrenați în profunde procese de schimbări și transformări, pe toate planurile muncii și vieții, individuale și de grup, într-o lume a globalizării problemelor fundamentale ale umanității și a creșterii din ce în ce mai rapide a interdependențelor dintre persoane, grupuri sociale, popoare, națiuni și state.

În astfel de momente, lucrări ca aceasta se pot constitui în puncte de referință, în măsură să sprijine colectivitățile sociale

locale să descifreze mai adecvat, în ce sensuri și cu ce mijloace pot participa la conturarea devenirii lor viitoare, în "vârtejurile" și "zbaterile" de toate felurile în care sunt angrenate astăzi.

Am consimțit la realizarea lucrării și în dorința de a răspunde înaltei conștiințe patriotice manifestată de înaintașii noștri care au resimțit necesitatea unei asemenea acțiuni și la împlinire a 800 de ani de la atestarea comunei (înv. Gh. Răsădean) și pe durata a aproape 70 de ani ai secolului nostru (înv. Ștefan Bozian care și-a dedicat întreaga viață realizării unui astfel de obiectiv).

Nu în ultimul rând, am fost încurajați în eforturile noastre de actualele autorități administrative locale și, în primul rând de Consiliul local și Primăria comunei, în frunte cu Ilie Avram, primarul comunei, Nelu Vădăsan viceprimar și Roman Feier secretar și de Consiliul Județean Arad, prin președintele său, ing. Dan Ivan, fiu al comunei care, împreună cu alți colaboratori, de asemenea fii ai comunei, profesorul Achim Alexa vicepreședinte al Consiliului, Ștefan Octavian Pascu consilier județean, directorul general al Direcției de Muncă și Protecție Socială a Județului, Nelu Cristea directorul Casei Județene de Cultură Arad au sprijinit nu numai moral, ci și material, realizarea acestei lucrări. O contribuție deosebită la apariția lucrării a avut-o și domnul Ioan Matiuț, directorul Editurii *MIRADOR* care, cu modestie și eficiență a făcut posibilă apariția lucrării în timp record. Tuturor le adresăm călduroase mulțumiri.

În ceea ce privește conținutul propriu zis al lucrării datorăm grațitudine nemărginită, omului de carte, săteanului nedezmintit și patriotului înflăcărat care a fost învățătorul și, mulți ani, directorul școlii din sat - Ștefan Bozian - fără ale cărui căutări și însemnări neobosite, istorice și de viață socială culturală locală, reunite în două volume manuscris: "Însemnări monografice despre comuna Șeitin, județul Arad", n-am fi putut duce la bun sfârșit propriile noastre investigații și acumulări. Îi suntem, în același timp, recunoscători doamnei Popa Rodica, fiica învățătorului Ștefan Bozian, care cu generozitate și cu încredere ne-a pus la îndemână tot materialul adunat de tatăl său pe parcursul unei întregi vieți. Și lor, pios omagiu și mulțumiri.

Autorii

Cap. I. REPERE ÎN TIMP

a) Epoca veche

Existența și activitatea omului în spațiul, carpato-danubian urcă în paleolitic și se dezvoltă continuu cu răbdare, prin cercetarea arheologică. Unii specialiști indică apartenența spațiului nostru la marea arie a antropogenezei. Pământul românesc cuprinde o imensă arhivă care ni se dezvoltă, uneori, prin descoperiri întâmplătoare.

Cea mai veche peșteră locuită de om în spațiul românesc este socotită așezarea din "Peștera Cioarei", Boroșteni, jud. Gorj, cercetată prin folosirea metodei radiocarbonului și datată din musterian (paleoliticul mijlociu), 47.500 (+3200 -1100) ani î.Hr. Se spune că acești oameni trăiau în cete și își asigurau hrana prin vânătoare și cules.¹

Trecerea la piatra șlefuită (neolitic 5500-2500) este atestată în diferite arii de locuire. Cea mai veche este de tipul Criș, identificată în peste 300 de puncte. Purtătorii acestei culturi realizează prima unificare culturală și etnică a populației din regiunile carpato-dunărene.

Șeitinul, străveche așezare românească din Câmpia vestică, are o bogată tradiție istorică și culturală acumulată încă din cele mai vechi timpuri. Cele mai vechi urme de viață umană, descoperite în hotarul comunei, în locul numit "Tăietură" provin din neolitic, remarcându-se cele aparținând culturii Tisa.

Existența omului în bazinul inferior al Mureșului, râu bogat în pește, având un curs domol, cu țărături înalte și rezistente, lunci întinse și fertile, numeroase zăvoaie de foioase, vegetație rapidă și infiltrații de păduri, a fost atestată prin descoperirile arheologice efectuate la Șeitin, la "Tăietură", în 1975 de cercetătorul Mihai Blăjan, asistat de învățătorul Ștefan Bozian și directorul Școlii, profesorul Constantin Șiclovan (ceramică din neoliticul mijlociu și bordeie, vetre de foc, ceramică din epoca

bronzului). Învățătorii Adrian Mann și Ștefan Bozian au adunat², începând din anul 1957, urmele arheologice descoperite întâmplător de ei, depunându-le pentru păstrare în muzeul școlii din localitate.

Din epoca bronzului (1800-800 î.Hr.) au fost identificate materiale arheologice, tot la "Tăietură", (peste vechea așezare) specifice traco-geto-dacilor, culturii Periam-Pecica.

În epoca fierului (800 î.Hr. - sec. I d.Hr.), când a avut loc consolidarea marilor familii etnico-lingvistice, a marelui bloc tracic, a cărui ramură nordică erau geto-dacii, mărturiile arheologice sporesc. Ele s-au găsit la sud-vest de sat și în locul numit "Sălanca". Câteva descoperiri întâmplătoare din anii 1918-1919, constând din vase de lut ars (cinci exemplare, în curtea casei cu nr. 65) și, ulterior, încă trei vase urnă, pierdute fără a fi cercetate de specialiști au semnalat faptul că pe vatra comunei ar exista și alte vestigii arheologice.³

Herodot, "părintele istoriei" ne-a lăsat cea mai veche mențiune istorică scrisă despre geți, relatând campania împăratului persan Darius împotriva Sciților (în 514 î.Hr.). El a scris că, spre deosebire de alte neamuri trace, geții au luat o decizie "nesăbuită", hotărând să reziste. "Au fost robiți pe dată, măcar că ei sunt cei mai viteji și cei mai dreپți dintre traci". Herodot menționează că "geții se cred nemuritori", adică admit nemurirea sufletului, care după moartea pământească va merge la divinitatea lor, Zamolxis.⁴

Istoricul, geograful și etnograficul antic, Strabo scrie că dacii și geții vorbeau "aceeași limbă" și locuiau între Tisa, Dunăre, Marea Neagră și Nistru, trecând și peste aceste hotare. Ptolemeu - geograful antichității și Plinius cel Bătrân menționează aceeași graniță de vest a geto-dacilor pe râul Marus (dacicul Maris, Mureșul de azi). În extremitatea de vest a Daciei, spre Tisa mijlocie, pe Valea Mureșului, Ptolemeu menționează și orașul Ziridava, așezare dacică, alături de alte așezări (cca. 47).

Izvoarele arheologice și cele scrise dovedesc prezența și participarea continuă a geto-dacilor la istoria umană a sud-estului european, începând din secolul VII/VI î.Hr. Civilizația și istoria lor politică se interferează cu istoria și civilizația Greciei clasice și

elenistice, apoi cu istoria și civilizația Romei republicane și imperiale, încheindu-se cu sinteza daco-romană.

În perioada statului liber geto-dac, vatra străbunilor așezării noastre a fost cuprinsă în aria acestui stat - Statul lui Burebista (80-44 î.Hr.) extinzându-se spre vest, până în zona Dunării de mijloc, iar statul lui Decebal (87-106 d.Hr.) a existat până dincolo de Tisa.

Perioada stăpânirii romane în Dacia (106-275) a durat timp de 165 de ani și reprezintă un exemplu de aculturație (întâlnirea între două culturi) - cea autohtonă, geto-dacă și cea romană, o întâlnire în cadrul căreia cele două culturi au dialogat, s-au confruntat, iar una din ele, cea romană a ieșit biruitoare, întrucât a fost asimilată de băștinași.

Dacia a fost una din cele mai bogate și mai populate provincii ale Imperiului roman. Ea a cuprins Transilvania, întreg Banatul, Oltenia, Muntenia, sudul și vestul Moldovei, iar "influența civilizatorie romană s-a întins și asupra regiunilor limitrofe, adică asupra Crișanei, asupra regiunii de la nord de Transilvania până la apa Tisei și asupra vestului Moldovei".⁵

Ptolemeu fixează hotarul spre apus al "Daciei" râul Tisa. Autorii atlasului istoric Hammond apărut la New York includ în Dacia romană și Crișana, până la actualul hotar al țării.

De la Apulum (Alba Iulia) pleca un drum (roman) care cobora pe râul Mureș, spre vestul provinciei Dacia. Urmele acestui drum se cunsoc până la Cenad.

Stăpânirea romană este atestată de izvoarele arheologice descoperite pe valea Mureșului. Urme arheologice din această perioadă au fost identificate în perimetrul comunei ȘEITIN la "Gropoai" (vase dacice și romane), în locul denumit "Săliștea de jos" (monede și cărămizi romane), la sud-vestul comunei și la locul numit "Flăgăriște" - (material arheologic datat în secolele II-IV d.Hr. aparținând dacilor liberi).

Părăsirea Daciei de către armata și administrația imperială a fost însoțită și de plecarea acelor care își urmăreau păstrarea bogățiilor adunate iar masa populației daco-romane a rămas pe loc, în interiorul fostei provincii.

b) *Perioada secolelor IV-IX*

Lingvistul român Sextil Pușcariu scria: "Oricât de paradoxal ar părea, evacuarea Daciei de armată și oficialități și lăsarea ei pradă barbarilor a fost una din cauzele care au favorizat menținerea romanismului în stânga Dunării. Dacă Roma ar fi opus aici o rezistență armată, năvălitorii ar fi distrus populația romană, trecând peste ea ca un ciclon peste un dig prea slab, măturând tot ce i se opunea în cale [...] Pe întinderea mare a provinciei lăsate în nordul fluviului în stăpânirea năvălitorilor, aceștia aveau loc să se răspândească în toate direcțiile; ei nu mai puteau izbi cu atâta putere, precum, valurile mării se pierd pe o întinsă plajă nisipoasă".⁶

"Năvălirile barbare", sau marile mișcări (deplasări) de populații din Europa de Est și din Asia Centrală nu au însemnat numai distrugeri și masacre. Specialiștii în istoria nomazilor au început să aprecieze că, în fapt, culturile nomade s-au angajat nu numai în războaie de pradă, dar și în negoț, în schimburi pașnice cu localnicii sedentari.

Totuși, aproape un mileniu (1000 de ani), informațiile despre autohtonii sedentari sunt sporadice (puține izvoare bizantine, slave, apusene și orientale). Băștinașii au "dispărut" din câmpul de vedere al observatorilor politici ai timpului.

Populația daco-romană sedentară a suportat succesiv valurile următoarelor populații migratoare: goții, cu cele două ramuri, vizigoții și ostrogoții (secolele II-IV), hunii lui Attila (434-453), gepizii, înlocuiți de avarii asiatici (în 566), slavii (secolul VI-VIII), bulgarii (679, 680), ungurii (896), pecenegii, cumanii (două neamuri vechi turcești), tătarii.

După încheierea etnogenezei românilor, în secolele VIII-IX, apar și primele mențiuni despre ei, în izvoarele scrise externe. După unii cercetători români cea mai veche mențiune despre români se află în Geografia armeanului Moise Chorenat'i (din Choren) care menționează "țara necunoscută, căreia îi zic Balak", la nord de țara bulgarilor (a doua jumătate a secolului al IX-lea).

Românii s-au numit întotdeauna, pe ei înșiși, rumâni sau români și au păstrat, conștiința originii lor romane.

Ceramica lucrată cu mâna sau la roată descoperită în vatra

așezării noastre, la "Sălanca" și la "Nimaș" dovedește existența populației daco-romane, organizată în obștea sătească al cărei centru presupunem că putea să fie situat în zona de pământ mai ridicată, existentă și astăzi în dreapta râului Mureș (terenul intravilan al comunei de azi). Unele urme arheologice, datate din veacul al VIII-lea au fost descoperite întâmplător în sud-estul comunei noastre, de un locuitor din comuna vecină Periam. Ele au fost predate Muzeului de istorie din Timișoara și semnalau existența unei necropole feudale. A urmat programarea efectuării unor săpături arheologice de către Institutul de arheologie din București, prin profesorul-arheolog G. Bichiru. Lucrările nu au început, autoritățile comunale refuzând să asigure forța de muncă locală.⁷

c) Epoca medievală. *Perioada feudalismului timpuriu* (sec. IX-mijlocul sec. XIV)

După încheierea etnogenezei românilor; izvoarele scrise, diverse, semnalează existența acestui nou popor organizat în formațiuni teritoriale cu întindere restrânsă, aflate în diferite stadii de alcătuire a instituțiilor lor politice, administrative și militare.

Cronica Gesta Hungarorum (Faptele ungarilor) scrisă de notarul sau secretarul regelui Bela, care nu-și dezvăluie identitatea și, de aici, cunoscut în istoriografie ca Anonymus, relatează că ungarilor ar fi întâlnit la sfârșitul secolului al IX-lea, în timpul incursiunilor făcute în Transilvania trei formațiuni statale: cea a lui Menumorut, în Țara Crișurilor, a lui Gelu, "un oarecare român", în "Terra Ultrasilvana" - țara de dincolo de pădure - probabil cu centrul la Dăbâca, jud. Cluj și a lui Glad, cu reședința la Keve, în Banatul sârbesc. Aceste informații sunt contestate de istoriografia ungară.

Examinând critic acest izvor; Nicolae Iorga, marele istoric român a scris: "Nimic nu se poate păstra din această povestire decât că, la intrarea lor în părțile de dincoace de Tisa, *ungurii au găsit o populație băștinașă româno-slavă, sau românească* pe urma slavilor, având voievozi în fruntea ei, ba chiar cnezi..."⁸

În vatra comunei noastre, s-a efectuat, în anul 1963, sub egida Muzeului județean Arad, o săpătură arheologică de sondaj

prin care s-a descoperit o necropolă feudală timpurie aparținând românilor localnici existenți în secolele X-XI d.Hr. *Era prima confirmare arheologică a unui cimitir autohton din sud-vestul țării noastre.* Arheologii au considerat atunci (în 1963) această descoperire ca fiind "o raritate". După trei decenii, au mai fost identificate și s-au cercetat mai mult de 150 de alte așezări rurale și necropole din Valea Mureșului inferior și din Banat, printre care în jud. Arad sunt: Bodrogu-Vechi, Cenad, Cladova, Cruceni, Felnac, Frumușeni, Lipova, Neudorf, Sânpentru German, Vladimirescu, Zăbrani.

La cercetările de la Șeitin au participat prof. Liviu Mărghitan, arheolog și, învățător Ștefan Bozian și profesor Constantin Șiclovan, localnici.

Necropola era situată pe o fostă terasă a Mureșului, în partea de sud-est a comunei, strada Aleea Mureș. Cimitirul feudal a fost dezafectat, în cea mai mare parte, prin scoaterea de nisip (1925-1945) pentru nevoile comunale.⁹

Cnezatele și voievodatele sunt menționate, în secolele X-XIII în tot spațiul carpato-danubian. Autoritatea lor a fost consolidată prin rolul pe care l-au avut de intermediari între autohtoni și migratorii care exercitau dominația asupra spațiului românesc.

Reduși numeric, pentru consolidarea dominației lor asupra Transilvaniei, ungurii s-au folosit și de alte elemente etnice: bașchirii, sașii și secuii. Primul grup de sași a sosit pentru pază, în timpul regelui Geza al II-lea (1141-1162) și a fost așezat în zona Oltului și a Sibiului (cca. 500 familii). În evul mediu, colonizările au fost un fenomen obișnuit. Regele Andrei al II-lea a chemat în Transilvania Ordinul cavalerilor teutoni, în 1211, care au fost așezați în Țara Bârsei, ei având o dublă misiune: să apere frontiera regatului și să organizeze acțiunile de prozelitism catolic printre români și cumani, dincolo de Carpați.

În timp ce se formau statele românești Țara Românească, Moldova și Dobrogea, Transilvania, aflată sub stăpânirea Regatului ungar, a cunoscut introducerea unor structuri ale feudalismului apusean dar, fiind locuită de populația românească și-a păstrat individualitatea politică-instituțională, prin menținerea

Voievodatului. Termenul latin "natio", "nationes" nu cuprindea, în acel timp, o întreagă comunitate etnică, ci numai pătura privilegiată. Ca urmare, aici, în Transilvania existau trei "națiuni" (politice): nobilimea maghiară, patriciatul săsesc și frunțașii secuilor.

Românii aveau și ei o nobilime cnezială și voievodală în: Țara Hațegului, Țara Făgărașului, Țara Maramureșului ș.a. și în districtele românești; în Țara Zărandului, în Banat etc. Dar, această nobilime românească, într-un regat cu "misiune apostolică", de răspândire a creștinismului catolic, toată populația românească, ortodoxă era socotită "schismatică" și privită cu reticență. În evul mediu, condiția individului era raportată, în ordine, astfel: în primul rând religia și confesiunea (creștin sau păgân); creștin catolic sau "schismatic"; al doilea cel social: nobil, cleric, orășean, țaran. Etnia nu avea importanța din epoca modernă. Regatele medievale au fost niște conglomerate etnice și suveranii nu făceau discriminări, între supușii lor, pe criterii etnice. De aceea, în Transilvania, nobilimea română - cnezii și voievozii - erau într-o poziție de inferioritate față de nobilimea maghiară.

În Transilvania, Regatul ungar a urmărit să slăbească permanent elita politică românească. În 1366 s-a luat măsura de a se recunoaște statutul nobiliar de apartenență la confesiunea catolică. Nobilii **români** - cnezii și voievozii - ortodocși au fost puși de hotărârea regală în fața unei dificile alegeri: să-și păstreze statutul social prin trecerea la catolicism, dar înstrăinându-se de masa românilor ortodocși sau, să-și păstreze credința dar să-și piardă privilegiile nobiliare și să decadă în rândurile țărănimii. Măsurile regelui Ludovic I nu aveau un caracter național, ci confesional. Nobilii români sfârșeau prin a fi asimilați de nobilimea maghiară. Cel mai concludent caz este cel al Huniazilor, familie de nobili români - originară din Țara Românească - care, îmbrățișând catolicismul s-a maghiarizat, și-a sporit averile (Iancu de Hunedoara avea înainte de moarte, în anul 1456, 2.887.500 ha, adică peste 5.000.000 jugăre de pământ, în întreaga Transilvanie¹⁰, iar fiul lui, Matei Corvin a devenit rege al Ungariei, integrat nobilimii ungare).

Românii transilvăneni au fost supuși unei politici de discriminare care, în cele din urmă, va duce la eliminarea lor din

viața politică a Transilvaniei și la reducerea la statutul de "tolerați" pe pământul strămoșilor lor.

Acesta este cadrul istoric general în care s-a conturat și a evoluat și zona și așezarea noastră strămoșească, care a împărțit de-a lungul vremurilor aceleași destine cu celelalte comunități umane și sociale românești din această parte a țării. Cu elemente particulare și specifice generate de un ansamblu de factori și condiții naturale fizico-geografice, demografice, sociale și cultural spirituale locale a căror acțiune a dat naștere unei identități proprii localității și proceselor devenirii sale în timp.

Urme arheologice din această perioadă a așezării s-au descoperit în locul numit "Hodină" (ceramică, bordee, cărămizi) în dreapta drumului ce duce la Mureș. În alte părți s-au găsit diferite obiecte și morminte.

Conform izvoarelor narative (cronicile), la sfârșitul secolului al IX-lea și începutul secolului al X-lea, spațiul din nordul Mureșului inferior a făcut parte din voievodatul lui Menumorut, iar la sfârșitul secolului al XI, din voievodatul lui Ahtum, care cuprindea și partea de la sud de Mureș.

"Averile familiei Ahtum erau situate între Nădlac și Pecica".¹¹ Ca urmare, până la omorârea lui Ahtum de către generalul și prietenul său, Cinad (Cenad, Sunad, Csanád), nepotul regelui Ștefan, între 1008-1018, Șeitinul a aparținut averilor familiei Ahtum iar după aceea, generalului Cinad care a primit toată averea voievodului român.

Prima mențiune documentară (scrisă) a așezării noastre datează din 3 septembrie 1138, "VILLA SAHTU". Această mențiune se află în actul de danie al regelui Ungariei, Bella al II-lea prin care regele întărește mănăstirii Dumis dreptul asupra mai multor gospodării, ***în satul Sahtu***. Se dau numele oamenilor "aducători de sare", care vor fi dependenți ai mănăstirii, având obligația de a transporta sare din Transilvania, pe râul Mureș. "Aceștia se reîntorc de câte șase ori pe an din părțile Transilvaniei [venind] cu două nave până la târgul Sumbuth". Se precizează apoi cantitatea de sare, "adică douăzeci și patru de mii de [bolovani] de sare" și numele familiilor care trebuie să dea sarea, oamenii care trebuie să dea douăzeci de jderi, o sută de cingători, o piele de urs, precum și un

com de bour. Numele martorilor.¹³ (Anexa 1 și 1a)

Acest document scris, emis de regele Ungariei este prezentat și în Tratatul de istorie a României, editat de Academia Română (1962, volumul II) astfel: "Biserica catolică fiind cea mai importantă sprijinitoare a regalității, a statului feudal, va fi răsplătită cu danii numeroase și însemnate. Este semnificativ faptul că cele dintâi documente referitoare la Transilvania, din anii 1075¹² și 1138, sunt acte de danie pentru unele mănăstiri. Se constituie, astfel, domenii cu caracter feudal, proprietate a bisericii, care obține nu numai dreptul de a sili pe țărani la îndeplinirea unor obligații în muncă și produse, dar și dreptul de judecată asupra acestora. Pe la mijlocul secolului al XII-lea, o mănăstire relativ modestă, cum era cea de la Sâniob, stăpânea 28 de sate sau părți de sate, având aproape 300 de gospodării. În primii ani ai secolului al XIII-lea capitlul bisericii din Arad avea în stăpânire numeroase moșii, dintre care într-un fragment de document păstrat, sunt pomenite cu numele 14 sate; în realitate, numărul acestora era cu mult mai mare.

În monografia lui, Petre Țiucra, Pribeagul, Pietre rămase, apreciază actul de danie din 1138 ca fiind "...cel mai vechi document [scris] contemporan, prin care se atestă prezența românilor în Cenad".¹⁴

Documentul din anul 1221, act judecătoresc, menționează așezarea noastră ca "satul Soht", în legătură cu o învinuire de furt, vinovații fiind patru oameni ai lui Attila și un peceneg. Documentul a fost publicat în lucrarea: Documente, seria C, Transilvania, veac. XI-XIII, vol I, Editura Academiei RPR, București 1951, p. 114. (Anexa 2)

În anii următori, așezarea este menționată în alte documente astfel: Sayty, la 1555; Sehieyto, la 1559; Sayty, la 1560; Saythi, la 1563; Sajti, la 1626; Sajthi, la 1648; Szoydi, la 1653; Syati, la 1654; Saithy, la 1660; Saitin, la 1700; Sayti vel Sautin, la 1701; Sayti vel Szutin la 1702; Sehaitin, la 1723; Sajteny, la 1828; Sajtin, la 1851 și, azi, Șeitin.¹⁵ (Anexa 3)

d) Perioada feudalismului dezvoltat (mijlocul sec. XIV - sec. XVII) și perioada descompunerii feudalismului (sec. XVII - 1821)

În secolul al XIV-lea a crescut valoarea proprietăților. Pentru exploatarea lor s-au întemeiat noi așezări pe teritoriul actual al comunei care au existat până la venirea turcilor. Aceste așezări au fost:

1. SALANK (Salanc, Saľanca), așezare umană existentă pe locul denumit azi "Hodină", pe malul Mureșului. Satul exista în anul 1322 și era proprietatea lui Salanki Dobo iar după 100 de ani, la 1422, este menționat Salanki Kotormany, noul proprietar. În 1552, satul a fost distrus de turci.

2. VERESMART, sat așezat pe malul Mureșului în colțul vestic al Pobării. Locuitorii satului erau spălători cu ziua ai cetății Cenad. Alți proprietari: regele Carol Robert, regele Ludovic cel Mare și Zynghi Milko, mitropolit de Estergom. Satul a fost pustiit în 1552 de turci și nu a mai fost refăcut.

3. PABAR (Pobara), satul a existat pe dealul Pobării, între Șeitin și Semlac. Toponimic slav, înseamnă vidră. Menționat și scris la 1322 apoi, la 1350, apare înscris ca proprietate a mănăstirii din Igrăș; Satul a dispărut, dar numele lui s-a păstrat în memoria colectivă a localnicilor până astăzi.

4. TÖVISKES, sat existent pe malul Mureșului, între Șeitin și Nădlac, în dreptul comunei Igrăș, pe locul numit astăzi de localnici TIȘCOT. În 1552 a fost distrus de turci.

5. TAMASHAZA, așezare existentă în mijlocul locului numit Oarze, spre Cărnitură. A fost proprietate a domeniului Nădlac; în 1427 a ajuns proprietatea coroanei regale; regele Matei Corvin a donat-o familiei Iaksici; a dispărut după pustiirea turcilor, în 1552.

6. MELYKUT RAROS, așezare menționată ca proprietate a familiei Serjeni, apoi a familiei Iaksici, din Nădlac. A fost distrusă de turci. Numele așezării s-a păstrat în memoria colectivă a localnicilor în denumirea tarlalelor agricole Raroș-Fânaș.

7. TADD, așezarea purta denumirea proprietarului ei, Tadd. Pustiită de turci în 1552. Nu s-a mai refăcut. Urmele ei au fost identificate la Cărnitură, aproape de drumulețul lui Ivan.¹⁶

În ultima parte a domniei lui, regele Ludovic I al Ungariei

(1370-1382) a organizat desfășurarea unei ofensive de expansiune teritorială și de prozelitism catolic dincolo de Carpați.

La sfârșitul secolului al XIV-lea, statul otoman stăpânea o mare parte a Peninsulei Balcanice, și ținea sub control alte zone. După lichidarea Tratatului de Târnovo (1393) și a celui de la Vidin (1396), Serbia devine vasala Porții. Țările române au fost angajate în conflict cu statul otoman, în ordine: Dobrogea, Țara Românească, Moldova și Transilvania (1420-1421). S-a inaugurat un conflict de durată multiseclară, asimetric, prin proporția combatanților.

Transilvania a străbătut o perioadă agitată marcată de invazii otomane și tensiuni sociale. Marea răscoală țărănească de la Bobâlna (1437) se integrează în criza feudalismului din Europa Centrală și Apuseană: Jacqueria în Franța (1358), răscoala ciompilelor în Italia (1378), a lui Wat Tyler în Anglia (1381), războaiele husite în Cehia (1419-1434). Alianța Unio trium nationum, pregătită de măsurile lui Ludovic I de Anjou din 1366 și consolidată sub amenințarea țăranilor răsculați, avea să devină, în secolele următoare, baza regimului politic din Transilvania. Pe această cale românii - populația autohtonă și majoritară - au fost excluși din viața politică a Transilvaniei.

Din 1437 și până în 1456 când moare, după apărarea Belgradului ("cheia" Ungariei, în sensul că Belgradul bloca drumul otomanilor spre Buda), lăncu de Huneodara rămâne unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai cruciadei târzii în Balcani. Ca guvernator al Ungariei (1446) lăncu a acumulat o imensă avere (cca. 1000 de sate, 87 de târguri și orașe și 28 de cetăți) în care se include și Domeniul Nădlacului, devenind prima personalitate a Regatului ungar.

La sfârșitul său, secolul al XVI-lea va cunoaște cea de a doua mare personalitate a evului mediu românesc, Mihai Viteazul, întâiul unificator al Țărilor române. Acest secol a înregistrat agravarea dominației Porții otomane asupra Țării Românești și Moldovei și intrarea Transilvaniei sub suzeranitatea otomană. Soliman Magnificul (1520-1566) a marcat apogeul puterii turcești. După bătălia de la Mohács (1526) și instituirea pașalâcului de Buda (1541) Transilvania a devenit un principat autonom sub

suzeranitatea Porții otomane, obligat să plătească tributul (haraciul).

În ajunul unei iminente invazii otomane, Mihai Viteazul a luat în seamă raporturile sale cu Transilvania care îi asigura spatele și îi putea oferi un corp de oaste. Dar, prin tratatul semnat la Alba-Iulia (15 mai 1595), conducătorul frontului Țărilor române era, formal, principele Transilvaniei, Sigismund Bátori, în vreme ce Domnul Țării Românești devenea *un locțiitor*, în propria sa țară, al Principelui Transilvaniei.

Cele trei Țări române s-au alăturat, pe plan extern la Liga Sfântă - în care principala forță era Imperiul habsburgic.

Istoricul francez, Fernand Braudel îl califică pe Mihai Viteazul drept o mare figură, greu de înțeles, dar și mai greu de judecat, discuția fiind despre împrejurările înfăptuirii primei uniri a Țărilor române, în 1600.

În secolul al XVI-lea, așezările oamenilor din vatra comunei erau mici (10-20 porți), iar populația era redusă ca număr. Pământul a rămas mai mult timp în proprietatea Episcopiei din Cenad și a familiei Iaksici, din Nădlac. Administrația otomană din Timișoara a înregistrat între 1552-1560 două nume de români din Șeitin: Olah Mikloș, în Pobara și Olah Simon.¹⁷ În aceste documente scrise au mai apărut și alte nume ca: Ardelean, Cioban, Bejan, Bogdan, care se regăsesc și în comunitățile existente în vecinătatea așezării noastre.

O parte a iobagilor localnici, dornici de libertate au intrat, de bună voie, în armata otomană iar alții îngroziiți s-au refugiat din calea cotropitorilor. Așezările sătești: Tadd și Tamáshaza au fost distruse și nu s-au mai refăcut iar Veresmart a rămas pustă. După pustiirile turcilor din 1550-1552, populația rămasă s-a reîntors și și-a refăcut casele. Conscripția comitatului Cenad din 1556 menționează așezările: Sajti, Pabar, Salank și Raroș ca fiind locuite. Denumirea Sajthy provine de la Sajd, care în limba maghiară veche însemna sărar, adică, cărăuș de sare.¹⁸ Sunt menționate, în 1558, 12 case locuite; în 1560, 11 porți; în 1561, 9 porți; în 1562, 22 de familii care trăiau din stupărit.¹⁸

Din 1566, administrația otomană s-a extins și la Nord de Mureș iar așezarea Sajti a aparținut de Nahia din Cenad. Populația

localnică a fost sărăcită de stăpânirea otomană. Totuși, registrele Episcopiei din Cenad au consemnat despre Pabara, că în 1555 avea 12 porți; în 1558, 16 porți; în 1559, 14 porți, iar jude era Kozma Grigore. Salank avea în 1557-1558, 7 case.

După eliberarea așezărilor de către Mihai Viteazul, la scurt timp, Valea Mureșului a fost pustiită, din nou, de armata otomană. Timp de cca. 30 ani, așezările noastre au rămas pustiite, iar pe ruinele lor au crescut bălării.

În Transilvania elita politică era precumpănitor maghiară iar populația română era precumpănitor supusă.

În bătălia de la Șelimbăr (1599) Mihai a zdrobit oastea lui Andrei Batori care, deși a scăpat din luptă, a fost ucis de secui.

Împăratul Rudolf al II-lea urmărind să țină Transilvania sub autoritatea lui, a întârziat să-și dea acordul asupra schimbării survenită prin victoria de la Șelimbăr, recunoscându-l pe Mihai doar ca guvernator. Dar, Poarta otomană a recunoscut stăpânirea lui Mihai în Transilvania.

Era prima dată în istoria românilor când un voievod putea să se intituleze ca Mihai "din mila lui Dumnezeu, Domn al Țării Românești, Ardealului și a toată țara Moldovei".

Intrarea lui Mihai în Transilvania a fost precedată și urmată de numeroase mișcări ale țăranilor români. Conștiința populară percepea existența unității tuturor românilor. La rândul lui, Mihai a acționat în Transilvania **ca un principe român**; a luat măsuri în favoarea iobagilor și preoților români. Pentru iobagi a cerut să aibă dreptul de a-și paște vitele în locurile libere și în hotarul necultivat al satelor maghiare și săsești. A luat măsuri de îmbunătățire a stării țăranilor români: pedepsirea nobililor care vor mai maltrata sau vor mai omorî pe iobagi (art. 15 al Deciziei din iulie 1600). Pentru preoții ortodocși a obținut scutirea lor de robotă.

Mihai a încercat și înlăturarea regimului politic întemeiat pe Unio trium nationum, în secolul al XVI-lea, regimul celor patru religii recepte: catolică, luterană, calvină și unitariană. Acest "model de toleranță" **exclusea Ortodoxia**, confesiunea majorității populației, căreia deși nu avea un statut legal, i-a fost îngăduită practicarea. Mihai a încercat să obțină și pentru Ortodoxia din

Transilvania un statut legal, de "religie receptă". Prin extinderea autorității mitropolitului Țării Românești asupra clerului român din Transilvania s-a instituționalizat unitatea spirituală a românilor din Ardeal cu cei din Țara Românească (Victor Papacostea).

Mihai a înființat (reînființat) Mitropolia ortodoxă de la Alba-Iulia, pas important spre recunoașterea Ortodoxiei în Transilvania celor patru religii recepte. Era o cale de reintroducere a românilor în viața politică, aceeași cale confesională folosită mai înainte de alții pentru a fi excluși. Mihai nu a mai trăit ca să înfăptuiască această politică. A fost omorât de Basta, valul de ostilitate ridicat împotriva lui avându-l în frunte pe Împăratul Rudolf al II-lea, iar nobilimea maghiară nu s-a putea resemna să rămână sub autoritatea "valahului". Căderea lui devenea inevitabilă. La Mirăslău (16 septembrie 1600), Basta l-a înfrânt. Rudolf al II-lea a impus o împăcare formală care a permis victoria de la Guruslău (1601) asupra lui Sigismund Bathori. După câteva zile, Mihai va fi ucis în ordinul lui Basta, pe Câmpia Turzii. Capul retezat, adus în Țara Românească, trupul îngropat într-un loc necunoscut, până azi!

Tratatul de pace dintre Imperiul otoman și cel habsburgic încheiat la Zsitvatorok (11 noiembrie 1606) a încheiat războiul de peste 13 ani dintre cele două imperii. Acest tratat cuprinde primele simptome ale "descreșterii" puterii otomane. Atunci, Poarta a acceptat o pace de echilbru, recunoscând Împăratul drept partener egal al Sultanului. Otomanii sprijină însă campaniile antihabsburgice ale principilor Transilvaniei, Gabriel Bethlen și Gheorghe Rakoczi I. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea forța otomană se revigorează și culminează cu asaltul Vienei (1683) urmat de o rapidă degringoladă a dominației otomane la Dunărea de Mijloc. Sunt smulse Porții Otomane, Ungaria și Transilvania. Curtea de la Viena ajunge până la Carpați și Slavonia (Pacea de la Carlowitz, 26 ianuarie 1699).

Poarta a trecut totuși unele zone românești sub regimul administrației directe în urma mării răscoale antiotomane a celor trei Țări române din 1658-1662. În faza incipientă a acestui conflict, Poarta a extins teritoriul pașalâcului de Timișoara prin alipirea cetăților: Lugoj, Caransebeș și Ineu, a zonei de munte a

Banatului și a ținutului Hălmagiului (1658). S-a alcătuit un nou pașalâc, cel de la Oradea (1660). S-a consolidat astfel, controlul otoman asupra spațiului românesc. Transilvania a beneficiat, în tot timpul dominației otomane de un regim mult mai ușor de obligații către Poartă.

Transilvania a beneficiat și de pe urma Conflictului austro-otoman. A urmat o perioadă de stabilitate prin domnia lui Gabriel Bethlen (1613-1629) și a celor doi Rákóczi (1630-1660).

Sub egida papalității se constituie o nouă "Ligă Sfântă": Anglia, Polonia, Veneția și ulterior, Rusia. Pentru prima oară, după cca. 160 de ani (16 decenii) echilibrul militar se schimbă, în defavoarea Imperiului Otoman, acesta fiind acum obligat să se retragă.

Transilvania își încetează existența ca stat, noul său principe, Mihai Apafi II este obligat să abdice. Habsburgii îi asigură colaborarea nobilimii prin Diploma împăratului Leopold I (1691). Anexiunea Transilvaniei de către habsburgi a provocat numeroase acțiuni de rezistență, printre care și marea răscoală antihabsburgică (1703-1711) condusă de Francisc Rákoczy II (răscoala curuților): "jugul de lemn otoman a fost schimbat cu altul, de fier". Din stat autonom, Transilvania devine o provincie a Imperiului habsburgic, condusă de un guvernator.

Guvernul habsburgic a menținut rânduielile sociale, cu cele trei "națiuni", nobilii unguri, sașii și secuii. Românii rămân excluși din viața politică și au cea mai grea situație materială și morală.

Făgăduindu-le avantaje, guvernul de la Viena determină un număr relativ restrâns de familii românești să treacă la catolicism (1698); este hirotonit primul episcop unit, Atanasie în 1701. Peste 90% din comunitățile românești refuză Unirea cu Roma. Opoziția și mișcările lor țin cca. șase decenii (60 de ani). Episcopul lor, Ioan Inochentie Micu Clain (1728-1751) se adresează oficialităților, formulând repetate cereri pentru recunoașterea românilor ca națiune în Transilvania, egală cu celelalte trei, ungurii, sașii și secuii. Mort, în exil el rămâne unul dintre ctitorii gândirii politice românești.

După răscoala condusă de Horia, Cloșca și Crișan (1784), românii din Transilvania întocmesc un nou demers solemn, sub

forma unei petiții - Suplex Libelus Valahorum - (martie 1791) în 6 puncte, între care, națiunii române să i se redea toate drepturile civile și politice pentru că ea este cu mult mai veche decât toate națiunile din Transilvania. Petiția nu a avut urmare. Dar, în secolul al XVIII-lea, va începe o nouă etapă în istoria românilor transilvăneni, prin formularea unui nou program de luptă politică și culturală căruia i s-au dăruit ale generații de patrioți, idealul realizându-se abia în anul 1918.

În această lungă perioadă (cca. 350 de ani), așezarea noastră este menționată astfel: la 1514, când în zona Mureșului inferior pătrund răsculații conduși de Gheorghe Doja. Ordinul acestuia dat țăranimii de a nu se mai tolera nimic, nici unui nemeș, căroră să li se distrugă tot avutul, a străbătut "ca fulgerul în întreaga câmpie ungurească". Doja a trecut ca un puhoi cu cruciații săi (peste 33.000), călăreți și pedestri peste întreaga câmpie ungurească". Au atacat Cenadul, Nădlacul și alte așezări, pe care **le-au ars până la pământ**. Țăranii care au rămas acasă li se atașau răsculaților, de frică. În Nădlac, erau refugiați (în Castelul lui Iaksici): Csáki Nicolae, episcopul din Cenad, Ravazdi Petru, vicecomitele, Ștefan Bathori, comandantul cetății Timișoara. Iaksic și Báthori au reușit să fugă călare spre Timișoara. Episcopul Czaki și vicecomitele Ravazdi au fost prinși de răsculați și târâți în fața lui Doja care, după ce i-a ascultat, i-a dat din nou în mâinile țăranilor sălbaticiți, ca ei să le aleagă chinurile. Ei au hotărât ca pe Ravzadzii să-l răstignească pe cruce, iar pe episcop să-l tragă în frigare, și să-l frigă de viu. Această hotărâre s-a și executat, pe malul Mureșului lângă Nădlac, pe locul sălașului "Viluț". Pe Telegdi Ștefan l-au prins când venea acasă, de la moșie. A fost legat cu funii groase ("ștreanguri") de stâlp și, în răsese și chiote sălbaticice, a fost omorât, trăgând săgeți asupra lui. Întregul comitat Cenad a fost pustiit, apoi comitatul Arad, până la munți apoi, aflând că se apropie cu trupe Ioan Zapolya voievodul Ardealului (1510-1526, rege al Ungariei 1520-1540), Gheorghe Doja și-a îndreptat "toată forța asupra Cetății Timișoara, comandată de Ștefan Báthory". Doja a fost prins la Timișoara și omorât, pe un tron de fier înroșit în foc, încoronat, în pielea goală (dezbrăcat) cu o coroană de fier înroșită în foc. Au murit cca. 70.000 de oameni.

Întreg comitatul Cenad a fost transformat în ruină, el suferind cel mai mult în "acest groaznic prăpăd."¹⁹

Apoi, a urmat răzbumarea nobilimii asupra țăranilor (iobagilor), subjugarea și intensificarea apăsărilor: s-au șters toate concesiile și privilegiile de până atunci, s-a oprit libera mutare de pe o moșie pe alta, iobagii fiind legați de glie, s-au stabilit noi obligații pentru iobagi, fii de iobagi au fost excluși din funcțiile preoțești și oprți să poarte arme, li se cer despăgubiri pentru pagubele nobililor.

Războiul țăranesc a fost înfrânt, țărnimea subjugată și mai mult prin aplicarea codului feudal întocmit de juristul Ștefan Werböczy (Tripartitum).

La scurt timp, în 1527, s-a desfășurat, în părțile noastre o altă răscoală antifeudală, sub conducerea lui Ivan Nenada, numit și "Țarul Negru", izbucnită în Banat. Era o largă mișcare populară antiotomană și antifeudală stimulată de concurența dintre regi, pretendenți la tronul Ungariei. Concurența stimulată dintre regi, pretendenți la tronul Ungariei după încoronarea ca rege al Ungariei, (10 noiembrie 1526), la Alba Regală a lui Ioan Zápolya, contra lui Ferdinand de Habsburg, ales de partida magnaților. Fiecare dintre acești pretendenți la tron a căutat să-și asigure sprijinul "Țarului Negru". Oastea de țărani a lui Nenada a cuprins regiunea Aradului și Zărandului. Ea a fost înfrântă de feudali iar Nenada ucis.

La 1541, după ce turcii ocupă Buda, transformând-o în pașalâc, Ungaria a fost împărțită în trei părți: partea de vest și de nord, cu Slovacia, Slovenia și Croația care a rămas sub stăpânirea habsburgică; Centrul, transformat în pașalâc, va fi stăpânit de turci aproape 150 de ani și Transilvania împreună cu "Partium" (regiunea vestică și Banatul), devine principat autonom, sub suzeranitatea turcească. Șeitinul a făcut parte din acest principat.

Prețuind bogățiile Transilvaniei și poziția ei strategică, habsburgii n-au părăsit nici un moment planul lor de a o cuceri.

După moartea neașteptată a lui Soliman (1566) urmașul său, Selim a lărgit stăpânirea otomană **și în părțile de jos ale Mureșului** și a ocupat cetățile: Ineu, Șiria și Gyula. Nădlacul era anexat cetății din Gyula. Șeitinul și Semlacul nu aveau stăpâni

(proprietarii lor erau fugiți). Înainte de 1566, împreună cu alte sate, ambele așezări, cu oamenii și pământurile lor, au fost preluate de căpitanul Magocsi Gaspar, comandantul, cetății din Gyula. El încasa dările de la localnici, fără știrea proprietarilor, prin sublaternii săi. Proprietarii l-au reclamat la rege, care l-a atenționat să înceteze acest abuz. Nemaivând venituri, căpitanul Magocsi Gaspar a plecat, în luna noiembrie 1558 la Viena, de unde nu a mai revenit, decât după ce regele i-a aprobat demisia. A urmat ocuparea cetății de turci.

După asasinarea episcopului duplicitar Martinuzzi (1551), Habsburgii s-au dovedit incapabili să apere Banatul și unele regiuni de la nord de Mureș, unde turcii au ocupat cetățile: Timișoara, Caransebeș, Lipova, Arad și au pus bazele pașalâcului de Timișoara (1552). Între 1552 și 1595, Șeititul ca și celelalte localități din jur, s-au aflat sub dominația otomană, aparținând de pașalâcul de Timișoara, sangeacul de Cenad. Au fost eliberate de sub turci de Mihai Viteazul și au făcut parte, pentru scurt timp, din statul român centralizat constituit de viteazul domnitor (la 1600). El a cerut, la sfârșitul lunii iulie 1600, să i se dea (în proprietate) domeniul și cetatea Felnac, de pe Mureș, dacă le-ar cucerii de la turci. Așa ar fi rămas și Comitatul Cenad o moștenire și celorlalți principii ardeleni care i-au urmat lui Mihai.

"Comitatele acestea exterioare să se rumpă aicea către Ardeal și ce va smulge de la turci în Banat: Timișoara, Felnacul, Cianadul, Becicherecul, Panciova, Berinul să fie ale lui și cu transmitere în linia femeiască" (Se prevedea în Tratatul cu Măria Sa Împăratul de la Viena) și "i se acordă guvernul Ardealului cât va trăi și va fi credincios" dar, "va ține lângă sine un comisar imperial, sfetnic, care va fi și sergent în lipsa lui".²⁰

Pașalâcul cu reședința la Timișoara cuprindea tot Banatul de apus și ținutul de câmpie dintre Mureș și Criș. Turcii nu s-au așezat la sate. Satele au rămas locuite mai departe de populația băștinașă: români și sârbi în Banat; români, sârbi și maghiari, la nord de Mureș.

Între 1616 și 1703, în urma luptelor dintre habsburgi și turci, se instaurează din nou dominația otomană. După Pacea de la Carlovitz (1699), Șeititul trece sub dominația habsburgică, odată

cu teritoriul Comitatului Cenad.

Într-o "epistolă", Gabriel Bethlen, principe al Transilvaniei (1613-1629) a scris, la 11 iulie 1624, că "satul Șeitin, care odinioară era deștul de impopulat chiar și în cele mai grele timpuri de restriște a rămas cu totul pustiu, casele i s-au surpat, holdele le-au umplut spinii și pălămida. Ioan de Banhegyes de Ineu a adunat din nou locuitorii, mai chemând și alții noi, așa că localitatea a început încet-încet să se reface din ruine".²¹

În secolul al XVIII, în hotarul Șeitinului a existat și satul TALAMIT: Era situat pe locul mai ridicat, între valea Tălămite și drumul Iorgovanului, denumit mai târziu dealul Tălămite. Satul a fost întemeiat cu iobagi sârbi, în prima jumătate a secolului al XVII-lea. În 1647 este menționat în documente ca proprietate a lui Nadudvari Ianoș, apoi a lui Szeky Petru și Onodi Pap Ianoș. În 1669, Balintfi, un alt proprietar îl dă lui Balassa Imre, dar înainte, de a-l lua în proprietate, Talamit (satul) a fost distrus, iar în 1680, este menționat ca fiind pustă.

Prin Diploma principelui Gabriel Bethlen, din 27 februarie 1615, familiile Costea și Luțai au fost înnobilate, iar prin diploma principelui Gheorghe Rakóczi II, din 7 august 1655, a fost înnobilită și familia Mărginean.²²

În anul 1648, satele Pobara și Șeitin se dau de bună voie sub stăpânirea episcopului de Cenad, recunoscându-l pe el de "domn de pământ", ca să evite stăpânirea crudului domn de pământ ungur, Jarmi András. Apoi, Șeitinul și Semlacul au dat dijmă episcopului Toma Palffy, câte 6 taleri (originalul acestei liste a satelor dependente se află în arhiva episcopiei de Cenad, copia la Esztergom főkpt. It. Capșa, 67 fasc. 8, n.o 24).²³

După stingerea ramurii bărbățești a familiei Iaksic, Semlacul a rămas dependent coroanei. Turcii ajungând aici stăpâni l-au repartizat nahiei Arad și avea 9 case. Mai târziu - 1651, semlecanii împreună cu cei din Șeitin și Pobara au oferit anual episcopului de Cenad drept dare: un covor de culoare scarlat-roșie și 3 coșuri de pește uscat.

După victoria răsunătoare a Austriei asupra turcilor, sub comanda lui Eugen de Savoia, la Zenta (11 septembrie 1697), turcii renunță la Transilvania dar, păstrau Banatul. Statul major

din Viena a organizat regiunea de graniță dintre Tisa și Mureș. S-au organizat două circumscripții grănicerești: circumscripția Tisa cu sediul la Seghedin și circumscripția Mureș cu sediul la Arad. Locuitorii sârbi aflați pe malurile Tisei și Mureșului au fost angajați ca soldați mobili. Circumscripția din Arad se compunea din 23 de stațiuni, între care orașe: Arad, Nădlac, Pecica; sate: Apatfalva, Uj - Csanad, Sajteny, Szemlak, Glogovatz sau Orod, Mondorlok, Csicsér, Szabadhely, Păuliș, Șoimoș; puste: Bașaraga, Șionda, Nagy-Bereg, Kis-Bereg, Mezöhegyes, Palota, Csiga, Királyhegyes, Pitvaros și Szekesgyháza.²⁴ Din numărul prea mic al grănicerilor, se observă că paza graniței nu se rezema pe grăniceri, ei fiind doar santinele și patrulile. Paza se rezema pe rezerve, pe popor. De aceea, s-a dispus ca pe țărani care se ocupau cu agricultura să-i așeze cu casele în imediata apropiere a caselor grănicerești, lângă Mureș. Coloniștii să fie sub ordinele vreunui nemeș - boier, iar unde boierul lipsește, să fie sub ordinele directe ale Împăratului. Sârbii venetici au fost investiți cu privilegii nemaiauzite: foloseau nederanjați pământurile, își practicau liber credința ortodoxă, foloseau pădurile nelimitat, erau scutiți de orice dare față de boieri și independenți față de autoritățile județene.²⁵

Odată cu așezarea grănicerilor pe Mureș, populația locală ar fi intrat (parțial) în sistemul grăniceresc. Alții s-ar fi refugiat în sudul Mureșului. Grănicerii dispuneau de o suprafață de pământ și erau scutiți de obligațiile iobagilor (robotă, dijmă, impozite). Ofițerii primeau soldă și aveau dreptul de a lua pământ în arendă și de a ține cârciumi în așezări.

Prin Tratatul de pace de la Passarowitz (21 iulie 1718), Austria a primit Banatul, nordul Serbiei (cu Belgradul), Bosnia de nord și Oltenia. Ca urmare, s-a stabilit o nouă frontieră, pe Dunăre. Frontiera de pe Mureș s-a desființat iar grănicerii au fost supuși la obligații feudale. Așa s-a declanșat răscoala condusă de căpitanul Pero Seghedinaț din Pecica (aprilie 1735) care a grăbit desființarea sistemului grăniceresc de pe Mureș. Unii s-au mutat pe Dunăre iar alții au emigrat în Rusia (1751), stabilindu-se pe Nipru, în "Noua Serbie".

Dintre foștii grăniceri locali, la Șeitin au rămas șase familii, printre care și familia Zsigity Pavel. Urmașii acestei familii poartă

numele de Jighite. De la foștii grăniceri a rămas o biserică (în str. Crișan nr. 3-5) azi demolată și un cimitir (situat pe fostul loc al "piațului" lângă biserica mare). Localitatea noastră se numea Șaitin, numele ei fiind "sârbizat".²⁵

Episcopia catolică de Cenad, condusă de Dolny Ștefan, mare canonic de Esztergom, a numit pe nobilul Szabo Ioan (la 20 aprilie 1700) ca "ajutor" și l-a împuternicit "să cerceteze toate orașele, satele și moșiile din toate comitatele, care aparțin episcopiei, să le ia în stăpânire și să le ocrotească". Această "Instrucțiune", cuprinsă în 12 puncte are valoare istorică pentru toate domeniile din județul Arad. Ea prevedea:

I. În localitățile unde lipsesc preoți și învățători să se ceară imediat preot și învățător catolic.

II. Să se respecte duminicile și sărbătorile abținându-se fiecare locuitor de la orice muncă. Se interzic înjurăturile și blestemele sub pedeapsă (amenzi în bani, bătaie cu vergele).

III. Să se clădească biserici sau capele, unde lipsesc, iar cele ruinate să se repara.

IV. Iobagii care doresc să pună stăpânire pe vreo pustă să fie scutiți 3 ani de orice prestație și dare.

V. Obligațiile "poporului cu stare"; i se percep taxe.

VI. Unde administratorul află loc potrivit, să clădească conacuri și să prăsească vite cornute, păsări, oi și cai; să adune caș și unt.

VII Măsuri împotriva "vagabonzilor" și "lotrilor".

VIII Măsuri împotriva violenței (abuzurilor) unor nobili în sate, fânețe, vii, semănături (din averea episcopului).

IX. Aprovizionarea birturilor cu vinuri de către administrator.

X. Folosirea sumelor încasate din amenzi.

XI Obligațiile administratorului pentru aprovizionarea cu butoaie, sare, pește și transportul produselor.

XII Obligațiile administratorului de a ține registrul special tuturor dărilor, veniturilor, izvoarelor de venit.

Împăratul a numit pe episcopul Dolny Ștefan și comite al comitatului Cenad iar el a dat instrucțiuni și în legătură cu reorganizarea Comitatului. S-a cerut ca alegerea conducătorilor să se facă după posibilități "numai dintre papistași" (catolici).

Episcopul (comite) a dispus efectuarea unui "recensământ" general al Comitatului Cenad. Operațiunea a fost foarte grea. Comitatul de odinioară era, în cea mai mare parte, pustiu. Numai în câteva puncte mai locuiau țărani. Nobilimea lipsea. Ca localități locuite se amintesc acum următoarele: Cenadul-nou, Pecica, Macău, Semlac și Șeitin.

Episcopul s-a grăbit să raporteze la Cancelaria imperială, la 20 iulie 1701, că posedă 104 sate și moșii care, ar fi aparținut eparhiei cenădene de odinioară.²⁶

Răscoala populară din 1735 condusă de Pero Seghedinat din Pecica, organizată împotriva nobilimii și a arendașilor veniturilor statului a izbucnit după știrbirea privilegiilor locuitorilor militarizați din regiunea Tisei și Mureșului, la care s-a adăugat sporirea dărilor și abuzurilor funcționarilor. Răscoala a izbucnit în comitatul Bekés, unde au fost atacați arendașii monopolurilor erariale. Apoi, peste 3000 de răsculați au atacat cetatea Gyula. Au fost înfrânți la Pădureni, în Comitatul Arad. Printre răsculați au fost și unii locuitori militarizații din Șeitin.

Prima mențiune scrisă despre satul Șeitin trecut în proprietatea Coroanei, ca sat camerar (erarial) aparține episcopului Sinesie Jivanovici, care în 1755, vizitând Protopopiatul Nădlac, a vizitat și satul Șeitin. El a consemnat atunci, în 1755, că a găsit aici 70 de case, o biserică de lemn cu Hramul Sf. Nicolae și doi preoți, Nicolae și Constantin.²⁷

Conscripția din 1757, făcută la data organizării administrative a satului (comunei) menționează că părțile în hotar erau: Pusta Talamite, Ianiczky, Saitenczky și insula Veliky Ada (Hada Mare).

Între anii 1752-1827, fostele așezări grănicerești devin proprietatea Coroanei iar Șeitinul sat camerar (erarial). În această perioadă, în localitate, alături de ceilalți locuitori s-au stabilit familii de iobagi, originari din Transilvania, în anul 1766, numărul familiilor din comună fiind de 181.

e) Epoca modernă (1821-1918)

Continental european, după campaniile napoleoniene și constituirea Sfintei Alianțe (1815), a fost supus unei reacții conservatoare, sub egida curților imperiale de la Viena,

Petersburg și Berlin.

Noi, românii ne-am aflat în spațiul geopolitic dominat de curțile din Viena, Petersburg și Istanbul, între care Rusia era acum forța hotărâtoare. Ea a primit un drept tacit de "supraveghere" asupra spațiului sud-est european, unde Țarigradul, orașul țărilor era în posesia sultanului. Anglia, care nu se integrase în Sfânta Alianță, veghea însă ca țarul Alexandru I să nu se transforme într-un nou Napoleon și promova principiul echilibrului de forță, împreună cu Metternich, partizanul aceluiași principiu, la Curtea de la Viena. Țarul, care voise să anexeze Principatele Dunărene, la începutul războiului ruso-turc (1806-1812) a fost constrâns să se limiteze la teritoriul dintre Prut și Nistru (Basarabia, 1812) - Curtea de la Petersburg a recurs însă la o nouă formă de promovare a intereselor sale, de moștenire a "omului bolnav" din Balcani (Imperiul otoman): pregătirea unei largi mișcări de eliberare a popoarelor aflate sub dominația Porții, situate în sud-estul Europei. Există o convergență: majoritatea acestor popoare erau ortodoxe. Curtea de la Viena își însoțea expansiunea politică de prozelitismul catolic. Curtea de la Petersburg era pravoslavnică și avea creditul "eliberării" dezinteresate a "fraților" ortodocși.

Societatea secretă "Eteria", constituită la Odessa în 1814 și-a asumat pregătirea și conducerea răscoalei eliberatoare. A urmat Tudor Vladimirescu (1821).

La acea dată, Șeitinul avea 4.500 de locuitori și 527 de case. Ei trăiau mai aproape de curtea de la Viena și de interesele acesteia, ca toți românii din Transilvania. Eteria și Revoluția din 1821 erau departe de Șeitin.

În ultimul timp, în istoriografia noastră s-a scris mult despre caracterul unitar al revoluției române de la 1848. Evenimentele s-au petrecut, aproape concomitent, în Moldova, Transilvania și Țara Românească iar programele au cuprins multe revendicări comune. Există însă și deosebiri: în Moldova, totul s-a desfășurat în 3 zile (27-29 martie st. v.); în Țara Românească revoluționarii au menținut puterea trei luni (11 iunie-13 septembrie); iar în Transilvania revoluția a durat până în 1849, **naționalul primind întâietate**. Era o reacție față de decizia Dietei ungare de a vota unirea Transilvaniei cu Ungaria. Așa s-a provocat o reacție

puternică între românii din Transilvania. La Blaj, la marea adunare (3/15 - 5/17 mai 1848), Simion Bărnuțiu a condamnat "unirea" Transilvaniei cu Ungaria și concluziona că "unirea pentru unguri e viață, moarte pentru români; pentru unguri libertate nemărginită, pentru români servitute eternă". Curtea imperială de la Viena a valorificat naționalismul lui Kossuth și teama românilor și croaților de a fi deznaționalizați pe care i-a atras de partea ei. Așa a devenit solidară revoluția română din Transilvania cu autoritatea imperială de la Viena, împotriva revoluției ungare. Confruntarea dintre români și maghiari a fost precipitată de măsurile luate de autoritățile ungare: pastorul sas, Ștefan Ludwig Roth a fost printre cei executați pentru că, din 1842, susținea că limba de comunicație în Transilvania era cea română: "Domnii din Dieta de la Cluj voiesc să vadă născută o limbă de cancelarie, și acum se bucură că, copilul a fost adus pe lume. A declara o limbă drept limbă oficială a țării nu e nevoie. Căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este limba germană, dar nici cea maghiară, ci este limba valahă. Oricât ne-am suci și ne-am învărti noi, națiunile reprezentate în Dietă, nu putem schimba nimic. Asta este realitatea..."²⁸

Munții Apuseni, ocupați de Avram Iancu, devin Cetatea de rezistență a românilor din Transilvania. Nicolae Bălcescu, scăpat de reprimarea revoluției muntene, a încercat o conciliere româno-ungară, fiind convins că soarta revoluției depindea de menținerea guvernului Kossuth: "Privesc viitorul cu multă îngrijire. Dacă Ungaria va cădea, apoi noi cădem cu totul și pentru mult timp. Eu le-am zis adesea: în politică eu nu cred mult la simpatii, ci numai la interese. Vă mărturisesc dar că gonesc [urmăresc] interesul nației mele, dar pe acela îl găsesc cu totul în al vostru, și pentru aceea sunt cu totul pentru voi și doresc numai ca așa să simțiți și voi. Asemenea, că Ungaria are două căi, sau să fie aristocratică - monarșică și în legătură cu Austria, sau democratică și unită laolaltă cu românii"²⁹

Armata ungară a fost înfrântă la Șiria (1/13 august 1849). Curtea de la Viena și-a asigurat victoria.

Locuitorii din Șeitin au trăit aceste evenimente. Ei au participat la răscoalele locale împotriva robotei, pentru revizuirea

ocupării pășunilor și ogoarelor, contra proprietăților alodiale și înlăturarea vechilor dregători. De asemenea, erau împotriva recrutărilor și înrolărilor în gărzile naționale maghiare, organizate pentru menținerea ordinii nemeșilor - marii proprietari de moșii.

Ce au obținut românii pentru fidelitatea lor față de Curtea de la Viena, în 1848? Crearea Mitropoliei unite de la Blaj (1851) și a două Episcopii unite (Gherla și Lugoj), un "dar otrăvit" care a provocat noi tensiuni între românii ortodocși și cei greco-catolici. Au fost acceptate cererile lor de reprezentare în dietă, ca bază pentru alegerea din 1868, în care au intrat: 42 de români, 42 unguri, 32 sași. Victoria revendicărilor românești părea deplină și ireversibilă. Telegraful român din Sibiu scria: "precum 1848 a fost anul învierii noastre ca popor, așa anul 1863 ne inaugură **ca națiune**. Acesta e câștigul cel grandios, ce ni-l aduce Dieta Transilvană". Biserica românilor ortodocși a fost scoasă de sub autoritatea ierarhilor și înălțată la rang de Mitropolie cu reședința la Sibiu, având două episcopii (Arad și Caransebeș). Andrei Șaguna devine mitropolit, ultimul din șirul de oameni ai Bisericii aflat la conducerea mișcării de emancipare a românilor transilvăneni. Intelectualii laici urmăreau să preia conducerea mișcării naționale. Ei au fost "favorizați" de evenimentele? Împăratul de la Viena a pus capăt Dietei din Sibiu (1. IX. 1865) și a convocat una "nouă", aleasă prin sistemul alegerilor din 1791! Așa s-a readus, în Dietă, o mare majoritate maghiară, care "s-au grăbit" să voteze unirea Transilvaniei cu Ungaria. A urmat reorganizarea imperiului pe baza unei monarhii dualiste, Austro-Ungaria, iar vechiul voievodat/principat, Transilvania își pierdea individualitatea politico-teritorială și este încorporat Ungariei.

A urmat politica de maghiarizare forțată a românilor prin: Legea naționalităților (1868) și Legea învățământului din același an.

În 1869 se constituie Partidul Național al românilor din Banat și Ungaria, condus de Alexandru Mocioni, întemeiat pe ideea "activismului", urmat de Partidul Național Român din Transilvania condus de Ilie Măcelariu, care adoptă tactica "pasivistă", interzis după o lună de autoritățile ungare.

În timpul Războiului de independență (1877-1878) românii

transilvăneni și-au manifestat prin colete, voluntari etc., solidaritatea cu statul român. Locuitorii din Șeitin, prin învățătorul Melentie Botto, fac o coletă de bani, trimisă pentru ostașii români, răniți în acest război, la care au contribuit, pe lângă intelectuali, meseriașii de atunci și majoritatea țăranilor satului.

După proclamarea regatului România, în 1881, românii din Banat și Transilvania s-au unit cu Partidul Național Român, sub conducerea Dr. Ioan Rațiu, care mai târziu (1892) a organizat acțiunea Memorandumului, împreună cu Gh. Pop de Băsești, Eugen Brote, Vasile Lucaciu și Septimiu Sever. Împăratul Franz Iosif a refuzat să-l primească, expediindu-l guvernului ungar, care le-a intentat un proces, judecat la Cluj (Procesul memorandumilor).

În prima jumătate a lunii noiembrie 1918, în Transilvania s-au constituit aproape peste tot consilii și gărzi naționale române, județene, cercuale și comunale, în adunări obștești, prin alegeri autentic democratice. Acestea erau formate din reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale existente la acea dată în cadrul comunităților.³⁰

Un moment cu adevărat istoric în viața locuitorilor comunei l-a constituit înființarea Comitetului Național Român și a Gărzii Naționale locale din comună.

Potrivit datelor statistice austro-ungare, în anul 1909, comuna Șeitin era socotită ca fiind o comună mare, care aparținea de Comitatul Cenad, Cercul Nădlac.

La adunarea "poporală" din comuna Șeitin, ținută la 11 noiembrie 1918, pe "locul piețului", fiind de față cca. 2000 de oameni, s-a constituit Consiliul Național Român Comunal și Garda Națională locală. Conform "Protocolului" (procesului verbal) luat la această adunare de către "notarul ad-hoc", învățătorul Vincentțiu Guleș, lucrările ei s-au desfășurat astfel:

Adunarea a fost deschisă de "marele român" Uroș Pătean, în calitate de președinte al Consiliului Național Român al Cercului Nădlac, de care aparținea atunci comuna Șeitin. Acesta a "... rugat adunarea să se constituie, alegându-și președinte și notar ad-hoc". Adunarea a ales "prin strigare", în unanimitate ca președinte, pe farmacistul Nicolică Manta și ca notar ad-hoc pe învățătorul Vincentțiu Guleș. Apoi, președintele adunării, urcând

la tribună, după ce a mulțumit pentru încrederea ce i s-a acordat de comunitate, salută oaspeții prezenți la Șeitin: Uroș Pătean din Nădlac, locotenentii Anca, Mladin și stegarul Rozvan, ca reprezentanți ai Gărzii naționale cercuale din Nădlac, după care invită preoții ortodocși locali, Pavel Mercea și Dimitrie Roșcău să săvârșească serviciul religios pentru sfințirea stindardelor naționale române, destinate Gărzii locale. La sfârșitul serviciului divin, părintele ortodox, Dimitrie Roșcău rostește o scurtă cuvântare în timpul căreia "... prin cuvinte bine simțite și alese, face publicului cunoscut actul istoric de mare însemnătate pe care l-au săvârșit și roagă publicul și, mai ales, pe gardiști ca stindardele naționale să le stimeze și să le apere - în caz de lipsă - chiar și cu viața și nu cumva, prin fapte bolșevichiste să păteze cinstea și sfințenia acestor stindarde - scumpe nouă".³¹

Actul predării drapelului președintelui Manta, care sta în genunchi "...a produs în publicul prezent un simțământ de evlavie și însuflețire".³² După ce președintele Manta a predat stindardul național Comandantului Gărzii, sublocotenentul George Ardeleanu, a cerut Gărzii "... să păstreze cu sfințenie acest stindard căci în aceste zile când a răsărit soarele dreptății și pentru noi, Românii subjugăți din această țară, stindardele naționale sunt ca semnul crucii care s-a arătat pe cer împăratului Constantin cel Mare, cu inscripția: "În acest semn vei învinge". Însuflețindu-ne de aceste semne - ce până acum nu ne era iertat a le avea și purta - să ținem și noi a învinge pe dușmanii noștri, cari de veacuri ne-au subjugat. Apoi, toți participanții la adunare au cântat cu însuflețire "Trei culori cunosc pe lume".³³

A mai luat cuvântul reprezentantul Gărzii Naționale Centrale, sublocotenentul Anca. El a transmis salutul Gărzii Centrale, adresat Gărzii locale.

Aflat la tribună, învățătorul local Vincențiu Guleș, notarul ad-hoc al adunării "...recitează o poezie ocazională foarte acomodată compusă de tânărul plugar Demetriu Moț".³⁴

La propunerea președintelui adunării, participanții sunt invitați să meargă și la biserica greco-catolică, unde stindardele gărzii locale se vor binecuvânta și acolo, de către protopopul greco-catolic, George Maior.

Convoiul pleacă de pe locul piațului spre biserica greco-catolică cântând "Deșteaptă-te române". Aici, protopopul Geroge Maior "...începe actul printr-o vorbire. În vorbele sale însă, atinge lucruri de acele cari au atârnat spiritele publicului și anume: preamărea pe idolul său, contele Tisza, zicând, între altele, că noi, românii din această țară, precum și școalele noastre n-au fost asuprite. La aceste cuvinte să începe un regretabil scandal, care a neliniștit seninătatea acestei zile mari".³⁵

A fost silit să-și întrerupă vorbirea și, după stropirea stindardelor cu aghiasmă, publicul "consternat de cele auzite și întâmplare", pleacă spre Primărie, unde era locul Gărzii Naționale, spre a arbora stindardul pe clădirea Primăriei. Aici, scandalul reîncepe pentru că protopopul George Maior "...din nou începe a vorbi, vătămând persoane din Consiliul Național local și pe președintele Uroș Pătean din Nădlac. Pentru aceasta este huiduit și delăturat de la tribună".³⁶ Intervenția lui Uroș Pătean calmează spiritele și în ordine și liniște, cântând "Deșteaptă-te Române", publicul se împrăștie la ale sale.

Despre adunarea populară din Șeitin și constituirea Consiliului Național Român local, a Comitetului său executiv și a Gărzii Naționale Comunale a consemnat și publicația "Românul", în ziua de joi, 1/14 noiembrie 1918, menționând că "...40 de bărbați de încredere, aleși din toate păturile, constituie Comitetul executiv local: N. Manta președinte, N.Gheran, vice-președinte și Uroș Pinteș, notar. În frunte cu învățătorul D. Micu s-a constituit o Comisie pentru sprijinirea familiilor soldaților înapoiți. Sublocotenentului George Ardelean i se încredințează conducerea Gardei Naționale române și se îndrumă să meargă cu Garda la Arad să depună jurământul de fidelitate Consiliului Național Român Central".³⁷

La 16 noiembrie 1918, Comitetul executiv al Consiliului Național Român local, întrunit în localul școlii de lângă biserică "...face atentă antistia comunală că de azi înainte are de a lucra **în înțelegere cu Consiliul Național Român local**".³⁸ La această ședință au fost prezenți 14 membri ai Comitetului executiv, precum și judele George Șiclovan și notarul Zoltan Nemethy. (Anexa 4)

Reținând nemulțumirea unora dintre locuitorii comunei pentru

că nu au fost incluși și ei între membrii Consiliului Național Român local, se alege "o comisiune pentru întregirea listei Consiliului național român local: părintele Dimitrie Roșcău, Nicolae Gheran, Teodor Vid, George Mărienuț, Constantin Popa și Ilie Stragea".³⁹

La 18 noiembrie 1918 se întrunește Consiliul Național Român Local la "...Școala greco-ortodoxă română, de lângă biserică. La această întrunire au fost prezenți: Nicolită Manta, președinte, Uroș Pinteș, notar; membri: Pavel Görög, învățător, Vincențiu Guleș, învățător, Ioan Ghebeleş, învățător, Nicolae Gheran, George Morar, George Mărienuți, Constantin Popa, Dimitrie Bolchiș, Ilie Stragea, Ioan Vuc, Teodor Deliman, Aurel Vid, Ioan Popa (dudic), Petru Păcurar (langa), Simeon Costea, Tinu Drâglea, Dimitrie Mesroș, Petru Papp, Ioan Șiclovan, Ștefan Ghebeleş, George Crâznic, Petru Leș, Ștefan Giurgiuț, Constantin Mărienuți, Nicolae Costea, Iie Roman, Mihaiu Stanca, Vila Stragea și Uroș Pătean din Nădlac".⁴⁰ (Anexa 5)

Consiliul ia cunoștință despre punerea la "dispoziția poporului a 1,5 vagon de cucuruz" din partea Comitetului comunal (Primăriei), se alege o Comisiune de control și pentru maximizarea prețurilor formată din: Ilie Stragea, Arcadie Tornean, Constantin Popa și Constantin Seghedi..., Comisiune care va avea misiunea să controleze activitatea antistiei... și să maximeze prețurile alimentelor".⁴¹

În timpul acestei ședințe a luat cuvântul și Uroș Pătean, președintele Consiliului Național Român local din Nădlac care "...ține o vorbire foarte însuflețitoare în care spune poporului ca să nu se lase condus de oamenii lui Tisza și, mai ales, de cei care au comis crima trădării, în contra neamului lor; ci să se conducă pe sine însuși".⁴² Printr-o colectă propusă pentru procurarea unui drapel național tricolori se adună pe loc, în timpul ședinței, suma de 384 de coroane, cu suma "cea mai frumoasă contribuind Dimitrie Suci... a lui Săvetuța", care a oferit 170 de coroane.

În același local, școala de lângă biserică, are loc, la 22 noiembrie 1918, o nouă ședință a Comitetului executiv al Consiliului național român la care au fost prezenți: Nicolită Manta, președinte, Uroș Pinteș, notar, George Maior, protopop greco-catolic, Dimitrie Roșcău, preot greco-ortodox, Dimitrie Micu și Ioan

Ghebeleş, învățători, Nicolae Gheran, George Morar, George Mărienuți, Constantin Popa, Dimitrie Bolchiș și Ilie Stragea.

Comitetul executiv se ocupă de alcătuirea programului pentru sfințirea stindardului național treicului local, de completarea membrilor Consiliului național comunal cu încă "56 bărbați, aleși din toate familiile", cu "...observarea că lista de întregire o va înainta adunării populare spre a se pronunța, că are oare încredere în toți indivizii recomandați de comisiune, ori nu?"⁴³ cu aprovizionarea locuitorilor comunei cu petrol și a membrilor Gărzii naționale comunale cu încălțăminte. Pentru aceasta, au fost desemnați: Constantin Mesaroș și Teodor Popoviciu, ca "...în numele Consiliului național român local să meargă la Secția economică a Consiliului Național Român Central din Arad și a ruga pe cei competenți a face tot posibilul pentru a prevedea comuna cu petrol, iar pe gardiști cu încălțăminte".⁴⁴

Adunarea națională română cercuală s-a desfășurat în Nădlac, la 26 noiembrie 1918, "în fața bisericii greco-ortodoxe române, la ora 13,30". La această adunare "...a participat un popor foarte numărös, din toate trei comunele Cercului, adică: Nădlac, Șeitin și Cenadul Unguresc. Comuna Șeitin a fost reprezentată prin președinte, notar și mai mulți membrii ai Consiliului".⁴⁵ Notarul ad-hoc al acestei adunări a fost ales Uroș Pinteș din Șeitin.

După sfințirea drapelului național "...adunarea alege pe cei 6 delegați cari au să participe la Marea Adunare Națională Română de la Alba-Iulia. Au fost aleși următorii delegați: Uroș Pătean, George Petroviciu și Uroș Totorean din Nădlac; Nicolită Manta și gardistul Rusand Gheran din Șeitin, iar din Cenadul Unguresc, părintele Romul Nessor".⁴⁶

"La 1 Decembrie 1918, între delegații oficiali prezenți la Marea Adunare Plebiscitară de la Alba-Iulia, care au votat Unirea Transilvaniei cu România, din Șeitin au fost prezenți Nicolae Manta și gardistul Rusand Gheran. Alături de aceștia au mai fost prezenți la Alba-Iulia încă zece țărani, în frunte cu Simion Costea. Astfel, șeitinenii, prin reprezentanții lor oficiali și voluntari, și-au adus aportul la cel mai important act al istoriei noastre naționale - MAREA UNIRE".⁴⁷

Cap. II. CADRUL NATURAL. AȘEZARE. CONDIȚII FIZICO-GEOGRAFICE

Șeitinul este situat în Câmpia Banato-Crișană care cuprinde în cadrul său punctul cel mai vestic al țării, Beba Veche.¹

În această Câmpie altitudinile oscilează între 80-180 m, dar, dominante rămân înălțimile de 80-140 m. Din punct de vedere al reliefului, localitatea se încadrează în tipul câmpiei complexe de nord, creată de aluvionările și oscilările Mureșului, care cuprinde Câmpia Vingăi, Câmpiile Aradului și Jimboliei, Câmpia Nădlacului și Câmpia Arancăi.

Câmpia Nădlacului, pe care se situează Șeitinul este compusă din "resturi de conuri vechi piemontane, de tip terminal".² Rolul principal în formarea și modelarea acestei Câmpii l-a avut, evident, Mureșul.

Clima zonei, este moderată, Câmpia fiind ferită de masele de aer rece din Nord și Nord-Est, însă ea este deschisă influențelor oceanice și mediteraneene.

Temperatura medie anuală este de +10,7°C, media lunilor de iarnă este pozitivă (+0,2°C), iar primăverile sunt mai timpurii și mai călduroase ca în restul țării.³

Precipitațiile medii anuale variază între 540 mm (în vest) și 70 mm la limita dealurilor.

În funcție de climă și de relief, caracteristice zonelor de câmpie, s-au dezvoltat și solurile specifice de stepă și silvostepă: cernoziomuri, cernoziomuri cambice și argiloaluvionale, dar și foarte multe soluri extrazonale: lăcoviști, solonețuri, soluri aluviale, vertisoluri.⁴

Subsolul zonei conține ape minerale și geotermale, bioxid de carbon și hidrocarburi. În Câmpia Nădlacului, löessurile și formațiunile actuale au grosime de 10-20 m. În ceea ce privește mișcările verticale actuale, "în vestul Mureșului subsidența este de 1 - 1,5 mm/an, iar la vest de Sănnicolaul Mare

se ating 2 - 2,5 mm/an.5

Pe baza celor mai recente rezultate ale cercetării științifice de specialitate, Câmpia Nădlacului este caracterizată global ca o câmpie premontan-tabulară cu pătura cea mai groasă de löss (10-20 m). Este a doua ca vechime, deși se află situată în aval de câmpia mai joasă a Aradului.

Dacă facem abstracție de lunca Mureșului, Câmpia Nădlacului reprezintă o continuare spre NV a părții joase a Câmpiei Vingăi la nivelul t.2, mai sigur. t.3. Continuitatea se face pe distanța dintre Secusigiu și Zădăreni (vest Arad), pe de o parte, și est Pecica-Șeitin (din Câmpia Nădlacului), pe de altă parte. De altfel, pe aceeași distanță, Mureșul are o orientare aparte, aproape N-S, vechiul curs de la Arad părănd mai normal a se direcționa pe valea Ierului. Includem aici și arealul Pecica, deși are altitudini egale cu lunca înaltă a Mureșului și cu Câmpia Ierului.

Limita sudică a câmpiei este dată de lunca Mureșului; în est apare o limită convențională cu Câmpia Ierului (partea mai joasă a Câmpiei Aradului), iar în nord și vest, granița cu Ungaria.6

a) Așezarea. Întinderea, forma terenului și vecinătatea

Geografic, așezarea se situează pe locul de întretăiere a meridianului estic 20°5', cu paralela 46°7'. Ea face parte din localitățile vestice ale țării situate pe malul drept al Mureșului, la 45 km vest de Arad și la 55 km înainte de confluența acestuia cu Tisa. Depărtarea de frontiera cu Ungaria este de 13 km pe șoseaua națională Nădlac-Arad și de sub 10 km în linie dreaptă pe unele părți din teritoriul comunei.

Teritoriul locuibil, împreună cu terenurile de cultură, livezi, pășuni și drumuri a fost de 11.612 jugăre cadastrale (6682,70 ha), la încheierea celui de al doilea război mondial. Suprafața totală a terenurilor comunei a variat pe parcurs, atât datorită schimbării acțiunii factorilor naturali (în principal a cursului Mureșului), cât și ca urmare a unor schimburi de terenuri efectuate cu alte comune învecinate (Nădlac, Pereg, Semlac, Igrăș).

Forma și orientarea străzilor și a parcelelor de cultură din partea sudică a comunei au fost impuse de cursul Mureșului, iar a parcelelor din nord, de șoseaua națională nr. 7, care taie teritoriul

de cultură la 4 km nord de comună, de la est spre vest. În sud, de la hotarul estic până la mijlocul localității, atât străzile cât și terenurile de cultură sunt dreptunghiuri așezate în lung de la cursul râului care vine din est și curge înspre vest. De la mijlocul comunei înspre vest, cursul Mureșului se îndreaptă spre nord vest. Spre nord de la șoseaua națională, drumurile și parcelele au orientarea sud-nord și sunt întretăiate la 5 km depărtare de șosea de un drum numit "Cârnițură", iar de la acest drum, la 3 km distanță, de "Drumul Păluții".

Așezarea se învecinează: la est cu comuna Semlac, la nord-est pe o mică porțiune cu comuna Pereg, la nord-vest, și vest cu orașul Nădlac, iar la sud, cu comuna Periam, Sânpentru Mare și Capis, situată pe malul stâng al Mureșului, care reprezintă hotarul natural le leagă și, în același, timp, le delimitează de hotarul comunei Șeitin.

b) Relieful

Relieful local este format din două unități: la sud, de la Mureș până în dreptul comunei, o fâșie în est mai îngustă, în vest mai largă, care se întinde alături și pe întregul curs al râului, e o câmpie mai joasă numită "Lunca Mureșului". Ea are solul, în parte, format din aluviuni și supus inundațiilor. Din luncă fac parte tarlalele: Pobara, Râtul de sus, Morfac, Bucina, Vauș, Cătrina, Hădițele, Râtul mare, Zăbrane, Cioaca, Hăzile și Tișcotul.

Cea mai mare parte din teritoriul luncii s-a format, în cursul vremurilor, prin acțiunea localnicilor. Parcelele Vauș și Bucina au fost atașate comunei în 1863 când s-a îndreptat cursul Mureșului prin săparea albiei Tăietura, iar Hădițele și Hăzile s-au legat de teritoriul comunei prin îndiguiri.

Lunca, prin poziția ei mai joasă, prin mărul adus de revărsările Mureșului are un teren foarte productiv. Plantele spontane și copacii, alături de plantele cultivate și de pomii fructiferi crează, îndeosebi primăvara, o vegetație puternică și viguroasă, fapt care a făcut ca terenurile luncii să constituie baza producției de legume și fructe, produse care cer un sol fertil, cu apă aproape și cu pânza freatică mai la suprafață.

Parcelele luncii, prin formele lor sinuoase și neregulate, prin

varietățile vegetației, prin cromatica și parfumul florilor, al aerului pur și al fenomenului vizual "apa morților" au constituit întotdeauna și locuri de agrement și de recreație.

De la luncă spre nord, partea cea mai extinsă a teritoriului comunei este o câmpie mai înaltă, puțin ondulată, cu văi ale căror diferențe de nivel variază între 1-7 m și a căror scurgere este orientată pe direcția sud-vest. Această câmpie este împărțită în tarlale mai mari, mai accesibile încadrării în figuri geometrice, cu un stagiu mai vechi și mai avansat de exploatare și cu un număr mai redus de specii și mai sărac în conținut de plante spontane. Prin extensiunea pe care o iau, tarlalele cu plantele de cultură, crează pe distanțe întinse aceeași cromatică și aromă de aer, voind parcă să se încadreze civilizației citadine cu producții mari, orizonturi largi și ambiții tot mai ridicate. Din această câmpie fac parte tarlalele: Seliștea de sus, Ogoarele, Iorgovan, Tălămitea, Seliștea de Jos, Piștol, Nimaș, Oarzele, Fânațele și Jilăriile.

Înălțimea locului față de nivelul mării este între 95-102 m. Punctul cel mai ridicat de pe "Drumul Izvorului" are cota 102.

c) Clima locală

La paralela 46° și la o depărtare de 3000 km de apele oceanice, clima este temperat continentală. Făcând parte din bazinul panonic care are în nord arcul carpatic, locul e ferit, în parte, de curenții de aer care vin din nord - estul Europei. Un rol însemnat îl au curenții oceanici ai Azorelor și Groenlandei care, atrași de depresiunile ce se produc în bazinul Mediteranei și în Sahara, coboară în vestul Europei și al Europei Centrale și înaintează până aici, ținând sub influența lor și șesul panonic. Având, la nu prea mare depărtare, brațul adriatic al Mediteranei, față de care nu are obstacol decât îngustul lanț care leagă Alpii sloveni de cei dinarici, mase de aer cald și umed se revarsă adesea pe această câmpie. Acest specific ne determină să considerăm tipul acestei clime ca fiind panonică. Desigur, și în cadrul acestui tip de climă, factorii locali influențează și ei unele aspecte ale regimului multianual al verii. Astfel, în ultimii ani, teritoriul comunei a fost adesea înconjurat de ploile parțiale care sunt atrase spre est și sud-est. Credem că acest fenomen se

datorează defrișării arborilor și pomilor din zona de livezi de pe lângă cursul Mureșului și desființării sălașelor cu grupurile lor de arbori, care susțineau un anume echilibru în favorizarea condensării norilor.

Mersul vremii, cu notarea zilnică a temperaturii și a direcțiilor vânturilor n-a fost întreprinsă în localitate de nimeni. Din constatările ale localnicilor rezultă însă că în ultimii 60-70 de ani, doar în zece ani s-au înregistrat ierni mai aspre și mai lungi. Restul de 60 de ani s-au caracterizat prin ierni destul de blânde, unele chiar fără zăpadă. Se remarcă, de asemenea, faptul că în ultimii 30 de ani verile n-au fost suficient de călduroase. Locuitorii comunei au constatat că în primele două decade ale lunii mai apar, de regulă valuri de aer polar, cu brumă și chiar înghețuri, iar în a doua decadă a lunii noiembrie, valuri de aer mai cald. Aceasta din urmă este numită de localnici "vara lui Sînmihai".

Potrivit datelor de la Centrul meteorologic Arad pe perioada 1931-1950 temperatura medie locală a fost următoarea: ianuarie +2,9°C, februarie +0,8°C, martie +5,2°C, aprilie +11,9°C, mai 0+16,5°C, iunie +19,1°C, iulie +21,3°C, august +21,5°C, septembrie +18,6°C, octombrie +10,8°C, noiembrie +5,6°C, decembrie +1,4°C.

În cursul verii, în zilele senine și călduroase se întâlnește și aici, ca în întreaga Câmpie a Tisei, fenomenul "apa morților". Fenomenul se observă mai bine în partea vestică a "Rîtului mare".

Vânturile simțite în comună sunt: "Vântul de la pustă", care bate din sectorul nordic. Este o derivație a Crivățului, dar mai blând, fiind domolit de nenumăratele ziduri ale Carpaților nordici, estici și apuseni. În acest vânt, populația înglobează și valurile de îngheț care coboară din Groenlanda. Acest vânt bate îndeosebi iarna și aduce cu el aer rece și îngheț. "Vântul de la Bănat" este o ramură a Austrului și e simțit în tot cursul anului. Suflă din sectoarele sud și sud - vest. Este un vânt umed, mai cald și aduce cu el precipitații. Populația include în denumirea acestui vânt și curentul Azoric. Între vânturile periodice locale se numără și "Vântul de la răsărit". Care bate dinspre Carpații occidentali numai în lunile aprilie, mai și prima jumătate a lunii iunie. E un vânt domol și uscat. Nu aduce nici înnourări.

Precipitațiile sunt mai frecvente toamna, iarna și primăvara. Lunile iulie și august sunt în general secetoase.

Cantitatea de apă provenită din precipitații, după înregistrările Centrului meteorologic Arad, pe luni, e următoarea: ianuarie 33,6; februarie 31,5; martie 30,4; aprilie 39,7; mai 57,7; iunie 54,3; iulie 54,0; august 38,6; septembrie 46,3; octombrie 40,0; noiembrie 69,4; decembrie 39,3; anual 535,4 l/m².

Ploile de vară sunt mai abundente și localnicii le numesc "puhoai". Acestea vin, de regulă, din sud, sud-vest și vest. Este interesant de remarcat faptul că uneori, vara, aerul local se încălzește și formează o zonă de presiune scăzută deasupra comunei care atrage norii de ploaie aflați în zona estică. Doar în aceste cazuri rare, ploile vin dinspre răsărit și au debite bogate. Localnicii le numesc "ploile lui Rozica".

d) Apele

În partea de sud a comunei curge râul Mureș. Lungimea albiei de pe teritoriul nostru este de 10 km. Lărgimea albiei în terenurile aluvionare este mai mare și într-o neconținută schimbare. Spălând malurile goale, fără de copaci, Mureșul ia din ele și depune aluviuni pe cele acoperite cu sălcii și nuielar. Uneori au loc depuneri chiar în interiorul albiei formând mici insulițe numite local "prunduri" care cresc an de an, legându-se cu timpul de unul din maluri și schimbând astfel neîncetat cursul apei. Așa s-au format prundurile Pobara, cel din fața Morfacului și două din dreptul Hăzilor din care unul s-a și unit cu malul stâng. Însăși Hăzile au fost și ele prunduri, fapt indicat de urmele fostelor alpii și numele lor. (Ada în limba turcească înseamnă insulă). Pe o porțiune de 800 m lungime, Mureșul curge printr-o, albie argiloasă săpată de mâinile oamenilor numită "Tăietură". Aici albia e mai îngustă, circa 80 m, și stabilă, iar apa mai adâncă.

Debitul râului este de 350-380 mc pe secundă.

Din vremuri îndepărtate, apa Mureșului, (Anexa 4) cu debit permanent și destul de mare, bogată în pește, cu lunci inundabile și fertile, cu zăvoaie numeroase și mijloc bun de transport, a contribuit la înfiriparea și înmulțirea așezărilor pe aceste meleaguri. Tot apa lui a constituit cea mai puternică și ieftină forță care a

învârtit mecanismele numeroaselor mori și ale altor încercări mecanice, care au existat pe cele două maluri până când forța vaporilor, a motoarelor cu explozie și a electricității au luat asupra ei această sarcină. Dar, Mureșul, deși născut o dată cu locul, ține pas cu vremea punându-și bogăția și potențialul în slujba vieții. Azi, de o parte și de alta a malurilor, numeroase pompe absorb valoroasele lui ape, încărcate cu mîl și substanțe minerale pe care le trimit aspersoarelor și șanțulețelor dintre culturi pentru a întregi nevoile de umiditate a terenurilor de cultură, spre a îmbogăți cantitatea și calitatea produselor agricole.

A doua apă curgătoare este valea Tălămitea cu continuarea ei, Begheiul. În trecut, apa ei era destul de mare. Bătrânii spuneau că pe la mijlocul secolului al XIX-lea înotau caili ea. Azi, din vechiul debit de apă a rămas o vale seacă cu câteva izvoare care alimentează cursul Begheiului ce trece prin comună. Valea Tălămitea, cu prelungirea ei Begheiul nu mai îndeplinea de mult nici o funcție economică și aducea numai rău localității. Tălămitea este un teren nefolositor, izvor de plante spontane, îndeosebi dintre cele ce iubesc terenurile umede, iar Begheiul a fost un focar de infecții, mediu pentru țânțari, radiator de insalubrități și sursă de inundații pentru străzile mai joase din comună, atunci când se închidea stavila de la dig din cauza apelor mari ale Mureșului. În prezent, apei Begheiului i s-a dat o utilizare practică. În 1969, s-a săpat o nouă albie, iar stavila a fost dotată cu pompe care nu mai permit staționarea apei în comună în timpul inundațiilor Mureșului. Noul canal este un rezervor cu apă pentru irigat grădinile de pe marginile traseului prin care trece. Era în proiect și amenajarea văii Tălămitea într-un eleșteu pentru creșterea peștilor.

Bălțile vechi ale lui Fardi, Cioaca și Găvrilaș sunt complet colmatate.

Apa freatică se găsește la adâncimi de 1,50-2 m, în luncă și de 3-7 m în câmpie. Locuitorii întrebuintează pentru băut apa de la a treia pânză freatică ce se află la adâncimea de 45-55 m. Fântânile sunt forate până la această adâncime, iar apa se extrage cu ajutorul pompelor sistem Northon. Sunt numeroși cetățeni care și-au construit asemenea fântâni în gospodăria lor.

e) Solurile și subsolul

Analiza solurilor efectuată în anul 1957 a stabilit pe terenurile comunei noastre următoarele tipuri:

Cernoziom ciocolatiu cu rocă löess alter textură luto-nisipoasă, humus 4,96 p.H. 7,5. Categoria de fertilitate I.

Cernoziom ciocolatiu cu rocă löess textură luto-nisipoasă, humus 4,98 p.H. 7,2, Categoria de fertilitate I.

Cernoziom ciocolatiu degradat cu rocă löess alter textură lutoasă, humus 4,98 p.H. 6,4. Categoria de fertilitate I.

Aluviuni în stadiu de cernoziom ciocolatiu cu rocă lăcov plumb textură luto-nisipoasă, humus p.H. 7,2. Categoria de fertilitate I.

Aluviuni slab modificate, textură nisip lutoasă, humus 5,48 p.H. 7,0. Categoria de fertilitate IV.

Solurile de cernoziom sunt în câmpie, iar cele de aluviuni în luncă.

În ce privește subsolul, pe baza constatărilor făcute cu ocazia forării numeroaselor fântâni, acesta are următoarea structură pe verticală:

0-2 m, humus

2-7 m, lut galben și început de apă freatică

7-17 m, lut galben cu pietriș și apă freatică

17-27 m, pământ roșcat

27-29 m, pânză de apă cu nisip mare negru și roșu

29-45 m, pământ cenușiu de mlaștină

45-55 m, pânză de apă potabilă cu nisip mărunț alb

55-90 m, pământ cenușiu de mlaștină

90-100 m, pânză de apă potabilă cu nisip alb foarte mărunț.

Peste 100 de metri nu s-a forat decât 2 metri în care s-a găsit tot pământ cenușiu.

Este cunoscut geologic că șesul panonic a fost bazinul unei mări care cu timpul prin sedimentări și alte mutații a ajuns câmpie. Aceste mutații au închis între straturile de subsol numeroase materiale organice care pe parcurs au suferit profunde transformări. Toate forările întreprinse atât la noi, cât și în Ungaria pe fâșia estică al acestei foste mări au condus la descoperirea de gaze, hidrocarburi și apă termală. Poate că povestirile antecesorilor

noștri locali despre ieșirea din pământ, în diferite părți ale comunei, a unor bani de aur care fulgerător intrau din nou în locul de unde ieșeau indică câte ceva despre comori ale subsolului.

f) Flora și fauna spontană, locale

Vegetația spontană a comunei este caracteristică zonei de contact dintre silvo-stepă spre stepă. Infiltrația pădurilor s-a produs îndeosebi în lunca Mureșului. În trecut, cea mai întinsă parte din câmpia joasă a fost ocupată de păduri care numai la sfârșitul secolului trecut și începutul celui prezent au fost defrișate și locul lor a fost luat de cultura cerealelor, de preferință grâul, și de cea a legumelor. Din falnicele păduri de odinioară, azi, abia mai întâlnim câteva începuturi de zăvoaie, sălcii singuratice înșirate pe malul Mureșului, ici colo câte-un stejar (*quercus sessiliflora*), ulm (*ulmus ca apestris*), frasin (*fraxinus excelsior*), arțar (*acer platancides*), arin (*alnus*), izolați și grupe de plopi (*plopus alba*). În ultimul timp s-a răspândit salcâmul (*robinia pseudacacia*) care tinde să înlocuiască toți arborii trecutului. Dintre arbuști, nu știm dacă se mai întâlnesc tufe de scoruși (*ocorbus aucuparia*) care primăvara te întâmpinau cu florile lor numeroase și imaculat de albe, iar toamna, zâmbitor, cu fructele lor roșii. Pe malurile Mureșului, în porțiunea Tăietură se mai întâlnesc tufe de porumbar (*prunus sinoza*), care ascund între ramurile lor spinoase fructe albastre închis cu gust acriu stringent. În trecut, porumbarii se aflau pe toate haturile și ramurile lor constituiau materia primă pentru confecționarea grăpilor.

Plantele mici sunt numeroase. Predomină specii de ierburi, printre care își fac loc: trifoiul sălbatic (*trifolium repens* și *foagifemem*), mazăricea (*vicia sativa* și *dumetorum*), păpădia (*taraxacum officinale*), coada șoricelului (*achillea setacea*), busoicelul (*brunella vulgaris*), laptele câinelui (*euphorbia cyparissias*), traista ciobanului (*capsella burso*), câte-o tufă de ștevie (*rumex patientia*) și uneori și tufe de boz (*sambucus ebulus*). Pe malul Mureșului, printre ierburi cresc luminărele (*verbascum thapsus*) și sânziene (*galium verum*) care cu florile lor galbene împodobesc reverul apei. Pe cărări și pe lângă drumuri, numeroase cicori (*cichorium intybus*) reflectă în florile lor albastre

văzduhul. Și numărul speciilor de plante este destul de mare. Odată cu ivirea primelor raze de soare mai clade se grăbesc să vestească apropierea primăverii toporașii (*viola adorata*) și numeroase zambile (*hyacinthus orientalis*). Împreună cu ierburile cresc: nalba (*nalva silvestris*), patlagina (*plantago major*), măcrișul (*rumex acetosa*), măcrișul iepuresc (*oxalis acetosella*), menta (*menthae piperita* și *crispa*), pelinul (*artemisia absinthius*), scăieții (*cirsium laneolatum*) și numeroase specii de spini din care amintim ciulinii (*cardus nutans*), spinii uniți, scaiul vânat și scaiul "dracului" (*eryngium platum*). Prin locuri mai umbroase, grase, prin șanțuri cresc cucute (*conium maculatum*), urzici (*urtica dioica*, *lamium masculatum*), brusturi (*lappa major*), ciunăfaia (*datura stamonium*) și turțița (*galim oparine*). Pe locurile bătătorite de pe lângă drumuri împânzesc pământul într-un covor verde închis troscotelel (*polygonum aviculare*) și loboda (*atriplex*).

În luncă, printre culturi, infiltrații ale nepoftiților: pălămida (*cirsium arvens*), costreiu (*sorghum hapepense*), mohorelul (*setaria*), rapița sălbatică (*brassica repa*), susaiul (*sonchus*), volbura (*convilvulus arvensis*), pirul (*agropirum repens*), lăptuca (*condrilla juncea*), loboda (*atriplex*), macul (*glacium cornilatum*), albăstrița (*centauria cyanna*), mura târâtoare (*rubus*) și altele. Existența acestor plante spontane este în scădere și pe măsura îngustării terenurilor necultivate și a îmbunătățirii terenurilor, ele vor dispărea și vor rămâne numai ca plante ale trecutului.

La ieșirea din luncă, vegetația se schimbă. Numărul varietăților se împuținează, ca și cantitatea lor. Copacii mari sunt reprezentați prin dud (*morus alba*) care și el e în descreștere, locul fiind și aici luat de salcâm care tinde să devină atotcuprinzător, și de pomii fructiferi. Arbuștii, în speță, porumbarul au dispărut cu desăvârșire. Dintre plantele mici, printre culturi se mai întâlnesc, pirul în curs de dispariție, știrul (*amarentus blitum*), loboda, lăptuca și câte un fir de boz, supraviețuitoare muribunde ale unei culturi intensive, mecanizate și de folosire a ierbicidelor. Pe marginile drumurilor, ici colo, mai sunt lobode, troscotele și chiar cicori. Prin culturile de grâu mai stăruie maci de câmp, albăstrița, pintenii cocoșului (*delphinium consolida*), turțița, umbra iepurelui (*asparagus collinus*), iar printre prășitoare lăptuca și

planta meliferă busuiocul alb.

Dintre puținele ciuperci ce se mai găsesc amintim: ciuperca de bălegar, gheb și buretele de mai ca și comestibile; iar ciuperca albă și buretele de târs, ca veninoase. Pe dud ca parazit crește iasca (formes ignarius).

Cum am mai amintit, existența plantelor spontane devine tot mai anemică și zilele lor sunt numărate. Mecanizarea agriculturii, îngustarea spațiilor necultivate, și dezvoltarea industriei ierbicidelor vor încheia existența acestor plante care în trecut au sărăcit pământurile și numai unele dintre ele au completat baza de nutreț a animalelor domestice. Ele vor continua să dăinuie în luncă, unde spațiile necultivate rămân destul de întinse și unde revărsările Mureșului favorizează creșterea unor astfel de plante.

Ca urmare a extinderii culturilor și fauna care a existat pe teritoriul comunei este în continuă scădere, împutinându-se atât speciile cât și numărul lor. E în scădere prolificul iepure. Lucrările mecanice împutinează tineretul plăpând și distruge multe dintre cuiburi în timpul înmulțirii. În schimb, din crescătorii au apărut caprele sălbaticе, mai rezistente și a căror distrugere se poate evita, fiind mai vizibile, vietăți care par că mai diminuează monotonia câmpiei. Dintre păgubitoare se mențin vulpile care aduc daune în rândul iepurilor tineri și în cel al păsărilor. Rar, printre grămezi de crengi din livezi se mai întâlnește câte o nevăstuică, iar în comună câte un dihor, care aduc pierderi în rândul păsărilor. Sunt pe cale de dispariție aricii. Prin grădini se mai întâlnesc urme care indică prezența cârțițelor care n-au dispărut cu totul. Prin locuri solitare și poduri mai trăiesc liliecii.

Aceeași diminuare întâlnim și în lumea păsărilor. Dropiile, fala câmpurilor de odinioară reprezintă o specie ce se poate considera dispărută de pe locurile noastre. Fazanul, împământenit din crescătorii ar fi și mai numeros dacă n-ar fi împutinat de către vulpi. Spre dispariție e și potârnichea care a fost numeroasă în trecut. Prin scăderea numărului copacilor s-au rărit și răpitoarele. Corbii numeroși în trecut nu mai constituie o primejdie pentru culturi. Aproape că au dispărut coțofenele și ulii. Păsările mici sunt reprezentate de ciocârlan pe câmpurile de cultură, prin pițigoi

și ciocănituri prin livezi și de vrăbii în interiorul comunei. Acestea din urmă datorită înmulțirii lor au devenit o greutate pentru gospodărie. De peste 50 de ani s-a înmulțit numărul turturelelor, necunoscute în trecut. Aici nu este nici o gospodărie care să fie lipsită de prezența lor.

Păsările călătoare care staționează vara la noi sunt: ciocârlița și prepelița pe terenurile de cultură; graurii, grangurii, cucii, pupezele și porumbelul sălbatic prin livezi; barza, pescărița, în bălți și rândunica, pe lângă casele din sat. Primăvara și toamna poposesc câteva zile cocorii în drumul lor spre cuiburi și spre țările calde. De asemenea, în timpul iernii, pe lângă Mureș poposesc cârduri de gâște și rațe sălbatice venite să ierneze la noi, unde clima e mai puțin aspră ca în locurile lor de baștină.

Cap. III. POPULAȚIA. EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ

Din punct de vedere demografic, Șeitinul face parte din sistemul comunităților agrare care au avut o lungă perioadă de timp, caracterul unui "izolat", atât economic cât și social și demografic. Adică, s-a constituit și a trăit ca un grup uman restrâns, fără contacte matrimoniale și economice, cu alte grupuri asemănătoare, aflat, în multe privințe, chiar în relații de rivalitate și de diferențiere în ierarhia socială cu acestea.

Totuși, volumul populației nu a rămas constant, variațiile lui fiind determinate de creșterea biologică a populației, de migrații, de factori sociali, cum au fost răscoalele, războaiele, colonizările și alte procese sociale.

Datele statistice de care dispunem, par să ateste faptul că, relativ de timpuriu, comuna a fost mare sub raport demografic, înregistrând în anumite perioade, chiar "crize" de supradimensionare demografică. Ceea ce a făcut ca localitatea să nu poată accepta de bună voie imigrarea unor străini, care ar fi putut afecta drepturile de proprietate a băștinașilor. Așa se explică faptul că șeitinienii au considerat dintotdeauna cu "superioritate" pe orice persoană sau grup din exteriorul lor, drept "venetici", fie că erau "pădurenii", "regățeni" sau moldoveni ș.a.m.d. (Anexa 6)

Mai mult decât atât, de-a lungul vremii s-au înregistrat migrații ale populației locale, îndeosebi în localități rurale din Banat, în Dobrogea (odată cu politica de colonizare a statului român de după primul război mondial).

Fenomenele demografice interne din comună au fost marcate de conviețuirea populației în grupe familiale, relativ închise, care a generat un complex sistem de rudenie, în cadrul căruia s-au format multiple "neamuri" și "familii de neamuri", constituite din oameni bogați sau săraci, pe baza unor reglementări matrimoniale la fel de complexe, atât exogamice, cât și endogamice. Din care

au derivat reguli specifice privind căsătoriile, nașterile, botezurile, înmormântările etc., precum și drepturile patrimoniale ale fiecărei categorii de neamuri și de familii.

Asemenea structurări interne ale populației au fost favorizate și de faptul că fiecare familie era dublată de o gospodărie, respectiv, de o veritabilă unitate de producție și de consum, care se încadra în ansamblul general al comunității sociale locale.

Procesele demografice ale așezării s-au cristalizat pe parcursul unor lungi perioade de timp, de-a lungul cărora configurațiile și viața populațiilor a fost marcată, inițial, de destrămarea sistemului comunitar de conviețuire și, în primul rând, de apariția proprietății particulare a gospodăriilor individuale, care au declanșat noi forțe vitale ce au impulsionat evoluția și dezvoltarea comunității. (Anexa 5)

Eliberată de legăturile puternice, dar înguste ale rudeniei de sânge, noua situație creată a stimulat dezvoltarea inițiativei individuale și, deci, a personalității, în condițiile în care, esențială devine munca țaranului pe parcela lui, ca sursă a avuției proprii pe care fiecare se străduiește să o sporească cât mai mult.

Extinderea stăpânirii individuale nu numai asupra casei și a curții, ci și a loturilor agricole sau plantate cu pomi și vii, conduce la apariția stăpânirii ereditare nu numai asupra bunurilor gospodăriei, ci și a terenurilor, ceea ce a dat naștere diferențierii bunăstării familiilor și a relațiilor de subordonare a unora față de altele. Cu consecința firească a dispariției caracterului egalitar anterior al acestora.

Creșterea continuă a populației așezării a făcut ca, treptat, întreg teritoriul de care dispunea obștea să fie împărțit pe cete de neamuri, grupe de familii înrudite și, apoi, pe familii, a determinat ieșirea totală din indiviziune și trecerea la organizarea întregii activități și vieți economice și sociale pe baza proprietății private, cu implicații profunde asupra devenirii viitoare a comunității sociale, a așezării și a integrării ei în sistemul economico-social zonal și regional.

Cele mai importante consecințe ale acestei desfășurări a lucrurilor sunt legate de faptul că satul nu a reușit să rămână

liber, adică, fără stăpân local ci, dimpotrivă, a căzut în aservirea unui număr mare, succesiv, de stăpâni, începând cu mănăstirea Dömös și continuând cu o lungă serie de stăpânitori laici, până târziu în epoca noastră.

Acesta este contextul general, istorico-economic și social, care a făcut ca, pe parcursul existenței sale de mai bine de un mileniu, comunitatea sătească să cunoască, aproape toate formele prestatale și statale de împilare, asupra și exploatare: jafurile, birul, tributul, dijelele de toate felurile, taxele, impozitele, rechiziționările etc., exercitate, atât prin mijloace extraeconomice (siluire, violență), cât și, economice propriu-zise.

O analiză riguroasă a problematicii concrete, specifice a evoluției demografice a așezării este dificil de realizat, date fiind informațiile certe puține cu privire la populația sa. Cu toate acestea, o serie de date demografice disponibile, permit formularea unor observații și evaluări parțiale și incomplete.

Prima mențiune documentară referitoare la populația așezării o găsim în chiar documentul de atestare a existenței sale¹, în care se arată că, la acea dată trăiau 25 de persoane (Anexa 6), iar o a doua mențiune certă cu privire la populația așezării o avem abia peste șase secole, când, într-un recensământ geografic maghiar (din 1851)², se arată că în anul 1786, în localitate trăiau 233 de familii, iar în anul 1851 comuna avea 5104 locuitori.

După această dată informațiile sunt din ce în ce mai bogate și mai precise, astfel încât devine posibilă creionarea evoluției de ansamblu a populației pe perioade mai scurte de timp. Datele demonstrează că la sfârșitul secolului al XVIII-lea și pe întreg secolul al XIX-lea populația s-a înscris pe o curbă constant ascendentă în ceea ce privește creșterea sa globală. (Anexa 6)

Evoluția populației comunei în perioada 1851-1910

anul	Numărul total al locuitorilor	Creștere/descreștere
1851	5104	-
1869	3980	-1124

anul	Numărul total al locuitorilor	Creștere/descreștere
1880	3993	+13
1890	4968	+975
1900	4995	+27
1910	4965	-30

Datele din tabelul de mai sus evidențiază faptul că, după o lungă perioadă de timp, de la prima mențiune documentară, până la mijlocul secolului al XIX-lea, populația așezării a fost mică, dar, pe parcursul a cca. 60 de ani a înregistrat o creștere explozivă.

Procesul este rezultatul unui ansamblu de factori economici și politici, sociali și, nu în ultimul rând, biologici. Perioada la care ne referim este una în care se produc o serie de transformări în sistemul economiei locale și în viața socială a comunităților umane, antrenate de trecerea lor în proprietatea Coroanei Habsburgice, împreună cu fostele așezări grănicerești. Este perioada în care, concomitent cu retragerea privilegiilor de care au beneficiat locuitorii militarizați (majoritatea fiind sârbi), în calitate de "grăniceri", populația băștinașă a fost supusă unor măsuri "ocrotitoare". Rezultatul unei astfel de politici a fost acela că, foștii grăniceri au părăsit așezările pe care le-au ocupat anterior, în locul lor fiind colonizate numeroase familii de iobagi din Transilvania, pentru a repopula zonele rămase libere. La aceste mișcări s-a adăugat sporul natural al populației care a fost constant mare în toată această epocă.

Potrivit datelor statistice oficiale de după Marea Unire din 1918, Șeitinul s-a menținut, în ceea ce privește numărul total al locuitorilor, în seria de localități mari din zonă. O imagine asupra acestei situații poate fi reconstruită pe baza datelor din tabelul alăturat.

Populația totală și pe naționalități, în Șeitin și în localitățile învecinate, în anul 1920¹

Localitatea	Total	din care					
		Români	Maghiari	Svabi	Alții	Slavi	Evrei
Cenad	5695	2139	485	1720	-	1333	18
Sânpetru-Mic	613	-	7	597	-	9	-
Lowrin	3913	193	78	3562	-	80	-
Igrîș	3218	2991	14	191	-	19	3
Sânpetru-Mare	2820	85	55	488	-	2192	-
Rovine							
Pecica Română	94400	6677	2115	52	-	522	74
Pecica Maghiară	8110	464	7427	39	-	30	150
Periam	5193	291	302	4397	-	140	63
ȘEITIN	4760	4449	20	4	-	270	17
Serafola	3895	2104	70	432	-	1289	-
Secusigiu	2454	1980	147	298	-	24	5
Semlac	5712	2527	396	2082	-	677	30
Sânnicolaul Mare	9230	3904	1132	2757	-	1037	400
Pregul Mare	1360	6	66	570	-	735	3
Pregul Mic	1886	4	1874	5	-	-	3
Nădlac	13988	4856	577	68	-	8362	158

Chiar și o analiză sumară a datelor prezentate permite formularea unor concluzii privind situația demografică a zonei, în perioada imediat următoare realizării Unirii și, în cadrul ei, a Șeitinului.

O primă concluzie care se impune este aceea că, marea majoritate a localităților din zonă erau așezări mari sub raport demografic, cu un număr total al populației de 3000-6000 de locuitori, unele depășind limita superioară acestor cifre (Nădlacul, Pecica Maghiară și Sânnicolaul Mare). În timp ce numai patru dintre ele aveau sub 3000 de locuitori.

A doua constatare este cea referitoare la componența națională a populației, care este eterogenă, fiind formată din cel puțin cinci naționalități, dintre care cea mai mare ca număr este populația românească. Însă, ponderea populației de alte

naționalități este semnificativă dacă ținem seama de faptul că totalul lor reunit, depășește pe cel al populației românești.

Este de observat, în al treilea rând, faptul că, pe naționalități repartizarea populației, a dat naștere la trei tipuri de localități. Astfel, în zonă există localități cu populație preponderent românească, maghiară, germană sau cehoslovacă. Există apoi, localități cu populație relativ egală ca pondere din punctul de vedere al componenței naționale. Și, există două localități în care populația era, practic, numai românească. Una din acestea era și Șeitinul care, alături de Igrîș, avea populația formată numai din români (cu excepții absolut ne semnificative). În această privință, este important de observat că, toate datele ulterioare referitoare la evoluția populației din Șeitin demonstrează că situația nu s-a schimbat, comuna rămânând una din puținele cu populație exclusiv românească, nu numai din această parte a țării. Ceea ce constituie un caz oarecum ieșit din comun, ținând seama de faptul că în această parte a țării amestecul populațiilor de diferite naționalități a constituit un fenomen cvasigeneralizat.

Sigur că, fenomenul își are explicații, însă, nu ușor de formulat. Oricum, se pare că, între factorii care au produs o asemenea situație, preponderenți au fost, cel puțin în perioadele istorice mai îndepărtate, factorii geografici, din care, pe parcurs, au derivat și unii istorici, sociali și economici.

Dacă luăm în considerare faptul demonstrat de documente că populația băștinașă a așezării a fost, de la început, românească, și că aceasta a fost așezată inițial pe malul Mureșului, atunci putem întrezări câteva explicații ale situației create. Prin amplasament și condiții, locul în care trăiau locuitorii așezării nu prezenta nici un fel de atracție pentru populațiile străine, date fiind pericolele anuale la care erau expuși aceștia, datorită, în primul rând, revărsării Mureșului și inundațiilor.

La aceasta se adăuga izolarea cvasitotală a așezării, ca urmare a lipsei căilor de comunicație și de legături cu celelalte așezări din împrejurimi, situate la cca. 6-8 km distanță și la aceeași distanță de cea mai apropiată șosea, devenită azi șosea națională (Nădlac - Arad). La sud, legăturile cu localitățile învecinate (Periam, Igrîș, Saravale ș.a.) erau barate de râul Mureș, care era

impracticabil aproape 4-6 luni pe an din cauza înghețurilor sau a debitelor mari de apă care produceau inundații.

În aceste condiții este explicabil de ce, în nici una din perioadele de migrații ale populațiilor străine, acestea nu s-au așezat aici. Importanța factorilor geografici și fizici în viața locuitorilor comunei și implicațiile lor au fost resimțite până astăzi, date fiind dificultățile de deplasare provocate de faptul că drumul de acces la șoseaua națională, chiar pietruit fiind, este greu utilizabil, în special în perioadele de toamnă târzie, iarnă și primăvară timpurie. Iar drumurile locale între Șeitin, Nădlac și Semlac, au rămas aproape în aceleași situații precare ca și acum 100 de ani. De abia recent, porțiunea de drum dintre Șeitin și Semlac va fi complet asfaltată, pe întinderea hotarului comunei noastre.

Dacă la acestea se adaugă faptul că o legătură a comunei cu celelalte comune învecinate și cu Aradul pe calea ferată s-a realizat abia după anul 1950, se poate înțelege de ce, orice nou venit sau trecător pe aceste meleaguri nu a fost tentat să se stabilească în localitate.

Evident că, asemenea elemente ale "infrastructurii" localității au generat de-a lungul vremii și o serie de particularități ale economiei locale, care a rămas, lungi perioade de timp o economie închisă și cvasiizolată, în cadrul căreia progresele tehnologice și economice au pătruns, întotdeauna, mai greu și mai târziu. Procese ale căror implicații s-au reflectat și în viața socială și cultural-spirituală a membrilor comunității umane locale, care au manifestat în permanență reticențe, puțină încredere și deschidere față de ideile noi, de elementele de modernizare a vieții economice și sociale, atitudini și comportamente ale căror reverberații pot fi identificate până astăzi. În timp, devenise notoriu faptul că șeitinenii nu se angajează în nici o acțiune sau proiect individual ori colectiv, decât după îndelungi "chibzuințe", "cântăriri" și evaluări potențiale, oricum, numai după ce își produceau "asigurările" că, ieșirile din practicile tradiționale și verificate, nu vor reprezenta eșecuri sau înfrângeri.

După înfăptuirea Marii Uniri din anul 1918, în strânsă legătură cu procesele istorice noi, generate de realizarea marelui

nostru ideal național, s-au înregistrat și unele schimbări în evoluția populației comunei. Deși, așa cum s-a arătat mai înainte, volumul populației a continuat să fie mare, el a variat pe parcurs, dar nu în mod semnificativ, pe întreaga perioadă interbelică. Astfel, imediat după Unire, în anul 1922, populația totală a înregistrat o mică diminuare, fiind de 4760 locuitori, iar în anul 1923, de 4800 locuitori,⁴ cifră în jurul căreia s-a menținut până la izbucnirea celui de al doilea război mondial. În anul 1923, din totalul de 4800 locuitori, 4710 erau români, 15 maghiari, 24 evrei și 51 reprezentau alte naționalități, în principal, cehi și slovaci.

Al doilea război mondial și transformările profunde, dramatice ale vieții economice și sociale locale, antrenate de trecerea societății românești în ansamblul său la un nou tip de societate, s-au resimțit, în mod normal, și la nivelul demografiei locale. Cel mai pregnant proces demografic l-a constituit diminuarea semnificativă a volumului total al populației.

Numărul locuitorilor, conform recensământului din februarie 1956 a fost de 3652, cu o densitate de aproape 2 locuitori/hectar (1,83), luând în calcul și hotarul comunei. Față de perioada de dinainte de primul război mondial, când numărul locuitorilor se apropia de 5000, acesta a scăzut considerabil datorită mai multor cauze: pierderile de vieți omenești din timpul celor două războaie mondiale, epidemiile care au făcut multe victime în rândul oamenilor, plecarea unui număr mare de oameni, după al doilea război mondial, la oraș pentru găsirea unui loc de muncă (mai ales tineri), natalitatea scăzută (înaintea primului război mondial natalitatea a fost de 80‰. Iar după război scade la 50‰ scăderea fiind determinată de mortalitatea ridicată, și de colonizările făcute în anii 1946-1947, când, la reforma agrară un număr însemnat de șteitineni au primit pământ la Peregu Mare, iar alții la Bulgăruș, în județul Timiș. Scăderea numărului de locuitori se datorează și disproporției dintre natalitate și mortalitate (exemplu: în anul 1955 au fost 38 de nașteri, față de 47 de morți). O descreștere a numărului de locuitori s-a înregistrat și între recensământul din anul 1948, când numărul celor recenzați era de 3760 și cel din 1956, când au fost recenzați 3652 de oameni. Numărul născuților între 1941-1955 era de 411 copii, iar a celor morți în aceeași

perioadă, de 537 (deci o pierdere de 126 de oameni).

La recensământul din 1966 a fost înregistrată în comuna Șeitin o populație de 3307, mai puțin cu 345 față de recensământul din februarie 1956. Cauzele sunt aceleași: numărul mic al nașterilor față de decese și plecarea unui mare număr de tineri spre orașe, încadrarea lor în industrie, ca urmare a calificării lor în diferite meserii.

O scădere a numărului de locuitori în comuna Șeitin s-a înregistrat în continuare și după recensământul din 1966. Până la recensământul populației din 5 ianuarie 1977, populația Șeitinului a scăzut cu 242 persoane, înregistrându-se în 1977 o populație de 3065 de locuitori. O scădere mai lentă se înregistrează și în perioada 1977-1988, când populația totală a comunei era de 3017 locuitori.

Cap. IV. ECONOMIA ȘI VIAȚA SOCIALĂ LOCALĂ

Câteva elemente esențiale, specifice așezărilor rurale din zona Aradului, marchează evoluția economico-socială și statutul juridic ale localității.

Făcând parte din seria de așezări transilvănene, menționate de timpuriu în documente (prima mențiune documentară a unor așezări din Transilvania datează din anul 1075), localitatea era, la data menționării sale (1138) intrată în procesele de formare a economiei feudale.

1. De la economia rurală de "obște" la economia aservită, prefeudală și feudală (1138-1848)

Economia locală anterioară acestei perioade aparținea economiei specifice așezărilor de șes, bazate pe existența obștilor țărănești. "Cea mai de seamă caracteristică a structurii obștii rurale românești este stăpânirea devălmașă a pământului, a hotarului satului de către locuitorii din obște, folosirea în comun a pășunilor, bălților, apelor curgătoare, a pădurilor și terenurilor nelăzuite".¹ Pe lângă stăpânirea în comun a pământului, specifice vieții economico-sociale a obștii erau și lucrarea în comun a terenurilor, răspunderea întregii obști față de obligațiile datorate puterii politice, răspunderea solidară în caz de delikte, precum și apărarea solidară a comunității în caz de primejdie. Un asemenea sistem a dobândit o continuitate sub forma cnezatelor; voievodatelor și districtelor până târziu, chiar și după generalizarea economiei feudale la nivelul întregii societăți.

"Aservirea" comunei, atestată documentar a însemnat pentru economia și viața socială a așezării că, grupul de locuitori, țărani care își produceau direct cele necesare traiului, devin, fără a fi robi, datori față de stăpânul lor să presteze muncă gratuită și să îi predea o parte din produsele realizate de ei (obligații precizate

în documentul din anul 1138).

Relațiile de aservire în care erau plasați locuitorii erau reglementate, inițial, în mod tradițional, deci reprezentau un fenomen social colectiv, neputând fi rezultatul unor înțelegeri contractuale individuale. Instituirea acestui tip de relații nu era posibilă decât atunci când tehnica de producție permitea unui grup de oameni ca, prin munca lor, să-și poată asigura nu numai cele necesare traiului propriu, ci și un surplus, care să poată fi confiscat de către altă grupă de oameni, stăpânii.

Ceea ce înseamnă că, la începutul mileniului nostru, economia localității trebuia să fie suficient de consolidată, atât ca economie pastorală, cât și agricolă, pentru a putea permite actul de aservire, care îi atestă documentar și existența. Practic, era necesar ca așezarea să fie una stabilă, ocupând un teritoriu delimitat, având atât teren de pășunat, cât și pentru practicarea agriculturii. Cu o populație specifică popoarelor agricole, adică, pașnică și blândă, ducându-și viața într-o zonă fertilă, pe valea unui râu cu aluviuni anuale, permițând o dezvoltare a uneltelor agricole, pastorale și piscicole.

Când agricultura devine principala ocupație a oamenilor, munca agricolă nu mai este făcută de femei, ci trece în seama bărbaților. Agricultorii sunt "sedentari", dar și ei se deplasează, adevărat în mod foarte lent, pe măsură ce pot face defrișări și desteleniri, schimbându-și vetrele de sat sau pe calea "roirilor" (constituirea de sate noi, pe terenurile devenite agricole).

Acesta este și cazul Șeitinelului, a cărui veche vatră cunoscută a fost Pobara, de unde s-a pornit procesul lent de așezare a comunității pe actuala vatră a satului. De altfel, așezarea trebuie să fi avut toate caracteristicile satului ca formă de viață stabilă, "având capacitatea de a se permanentiza, ca și cum ar rămâne indiferente la mersul istoriei".²

Cu toate acestea, și formele primitive de organizare socială se află angajate în procese de schimbări, de restructurări și destructurări interne, deși acestea au loc într-un ritm extrem de lent. "În fond nu este vorba atât de o permanență a acestor forme de viață, cât de o tendință spre o echilibrare internă, de un efort constant spre o rămânere, sau readucere la o stare de echilibru

intern, în ciuda elementelor perturbatoare, interne și externe, care pot interveni".³

Ca orice comunitate agrară și așezarea noastră dispunea de un teritoriu distinct față de cel al celorlalte comunități vecine, conturat în procesul sedentarizării comunităților casnice din care s-a dezvoltat ulterior comunitatea sătească, ca urmare a creșterii populației.

Punerea în valoare a teritoriului s-a realizat prin munca unui mare număr de generații succesive, prin despăduriri, desțeleniri, ieziri de ape, "construcții" de drumuri, de case etc., ceea ce a făcut ca noul peisaj rural, creat de oameni să nu poată fi schimbat decât cu mare greutate și în condiții excepționale (acțiuni de jaf din partea altor populații, năvăliri barbare, conflicte locale sau de mai mare anvergură etc.)

În acest fel trebuie să se fi stabilit vatra satului, plasată într-o vale de râu, utilizată și ca drum, pe terase riverane ferite de inundații și, pe cât posibil, oferind și avantaje de apărare împotriva unor atacuri eventuale.

În ceea ce privește "tehnicile" de "producție" acestea, evident, nu se puteau situa decât la un nivel rudimentar, iar proprietatea asupra pământului era colectivă, fiind o moștenire a uneia născută anterior în cadrul economiei tribale, nomade. Stăpânirea în devălmășie a pământului dăinuie atâta timp cât tehnicile de producție rămân rudimentare și continuă să genereze relații comunitare, respectiv, anumite reglementări colective a activității de producție, prin intermediul obștii.

Elemente ale acestei situații se regăsesc în cazul Șeitinelui, prin practicarea până târziu (chiar când proprietatea s-a individualizat) a agriculturii pe terenuri delimitate (tarlale) cu rotația anuală a culturilor, cu obligația tuturor sătenilor de a respecta o serie de reguli generale, privind natura lucrărilor tehnice ce trebuiau făcute, recoltele ce puteau fi avute în vedere, ritmul calendaristic al muncilor agricole etc.

În ceea ce privește creșterea animalelor aceasta se făcea, de asemenea, la nivele rudimentare, fie prin constituirea unor "ciurde", "turme", "ciopoare" etc., în care erau adunate toate animalele locuitorilor sub paza câtorva săteni, potrivit unor reguli

bine puse la punct (diferite în cazul oilor, vacilor, cailor sau porcilor), din care s-au născut meseriile de "păcurar", "văcar", "stăvar" sau "purcar", fie prin creșterea lor în fiecare gospodărie, în parte.

Pe aceeași linie evolutivă a activităților economice și sociale au apărut și meșteșugarii, căci, oricât de pricepuți ar fi fost țărani în a-și produce cele necesare traiului, este nevoie de apariția și existența unor "tehnicieni" ca: fierarii, rotarii, dogarii, ciubotarii, cojocarii, croitorii, pantofarii etc., care să realizeze produse specifice, în condiții mai avantajoase pentru întreaga comunitate sătească. În această privință, Șeitinul a avut de-a lungul vremii meșteșugarii săi, dar, nu a fost un sat care să dea meseriași pentru toate necesitățile și nici pentru alte sate. Dimpotrivă, au fost domenii de activitate profesională în care satul a dus lipsă de meseriași, fiind obligat să apeleze la "specialiști" din așezările învecinate (ceea ce se poate constata și astăzi).

Această linie evolutivă a vieții economice și sociale a localității a fost marcată de faptul că Șeitinul a fost una din așezările din Câmpia de Vest a țării în care relațiile feudale au pătruns mai devreme, obștile sătești fiind mai de vreme "învăluite" de ofensiva feudală și, ca urmare, mai devreme documentele pomenesc realitățile social-economice din aceste zone, în comparație cu zonele depresionare sau cu relief înalt, unde feudalismul a pătruns mai greu și mai târziu și, ca urmare, vreme mai îndelungată și mai trainice s-au păstrat obștile sătești; și tot ca urmare, mai târziu sunt pomenite documentar și așezările din aceste zone, în raport de cele din zonele de șes".⁴

Semnificativ în această privință este situația generală a așezărilor din Comitatul (județul) Cenad, din care făcea parte și Șeitinul: 70% din aceste așezări sunt menționate în documente, înainte de anul 1350, față de numai 30%, în perioada 1351-1541.⁵

Ca urmare, ca și în cazul altor procese istorice importante, geneza și generalizarea relațiilor economico-sociale specifice societății feudale, se întind pe perioade de timp mai lungi.

Procesul de destrămarea obștilor sătești, generat de dezvoltarea tehnicilor agricole, creșterea capacităților de producție a determinat transformări și în viața internă a comunităților sătești,

demnitate avaritia unor procese de diferențiere socială între membrii obști și reprezentanții săi: "conducătorii și juzi" (care înseamnă alături de judecări), care deținând "funcții publice" se asigură de masa de rând a obștii și încep să-și asigure existența prin îndeplinirea obligațiilor de robote, slujbă, sau muncă. Acapararea prin uzurpare și a altor bunuri obștești, accentuează diferențierile care vor conduce, până la urmă, la destrămarea obștii și la apariția treptată a relațiilor economice și sociale, feudale. În cazurile de cuceriri străine, aceste procese sunt adâncite și accelerate, transformând din temelii viața comunităților sociale și umare rurale.

Acesta a fost contextul în care, potrivit documentelor istorice,² la sfârșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XIII-lea, în zona Cenadului este semnalată existența, pe de o parte, a unei serii de nobili (nobiles), reprezentanții celor mai de sus categorii sociale, de stăpâni de moșii (allodia), de curți (curiae), posesoare de turme de oi, capre, herghelii de cai și cirezii de vite, iar pe de altă parte, oamenii dependenți de aceștia, păstorii (pastores) și slugile sau robii (servi).

Din ultima categorie socială făceau parte și vechii locuitori ai Șaitinului, aserviți mănăstirii Domus sau Dömösy. În această perioadă, principala îndeletnicire a locuitorilor o reprezenta, în primul rând, creșterea animalelor, la care să adăuga și agricultura. Așezarea localității în lunca Mureșului a permis locuitorilor să se ocupe și cu pescuitul. Nu dispunem de date și informații documentare care să ateste măsura și proporțiile în care se practicau aceste activități. Cert este însă, că, economia locală era agro-pastorală și posibil, într-o anumită măsură și silvo-pastorală.

Cuceririle maghiare de la începutul mileniului al doilea au determinat transformarea vieții economice și sociale a așezării, grăbind și mai mult procesele de schimbare în economia și structura socială locală. Acestea se concretizează în constituirea domeniilor regale, bisericesti și nobiliare, care însumează zeci și zeci de sate.

În eforturile lor de a avea titluri juridice asupra proprietăților constituite, feudalii, atât cei laici cât și cei eclesiastici, obțin din partea regalității, acte de confirmare și, deci, de întărire a dreptului

lor asupra proprietăților funciare, în condiții avantajoase, cu mari implicații în evoluția economico-socială viitoare a comunităților și așezărilor sătești.

În aceste condiții, țăranii dispuneau de gospodării, însă numai cu drept de posesiune, (neavând dreptul de a le transmite urmașilor), dreptul de proprietate aparținând feudalului (laic sau bisericesc), față de care ei aveau obligații, în produse și în muncă (renta feudală). În același timp, țăranii, iobagi sau liberi, aveau obligații și față de puterea politică, atât în produse, cât și în muncă, la care se adăugau și obligații noi, în bani.

În perioada la care ne referim, Șeititul făcea parte din seria de localități aparținătoare, marelui domeniu feudal, având centrul la Nădlac. Potrivit documentelor existente, primul proprietar menționat al acestui domeniu, în jurul anului 1030, a fost Ahtum,⁷ urmașul principelui Glad care, la venirea ungarilor în această zonă, era Ducele Românilor și al Bulgarilor din teritoriul de azi al Banatului. Proprietatea lui Ahtum era foarte mare, având ca hotare: la sud, Dunărea; la nord, Crișul; la vest, Tisa; iar la est, Munții Apuseni.

Capitala Principatului Ahtum era cetatea și orașul Murășana (Cenadul de azi), înființate de locuitorii acestor ținuturi, cu câteva secole înainte de venirea ungarilor pe aceste meleaguri. Proprietatea Principelui Ahtum a revenit, după moartea sa într-o luptă crâncenă, fostului său general, Cinad sau Sunad, nepot al regelui ungar Ștefan care, după o ceartă cu Principele s-a refugiat la curtea regelui, a trecut la catolicism și a devenit apoi, proprietarul domeniului Nădlac.

În perioada stăpânirii domeniului de către Cinad (cca. 1050-1200), populația satelor aparținătoare era legată de pământ și forțată să își îndeplinească toate obligațiile de tip feudal, atât față de proprietarul pământului, cât și față de rege și biserică.

Ulterior, principalele familii proprietare ale domeniului pe care era situat Șeititul, au fost: Familia de Monoszlo (aproximativ între anii 1220- până după anul 1313). Acestei familii i-a urmat familia lank-Fi, care s-a menținut în situația de proprietar, în perioada 1336-1427, căreia i-a urmat familia Nagymihalyi, în perioada 1427-1445.

În această epocă, principala sursă economică a reprezentat-o agricultura, "pământul" alături de casa și în unele Muresului pășunile întinse existente în zona și în jurul acesteia pentru "stăvele" de cai, iar pădurile din jur asigurau lemnul necesar construcțiilor de locuințe, căi și case. Trebuie să menționăm și existența unor moși și a unor orașe mici și de câmp, alături de produsele animale necesare în țară. Constituiam surse ale veniturilor nobililor și țării, venituri care o dată cu venirea lui Carol Robert de totuși au fost sistematizate și consolidate, prin instituirea moștenirilor ereditare și reorganizarea finanțelor țării.

Între anii 1445-1454, proprietarii domeniului vădeț sunt membrii familiei Corvineștilor. Ei au devenit moștenitori, dându-și moșiile de la ultimul moștenitor al familiei Nagymihály - Ștefan care, primind, din ordinul lui Ioan Humeș de Corvin, deveni al Arceșului și prefect de Timiș, 500 de forin pentru a achiziționa lănceri înainte de lupta de la Vama, și a înșușit suma și a cheltuit-o în interesul său particular.

După lupta de la Vama, Ioan Corvinul a primit coroana în numele coroanei regale, al cărei reprezentant era și a păstrat-o în administrația sa, veniturile obținute utilizându-le pentru nevoile țării. El a păstrat această proprietate, împreună cu altele toate extinse, pe care le-a obținut din partea coroanei regale pentru meritele deosebite în luptele cu turcii, până la moartea sa, 11 august 1456.

În această perioadă au existat și alte familii bogate cum au fost: familia Szilaghyi de Horogzeg, familia Kalay, Posafi de Szer, și cea a lui Cialapia David, fiu al Sutanului Murad refugiat în Ungaria din cauza răzvrătirii împotriva tatălui său.

Moștenitorul averilor, bunurilor și demnităților lui Ioan Corvinul a fost fiul său cel mai mare, Ladislau, împotriva lui și a fratelui său, Matei, s-au ridicat ceilalți nobili, în frunte cu Ulrich de Cilli. Rezultatul a fost că, în 1457 Ladislau este decapitat la Buda, iar Matei Corvinul este prizonier și ostatic al lui Ladislau al VI-lea (Postumul), rege al Ungariei.

După moartea lui Ioan Corvinul, fiul lui Nagymihály încearcă să și recupereze domeniul, dar Matei Corvinul, rămânând succesorului

legal, care, în ianuarie 1458 devine rege al Ungariei.

Viața populației rurale din epocă a fost marcată de confruntările și samavolniciile existente între diferitele familii nobiliare, care își atacau moșiile unele altora, produceau pagube mari, luau iobagi în robie, pe care îi eliberau numai dacă erau răscumpărați cu bani, furau herghelii de cai de la boierii vecini etc., care, la rândul lor, se angajau în acțiuni reciproce de răzbunare.

În aceste condiții, iobagii, care suportau direct consecințele acestor ciocniri și agresiuni dintre nobili, peste apăsările obișnuite ale "domnilor de pământ", se mutau de pe o moșie pe alta.

Asemenea acțiuni erau posibile în virtutea dreptului și libertății de mutare, pe care Matei Corvin le-a consfințit printr-o lege, în anul 1468, care dispunea ca "acela care împiedică pe iobagi de la libera lor mutare să fie pedepsiți cu 6 mărci, fiind pedepsită și luarea cu forța a iobagilor și mutarea lor pe altă moșie".⁸ Cu toate acestea, nu de puține ori, prevederile legii n-au fost respectate, înregistrându-se numeroase abuzuri în privința strămutărilor forțate de iobagi.

Atunci când mutările nu erau posibile, țăranii recurgeau și la acțiuni violente sau la revolte împotriva proprietarilor și a autorităților publice.

După stăpânirea domeniului de către familia Corvin, acesta a ajuns în proprietatea membrilor familiei Iaksici, cărora Matei Corvin le-a dăruit moșia. Această familie și-a construit pe moșie la Nădlac, o cetate, cu un turn puternic, iar prin căsătorii s-a înrudit cu alți nobili sârbi, cu magnați din Letonia și cu un duce rus din Moscova. Familia s-a stins în anul 1543, când a murit ultimul supraviețuitor de sex masculin din familie, Ștefan Iaksici.

Ulterior, domeniul a fost, succesiv, proprietatea Reginei Izabella de Jagello și a regelui minor, Ioan Sigismund, între anii 1542-1550. Apoi a ajuns, pentru o perioadă de aproape 100 de ani, sub stăpânire turcească, fiind încadrat Sandjacului Cenad din Vilaetul Timișoara. Sub această stăpânire, viața economico-socială a comunităților rurale a înregistrat o serie de transformări.

După încheierea stăpânirii turcești, domeniul a revenit, în calitate de proprietari, pentru perioade mai scurte de timp, familiilor

ungurești LAPISPATAKYI, SEGNEYEI NICOLAE, BOROSNEYI SZENT-ANDRASI, RACZ ELISABETA ȘI RACZ ECATERINA (împreună cu succesorii generelui lui Iaksici - Doczi).

În perioada 1648-1700, proprietar al domeniului a fost Episcopia catolică din Cenad, urmată, între anii 1699-1750 de zona de graniță Mureșana, Cirscurscriptița Arad și de Coroana Ungară - Independența Pecica, între anii 1750-1843.

După această dată, care se plasează în perioada imediat anterioară marilor mișcări revoluționare din Europa din anul 1848, domeniul Nădlac a fost lichidat, pământul împărțindu-se între țărani. Aceasta este perioada în care și-au avut originile familiile țărănești moderne, care au devenit proprietare ale pământurilor agricole din zonă și, deci, și din comuna Șeitin, a căror existență poate fi regăsită până în zilele noastre.

Într-un asemenea context general, viața economico-socială locală a fost marcată de un ansamblu de măsuri luate succesiv de imperiu și de administrația imperială în diferite etape istorice.

Astfel, imediat după înfrângerea răscoalei lui Doja, din 1514 a fost emis Decretul de la Buda "Perpetua rusticitate son subiecti", prin care iobagii au fost legați din nou de pământ, nemaiavând posibilitatea de a-l părăsi. În anul 1517 a fost adoptat Codul de legi feudale "Tripartitum" al lui Verböczy, prin care se stabileau obligațiile iobagilor față de proprietari, după cum urmează:

- 52 zile de clacă pe an;
- 100 de dinari, cens;
- a 9-a parte din recoltă, dijmă;
- 12 pui, 2 găște, 10 kg carne de porc gras.

Obligațiile față de biserică au rămas aceleași ca înainte, respectiv, a 10-a parte din recoltă pe an. La acea dată, un astfel de sistem de îndatoriri economice, era evident, costisitor.

La acesta se adăugau și o serie de restricții sociale, între care, interdicția ca fiii iobagilor să mai îndeplinească funcții preoțești și să mai poarte arme (ultima, răzbunându-se aproape imediat, cu ocazia ofensivei turcești din 1521, care a găsit întreaga Europă dezarmată și a permis cucerirea Ungariei în urma bătăliei de la Mohacs din 1526).

După această dată, ținutul de la nord de Mureș a intrat în

stăpânirea Voievodatului Transilvaniei, sub conducerea lui Frater George Martinuzzi care, printr-o lege din 1547 a eliberat țărani de legătura lui Vladislav, acordându-le din nou dreptul de mutare de pe un loc, pe altul. În toată această perioadă, așezările au fost proprietăți ale diferiților nobili, laici sau religioși.

În privința Șeitinelului este de menționat că, în întreaga perioadă, marcată de infiltrarea populațiilor maghiare pe cursul Mureșului și prin localitățile apropiate, situată la numai 20 de kilometri de importantul centru politic maghiar - Cenadul - comuna a rămas o localitate cu populație exclusiv românească. Realitate consemnată în toate documentele vremii și, în primul rând, în registrele Episcopiei catolice de la Cenad.

În perioada stăpânirii otomane, principala activitate economică a locuitorilor a fost creșterea vitelor și, în principal, a oilor. Alături de păstorit, locuitorii se ocupau și cu stupăritul, plătindu-și zeciuiala Episcopiei de Cenad.

În anul 1596, Șeitinel, Pobara și Salanc, sate din apropiere au fost complet distruse de turci și 30 de ani după aceea, locurile au rămas pustii. Abia după această perioadă, Ioan Banhegyes de Boroșneu, a adunat din nou locuitorii și a refăcut așezarea care, pe baza actului din 11 iulie 1626 a lui G. Betlen, Principele Ardealului, a devenit proprietatea familiei Banhegyes.⁹

Datorită condițiilor grele de viață sub stăpânirea acestei familii, locuitorii din "Sajti, Semlac și Pobar" au solicitat, în anul 1648 Mitropoliei Primate de la Ezstergom, oferindu-i trei coșuri de pește și un covor, să treacă în proprietatea Episcopiei Cenad. Cerere aprobată la 2 sept. 1654, odată cu stabilirea obligației de a plăti o dare anuală de 6 taleri și două perechi de cizme.

Dincolo de evoluțiile politice ale epocii (1552-1596 și 1597-1699), situația economică și socială a populației românești s-a caracterizat printr-o evidentă stagnare economică, provocată de numeroasele invazii și pustiiri, care au creat o stare generală de descurajare și de neîncredere în posibilitatea unui viitor mai bun. Cu toate acestea, numeroși iobagi s-au înrolat în armata otomană, ca mijloc de scăpare de tirania proprietarilor. Contactele realizate prin intermediul serviciului militar au contribuit la dezvoltarea conștiinței naționale și la conturarea unor posibilități de angajare

în acțiuni sociale și politice care să se înscrie în lupta dusă și de alți români, pentru dezvoltarea națiunii române.

Așa se explică faptul că, în perioada regimului grăniceresc, viața locuitorilor a fost marcată de luptele politice ale vremii care, însă, în comuna noastră nu au înregistrat evenimente deosebite. După desființarea regimului grăniceresc și emigrarea grănicerilor în Rusia, în zonele părăsite a avut loc un masiv proces de colonizare a unor noi populații.

Prima informație despre situația Șeitinelui din această perioadă o avem în însemnarea episcopului Sinesie Jivanovici care, în anul 1775, când a vizitat localitatea a găsit aici 70 de case, o biserică de lemn și doi preoți.¹⁰

Cu prilejul organizării administrative din anul 1757, documentele atestă că în localitate existau: trei mori, o prăvălie grecească (cu 612 florini impozit), o măcelărie și o crăsmă. În ceea ce privește posesiunile din comună, documente de arhivă ale Comitatului Csongrad din Ungaria arată că în anul 1759 în Șeitin existau peste 180 de familii românești¹¹, formate, în mare parte, din coloniști, veniți din Transilvania, cu vitele și uneltele pe care le-au avut. Aceștia au fost împroprietăriți cu "sesii" iobăgești întregi sau jumătate, în funcție de brațele de muncă din familie și de animalele de muncă de care dispuneau. În aceste condiții "conscriptia" din 1767¹² înregistra următoarele date despre situația din comună: existența a doi morari, a unui cojocar și a unui trăsnetar. Primarul comunei era Chirilă Macavei, iar notar, Ion Alexa și Agritel. La recensământul locuitorilor cu situație militară, înregistra următoarea repartizare a proprietăților de pământ: dintr-un total de 173 de proprietari, 6 aveau sesii întregi, 15 câte 3/8 de sesie, 7 3/4 de sesie, 1/2 sesie, 14, 1/4 sesie, 33, 1/8 sesie, 51, 1/3 sesie, iar 41 de locuitori erau grădinari.¹³ Cu aceeași ocazie se constată că în comună existau 182 de case, 72 de grajduri cu 182 de încăperi și următoarele efective de animale: 184 de capre, 389 de vaci, 1398 de oi, 186 de porci și 168 de capre. Principalele plante cultivate la acea dată erau: grâul, secara, porumbul, orzul și fânul. Tot atunci s-a extins construcția de locuințe, iar biserica, care se afla pe locul unde este astăzi biserica noastră, să fi fost mutată pe locul actual.

În anul 1771 a fost încheiat actul de regularizare a îndatoririlor feudale "Urbarialis Regulatio Possessionis Comitatus Csanadiensis",¹⁴ care a fost dezbătut și aprobat în ședința din 2 februarie 1772, ținută în comuna Turnu. Actul prevedea măsurarea tuturor proprietăților, acțiune încheiată după cinci ani, la 5 sept. 1777. De la această dată a intrat în vigoare Documentul "Urbarialis Tabel la Geometricae Correcta Regio Cameralis Possesiones Sajteny", care consfințea și reglementa statutul juridic al proprietăților din comună, relațiile dintre proprietari și iobagi și stabilea obligațiile feudale. Între principalele prevederi ale acestei reglementări se situau următoarele:

- stabilirea dimensiunii "sesiei iobăgești", la 38 jugăre (22,04 ha pământ arabil și 20 de porțiuni de fânețe stabilite pe baza a cât poate cosi un om pe zi);

- împărțirea fondului funciar în: fonduri libere și sesii iobăgești,

- repartizarea din fondul liber a 70 de porții de fânețe pentru primărie; a două sesii de câte 38 de jugăre fiecare și a câte 20 de porții de fânețe pentru cei doi preoți din comună; a unei sesii de 38 jugăre teren arabil și a 20 de porții de fânețe pentru notar, precum și a 1/2 sesie teren arabil pentru învățător;

- stabilirea numărului sesiilor iobăgești la 167 și repartizarea lor la 217 familii, din care 54 aveau numai casă, iar 8 nu aveau nici casă.

Suprafața totală a comunei era la acea dată de 6479 jugăre (3757,82 ha) teren arabil și 3480 porții de fânețe.

În privința obligațiilor feudale, stabilite în raport de numărul de sesii existente, acestea erau următoarele:

- 8684 zile muncă cu animalele, de la răsăritul până la apusul soarelui, sau:

- 18436 zile muncă cu brațele;

- 269 florini impozit pentru casă;

- 167 stânjeni de lemne pentru foc;

- 167 "iții" de unt¹⁵

- 334 coponi (cocoși) și 334 pui de găină;

- 2004 bucăți ouă;

- 1/9 din toate celelalte produse realizate.

Potrivit acestor prevederi, obligația în muncă/sesie, cu animalele era de 52 de zile pe an. Chiar și la o analiză sumară a acestor obligații se pot face o serie de observații: nivelul obligațiilor era foarte ridicat, ceea ce a făcut ca iobagii să nu le poată îndeplini decât muncind cu mult mai mult peste prevederile formale înscrise în documente. Pentru că, dacă obligația în muncă cu animalele pentru o serie era de 52 de zile pe an, cei care aveau două sau mai multe sesii erau obligați, practic, să lucreze pentru stăpân, întreg anul. În al doilea rând, aceste obligații nu puteau fi îndeplinite decât de familiile cu mulți membri, celelalte fiind obligate a se asocia pentru a putea presta muncile și a-și achita obligațiile celelalte și, a-și câștiga, în același timp, și cele necesare pentru existența propriei familii.

O consecință a acestui sistem de obligații a fost aceea a redistribuirii proprietății agrare, proces care a produs, într-o scurtă perioadă de timp, următoarea structură de proprietate în comună: 101 de sesii să fie deținute doar de 76 de familii, iar 66 să revină la 141 de familii.

Cu toate acestea, în îndeplinirea obligațiilor feudale un rol important l-a avut faptul că locuitorii comunei practicând pe scară largă creșterea vitelor, au reușit să își asigure pe această cale cele necesare traiului lor și a familiilor lor și să-și achite, în același timp, și obligațiile față de stăpâni. De aceea ei au depus eforturi în vederea dezvoltării creșterii animalelor și a producției animaliere.

O asemenea preocupare a produs un efect neașteptat, cu mari implicații în viața socială a comunității. Pentru crearea unor condiții mai bune de iernat a animalelor, s-a trecut la construirea de "staționare", în care, pe lângă animale se asigurau spații și pentru păstrarea furajelor și a fânului, necesare întreținerii lor. Amplasate pe terenurile de fânețe și pe tarlăua alăturată "oarzele", aceste construcții au evoluat de-a lungul vremii, devenind, cu timpul, "sălașe", de fapt, anexe ale gospodăriilor din sat. Ca unități economice aceste gospodării anexe au ajuns, cu timpul, să fie performante, în special în domeniul creșterii animalelor și a păsărilor și rentabile din punct de vedere al produselor alimentare animaliere.

O funcție importantă a sălașelor a fost și aceea de "locuință" de vară pentru familiile țărănești fiind, de obicei, situate la mijlocul distanței dintre locuințele din sat și locurile unde țăranii erau obligați să presteze zilele de muncă, pe terenurile nobiliare. Prin intermediul acestor sălașe s-a asigurat și aprovizionarea celor plecați la muncă, concomitent cu creșterea animalelor care, de primăvara și până toamna, pășteau pe porțiunea de teren a comunei, cunoscută ca "nimaș", cu o suprafață de 2422 de jugăre (1404,76 ha), la acea dată. "Tehnologia" creșterii animalelor consta din împărțirea lor în turme separate de "mulgări", "sterpe" și boi. Pentru mulgerea vacilor, seara și dimineața, gospodinele mergeau la "fântânile vacilor", unde acestea erau aduse pentru adăpat, le mulgeau și se reîntorceau cu laptele muls, pe care, apoi, îl prelucrau, transformându-l în diferite produse lactate.

În privința plantelor de cultură, grâul, orzul și ovăzul erau adunate sub formă de "stoguri", pe arii special destinate acestui scop, unde erau treierate, cu caii, sub supravegherea "bistoșilor" (vechililor) care erau, potrivit tradițiilor, foarte căinoși. Căci, oricum lucrau oamenii, ei găseau pretexte pentru a-i îndemna la muncă cu "corbaciul" (bici împletit din curele).

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea se înregistrează un nou spor de populație în comună, rezultat, atât din sporul natural al populației, cât și din continuarea procesului de colonizare. Fapt consemnat în anul 1793, prin existența în comună a 342 de case, cu 2447 de locuitori, iar în anul 1803, a 444 case.¹⁶

Mișcările sociale de la sfârșitul secolului, răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, revoluția franceză de la 1789 și războaiele napoleoniene au avut ecouri și în comună. Prima dintre acestea a fost apelul împăratului austriac, Francisc I la iobagii români, de a participa la luptele pentru salvarea imperiilor apostolice feudale și trecerea la recrutarea lor cu "arcanul" (ulterior prin jucarea "verboncului"). Câți șeitineni au participat la aceste bătălii nu se știe cu precizie, dar, se știe că, în general, românii au avut comportări admirabile în aceste bătălii, recunoscute, ca atare, de către stăpânii lor.

În privința stării economice și sociale a locuitorilor, în această epocă a destrămării feudalismului, aceasta era caracterizată de

mpăratul Iosif al II-lea astfel: "Națiunea valahă se tratează tot
tr-un mod slav... e adevăr că pentru a face loc altora dintre
oloni, românilor li s-au luat pământurile cele bune, satele lor li s-
u strămutat și astfel li s-au făcut mai multe apăsări, când ei sunt
tuși cei mai vechi locuitori ai țării".¹⁷

La dificultățile generate de obligațiile feudale și de regimul
e inferioritate aplicate iobagilor români, s-au adăugat și cele
provocate de ierarhia bisericească sârbă, căreia i-au fost
subordonate bisericile ortodoxe românești, după așezarea
fugiaților sârbi pe aceste locuri.

În acest context politico-social și cultural, viața economică
localității noastre a fost dominată în continuare, de activitatea
e creștere a animalelor domestice. Ramură economică
dependentă, în mare măsură, de fenomenele naturale, frig, ploi,
ecete etc. Există date care arată că în anul 1836, ca urmare a
unei secete de lungă durată, animalele din comună au fost,
aproape, decimate din cauza foamei, ceea ce a determinat victime
în rândul oamenilor.

Cu toate dificultățile întâmpinate și cu noianul de poveri pe
care au fost obligați să le înfrunte, locuitorii așezării au găsit
surse ca, în prima jumătate a sec. al XIX-lea să continue a-și
duce viața mai departe, să-și construiască locuințe din ce în ce
mai mari și mai igienice, să desfășoare acțiuni colective pentru
plantarea de pomi (inclusiv pomi fructiferi) pe marginea drumurilor,
ar și în sat, să sape fântâni pentru a se aproviziona cu apă, să-
construiască localuri noi de școli și să înzestreze pe cele vechi,
și bisericile, cu cele necesare pentru buna lor funcționare.
(nexa 7).

Un moment important în viața cetățenilor din comună l-a
nstituit obținerea, în anul 1831, a dreptului de a avea o piață
pământală, cadru care a generat unele facilități de care sătenii
eau nevoie pentru a-și putea desface mai ușor și mai rapid
dusele de care dispuneau.

2. Dezvoltarea economico-socială premodernă și modernă (1848-1945)

La mijlocul secolului al XIX-lea, în perioada revoluțiilor de la

1848, odată cu înlăturarea iobăgiei, în viața economică, și socială locală au intervenit schimbări semnificative. Astfel, în partea vestică a hotarului comunei, după ce anterior fusese înființat Peregul Mare, ca sat cu populație preponderent maghiară, a fost înființat un nou sat - Peregul Mic - localitate formată din coloniști ruteni, cehi și germani.

În aceeași perioadă, între anii 1840-1852, în "țișcot" au fost arendate 150 de jugăre (97 ha) teren agricol unor familii maghiare, formate din 64 de persoane, care au întemeiat așezarea Töviskes. Principala ocupație a locuitorilor era legumicultura și cultura tutunului. Însă, în urma unei revărsări devastatoare a Mureșului, în anul 1852, localitatea a fost inundată, casele distruse, iar locuitorii plecați din cauza dezastrului nu s-au mai reîntors pe aceste locuri.

Potrivit recensământului din anul 1850,¹⁸ situația economică și socială a Șeitinelului se prezenta, după cum urmează:

Suprafața totală a comunei era de 11469 jugăre de pământ, din care:

- 7890 jugăre, teren arabil;
- 438 jugăre rât;
- 2422 jugăre pășune;
- 185 jugăre pădure;
- 442 jugăre teren neproductiv.

Numărul total al caselor construite și locuite era de 622;

Distribuția proprietății funciare era următoarea:

- 18 sesii întregi;
- 10 sesii de 7/8 de sesie;
- 40 sesii de 6/8 de sesie;
- 134 sesii de 5/8 de sesie;
- 62 sesii de 4/8 de sesie;
- 60 sesii de 3/8 de sesie;
- 170 sesii de 2/8 de sesie;
- 57 sesii de 1/8 de sesie.

Impozitul pe anul 1851/1852 era de 8037 florini.

Această distribuție este, deja, pe deplin edificatoare în privința procesului de diferențiere socială ce s-a produs în perioada anterioară, proces încheiat cu o clară delimitare a unui

număr mic de locuitori sau familii cu "sesii" întregi și a unui număr mare, cu 3/8, 2/8 sau 1/8 de sesie, deci, cu polarizarea veniturilor și averilor la un pol de vârf și a sărăciei la baza structurii și a ierarhiei sociale rezultate.

Tot în această perioadă, localitatea a primit sigiliu, însemn ce consfințează identitatea ei proprie. S-a înființat jandarmeria, pentru păstrarea ordinii publice și a siguranței, iar în anul 1884 a fost introdusă legea cadastrului, pe baza căreia a fost reglementat ansamblul distribuției și organizării teritoriului comunei.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea se înregistrează și anume diversificări și înnoiri în sistemul economiei locale. Astfel, documentele înregistrează existența în comună a patru mori de apă, proprietate a țăranilor Drăgan Mihai, Sucigan Hulbăr Ion, Roman Catița și a unui străin, Mica Jardi. De asemenea, existau și 6 mori seci, acționate cu calul. Primele funcționau în perioadele când dispuneau de apă, iar celelalte, în restul perioadelor de timp. Cu toate acestea, economia locală a rămas, în continuare, o economie închisă.

Meseriașii din comună au rămas foarte puțini. Dulgherii și zidarii au înregistrat o anumită extindere, odată cu extinderea construcției de locuințe și anexe gospodărești, îndeosebi din cărămidă și a extinderii sistemului tencuirii lor. Reputat în acest domeniu era Popian Ștefan, care avea stil propriu, atât ca zidar, cât și ca tencuitor. De la el au învățat meserie frații Sinitean, membrii familiei Julău și Dumitru Piscoi. Sumănarii au fost reprezentați, în epocă, de Roman Metodie, Ineovan Arcadie, Paia Petru și Subaș Nicolae, iar jocarii de Naghi Florea și Bistran Dimitrie.

Economia însă a continuat să fie preponderent agropastorală, utilizând vechile tehnici agricole, plugul de lemn și celelalte unelte agricole arhaice. Femeile au rămas dependente de industria casnică. Singura ramură mai performantă a rămas creșterea animalelor domestice.

Transformări mai semnificative în economie încep să se contureze în ultimele două decade ale secolului, când au apărut în comună primele pluguri de fier, noi mașini agricole și au început să fie adoptate noi soiuri de semințe, să fie întrebuințat pe scară

mai largă gunoiul de grajd pentru "îngrășarea" pământului. Aceasta este perioada în care, în comună s-a însămânțat pentru prima oară "grâu curat", în locul celui amestecat cu secară, iar porumbul semănat "în rânduri" în locul celui prin împrăștiere; a apărut prima batoză mecanică de treierat grâu, precum și prima lampă cu gaz care a stârnit mare interes și admirație printre locuitori.

Chiar și cu aceste schimbări, economia locală a rămas, în mare măsură, dependentă de natură și de evoluția factorilor "cosmici". Documentele consemnează în acest sens marea secetă din anul 1863 (rămas în memoria colectivă ca "anul rău"), care a distrus întreaga recoltă de cereale, furaje și pășune și a produs mari lipsuri locuitorilor. În anul 1866, la 2 mai, o altă calamitate s-a abătut asupra localității: un îngheț târziu a compromis toate culturile anul fiind reținut ca "anul brumat".

Efectele acestor dezastre naturale și economice s-au reflectat în aceea că, pentru a le putea depăși, unii locuitori și-au vândut o parte din sesii, alții s-au împrumutat la un debitor, pe nume Deutsch, pe termen lung. Se pare însă că, pe baza unei hotărâri a Presbiteriului,¹⁹ împrumutul a fost restituit, din banii destinați construcției "templei" bisericii. Cu toate acestea, organele administrative au continuat să încaseze anual, în contul datoriei față de Deutsch, ratele de plată, până la sfârșitul secolului, timp de 34 de ani. Abia în anul 1899 s-a aflat că financiarul nu mai are nici o pretenție față de șeitineni de multă vreme.

Toate aceste fapte și întâmplări au determinat o nouă redistribuire a proprietății, unii, profitând de dificultățile create acaparând pământ, iar alții, pierzându-l, în principal, prin scoaterea la licitație a proprietăților grevate de taxe și impozite.

În acest context, o familie de mari proprietari, BECKER, a acaparat cea mai mare suprafață de teren, cu sprijinul notarului comunal Hidveggy Antal, care, profitând de faptul că țărani nu cunoșteau limba oficială și, deci, nici conținutul actelor redactate, a favorizat procurarea pământului la prețuri de până la 100 de ori mai mici decât valoarea reală a pământului.

O contrapondere oarecare la o astfel de evoluție s-a produs în anul 1878, prin mutarea pășunii de pe "nimaș" (cu o întindere de 2422 jugăre), pe "rât" (cu 438 jugăre) și introducerea în circuitul

agricol a fostului teren de pășunat. Cu acest prilej s-au repartizat câte 0,5 jugăre/sesie, tuturor locuitorilor (proporțional cu sesiile deținute) și s-au stabilit șase noi sesii "învățătorești" de câte 24 jugăre fiecare. Acest teren, foarte productiv a reechilibrat situația, favorizând depășirea dificultăților și dezvoltarea economică a localității. Dar, chiar și cu acest prilej, când repartizarea sesiilor s-a făcut conform hotărârii adoptate prin tragere la sorți, cei mai puternici, nemulțumiți de loturile ce le-au revenit, au determinat o nouă repartizare a terenului, iar prin zvonuri privind creșterea impozitelor, caracterul nefavorabil al culturii cerealelor a pământului repartizat etc., în chiar cursul acțiunii, unii locuitori descurajați și săraci și-au vândut drepturile, pe aproape nimic, rămânând mai departe, fără pământ. (Bețivii le-au vândut pe câte 2-3 kg de țuică).

Viața locuitorilor a fost marcată, în această perioadă și de alte evenimente importante. În anul 1863 s-a construit șoseaua Nădlac - Pecica, care trece prin teritoriul comunei la 4 km distanță de sat. Traseul șoselei a fost stabilit în funcție de interesele nobiliare, având în vedere că pe acest traseu își avea conacul un nobil maghiar, cunoscut cu numele de Toma, care a reușit să determine trecerea traseului pe lângă "pusta" lui, fără a lua în considerare nevoile și interesele unei comunități sociale și umane de dimensiunile celei a comunei Șeitin. Implicațiile unei astfel de acțiuni se resimt din păcate și astăzi, și ar merita să fie avute în vedere discuțiile cu privire la noile trasee europene pe teritoriul țării noastre.

Tot în această perioadă a fost efectuată o lucrare de mari dimensiuni, de regularizare a cursului Mureșului, numită "Tăietura", prin care a fost schimbat cursul râului, pentru evitarea repetatelor inundații devastatoare ale acestuia, datorită faptului că vechea albie trecea foarte aproape de sat. De atunci, această albie, care există și astăzi, poartă denumirea de "Mortăreț", respectiv, de albie "moartă", care, însă, în anumite perioade de timp ploios sau de inundații ale Mureșului s-a mai umplut cu apă și ulterior, până târziu, în zilele noastre.

În anul 1867, infrastructura comunei și serviciile sociale s-au dezvoltat cu un oficiu poștal, care, la acea dată, era condus de

Ștefan Mihailovici (Mihăilescu, potrivit semnăturii lui).

Până în anul 1868, Primăria comunei funcționa într-un local construit din pământ bătut și acoperit cu "tulei". În anul 1868 a fost construit un nou local, din cărămidă, local în care Primăria funcționează și în prezent. Construcția este cea originală, cu mici modificări, constând în închiderea coridorului cu sticlă, amenajarea curții interioare și schimbarea porții principale de închidere (în anul 1988).

În anul 1884, la intervenția deputatului Becker a fost înființat un post de medic comunal, ocupat de dr. Urmösy Kalman, cetățean român de origine secuiască, care a deținut acest post timp de 30 de ani, (până la moartea sa), perioadă în care și-a îndeplinit cu conștiinciozitate obligațiile profesionale, contribuind la promovarea igienei și a practicilor medicale științifice, împotriva practicii tradiționale, bigote și mistice.

Tot în această epocă s-a înregistrat o creștere a procesului construcției de locuințe, dar, mai ales a construcției localurilor de școli și a bisericilor (probleme tratate la capitolele dedicate acestor instituții).

Sub raport politico-administrativ, perioada la care ne referim, continuă să poarte amprenta caracteristicilor regimurilor feudale, în sensul că: toate posturile politico-administrative erau ocupate de nobili sau de către reprezentanți - împuterniciți ai lor; soluționarea problemelor sociale și a celor individuale implica obligatoriu bunăvoința acestora. Postul de primar era ocupat pe bază de plocoane.²⁰

Actele de justiție și justiția, în general, se aplicau în condiții similare, dreptatea fiind, de regulă, de partea celor mai bine plasați din punct de vedere economic și social. "Cadourile hotărâu înclinarea balanței, nu faptele".²¹ Este, de asemenea, reținut în această, privință faptul că un cetățean a fost prins de un pădurar, în braconaj, cu o căprioară vânată, fapt pentru care a fost trimis în judecată. Un altul, îl sfătuiește să mai împuște una și mai frumoasă, pe care, dând-o ca plocon judecătorului a obținut următoarea sentință: condamnare la 18 florini amendă, cu suspendarea pedepsei".²²

Bătaia, ca mijloc de "îndreptare" sau de constrângere se

practica și pentru încălcarea unor norme de conviețuire socială ca și a unora religioase.²³ În același timp, ca urmare a faptului că populația românească era exceptată de la drepturile și viața publică, un rol esențial în viața individuală și socială a comunității l-au avut familia și biserica, care au ținut locul obștei. De aceea, orice acțiune mai însemnată din viața individuală nu se realiza fără acordul "conciliabului familial", a cărui hotărâre era lege.

O parte a numeroasei familii, GHEORGHE MĂRIENUȚ.

Iar problemele obștei se dezbăteau în fața bisericii, după încheierea slujbelor religioase, în fiecare duminică sau sărbători. Toate problemele locale, conduita locuitorilor, veștile și informațiile din afara localității erau dezbătute la colțurile străzilor, în "divanuri" (discuții libere, organizate "ad-hoc").

Perioada dintre 1889-1918 a fost marcată de profunde schimbări și prefaceri în toate componentele vieții economice și sociale, care s-au reflectat și în semnificative transformări în orientările valorice și de idei, în acțiunile politice și în cultură și viața spirituală în general.

Anul 1890 a fost un an slab, deficitar în producția de cereale. Datorită acestei situații, mai ales familiile sărace, cu mulți copii, au rămas fără mijloacele necesare asigurării hranei. În aceste condiții, mai mulți țărani din localitate, organizați de Filip Costea și de Gheorghe Popa Billa și Gh. Vidu a Lucii, s-au prezentat la

Primărie cerând de lucru primarului Teodor Rusu Piticanu, precizând că, în caz contrar, vor face "revoluție". La solicitarea primarului, după o oră a sosit la fața locului "fibrăul", însoțit de o grupă de jandarmi călări. Și în fața acestuia au solicitat același lucru - "să li se dea de lucru" - pentru că altfel nu mai au cu ce trăi și, în plus, să se verifice situația lor de acasă. Constatările făcute au condus la considerarea cererii ca fiind justificată și, printr-o ședință "fulger" a Consiliului comunal, sub președenția "fibrăului" și în prezența proprietarului local Becker, s-a hotărât construirea și pietruirea drumului, din fața primăriei, spre Nădlac, până la șoseaua națională, pe o lungime de 8 km și ridicarea unui dig de apărare împotriva inundațiilor Mureșului, în partea de vest a comunei. În acest mod s-a aplanat conflictul, iar comuna s-a ales, până la urmă, cu două obiective de infrastructură realizate.²⁴

Treieratul grâului cu batoza.

În același an, mecanicul Anton Burgher s-a stabilit în comună aducând cu sine o batoză de treierat grâu. Om gospodar și întreprinzător, în afara sezonului de treierat, el utiliza locomobila la tăiatul de cherestea din bușteni și acționa o moară cu "valț", pe care și-a instalat-o în propria sa gospodărie. Tot el a forat pentru

prima dată în comună, două fântâni alimentate cu apă potabilă din a doua pânză freatică, de la 50 m adâncime.²⁵

Perioada 1893-1895 a marcat o nouă criză economică în comună, care a sărăcit pe mulți dintre localnici proveniți din rândurile țăranilor mijlocași și cu pământ puțin, care și-au vândut averile sau le-au ipotecat la bănci.

După exemplul lui Burgher, în anul 1894, un grup de țărani localnici înstăriți, în frunte cu Arcadie Șiclovan și cu Constantin Straja au adus o nouă batoză de treierat grâu și primele mașini de semănat cerealele păioase din comună.²⁶

Acumularea greutăților și a privațiunilor din această etapă a determinat un fenomen social nou, respectiv plecarea din comună a familiilor sărăcite spre alte zone și localități din țară, în speranța găsirii unor posibilități de îmbunătățire a condițiilor de viață. Un prim lot, format din peste 20 de locuitori, a plecat în satul Răbăgia din județul Constanța. Altul, format din 10 familii, s-a stabilit în orașul Szeged (Seghedin) din Ungaria, datorită faptului că, aici ziua de muncă era plătită de cinci ori mai mult (1,5 fl), decât acasă (0,30 fl)²⁷. Grupuri mai mici de locuitori s-au stabilit în Lugoj, Ofelia și Ianova din județul Timiș. (Anexa 7)

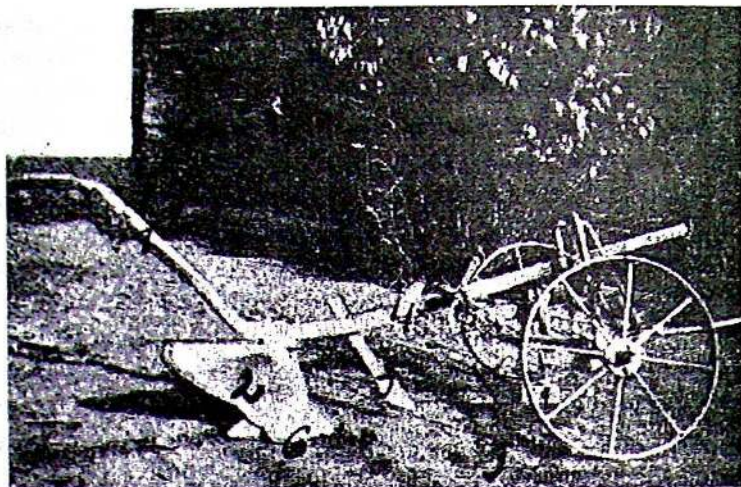
Întrucât și în anul 1896 recoltele au fost slabe, pe fondul general al crizei economice prelungite, după ce localnicii au căutat de lucru pe la diferite "puste", în iarna aceluiași an, sub influența ideilor socialiste care au început să se răspândească și în Transilvania, în comună a fost constituită o organizație locală de întraajutorare reciprocă. Fondul necesar acțiunilor ei era constituit din cotizațiile de 10 creițari pe săptămână a fiecărui membru. Organizatorul și președintele organizației a fost măcelarul Ianoș Chiorean, iar casier Filip Costea Leahul. Printre membrii ei au figurat: Dumitru Nemeș, Bălaș Petru, Otlăcanu Puiușu, Ștefan Matei Acentoaiiei, Teodor Popa Doda, Ilie Bujigan frații Petru și Mihai Macavei a lui Halaț. Din fondurile realizate (200 fl), organizația a acordat ajutor la doi membri care s-au îmbolnăvit, s-a abonat la două ziare, a procurat broșuri de popularizare a cunoștințelor agricole etc. Pe parcurs, aceasta a dobândit un caracter politic, formulând chiar un număr de revendicări, între care: ridicarea la 50 creițari (de la 30) a plății zilei de muncă, creșterea de la 1/4, la

1/3, a cotei-părți pentru lucrările agricole, la culturile de porumb și la 1/10, la secerișul culturilor de grâu, orz și ovăz; acordarea dreptului de vot universal ș.a.²⁸ Datorită adversității organelor administrative și a faptului că unii membrii au părăsit localitatea, această organizație nu a activat decât un an de zile. Dar, chiar și în aceste condiții, ea a avut un impact social și moral, resimțit mai ales în rândurile populației sărace din comună.²⁹

Acțiunile de constituire a unor instituții economico-financiare românești menite să sprijine întărirea economică a populației române din Transilvania (înființarea Băncii de credit "Albina" la Sibiu, în anul 1871 și "Victoria" în Arad în 1887) s-au resimțit și în comuna Șeitin, prin intermediul Institutului de Credit "Nădlăcana", înființat în Nădlac. Aceste instituții aveau ca obiectiv principal a sprijini țăranii români pentru a cumpăra pământ din moșiile latifundiare intrate în procese de destrămare.

În Șeitin, un grup local, condus de Constantin Roșcău absolvent al Institutului Teologic, bun gospodar și secondat de Teodor Rus și Toader Vid a urmărit în de aproape aceste procese, sprijinind țăranii să achiziționeze pământ. Acționând în mod concret, acest grup a urmărit moșiile care urmau să se vândă, stabilind cine să le cumpere, s-au interesat de obținerea creditelor necesare, precum și de amortizarea acestora. În aceste condiții, comunitatea bisericească, a cumpărat 22 jugăre teren arabil și 1060 stânjeni, de la un proprietar, Manheim, achiziție care, gestionată inteligent, s-a mărit treptat și a trecut în patrimoniul școlii, ajunsă la acea dată la 120 jugăre de pământ.

Concomitent cu eforturile consacrate obținerii de pământ arabil, în această perioadă s-a extins procesul de înzestrare a agriculturii cu mașini agricole noi și modernizate. Între acestea, la sfârșitul deceniului, pe prim plan a fost generalizarea utilizării plugului de fier, în comună înregistrându-se chiar o anumită "competiție" pentru procurarea celui mai bun plug de fier. În acest scop, din Semlac a fost adus un fierar, cunoscut sub porecla de "gângavul", priceput în construcția de pluguri. Unii locuitori și-au procurat pluguri mai bune, construite de un fierar din Beba-Veche, județul Timiș. Cel mai bun plug însă, se considera cel făcut de un fierar din Peregul Mare, și care putea fi cumpărat la prețul de 14 fl. bucata.³⁰

Plugul de fier

În anul 1897, notarul comunei Dumitru Feier și-a procurat o moară cu "valțuri", acționată inițial cu un motor cu vapori, ulterior cu un motor Diesel, denumită Moara "Felicia" (după numele primului său copil), care a funcționat în comună timp de 82 de ani.

Concomitent, a continuat și s-a extins construcția de locuințe și de anexe din cărămidă, precum și a celor de școli.

La începutul secolului XX, progresele înregistrate anterior au continuat și s-au aprofundat. La vechile unelte și mașini agricole s-au adăugat altele noi. Au apărut în comună plugul cu corman de "iagă" (inoxidabil), s-au extins culturile pe bază de soiuri selectate, îngrășăminte organice, culturile organizate pe bază de asolamente. În anul 1904, fosta proprietate "Becker Ianos" cu suprafața de 232 ha a fost lichidată, întreg terenul fiind cumpărat de localnici. A început exploatarea pădurii Vauș, fosta proprietate a Contelui Szapany. Locuitorii comunei au cumpărat peste 100 ha teren din hotarul localității Sânpetru Mare (de pe partea stângă a Mureșului), au despădurit Prundul Pobara și pădurea Cioaca, introducând în circuit agricol terenurile respective. Terenul din "Tișcot" a fost arendat, în parcele de câte 2 jugăre pe o durată de 3 ani de zile, localnicilor.

A fost extins și terenul intravilan, din nevoia extinderii construcției de locuințe.

Toate aceste evoluții s-au reflectat în întărirea proprietăților și a gospodăriilor mici și mijlocii, și în creșterea aportului acestora la dezvoltarea producției agricole, animaliere, legumicole și pomicole. Așa se face că, în prima parte a secolului XX, formațiile gospodărești de 3-6 ha teren arabil, în afară de cereale, creșteau fiecare animale (2 cai, 1-2 vaci, 3-4 porci, 30-40 găini și/sau 10-20 găște sau rațe, porumbei ș.a.) și, pe această bază, participau cu eficiență la dezvoltarea economică și socială. Mai mult, ele se dovediseră competitive, în raport cu cele câteva proprietăți mari existente în comună (cea mai mare fiind atunci de 148 ha), care, datorită dificultăților de a dispune de forță de muncă corespunzătoare, obțineau rezultate economice inferioare, atât cantitativ, cât și calitativ, celor din gospodăriile mijlocii. În această perioadă s-a extins și construcția de sălașe, pe parcele mici, de 1 ha sau chiar mai mici, unele fiind anexe ale locuințelor din sat, altele însă, aparținând populației sărace, s-au constituit în gospodării independente. La un moment dat, numărul acestor sălașe a ajuns a fi de aproape 250.

Un factor important în creșterea eficienței economice din această perioadă l-a reprezentat preocuparea susținută a locuitorilor pentru introducerea de noi soiuri de sămânță în culturile cerealiere și de noi rase, în domeniul animalier. Aceasta este perioada în care, pe lângă soiul de grâu "otălă" s-a introdus soiul "arpahalmi", mai rezistent la pai și foarte productiv; soiurile de porumb "dinte de cal" și "cicantinul" românesc; rasele de vaci "siementhal", "țigaia" și "stogara" la oi; la porci, pe lângă "mangalița albă" s-a introdus rasa "berksiri", mai prolifică. La cai, pe lângă rasele locale "nonius" și "ghidran", s-a încercat și rasa "muray" (muran) de la cai puternici care însă nu a reușit să fie adaptată local. În sectorul creșterii păsărilor au pătruns noile rase de găini "plymouth" (ouătoare) și "orpringht", pentru carne, "circana" și "puzzli" la porumbei.

Creșterea productivității și a producției agricole, vegetale și animale, a antrenat în mod firesc, necesități noi, în special legate de desfacerea și valorificarea produselor, ceea ce a condus la

apariția și dezvoltarea comerțului. Ramură de activitate economică nouă, inițial, aceasta a fost practică în comună de cetățenii proveniți din afară, în principal, de naționalitate evrei. Aceștia, însă, pe lângă practicarea acestei îndeletniciri, profitabile, au angajat tineri din comună, ca ucenici, pentru a-și însuși profesiunea. În aceste condiții tineri ca: Gh. Popovici, Dumitru Popovici, Păun Dănilă, Constantin Bărbat, au deprins tainele acestei profesiuni, unii dintre ei întemeindu-și unități comerciale proprii (prăvălii), pe care te-au condus singuri, până târziu, după încheierea celui de-al doilea război mondial. Evoluții asemănătoare au avut loc și în domeniul celorlalte profesiuni, cum au fost cele de fierar, în care Mihai Șandor și Ioan Sinitean au devenit vestiți, sau de tâmplar practică de Mihai Sărândan și, mai târziu, de Costea Tănase ș.a. Croitoria a fost ilustrată de Ștefan Costea, Popa Dumitru ș.a.

La începutul secolului al XX-lea, începând cu anul 1905, s-a înregistrat în comună un curent favorabil emigrării în S.U.A. Mobilul acestei orientări l-a constituit dorința multor locuitori de a câștiga cât mai mult pentru a-și îmbunătăți condițiile de viață. În aceste condiții, între anii 1905-1914 au emigrat în S.U.A., inițial numai bărbați, apoi și femeile, cca. 100 de persoane, stabilindu-se în Harrysburg și Cleveland - în statul Pensilvania; Cincinnati, Youngstown și Achron - statul Ohio și Detroit - statul Michigan.

Românii din Șeitin plecați la munci în S.U.A., orașul Cincinnati, Ohio.

Emigrația acestora a fost temporară întrucât, după ce au reușit să-și adune o anumită avuție (în principal, în bani), mulți dintre ei s-au reîntors în sat, unde și-au cumpărat pământ și utilaje agricole și au reluat profesiunea de agricultor, întemeind printre cele mai performante și mai viabile gospodării și unități economice din comună. (Anexa 8)

O imagine generală asupra situației comunei din acest timp este diferită de datele statistice ale recensământului din anul 1910³¹, care consemnau următoarele:

- teritoriul comunei era de 11612 jugăre;

- 1096 case de locuit, din care: 12 construite din piatră sau cărămidă 99 de case din piatră și chirpici, 984 din chirpici și pământ bătut și una din alte materiale; 536 acoperite cu țiglă, 38 cu șindrilă, 498 cu papură și tulei; 107 sălașe, locuite de 689 de persoane.

Șeptelul comunal era format din următoarele efective de animale:

817 capete vite;

1108 de cai;

1310 de porci;

1769 de oi;

59 de boi de "povară".

Impozitul total al comunei a fost de 98240 coroane.

Schimburile de produse și aprovizionarea populației cu bunurile necesare se realizau prin intermediul pieței comunale săptămânale (lunea); târgurile comunale de primăvară și toamnă (martie și noiembrie); 11 prăvălii comunale; piețele și magazinele din Nădlac, Macău, și Seghedin și târgul anual de la Arad (1 noiembrie).

Perioada dintre anii 1910-1914 a marcat consolidarea evoluțiilor economico-sociale de până atunci și permitea posibilitatea conturării unor noi linii și direcții de evoluție viitoare. La orizont se contura intenția acordării dreptului de vot tuturor cetățenilor știutori de carte, comasarea unor proprietăți și împrumutarea, din disponibilitățile comunei, a tuturor locuitorilor fără pământ, cu 0,58 ha de teren agricol. Trecerea profesorului loga pe teritoriul comunei, cu prilejul întoarcerii sale de la studii,

cunoscut aici drept "prințul statului român", întâlnirea populației cu primul zbor deasupra comunei, în anul 1913, a lui Aurel Vlaicu, cu avionul său, războiul balcanic din 1913, în legătură cu care unii locuitori au fost concentrați și trimiși în Bosnia și Herțegovina, toate configurau noi așteptări și schimbări importante în viața lor.

Războiul din 1914 a fost răspunsul care, declanșat când nimeni nu se aștepta, a avut un puternic impact asupra vieții locuitorilor comunei, paralizând, aproape întreaga activitate din comună, în duminica în care, vătășelul primăriei, Ștefan Crișan, anunța prin baterea tobei, evenimentul. A doua zi a urmat mobilizarea tuturor bărbaților, până la vârsta de 42 de ani. Doar la câteva zile de la începerea ostilităților au fost aduse în comună peste 100 de familii de refugiați săraci sârbi, din apropierea frontierei dintre Austro-Ungaria și Serbia. Aceștia au rămas aici patru luni de zile. Ca urmare a pierderilor masive de oameni, a urmat o a doua rundă de recrutări care a vizat și bărbații între 42-50 de ani și tineri de la 18 ani în sus, precum și bărbații în vârstă de 50-60 de ani, rechiziționați la muncă forțată în spatele frontului.

În comună nu au mai rămas decât bărbații în vârstă de peste 60 de ani, femeile, infirmii și copiii. Această populație a efectuat, în aceste condiții, toate muncile agricole și a asigurat, cum a putut, cele necesare supraviețuirii unei vieți individuale și sociale, bântuite de război. În sprijinul lor, din anul 1916 au fost aduși, pentru lucrările agricole, prizonieri de război ruși, care au rămas aici până la sfârșitul anului 1918, Lor li s-au adăugat și unii prizonieri de război italieni, dar, care, datorită rezistenței la muncă forțată, au fost retrași numai după 2 luni de la dislocarea lor în teritoriu.

În tot timpul războiului, cea mai mare parte din producția agricolă a fost rechiziționată de stat. Ceea ce a condus la continua deteriorare a condițiilor de viață a locuitorilor, în toate privințele și dimensiunile lor: obligativitatea de a face pâine din făină de grâu amestecată cu făină de porumb; distribuirea zahărului numai o dată sau de două ori pe an, câte 3-400 grame de persoană; restricții la consumul de petrol; greutatea în asigurarea îmbrăcămintei, ajungându-se, din nou, la "șterțuri", papucii cu talpă de lemn, cipicii de cârpă etc. După intrarea României în război (1916), în comună au fost aduși refugiați secui, din Comitatul

Ciuc, prilej cu care a apărut în sat "vărsatul negru" (variola), care a determinat o molimă ce a făcut multe victime, în special, din rândul copiilor. În timpul războiului s-a înregistrat și fenomenul sustragerii de la obligațiile militare. Formele de manifestare ale acestuia au fost multiple. Unii dintre locuitorii înstăriți au "exoperat fermenteșuri" (au obținut, pe căi dubioase, "scutiri de mobilizare"). Alții s-au lăsat prizonieri, și-au provocat defecte fizice, s-au internat în spitale sau au dezertat din armată. Din relatări verbale, între anii 1916-1918, numărul dezertorilor, din comună s-a ridicat la cca. 40-50 de persoane.

În ultimul an de război s-au înregistrat în sat și două molime: o febră aftoasă din vara anului a decimat șeptelul comunal, iar o virulentă "gripă spaniolă", apărută în toamna anului, a produs un mare număr de decese și de suferințe în rândurile populației comunei. Costurile umane plătite de comună în război au constat în moartea pe câmpurile de luptă a 155 de săteni mobilizați și în numeroși invalizi afectați de război pentru tot restul vieții. (Anexa 15)

Pe baza Armistițiului de după război, care a recunoscut principiul autodeterminării popoarelor din Austro-Ungaria, în viața comunității locale, ca și a întregii țări, au apărut noi probleme esențiale, între care, pe prim plan s-au situat, pe de o parte, revendicările politice naționale și, pe de altă parte, gravele dificultăți materiale cu care se confruntau toți oamenii. Soluția, la prima categorie de probleme, a reprezentat-o, așa cum s-a văzut, constituirea, în noiembrie 1918, a Consiliului Național Român Comunal, iar la cea de-a doua, măsurile luate de acesta pentru aprovizionarea populației cu alimente, combustibil și celelalte produse necesare, atât pentru cei reîntorși din armată, pentru familiile lor, cât și pentru ceilalți locuitori ai comunei. Toate aceste acțiuni au fost îngreunate de faptul că localitatea a rămas sub administrația maghiară până în aprilie 1919, iar delimitarea frontierei cu Ungaria a fost definitivată la sfârșitul lunii februarie 1920.

Aceste momente au fost dramatice pentru localitățile din extremitatea vestică a țării, întrucât, pentru fixarea frontierei, Comisia Aliată a organizat verificarea situației fiecărei zone și

localități direct "pe teren", pentru a hotărî de ce parte a frontierei va rămâne fiecare. În cazul Șeitinelui, acest moment s-a consumat după cum urmează: cunoscând data când Comisia sosește la Nădlac, pentru a hotărî în această problemă, în ziua stabilită, la orele 8 dimineața, 120 de trăsură cu 720 de bărbați îmbrăcați în costume naționale specifice Șeitinelui s-au plasat pe șoseaua națională Arad-Nădlac, la intrarea în Nădlac și au așteptat sosirea Comisiei. După sosirea acesteia, coloana de trăsură a intrat în Nădlac și s-a plasat în fața Primăriei, unde și-a început lucrările Comisia. În acest cadru, delegatul Ungariei, un colonel, a propus menținerea întregii plase Nădlac din care făcea parte și Șeitinel, în cadrul Ungariei. Replica reprezentantului român, colonelul Dumitrescu, a constatat din a ruga membrii Comisiei să privească pe geamuri, spre a constata că șeitinenii sunt toți români și că strigă din toată inima "Trăiască România Mare". În fața acestei manifestări, delegatul maghiar n-a avut ce replica, dar a solicitat Comisiei să fie consultată și populația slovacă în această problemă. Comisia a aprobat, primind în audiență o delegație formată din 10 cetățeni slovaci, în frunte cu protopopul Boor și cu preotul Buina, care, în numele delegației, a declarat: "Suntem alături de frații români. Ne asociem lor și cerem să aparținem României, pentru că împreună am avut aceeași soartă! Sperăm să nu fim tratați ca în trecut, sub administrația maghiară"³².

Comisia, prezidată de un general japonez, a apreciat că solicitarea românilor din Șeitîn și a slovacilor din Nădlac sunt justificate și au trasat granița, hotărând ca Nădlacul, Șeitinel și Turnu să rămână pe teritoriul românesc, fiind încorporate județului Arad, plasa Pecica, în timp ce localitatea Cenadul Mic, de asemenea cu populație majoritar românească, a rămas pe teritoriul Ungariei.

Trecerea cu bine a coșmarului "apartenenței" și integrarea localității în statul român întregit, a deschis noi orizonturi pe coordonatele devenirii moderne a comunei.

Întregirea teritorială și crearea unor noi contexte economico-sociale ale populației, între care, pe prim plan, s-au situat cele privind o mai justă repartiție a terenurilor agricole, împrăștierea țăranilor și asigurarea independenței lor civice, pe baza unor

reforme agrare și electorale corespunzătoare și participarea lor la conducerea propriilor lor destine, după lupte și eforturi seculare pentru obținerea libertății naționale și sociale.

Reforma electorală a soluționat una din marile probleme ale participării populației la viața publică a Patriei întregite, prin instituirea votului universal și acordarea dreptului de vot, tuturor cetățenilor îndreptățiți să îl exercite.

Reforma agrară, trebuia să schimbe din temelii regimul juridic al proprietății agricole, să conducă la desființarea latifundiilor și a marii proprietăți agricole și la o nouă repartizare a proprietății agrare, astfel încât, cea mai mare parte din această avuție națională să devină proprietatea celor ce lucrau pământul - țărani - care constituiau fundamentul etnic și economic, de bază, al țării. Realizarea unor asemenea obiective implica, în mod firesc, eforturi, și mijloace deosebite și nu putea fi obținută imediat. De aceea, trecerea la efectuarea reformei agrare și în Șeitin a reprezentat un moment de răscruce și pentru comunitatea socială de aici.

Pentru aplicarea reformei agrare s-a constituit, cu delegație, o comisie formată din George Dănilă Mușuroiu, Dumitru Crișan Cheroș și Dimitrie Luțai Sgripcea. Principala problemă cu care s-au confruntat responsabilii pentru reformă în Șeitin, a fost aceea a faptului că, datorită distribuției anterioare a proprietății agrare, în comună n-au existat persoane fizice care să dispună de terenuri expropriabile. În aceste condiții, pentru crearea fondului funciar necesar reformei, pe lângă terenurile disponibile, din Tișcot și Pobara (neîndestulătoare), au fost reduse, cu câte 24 jugăre, cele patru sesii preotești și sesia notarială și cu câte 8 jugăre cele 8 sesii învățătorești. La acestea s-au adăugat și unele terenuri agricole primite din proprietățile de stat din hotarul Semlacului și o parte din terenurile de pășune din Cătrina, Bucina, porțiunea dintre Morfac și Vauș și porțiunea dintre Morfac și Hodină.

A doua problemă a fost aceea a terenului intravilan, ale cărui dimensiuni nu au permis satisfacerea tuturor necesităților și nici a îndreptărilor.

În consecință, datele generale referitoare la reforma agrară din Șeitin, arată că, aceasta, s-a realizat în următoarele condiții:

a) în anul 1922, care marchează începutul reformei,

suprafața totală a comunei, era de 15.612 jugăre de pământ³³;

b) populația totală era de 4.760 de locuitori, din care circa o treime îndeplinea condițiile pentru a fi inclusă în operațiunea de împrôpietărire;

c) dat fiind numărul mare de îndreptățiți la împrôpietărire, iar, pe de altă parte, suprafața limitată ce putea fi retribuită țăranilor, în comună s-au aplicat criteriile ordinii generale de preferință la împrôpietărire, respectiv: primii au fost luptătorii din război și urmașii lor; apoi, micii agricultori fără pământ și, în al treilea rând, cei cu pământ puțin;

d) chiar în aceste condiții, s-a asigurat în medie doar 1,15 ha de teren arabil pentru fiecare îndreptătit, distribuit, evident, în mod diferențiat, în funcție de tipurile de proprietate create, în primul rând, precum și loturi de case pentru unii săteni;

e) nu s-au putut face împrôpietăriri pentru construirea unor gospodării sătești înjghebate cu un minim de suprafață agricolă, dar care dispuneau de mijloacele necesare pentru cultivarea unei suprafețe mai mari decât cea pe care o aveau, iar loturile de înzestrare a parohiilor și școlilor comunale au fost reduse;

Rezultatele aplicării reformei, chiar dacă nu au fost pe deplin satisfăcătoare și nu au permis soluționarea tuturor problemelor cu care se confrunta comunitatea socială și umană a localității, s-au înscris totuși pe linia îndeplinirii obiectivelor majore ale acesteia, respectiv:

- constituirea unor exploatări agricole țărești de dimensiuni mici, care să permită unei familii să poată trăi din cultivarea lotului, într-o independență economică relativă și înlocuirea mării proprietății exploatăte sub regimul învoielilor agricole;

- dezvoltarea sentimentului de libertate economică și de încredere în proprietatea țărească particulară;

- realizarea unei structuri agrare locale relativ echilibrate, cu foarte puține exploatări agricole de dimensiunile maxime admise prin legea reformei (2-3 cu între 100 și 200 jugăre cadastrale); un număr aproximativ de exploatări de dimensiuni optime (cca. 1/3 din total, cu loturi de 10-15-20 jugăre teren agricol) și, aproximativ, tot atâtea cu loturi "întregi", de până la 5-7 jugăre, permițând constituirea unor exploatări agricole de substanță, viabile.

O asemenea structură de proprietate a generat o nouă clasă de muncitori ai pământului, independenți și productivi și o structură socială relativ echilibrată, a cărei caracteristică principală a constituit-o faptul că, în comună, preponderența au avut-o "țăranii mijlocași", cei "bogați" fiind foarte puțini, iar numărul "săracilor", deși a rămas mare, nu a fost exagerat de mare, în așa fel încât să determine probleme sociale deosebite.

Noul sistem de relații economice și sociale, rezultat în urma reformei, a avut drept caracteristică principală extinderea exploatațiilor agricole de tip familial, bazate pe munca proprie a membrilor familiilor deținătoare de teren, cu angajarea periodică și temporară a unor brațe de muncă din afara familiei, în anumite sezoane ale anului agricol (perioada "secerișului" grâului sau "culesul" porumbului). La aceasta se adăuga sistemul exploatării "în parte", în care proprietarul pământului cedează terenul (în condiții specifice, precis delimitate) pentru exploatare, unor țărani care îl muncesc, produsul final fiind repartizat jumătate-jumătate participanților la contract. Se practica, de asemenea, munca "în dijmă", bazată pe regula potrivit căreia proprietarul asigura efectuarea tuturor lucrărilor agricole, dar, pentru a putea recolta la timp și în condiții bune, angajează forță de muncă la "seceriș" și "cules" în condiții în care, din totalul recoltei, angajaților le revenea a zecea, a unsprezecea sau a douăsprezecea parte pentru munca efectuată, iar proprietarului, restul. Acest sistem a funcționat toată perioada interbelică și a dat rezultate, în sensul că el constituia o sursă de câștig pentru țăranii săraci, care nu-și puteau asigura întregul necesar de produse din exploatarea terenului agricol, iar pentru proprietar o modalitate de a-și aduna recolta la timp și cu cât mai puține pierderi. Întrucât în comună nu se putea asigura întotdeauna forța de muncă necesară practicării acestui sistem, pe parcurs s-a creat o forță de muncă flotantă, provenind, pentru lucrările de vară, în principal, din bazinul minier al Bradului, iar pentru cele de toamnă, din exploatațile silvice maramureșene. În acest fel, minerii din minele de aur, în timpul concediului de odihnă, veneau la câmpie, lucrau la seceriș, timp de 2-3 săptămâni (la fel și cei din Maramureș, toamna), și plecau acasă cu grâu sau porumb, care le asigura satisfacerea

necesităților de pâine sau de creșterea animalelor, pe tot parcursul anului următor sau, pe mari perioade ale acestuia.

Evident că sistemul de exploatare a terenurilor agricole a fost marcat și de nivelul de înzestrare tehnică, de mijloacele necesare aplicării unor metode raționale de lucru și, în primul rând, de unelte și de mașinile adecvate unor culturi agricole moderne și eficiente. Din acest punct de vedere în comună au existat sistemele de mijloace tradiționale și, treptat, și unele moderne de lucru: pluguri de fier, grape, semănători, secerători, căruțe și, ulterior au apărut tractoarele, care asigurau, la nivele acceptabile efectuarea tuturor lucrărilor agricole, începând de la pregătirea terenului pentru cultură (arat, grăpat etc.), însămânțare, întreținerea culturilor, recoltarea și depozitarea recoltei etc. În acest sistem, elementul principal îl reprezenta forța de lucru animală și, în primul rând caii, care constituiau o preocupare predilectă, tradițională, a locuitorilor și o mândrie a lor. Toate aceste elemente au permis realizarea unor producții de nivel mediu (12-13 chintale de grâu la ha și 18-20 porumb), pentru acea perioadă, care au permis întărirea exploatațiilor agricole și a gospodăriilor țărănești care, la sfârșitul perioadei interbelice se aflau pe o pantă ascendentă a evoluției lor, atât ca unități economice, cât și ca unități sociale.

O asemenea apreciere este întărită și de faptul că, în ciclul complet al sistemului agriculturii, pe lângă eforturile consacrate producției agricole, o atenție la fel de mare se acorda depozitării, selectării și valorificării produselor agricole. În acest sens, fiecare gospodărie dispunea de spații corespunzătoare pentru depozitarea atât a grâului, în locuri special amenajate în podurile caselor sau a celorlalte construcții anexe ale gospodăriei, cât și a porumbului, în pătule ("cotărți") construite pe principiul silozurilor moderne, de mai târziu, respectiv pe fundații de ciment și cărămidă, în care se asigurau spații pentru creșterea, în special a porcilor, iar pe verticală volume adecvate, de lemn, închise prin "leațuri", cu spații de aerisire între ele și acoperișuri de țiglă, perfecte din punct de vedere al necesităților depozitării și păstrării porumbului, în cele mai bune condițiuni.

Pentru asigurarea calității produselor și evitarea degradării

producției, în comună exista un număr de "vânturătoare" și "selectoare", atât pentru eliminarea resturilor de paie și pleavă, cât și pentru îndepărtarea grăunțelor sparte sau atacate din recoltele de grâu, orz sau ovăz. Iar pentru "sfărâmarea" porumbului (desfacerea boabelor de pe coceni) se utilizau "mașini de sfărâmat", utilaje mecanice speciale de care dispuneau, de asemenea, un număr de gospodării.

O componentă importantă a economiei locale o constituia creșterea animalelor care se practica în dublu sens: o dată pentru asigurarea forței de lucru animale (exclusiv cai) și pentru satisfacerea necesităților de carne, pe tot parcursul anului a gospodăriilor (păsări, porci, ovine și, în special, bovine). A doua rațiune a creșterii susținute de animale, o reprezenta valorificarea superioară a produselor agricole primare în vederea comercializării animalelor, pentru obținerea mijloacelor financiare necesare cheltuielilor comune ale gospodăriei și acumulării de fonduri pentru extinderea și dezvoltarea gospodăriilor, în principal, prin cumpărarea de pământ, și în subsidiar, de noi unelte și utilaje agricole.

Cultura plantelor industriale și legumicultura nu au avut o extindere deosebită în economia agrară locală. Se cultiva, în anumită măsură cânepă, în timpul războiului tutun și, în mică măsură, tot spre sfârșitul perioadei, sfeclă de zahăr.

Procese de dezvoltare se înregistrează și în domeniul meșteșugurilor și al industrializării. Se consolidează și încep să prospere atelierele meșteșugărești, cum au fost cele de tâmplărie ale lui Dimitrie Sărăndan Pupu și Mihai Vuțian, care, datorită calității produselor realizate și-au dobândit faimă și în afara comunei ca și în cele de fierărie al lui Mihai Șandor și Ioan Sinitean, solicitat intens de clienții din comună, dar și din localitățile învecinate. Ioan Șiclovan, a deschis o fabrică de oțet, "Vulturul" Șeitin, iar frații Giurgiuț, au construit o moară sistematică, cu mașini și utilaje noi, procurate de la firma Gantz din Budapesta.

În domeniul financiar se semnalează deschiderea în comună a "Băncii economice", ca filială a băncii "Nădlăcana", din Nădlac, precum și o filială a Băncii "Mercur".

Comerțul a înregistrat, de asemenea, extinderi și transfor-

mâri reprezentate înainte de toate, prin înființarea Cooperativei de consum "Șeltimeana", cu un magazin de desfacere a mărfurilor generale. Pe lângă vechile prăvălii înființate anterior, "rețeaua" comerțului local s-a extins, prin deschiderea unora noi ai căror proprietari erau oameni din sat, ca: Gh. Popovici, Constantin Bârbuț, sau Dumitru Popovici.

O înviorare și o cristalizare într-o configurație mai precisă s-a produs și în sfera vieții politice. Pe lângă vechea orientare politică inspirată de ideile socialiste și îmbrățișată de reprezentanții păturii sărace a populației și de meseriași, în comună a apărut o nouă orientare politică, încadrată aripii de stânga a Partidului Național Tărănesc. În fruntea căruia s-au situat Arcadie Tomean Ivan și Ioan Costea Ilieșcu. În anul 1932 Arcadie Tomean a și fost ales deputat în Parlament, dar, în memoria colectivă nu s-a impus cu vreo realizare deosebită pentru comuna natală. Au apărut, în același timp și organizații locale ale Partidului Liberal care au grupat în jurul lor, îndeosebi aderenți din rândul locuitorilor mai înstăriți.

Răspunzând necesităților sporite ale serviciilor de stat, generate, în primul rând, de încadrare a acestora cu personal de naționalitate română, o serie de locuitori, din rândul celor cu situație materială modestă, având avantajul unor bune cunoștințe de carte formate în școala locală s-au angajat în aceste servicii.

Începând cu anul 1928 însă, efectele crizei economice mondiale s-au reflectat și în orizontul vieții economico-sociale locale. Prețul grâului a scăzut de la 800 de lei chintalul la 150, iar a porumbului, la 80 de lei. A scăzut și prețul animalelor domestice. În schimb prețurile produselor industriale, rămânând neschimbate, acestea n-au mai fost accesibile populației rurale: zahărul, de ex., menținându-se la 36 de lei kg.

Salariații au suportat trei curbe de sacrificii, respectiv trei reduceri succesive de salarii. Locuitorii aflați în situație de debitori au devenit insolvabili. Între aceștia s-au aflat și frații Giurgiut, care, construindu-și moara pe bază de "amortisment", au ajuns în situația de "insolvabili". Au dat faliment cooperativa de aprovizionare "Șeltimeana", toate filialele bancare din comună. Din necesități de economie bugetară, s-a redus și numărul salariaților inclusiv al personalului didactic.

A apărut ca și corolar al acestor situații șomajul și, în primul rând, șomajul intelectual. Pentru depășirea acestor grave dificultăți guvernul Iorga-Argetoianu a adoptat "Legea Conversiunii", care, însă, se referea exclusiv la proprietarii agricoli.

În aceste condiții în care elanul și încrederea în muncă și în viață bună abia apărute și cristalizate au fost nu numai curmate, dar nici corect tratate, s-a produs o reacție firească, încurajată și exploatată de partidele politice existente. Aceasta s-a manifestat, în comună, prin apariția unei mișcări, în centrul căreia s-au situat dr. în drept, av. Ilie Gheran, Partenie Mesaroș, dr. în științe economice al Universității din Roma (ambii șomeri) și câțiva absolvenți de școli secundare (indeosebi ai liceelor industriale) care, de asemenea, nu și-au găsit plasament în producție. Mișcarea era îndreptată împotriva faptului că și după Unire, întreprinderile economice mari, în special cele industriale, comerciale și bancare, au rămas în proprietatea unor întreprinzători maghiari, germani și evrei, în timp ce noile generații de specialiști români, nu își găseau întrebuințare în propria lor țară. Această mișcare a creat o stare de opoziție care a evoluat pe parcurs și a condus la cristalizarea mișcării legionare.

În aceeași perioadă au apărut și alte formații politice, cum a fost și Liga contra cametei al cărei reprezentant local a fost Costea Petru, Băltău.

Adaptându-se acestor împrejurări, populația locală s-a conformat căutându-și noi surse de existență. Așa au apărut și s-au generalizat ca activități economice rentabile, creșterea și îngrășarea găștelor și a rațelor care a avut căutare în toată perioada, precum și creșterea cailor care erau achiziționați pentru armată.

Din anul 1934 criza a început să diminueze, ceea ce a permis reluarea activității economice în noi condiții și la noi parametri.

Concret, agricultorii au adoptat noi sisteme de lucrare a pământului, au introdus noi soiuri de cereale, rezistente la intemperii și la boli, cu un procent mai ridicat de gluten și cu mai mare greutate hectolitică (cum au fost soiurile de grâu "Barnkut - 1201, "Cenad 117" și "Odvoș"). Au extins creșterea taurinelor din

rasa Simenthal (introdusă încă din 1912), începând să valorifice superior laptele și produsele lactate (smântâna, untul, brânza) ca și subprodusele lor, în special, zerul (laptele degresat), devenit un valoros aliment în creșterea porcilor de rase superioare (York, Mangalița, Basna, Marele alb ș.a.) Pentru creșterea producției de ouă și carne de pasăre s-au introdus rasele Leghorn și Rhode Island ș.a.

Pomicultura și viticultura nu erau sistematic promovate. Pe lunca joasă a Mureșului au fost, în mod tradițional întreținute culturi de pruni, în principal, pentru producerea de țuică, soiuri superioare, pentru masă, nefiind caracteristice acestei culturi.

De asemenea, comerțul nu era prezent, decât prin câteva prăvălii de coloniale și mărfuri generale și cu unul sau două magazine de fierărie (agricolă) și harnașamente.

Industria nu era prezentă decât printr-o moară de grâu, de tip vechi, dar care a funcționat până foarte târziu, după război, când a luat foc și, de atunci nu a mai fost refăcută.

În ansamblul său, economia comunei era, deci, o economie agrară, în mare măsură extensivă, dar cu elemente incipiente de evoluție spre o agricultură intensivă, în care asolamentele anuale sau bianuale constituiau deja o tradiție și o regulă peste care nu se putea trece; preocuparea pentru selecționarea producției animale și vegetale devenise evidentă, ca și cea pentru valorificarea superioară a produselor, în perspectiva unei "integrări" a producției vegetale și animale, în care creșterea de păsări și animale din specii selectate, adecvate mediului local, ca și prelucrarea, atât tradițională, cât și modernă a produselor, erau deja practic generalizate. Din acest punct de vedere deveniseră elemente de competiție, eforturile pentru procurarea de mașini mecanice de selectare a smântânii de lapte și apoi de producere a untului în gospodării, în ceea ce privește produsele lactate, sau prelucrarea cărnii de porc, în produse alimentare specifice: cârnați, caltaboși, tobă, șuncă, slănină, care se consumau atât proaspete, cât și "afumate", pe tot parcursul anului.

În mod firesc, starea economică a localității s-a reflectat și în nivelul și modul de trai al locuitorilor.

În ultimii ani ai deceniului IV al secolului XX încep, însă, să

se contureze noi probleme și evoluții marcate, pe de o parte de situația și frământările interne ale țării, iar, pe de altă parte, de cele externe. Cel mai mare impact l-au avut, în această perioadă, asupra comunității locale revendicările teritoriale din partea vecinilor și, în primul rând, a Ungariei. Populația de pe frontiera vestică a țării era deosebit de sensibilă la aceste probleme, întrucât nu trecuseră nici două decenii, de la evenimentele trăite cu dramatism, care au condus la soluționarea problemelor teritoriale și la stabilirea granițelor, declarate inviolabile. Momentul era încă viu în memoria locuitorilor și, repunerea în discuție a aceleiași chestiuni nu putea să nu producă griji și frământări.

Măsurile luate pe linie de stat pentru concentrarea cadrelor tinere de rezervă ale armatei și efectuarea unor fortificații pe graniță nu puteau să nu întărească sentimentul de nesiguranță și să nu se reflecte negativ asupra întregii vieți economico-sociale și spirituale.

O primă reacție, generală a populației a fost aceea de a-și face provizii de toate felurile, ceea ce a determinat o creștere semnificativă a prețurilor la toate categoriile de produse și de mărfuri.

Evenimentele din preajma celui de-al doilea război mondial și cele de după dezlănțuirea lui au concretizat temerile și premonițiile anterioare. După dezmembrarea teritoriilor din trupul țării, pe baza Dictatului de la Viena, primele efecte ale acestei drame s-au resimțit aproape imediat și în comună. Pentru adăpostirea refugiaților din teritoriile desprinse de țară, la școala din sat au fost încadrați patru învățători, o educatoare și la Primărie un funcționar, sosiți din Ardealul de Nord.

Intrarea țării noastre în război în vara anului 1941 a produs dereglări și disfuncționalități în activitatea economică și socială. Încă din primele luni ale războiului un număr mare dintre fiii comunei au căzut în luptă. Producția agricolă a scăzut mereu în toți anii de război. În primăvara anului 1944 un nou val de refugiați de război s-a înregistrat în comună. De data aceasta, refugiații proveneau din județul Neamț și erau formați, ca și în cazul celor din Ardeal, din învățători și funcționari publici. În vara anului 1944, din cauza bombardamentelor asupra Capitalei, comuna a acordat

adăpost unui număr la 150 de copii din București.

Evenimente dramatice s-au petrecut în localitate și după 23 august 1944. Ca urmare a unor evoluții ale fronturilor de luptă din teritoriu, în ziua de 13 septembrie 1944, autoritățile administrației de stat au fost retrase din comună. A doua zi, la 14 septembrie 1944, localitatea a fost ocupată de armata maghiară hortistă, măsură care preceda acțiunea de reinstaurare a administrației maghiare. Salvarea situației a fost determinată de faptul că, după numai o săptămână, înaintarea victorioasă a armatei române a obligat părăsirea teritoriului de către inamic și eliberarea lui. Din acest moment, întregul efort al comunității a fost îndreptat spre sprijinirea operațiilor armate până la victoria finală din 5 mai 1945. Din păcate, în bilanțul costurilor de război a fost necesar să se înscrie pe lângă cele materiale, și pierderea vieții a 93 de tineri din comună, pe câmpurile de luptă, deveniți eroii satului.

Aceste date și evenimente, marcând încheierea unei perioade complexe și dramatice din viața locuitorilor, au constituit, în același timp, și fundamentul deschiderii unei noi epoci, nu mai puțin complexe și dramatice în evoluția istorică a lor.

3. Evoluția modului și nivelului de trai

a) Gospodăria și construcții gospodărești. Locuința și modul de locuire

Importanța locuinței în viața oamenilor este atât de evidentă încât ea nu mai trebuie să fie demonstrată. În aceeași situație se plasează și problematica referitoare la relația dintre locuință și gradul de civilizație al unei familii sau așezări întregi. În această privință, la Expoziția universală din anul 1899, de la Paris, în "Ghidul istoric cu privire la evoluția locuințelor omenești" se arată, în mod expres: "Spune-mi ce casă locuiești, cum locuiești și cum ți-ai aranjat viața intimă și eu îți voi spune care-ți sunt obiceiurile, care-ți este dezvoltarea intelectuală, ce rang ocupi în societatea omenească"³⁴.

Într-adevăr, documentele și lucrările de specialitate demonstrează că după ce omul a părăsit grotle și peșterile a fost preocupat, inițial instinctiv și, ulterior din ce în ce mai mult, în

mod conștient, de a-și asigura condiții cât mai bune de locuit, prin realizarea unei locuințe care să răspundă necesităților sale de bază și să-i permită un mod de viață specific uman.

Așa se explică faptul că locuința omenească a evoluat de-a lungul vremii, în funcție de necesități, de posibilități și de priceperea generațiilor succesive, în strânsă legătură cu particularitățile și epocile în care aceasta a fost realizată.

Date și analize arheologice, istorice, sociologice, etnografice etc. au permis reconstituirea procesului istoric general al apariției și evoluției spațiului construit cu destinație de locuință și realizarea unei tipologii generale a mării diversități a locuințelor trecute și prezente.

Considerând casa, ca unitatea de analiză de bază, drept un spațiu amenajat sau construit, având ca funcționalitate adăpostirea oamenilor, animalelor, uneltelor și păstrarea produselor, studiile de specialitate susțin că pot fi identificate, din perspectivă istorică, cel puțin trei tipuri fundamentale de locuințe:

- casa obișnuită, "elementară" care, inițial a fost realizată ca "bordei", apoi ca spațiu de adăpostire semiîngropată sau la nivelul solului și care a evoluat în construcții care, avea sub același acoperiș partea destinată adăpostirii oamenilor și partea rezervată animalelor, uneltelor și depozitării produselor.

- casa cu mai multe clădiri în jurul unei curți. În acest sistem există: o clădire specială care este destinată locuirii oamenilor, alta, în continuare, sau pe o altă latură curții, pentru animale (grajdul); o a treia clădire cu funcțiuni multiple, servind ca hambar pentru cereale, ca fânar, colnă, amplasată eventual pe o a treia latură a curții etc.

- casa cu clădiri mai "aerisite", compusă din: casa de locuit, camera, pentru cereale sau/și pentru păstrarea produselor animaliere, vitipomicole ș.a., grajdul, staulul, cotețele pentru porci și păsări, cuptor pentru copt pâine etc. Acest complex de clădiri poate avea grădini cu pomi sau legume interioare, în care se pot găsi terenuri cu iarbă, bățătorite, pietruite sau asfaltate, jardi-niere de flori ș.a.m.d.

Tipurile de locuințe și structurile lor variază mult, în funcție

de locul unde sunt amplasate (sit) și de ocupațiile locuitorilor.

În ceea ce privește forma caselor, aceasta a fost de obicei dreptunghiulară. Dar ea a variat de-a lungul timpului, varietatea tipurilor de locuință fiind generată, pe lângă condițiile naturale și ocupațiile locuitorilor, de tipurile de proprietate și de mărimea lor, ca și de stratificările și diferențierile sociale. Casele familiilor bogate sau mai înstărite, au fost dințosaura mai mari și mai arătoase, fiind construite din lemn, piatră și cărămidă și acoperite, în epocile succesive, cu paie, stuf, șindriță și, ulterior cu țigle. Cele ale populației sărace au fost, de obicei, ciădiri scunde, construite din nulele, pereți de lemn sau scânduri, bătuți, cu lipitură din paie și lut, din palantă sau numai din chirpici, acoperite cu paie sau stuf. Erau formate dintr-o singură încăpere sau cel mult două în care trăia întreaga familie.

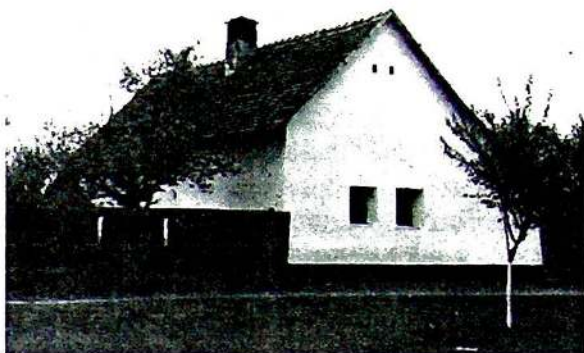

Casă format vechi

Interiorul locuințelor a fost, la început, foarte simplu și sărac, cuprinzând un mobilier restrâns la cele mai elementare necesități de viață: paturi din lemn cu saltele de paie sau "pănuși" de porumb, una-două perne, o pânză drept cearceaf, alta, folosită ca "țol" cu care se acopereau oamenii; o masă din scândură cioplită sprijinită pe țărugi; o lavită sau două; vase din ceramică lucrată rudimentar; lumina puțină asigurată noaptea prin opaițe, lumânare din seu de oaie, fixată în "sfeșnice" de lemn; o ladă de zestre.

Proprietarii de pământ și păturile nobiliare și-au construit numeroase "conace" sau "curți" (curiae) în satele ale căror stăpâni

erau. Aceste case, construite din piatră, erau de diferite tipuri, începând cu "castelul întărit" până la locuințe modeste care nu se deosebeau prea mult de casele țărănești. "Curțile" cuprindeau clădiri pentru locuit, tindă cămară, bucătăria, înconjurată de grădină și, uneori, de eleștee, grajduri, cramă, hambare.

Casă veche acoperită cu țigle

Clădirea principală era, uneori, construită cu etaj, împodobită cu turnuri, iar curtea era înconjurată de ziduri și era (în cazul nobililor mai bogați) situată în afara satului.

În comuna noastră construcția de locuințe se regăsește aproape identic cu tipul caselor preponderent specifice populațiilor sărace de câmpie, evoluția locuinței și a gospodăriei purtând, în mod firesc, amprenta evoluției socio-economice și politice. Urmând un traiect permanent ascendent, spațiul de locuit a înregistrat îmbunătățiri succesive, ajungând astăzi la un nivel comparabil, în multe privințe, cu cel avansat, specific localităților rurale aflate în procese de modernizare.

În epocile mai îndepărtate, aproape toate locuințele aveau o cameră de locuit și o tindă. Ulterior, pe măsura ridicării nivelului de dezvoltare economică, locuințele construite aveau două camere și o tindă. Una din camere, căreia i se spunea "ceia casă", era utilizată, în principal, pentru păstrarea celor mai valoroase obiecte casnice și pentru primirea oaspeților.

Un moment esențial în conturarea profilului și a organizării localității l-a reprezentat acțiunea de "sistematizare" inițiată și

aplicată de Coroana Habsburgică, la începutul secolului XIX. Pe această bază, în anul 1822, o Comisie de stat a stabilit ca întreg spațiul construit să fie aliniat pe străzi drepte, iar casele să fie construite "la rând", la stradă și pe una din mezuini. Tot atunci au fost trasate drumurile și s-a stabilit și locul pieței satului. Așa se face că, fiind o așezare de câmpie adunată, localitatea este sistematizată încă din timpul Mariei Tereza, având o stradă mare care desparte satul în două, și alte două străzi paralele acesteia, din care s-au construit străzi laterale drepte, cu casele la linie, și apoi curțile cu construcțiile anexe, iar în spate, grădinile cu le-gume. Locurile de casă au două dimensiuni : unele sunt considerate locuri "întregi" având dimensiunea de 1200 m² și "jumătăți" de loc, de 600 m². Toate gospodăriile sunt despărțite prin garduri, iar la fațada caselor sunt porți înalte din lemn sau (mai târziu), metalice, cu ziduri de cărămidă.

Sistemul constructiv a fost diferit. Casele vechi sunt construite din pământ bătut cu pleavă sau paie, cu ziduri foarte groase. O calitate evidentă a acestui tip de construcții o reprezintă faptul că iarna păstrează foarte bine căldura, iar vara, sunt răcoroase. Acoperișul acestui tip de case a fost, la început, din paie, apoi din "tulei" (coceni de porumb). Cu timpul, cei mai înstăriți și-au acoperit casele cu șindrilă, cu papură și din 1850, cu țigla. Țigla de format mare, în uz și azi, a apărut la noi după anul 1900. Pereții casei erau lipiți cu un amestec de argilă cu pleavă, după care s-au spoit cu var. Pentru susținerea podurilor și acoperișurilor în lungul edificiilor au fost așezate, pe centrul lor grinzile, pe care, în lat, erau, la distanță de un metru, grinzile sprijinitoare ale căpriorilor. Grinzile, în perioada începutului, ca o reminiscență a locuitorilor de obârșie, s-au încrustat cu ornamente decorative, făcute prin scobiri în lemn sau prin arsuri cu un fier înroșit. Pe grinzi se trecea anul construirii casei, numele proprietarului și a constructorilor. Locurile dintre grinzi și poduri se foloseau ca polițe pentru așezarea unor obiecte și, îndeosebi a tăvilor cu fripturi și plăcinte (când erau). Fetele camerelor și ale tinzilor erau bătute și "murluite" cu un amestec de pământ și nisip. Uneori, se punea în murluială și balegă de vacă. Camera de locuit avea două ferestre: una la stradă și alta cu deschiderea în curte. Mai târziu,

la casele mai "arătoase" a apărut la stradă o a doua fereastră.

Mobilierul camerei a constat din două paturi, de regulă așezate pe lângă cei doi pereți longitudinali, în partea de către stradă. Masa era așezată în golul dintre cele două paturi și avea pe peretele de către stradă un scaun lung, numit "laviță". Acest scaun era, de obicei, vopsit în negru și avea aplicat pe el câteva ornamentații în roșu, galben sau albastru. În camerele mai strâmte se așeza un pat pe peretele dorsal în partea de către stradă și alături de el masa, iar al doilea pat era așezat pe peretele de către curte, în partea de către ușă. Într-un gol se așeza lada cu "primenelele" și cu rufăria casei. Masa era acoperită cu o cuvertură din țesătură de casă de culoare albă cusută pe margini cu colțișori și alte cusături ornamentale. Cuverturii i se spunea "măsăriță". Rufele patului au constat din saltele, numite local "dricăli", umplute cu paie sau cu foi de știuleți de porumb, peste care se așterneau cearceafurile, perinile, puful, numit "dună". Perinile și puful erau umplute cu pene, în majoritatea cazurilor de găscă sau de rață. Ele erau îmbrăcate cu fețe ornate și ele cu cusături ornamentale. Peste perini și puf, pe paturi se așterneau, cu multă migală, cuverturi de lână. Cei mai înstăriți aveau cuverturi înflorate numite "chilimuri".

Încălzirea locuinței se făcea prin cuptoare de pământ care, cu timpul s-au construit din cioburi de țiglă și cărămidă, închegate cu murluială de lut. În jurul cuptorului, în cameră, la înălțimea de 50-60 cm se afla vatra lată de 35-40 cm pentru stat, iar la un capăt al vetrei un loc și mai înalt de circa 30-40 cm de la vatră, cât șezutul unui scaun, era "pomnolul". Cuptorul, vatra și pomnolul erau lipite și vărute ca și pereții și tavanul camerei. Gura cuptorului se afla în tindă și era astupată cu un dispozitiv construit din argilă amestecată cu pleavă, de mărimea gurii cuptorului, numit "alitău". Cuptorul s-a întrebuințat și pentru coptul pâinii, mălaiului, plăcintii și chiar pentru pregătirea unor mâncăruri. Cuptorul "se ardea" cu paie, "tori" (restul de la cocenii de porumb după ce frunzele sunt mâncate de vite) și alte grosiere care erau împinse în foc cu o unealtă construită din scândură în formă de semicerc cu raza de 15 cm, care avea în partea centrală înfiptă o prăjină de 2 m. Acestei unelte i se spune "drâglu". În fața gurii cuptorului, în tindă,

În prelungire era o vatră înaltă tot de 50-60 cm. vatra de foc pentru pregătirea mâncărilor. Pe vatra de foc se afla un "săjad" (pirostrie) pe care se așezau cratițele cu mâncare pentru fier.

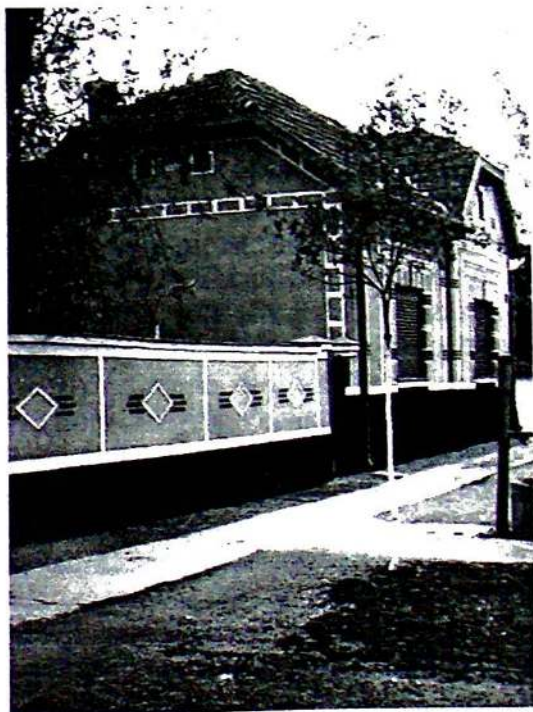
În fundul tinzii, pe perete, se afla "olidaru" adică atârarea simetrică ornamentală în cuie a farfuriilor. Mobilierul sărac al tinzii cuprindea nelipsita "poliță" și mai târziu, la cei mai înstăriți, "ololarul" pe care se așezau vasele de bucătărie și chiar mâncăturile.

Exteriorul caselor, spoite toate în alb, cu "brăurie", "tocurie" și cercevelele ferestrelor ultramarin, încadrate la stradă și în față de duzi frunzoși, cu coroane mari care, în ansamblu, căceau străzilor un aspect idilic de curățenie și de gingășie. Era curios fenomenul produs de către ramurile duzilor care în mișcările produse de vânturi îngânau o melodie asemănătoare cu gemetele dureroase dintr-o întâmplare tristă, aspect necunoscut azi, când locul duzilor de odinioară a fost luat de alți copaci.

Un moment cu adevărat istoric în evoluția locuinței l-a reprezentat acțiunea de electrificare a comunei care a rezolvat în mod radical necesitățile modernizării sistemului de iluminare a spațiului construit. În anul 1936 un grup de cetățeni l-au ambionat pe Dimitrie Drăgan, primarul comunei la acea dată, să inițieze lucrările preliminare necesare pentru trecerea la electrificare. Inițial, Consiliul comunal, format din persoane mai conservatoare a respins ideea. Pentru a depăși dificultățile create de acest refuz, primarul a cerut Prefecturii județului și a obținut dizolvarea consiliului și instituirea unei Comisii interimare. Această Comisie, formată din: D. Drăgan, președinte, Ilie Iustin, George Straja, Spiridon Avram și Ștefan Bozian, membri, a hotărât, în prima sa ședință, electrificarea comunei și trecerea la acțiune în acest scop. Cu sprijinul lui P. Șerbescu, deputat de Arad în Cameră, se obține aprobarea Consiliului de Miniștri pentru efectuarea lucrării, care este contractată cu Uzina Electrică din Arad și realizată în trei luni de la data definitivării tuturor formalităților legale necesare. Ca urmare, la 24 decembrie 1936 s-au aprins pentru prima dată "lămpile electrice" în comună și în casele primilor locuitori care și-au conectat la rețeaua electrică locuințele. Interesant este însă faptul că și în acest caz, de o valoare inestimabilă, unii cetățeni

din comună, al căror număr s-a ridicat la 800, au contestat la Ministerul de Interne lucrarea (pentru că la această dată gestiona gospodăria comunală), căutând să o zădărnicească. Ancheta ordonată de Minister și concluziile acesteia i-au determinat să-și retragă cererea. Alții au refuzat să-și electrifice locuințele dar, treptat, și-au modificat atitudinile și alături de ceilalți locuitori și contestatari, au acceptat să beneficieze și ei de avantajele de necontestat ale utilizării energiei electrice pentru iluminatul public și privat și pentru dezvoltarea economico-socială în general. Întrucât comuna Semlac prin care trecea rețeaua electrică a refuzat să participe la acțiune, iar Nădlacul dispunea de generator propriu de energie, comuna Șeitin a fost prima care a introdus electrificarea prin curent alternativ din zonă.

În zilele noastre, construcția de locuințe s-a adaptat cerințelor de progres ale zilei. În general, toate construcțiile noi

Case noi, construite după anul 1950

tind spre modelul "L" cu două camere la stradă și una, două, în curte. Toate construcțiile noi se fac cu fundament de beton sau de piatră, pe care pereții se clădesc din cărămizi, prefabricate, chirpici sau combinații între aceste materiale. Pereții se tencuiesc. Ferestrele sunt mari și cu jaluzele. Camerele sunt prevăzute cu dușumele din parchet, scânduri sau placaje. Pe dușumele sunt așternute covoare.

Paturile cu somieră au înlocuit pe cele cu saltele. Predomină sistemul mobilei combinate. În locul cuptoarelor de pământ, teracotele, sobele de faianță și, în ultima vreme, chiar caloriferele încălzesc aceste locuințe. Există o veritabilă întrecere între gospodării în asigurarea înzestrării camerelor cu cele mai arătoase și mai deosebite lustre pentru a întregi cât mai armonios și mai distins mobilarea și, în același timp luminarea încăperilor. Aproape toate locuințele au aparate de radio și de televiziune. A dispărut spoitul cu var. "Echipa de zugrăvi" nu mai conține cu decorarea pereților încăperilor cu modele dintre cele mai noi, mai plăcute și în cromatica cea mai armonioasă.

Locul vetrelor de foc a fost luat de către mașinile de gătit smălțuite, reșouri electrice și numeroase aragaze. Bucătăriile sunt separate, dotate cu mobilier special, cu ustensilele cerute, până și cu cântare de măsurat gramele. "Cămarile" sunt încărcate în cursul verii și toamnei cu tot felul de compoturi, dulceturi, gemuri, bulioane și conserve de legume. Cele mai multe case sunt dotate cu mașini de spălat.

În fața caselor se întind curpeni de viță de vie, pomi altoiți și nelipsite grădinițe de flori ale căror petale, începând de primăvara și până toamna târziu, cu imensitatea atâtor nuanțe și culori și cu subtilul lor parfum, contribuie efectiv la îmbunătățirea calității vieții.

Înnoiri succesive s-au înregistrat și în privința aspectului exterior al locuințelor, în special la stradă. Dacă, inițial, pereții netezi ai fațadelor erau spoiți, în alb, ulterior au apărut și s-au diversificat multiple modele de tencuială decorativă, în variate game de culori și nuanțe, care au schimbat radical înfățișarea generală a localității (Anexa 12).

Casele construite în ultimii 50 de ani sunt modernizate, fiind

construite din cărămidă, au o arhitectură nouă, tip vilă și o distribuție diferențiată a spațiilor.

Pe lângă case de locuit, gospodăriile au, fiecare, construcții anexe, între care "cămări" pentru păstrarea alimentelor, bucătării de vară, grajduri, cotețe pentru creșterea porcilor și a păsărilor, pătule. Unele case dispun și de beciuri, pentru păstrarea legumelor și a produselor conservate din legume sau fructe și, eventual, a băuturilor (în primul rând vinul, deși cultura viței de vie nu este răspândită în comună).

b. Portul popular și evoluția sa

Componentă a vieții cotidiene, a culturii și civilizație sătești, portul, alături de celelalte manifestări ale vieții sociale rurale exprimă și păstrează experiența vie și neîntreruptă a vieții de toate zilele, precum și realizările forțelor creatoare anonime, care au contribuit la formarea și dezvoltarea civilizației românești autohtone.

Ca oricare din aspectele diferite ale existenței omenești, portul este un rezultat al convergenței dintre condițiile materiale, manifestările vieții sufletești, religioase și morale și nu poate fi înțeles și explicat decât pornind de la unitatea lor originară indestructibilă și de la întrepătrunderea lor continuă în viața satului. La acestea se adaugă influențele externe, provenite din conviețuirea mai multor neamuri, etnii sau populații de diferite naționalități, pe același teritoriu, ca și din schimburile de valori spirituale și materiale dintre oraș și sat.

Analiza portului din Șeitin, din această perspectivă, demonstrează câteva realități evidente. Date cu privire la portul originar al locuitorilor nu sunt cunoscute. Cele privind portul tradițional sunt sumare și nesemnificative. Mai bogate sunt datele și informațiile asupra portului local din epoca modernă.

Așa se face că, adevăratul port specific nemaiputând fi reconstituit decât cu aproximație, portul cunoscut, supus influențelor străine, mediului urban și diferențelor sociale, prezintă o serie de particularități, dar și de elemente comune față de portul din zonele apropiate și mai îndepărtate.

Pe baza informațiilor obținute de la oameni foarte bătrâni,

În diferite perioade de timp, în principal de către unii învățători rezultă că, în trecut, în comună, bărbații purtau: suman, cojoc, cioareci, zobon, roc, șchență, căbat, opinci cu gurgoi, cisme, unii purtau și pinteni, căciulă de miel, cloape (pălării), cămeși (scurte și largi la mâneci), guler îngust; de asemenea și pumnarii înguști. La grumaz, în loc de nasturi legau o frânghiuță colorată (golund), care atârna în jos pe cămașă. Acestea toate erau confecționate de către femei, acasă.

Port vechi

Femeile purtau: viziclu ori dușancă (bluză), rochii ("sugne") foarte largi, zadie, cămeși scurte, poale, țipele (ghete), cisme; unele purtau cisme roșii cu crețuri, păpuți, pieptare de piele. Mai purtau într-un timp și rochii cu raif, adică rochie având montat în partea de jos un cerc, astfel încât rochia părea ca o roată.

Caracteristicile acestui tip de port se regăsesc în zonă și în alte regiuni, adică: sumanul, cu postăvire neagră deasupra locului de buzunar, căci buzunare la suman nu există. Sumanul este scurt, circa un lat de palmă deasupra genunchilor. Nasturi de încheiat nu are; dacă este neapărat nevoie, se încheie prin ținerea cu mâna a unei aripi, răsucind cealaltă aripă (pulpană) după

degetul arătător și mijlociu, la fel cum se purta toga.

Postavul de pe suman variază în culori după regiuni și, în regiuni după sate. Au mai rămas în uz, până de curând, pintenii.

Suman

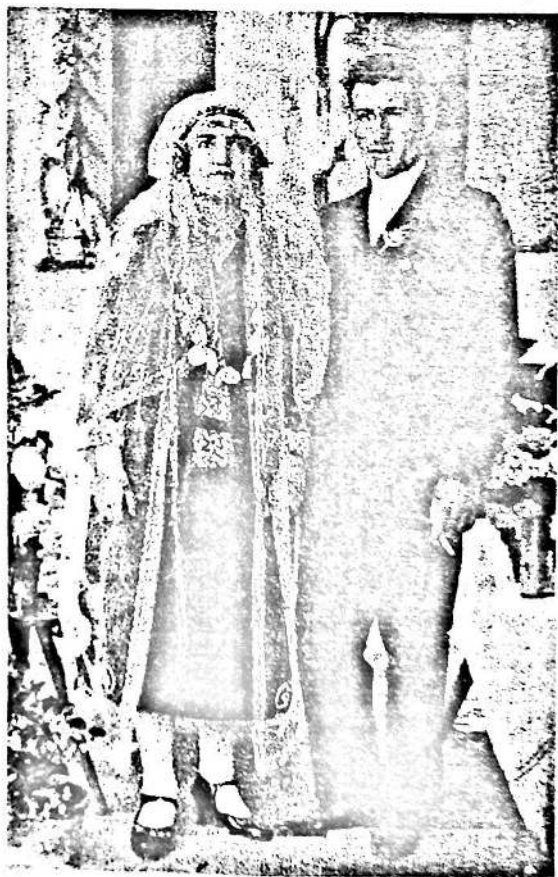
Din vechiul port a rămas până târziu (prima jumătate a secolului XX) ca obicei de îmbrăcăminte, sumanul și cojocul (bundița), tare se încheiau cu nasturi de metal, precum și căciuilile ce se purtau în formă rotundă, cu vârful îndoit înăuntru (ca la Avram Iancu), la care se adăugau cămășile originale, ciuruite la piept și la guler (pentru bărbați) și "spăcelul" (cămașa) din portul femeiesc. Din încălțăminte, cismele, cu tureacul tare au avut cea mai îndelungată întrebuințare.

Potrivit unor documente existente, în portul local au intervenit schimbări treptate dar permanente, care au condus până la urmă la dispariția sa. Astfel, la mijlocul secolului nostru, portul femeilor și al fetelor aproape nu se poate distinge de acela al cucoanelor de la oraș, după ultima modă, ca: ciorapi de mătase, ghete de lac, rochiile de mătase (cu brațele goale); cu toate acestea, fetele se poartă cu capul descoperit și cu frizură ce seamănă cu frizura bărbătească. Nevestele se învelesc la cap cu cărpe de mătase, de diferite culori, strânse pe sub barbă. Iarna se poartă cojocul

scurte de miel, de culoare galbenă (sepia), dar la sărbători, cele cu stare bună materială, se îmbracă cu blănurile cele mai scumpe și mai moderne, ca și doamnele de elită.

Bărbații, în ultimul timp de asemenea au părăsit portul bătrânesc, înlocuindu-l cu "nădragi" în loc de cioareci și "zobon", sau "șchență" negre, cu blană, apoi pălărie neagră (ca la târgoveți), închipuindu-și că le șade mai bine, iar pe picioare poartă cisme, însă cei mai săraci poartă încă sumanul, cioarecii și cămășile bătrânești.

Pe acest traiect s-a ajuns ca intelectualii și meseriașii să poarte haine "internaționale" sau, cum li se spunea în sat

Mire și mireasă

"nemțești", iar purtătorii lor erau numiți "sfoanțe" sau "sfortologi." (peiorativ).

"Portul românilor (din Nădlac și Șeitin), spre deosebire de cel unguresc, este cu "bundită" (blană scurtă, confecționată din piele de oaie, cu nasturi sclipicioși) iar cămășile sunt scurte și îndoite în izmene cu colțul dinainte. Femeile poartă de asemenea "bundite".³⁵

O caracterizare asemănătoare se găsește și într-o broșură cu caracter monografic, editată cu prilejul aniversării a 50 de ani de la sfințirea bisericii evanghelice din Nădlac, în care autorii³⁶ descriu portul românesc din această zonă astfel: "Valahii sau Românii, de asemenea, se îmbracă destul de frumos; cu haine cari seamănă cu ale Ungurilor și în parte cu ale Slovacilor, singure bundițele îi deosebesc, având croi mai lung iar la brâu sunt mai largi și cari - mai ales a celor tineri - sunt împodobite cu flori tot din piele, roșii, galbene și albastre, parc-ar fi lipite pe haine ca niște panglici. Cei mai săraci poartă și astăzi șubă până la genunchi și cioreci, confecționate din postav alb, gros de lână; ici-colo se mai observă pe picioarele lor și opinci".

"Româncele, femeile și fetele, poartă îmbrăcăminte asemănătoare cu portul sârboaicelor din Bănat; femeile iarna vara se leagă la cap cu cârpă de culoare vânăt-închisă și cu pupi (picățele), iar fetele iubind mai mult culoarea roșie, se îmbracă cu preferință cu oprege roșii și cu cismulițe roșii, dar vara - mai cu seamă fetele Românilor bogați - poartă cismulițe ușoare cu călcâiul înalt, iar la gât se împodobesc cu salbă de "husoși" de argint ("suferini"), de multe ori și șorțuri de mătase, iar urechile și le împodobesc cu cercei mari. Regretabil, că au obiceiul de a se mâzgăli pe față cu vopsele albe și roșii".³⁷

Tot acești preoți scriu mai departe: "Meseriașii - atât Românii, cât și Slovacii - se îmbracă parte cu haine ungurești, parte cu haine slovăcești, parte după lumea mai civilizată".³⁸

În portul local au putut fi identificate și anumite diferențieri, în funcție de profesiunile locuitorilor, de anotimpuri și de momente majore din ciclul de viață al oamenilor. Astfel, iarna în trăsură sau sanie se purta "bitușă" largă de oaie, lungă până peste picioare. Bitușa n-are mâneci; în locul unde ar trebui să se încheie,

de ambele părți e prevăzută pe dinăuntru cu câte un buzunar în care se introduc mâinile, ca cel îmbrăcat să-și strângă bine bitușa peste corp, apărându-se contra viscolului.

Păstorii purtau "buhai" din postav de șubă, cu guler lat peste spate (un fel de pelerină). Buhaiul este împodobit cu găitane negre și la ambele colțuri ale gulerului, cu rotoagoale de postav negru sau albastru.

În timpurile mai vechi, "chemătorii" ("pălăscarii") la nuntă se împodobeau cu panglici ("prime") la piept și la pălării, tot asemenea își împodobeau, cu panglici colorate și cu flori "palasca", pe care o umpleau cu vin sau cu rachiu, din care trebuia să bea cel chemat.

Chemătorii se duceau la cei invitați călare pe caii cei mai frumoși, iar caii erau împodobiți cu flori și panglici de toate culorile.

Portul chemătorilor a rămas cel bătrânesc până târziu, cu palasca și toate podoabele, dar calul a fost înlocuit de bicicletă, ceea ce nu mai are farmecul cetelor de călăreți, pe cai sburdalnici, cu care se mândreau vechii locuitori ai câmpiei noastre.

Mireasa se îmbracă în portul ei obișnuit de fată, cu deosebirea că pe cap i se așează o cunună de flori artificiale de culori vii.

În a doua jumătate a secolului nostru, vechiul port a dispărut complet, generalizându-se portul urban, în toate elementele sale componente, astăzi nemaexistând nici o deosebire între sat și oraș, la acest capitol.

c. Alimentația și sistemul alimentar

Componentă esențială a nivelului și modului de trai, alimentația locuitorilor s-a aflat dintotdeauna în strânse relații cu factorii economici, sociali și culturali, care i-au determinat evoluția de-a lungul istoriei. Date fiind condițiile naturale specifice, care au permis producerea în cantități satisfăcătoare a produselor sâmbului, alimentația și sistemul alimentar al locuitorilor nu au ridicat niciodată probleme deosebite. O asemenea situație își are explicația în faptul că, atât în cadrul alimentației de primă necesitate, cât și în alimentația de nivel mediu sau superior s-a asigurată întotdeauna un echilibru între produsele vegetale și cele

animale astfel încât, în ansamblu, în alimentația unui individ intră în proporții raționale, atât alimente de origine vegetală, cu o valoare nutritivă medie, alimente de origine animală, cu valoare nutritivă ridicată, cât și o serie de lichide (supe, ciorbe etc.) cu cea mai slabă valoare nutritivă. În acest fel, principiile nutritive extrase din alimente (albuminoide, hidrocarbonate și grăsimi) asigurau în mod acceptabil, tot ceea ce este necesar hranei omului normal.

La acestea s-a adăugat faptul că locuitorii (și, în special, femeile), știu, în mod tradițional să prepare hrana, să compună în mod rațional sistemele și rațiile alimentare și, nu în ultimul rând, știu să prepare și să păstreze produsele agroalimentare (carnea, laptele, legumele, fructele).

Evident că, alimentația și sistemul alimentar au evoluat de-a lungul vremii, înregistrând progrese din ce în ce mai vizibile.

În vremurile străvechi, din datele existente, rezultă că în alimentația locuitorilor predomina consumul de meiu (panicum miliacenna), mălaiul (pâine făcută din făină de porumb) și mămăliga.

În legătură cu locul acestor alimente în alimentația străveche a locuitorilor se păstrează chiar și un cântec:

“Pe drumul Aradului
Merge Domnul malai cal
Și cu doamna mămăligă,
Amândoi într-o tiligă.

Stai, mălaie, nu te duce,
Că te-oi scălda-n lapte dulce
Și te-oi unge cu smântână
Și te-oi pune la inimă”³⁹

Consumul unilateral al acestor categorii de produse alimentare, care se preparau și din porumb alterat în anumite situații de criză, a determinat apariția și aici a pelagrei, boală socială cunoscută și răspândită mai ales în Moldova. Fapt reflectat și transmis până astăzi sub forma unei “sudălmii”: “Mânci-te

dubala" (denumirea populară a pelagrei).

Predominanța creșterii vitelor în economia locală a făcut ca în alimentația locuitorilor carnea, în special cea de oaie, de vită și, inițial, mai puțin cea de porc, ca și produsele lactate, să fie prezente din cele mai vechi timpuri. Acestea li se asociau și unele fructe (în principal prunele), precum și legumele cultivate local (îndeosebi, linte, fasolea, varza, cartoful, lăptuca).

Schimbări semnificative în alimentație nu s-au înregistrat până târziu. Un prim moment în acest proces l-a constituit lichidarea obligațiilor feudale, ceea ce a creat condiții noi, atât pentru dezvoltarea economică cât și socială și culturală. Ulterior, dezvoltarea și diversificarea producției agroalimentare, introducerea de noi culturi, dezvoltarea legumiculturii, intensificarea preocupărilor pentru îmbunătățirea raselor de animale și păsări, corelate cu procesele de industrializare în continuă extindere, cu multiplicarea contactelor dintre sat și oraș și cu ridicarea nivelului cultural s-au reflectat pozitiv și în domeniul alimentației. La acestea s-au adăugat și asimilarea de către localnici a normelor pregătirii hranei în condiții igienice, cu respectarea îndrumărilor artei culinare, care s-au reflectat, în mod pozitiv, atât în viața, cât și în comportamentul oamenilor. Astfel s-a ajuns la extinderea și generalizarea actualului sistem alimentar. Caracteristicile sale principale se concretizează într-o serie de date și de elemente, dintre care prezentăm sumar, doar câteva.

Una din cea mai pregnantă caracteristică a alimentației locale o constituie faptul că locuitorii consumă, pe tot parcursul anului pâine albă, făcută din făină de grâu, pregătită multă vreme în gospodăriile țărănești, iar astăzi în brutării specializate, potrivit unor principii și tehnologii care sunt valabile și în prezent, utilizându-se cu pricepere, îndeosebi drojdia într-un proces foarte elaborat, care dura de seară până dimineața și care avea loc, de regulă, săptămânal. Pentru că, în funcție de numărul membrilor de familie se produceau de fiecare dată câte 3-4 pâini, fiecare de câte 3-4 kg, coapte în cuptoarele mari ce se utilizau și pentru încălzire și care se mențineau în stare de consum, cel puțin o săptămână. La pâine se adăuga consumul de alte variate produse alimentare făinoase: "tăietăi", "răchișe" și "dospite" (gogoși),

"scovergi" (clătite), "perinci" (aluat uscat pentru supe) ș.a.

O pondere poate chiar prea mare în sistemul alimentar l-au avut plăcinta și prăjiturile, pregătite întotdeauna cu zahăr din belșug. Tradițional se consuma "plăcinta întinsă" (ștrudel), care nu lipsea din mesele de prânz duminicale (uneori și în cele de joi) și care se pregătea cu: brânză, smântână, nuci, mac, magiun și chiar cu condimente de import: "țimet" (scortişoară), sau roșcove. La aceasta se adăugau: "coarda groasă" (rulada), plăcintă din aluat de prăjitură, pregătită cu ou, lapte, zahăr și rulat; de asemenea, cu nuci, mac sau marmeladă, sau "dospitele" (o adevărată sărbătoare în viața familială și a comunității); "pogăcițe" și "cornulețe", primele, pe bază de făină și "jumări" (provenite din topirea slăninei) și alte ingrediente; ultimele făcute din aluat dulce și umplute tot cu nuci, mac, marmeladă, rahat sau dulceață.

Pe parcurs, în alimentație și-au făcut loc și prăjiturile moderne: pișcoturile, "cremeș-ul", ruladele, prăjiturile cu frișcă și, nu în ultimul rând, torturile, în cele mai diverse componente și sisteme de pregătire.

Carnea de pasăre, porc, vacă și oaie, intră în alimentație, fie "proaspătă", fie în stare conservată în gospodărie, în principal prin sare și fum. Carnea proaspătă se consumă, de asemenea, într-o mare varietate de pregătire. Cu excepția cărnii de oaie, întotdeauna când masa se baza pe consum de carne se pregăteau, cel puțin trei feluri de mâncare: supe (de pui, găină, vacă și porc), care se urmărea să fie cât mai grase și se completau cu tăitei pregătiți în casă; mâncări gătite (tocane cu cartofi, fasole verde sau uscată, varză sau alte legume cu sosuri variate) și alte tipuri și fripturi - variat pregătite (între care, cele la cuptor erau predominante) servite cu: cartofi prăjiți, salate, sosuri speciale, compoturi (sub influență germană) și alte garnituri de legume. Carnea de oaie era, în mod predilect, consumată sub formă de "papricaș" (tocăniță de ceapă cu boia de ardei) sau tocană cu cartofi, diferite legume, sau friptură.

Concomitent cu carnea proaspătă se consuma carnea conservată prin sare și afumare, pregătită variat, sub formă de cârnați, caltaboși, "măiuș" (pateu), șuncă, slănină. Aceste

preparate se consumau ca atare, direct sau în combinații cu unele supe (de roșii, de cartofi, legume) cum erau "zeama de păradăici" cu cămați (supă de roșii sau de cartofi) sau mâncăruri gătite din legume (cartofi, fasole, varză etc.). Caracteristic pentru consumul acestor produse era faptul că șunca și slămina afumată se consumau în special vara și toamnă, la secerișul culturilor păioase și la culesul porumbului și a celorlalte culturi de toamnă (de obicei, cu țuică și ceapă). În restul anului acestea se consumau la mesele dimineată, în asocieră cu brânză sau ouă fierte și prăjite sau sub formă de jumări (prăjite).

Lăptele și produsele lactate (smântână, brânză, unt), făceau parte din alimentare, fiind frecvent consumate.

Legumele erau preferate, în principal primăvara și vara, când se consumau în stare proaspătă, începând cu salata verde, ceapă și usturoiul verde și continuând cu fasolea verde, cartofii etc. Ele se consumau pregătite ca supe (de salată, fasole verde etc., de obicei cu smântână) sau ca mâncăruri cu sosuri și sare.

Existau și produse alimentare care (în epoca noastră) nu erau preferate de populație. În primul rând, mămăliga nu constituia un aliment decât secundar și în perioada de iarnă, când se consuma în special cu lapte, pentru a mai atenua din dificultățile generate de un consum preponderent de carne și de grăsimi de porc.

Peștele, deși putea fi procurat din Mureș, n-a constituit niciodată o pasiune pentru locuitorii comunei.

Dintre produsele viti-pomicole, strugurii și vinul nu aveau o pondere semnificativă în alimentația obișnuită, în schimb, prunele și produsele derivate (compoturi, magiun, prunele uscate ș.a.) aveau o pondere însemnată, îndeosebi pentru alimentația din perioada de iarnă, la care se adăuga țuica, care a fost și continuă să fie un produs ce se situează în centrul preocupărilor (în primul rând al bărbaților), și care se consumă pe tot parcursul anului.

Sistemul alimentar a fost, lungi perioade de timp, marcat de faptul că, săptămânal se respectau în mod tradițional zilele de post - miercurea și vinerea - ca și cele mai reprezentative posturi de peste an: postul Crăciunului, Paștilor, Sf. Maria. La un

moment dat, numărul total al zilelor de post era de 222 (104 reprezentând miercurile și vinerile), iar respectarea lor cu strictețe a avut, în anumite perioade și repercusiuni nefavorabile asupra sănătății și dezvoltării copiilor.

Un asemenea comportament alimentar a avut însă urmări benefice asupra stării de sănătate care era marcată de o alimentație, uneori exagerată, cu ponderi mari ale aporturilor de grăsimi și hidrocarbonate care au făcut ca o bună parte din populație (în special cea de sex feminin) să fie supraponderală și expusă la riscuri cardiovasculare, diabetice și, chiar, boli maligne.

Dincolo de aceste elemente, se poate aprecia că alimentația locală a fost, în mod tradițional, superioară celei din multe alte comunități rurale românești și a evoluat treptat spre sistemele alimentare moderne, situându-se la nivele comparabile și, în anumite privințe, deasupra celor practicate în mediul urban.

d. Sănătatea și evoluția stării sanitare

Pe fondul calităților, limitelor biologice și a specificului condițiilor de viață, de locuire și de alimentație, starea sănătății locuitorilor a fost aproape întotdeauna satisfăcătoare. Fiind vorba de o populație românească de șes, aceasta a manifestat caractere antropologice determinate, predominant fiind tipul mezocefalic, cu pielea de o culoare mai deschisă și statură mijlocie sau mică, cu un indice biologic scăzut, participând parțial la perpetuarea etnică a poporului român. Din punct de vedere al caracterelor vitale, fiind în măsură să efectueze activități și să muncească, cel puțin în unele sezoane de vară sau toamnă, câte 14-16 ore pe zi, pe frig, ploaie sau arșița soarelui. În privința capacității de reproducție a demonstrat de-a lungul timpului că aceasta se situa la nivelul unui indice ridicat, dar, actualizarea ei a fost puternic marcată de specificul comportamentului demografic al zonei și regiunii (respectiv numărul de copii/familie a scăzut treptat, îndeosebi sub influența factorilor sociali și educaționali).

Starea de sănătate a populației a fost influențată și de factori fizico-geografici și climaterici (ger, vânturi, starea higrometrică,

titudinea), microclimatul specific de șes și de vale de râu, fiind, în general, favorabil sănătății, iar ecologic și-a păstrat multă vreme calitatea, în zonă nefiind amplasată nici o industrie poluantă. Ansamblul factorilor anunțați, corelat cu nivelul și condițiile de viață, starea culturală și educațională a populației, igiena personală și colectivă au făcut ca, în comună să nu se înregistreze patologii sau boli care să atingă la un moment dat mase mari de oameni și care să provoace stări de morbiditate ridicate. Memoria colectivă nu reține decât factori sau acțiuni cu efecte distructive rapide (așa numiții factori de decimare, cum au fost: ciuma și olera etc.) sau factori cu acțiune distructivă lentă, între care: tiflisul, malaria, pelagra, lepra, tuberculoza sau cancerul, deși, victime ale tuberculozei bronhopulmonare, scarlatinei și rujeolei etc. au existat de-a lungul vremii în comună. Date și însemnări locale semnaleză totuși o serie de fenomene și de evenimente în sfera sănătății publice. Astfel, pe marginea cărților bisericești și în registrele stării civile, sunt consemnate, între altele, că:

- în anul 1823, în comună a fost "mare beteșug de gură și de picioare de care mulți au murit"⁴⁰;

- în anul 1831 "a fost holera, adecă boala acea primejdioasă de oameni și grabnică de moarte"⁴¹;

- în anul 1866 "în lunile octombrie și noiembrie a bântuit în comună o holeră";

- în ultimul an al primului război mondial - 1918 - în comună au bântuit două maladii: una în rândul animalelor (febra aftoasă) și alta în rândul oamenilor, "odată cu toamna a venit o virulentă gripă cunoscută sub numele de "gripă spaniolă", care a adus multe suferințe și moarte fără seamăn în rândul populației extenuată de urmele războiului"⁴²;

- după intrarea României în război (1916) în comună au fost cazați refugiați secui din Comitatul Ciuc, care au adus cu ei "vârșatul negru" (variola), care a secerat multe vieți din rândul lor și din cel al copiilor comunei noastre"⁴³.

Acestea erau în legătură și cu faptul că asistența medicală, medicina preventivă sau igiena socială, nu au reprezentat mijloace de organizare sanitară puternice în comună. Unele din funcțiile acestora au fost asigurate doar de câteva "moașe", medici

practicanți, care să domicilieze și să lucreze în comună neexistând lungi perioade de timp.

O excepție s-a înregistrat totuși și în acest domeniu. În anul 1884, la intervenția deputatului local Becker se înființează un post de medic comunal, ocupat de dr. URMOSY KALMAN, secui de origine, pe care l-a deținut timp de 30 de ani, până la moartea sa. Acest medic a rămas în memoria localnicilor ca un "om blajin", care s-a străduit toată viața să înlocuiască practicile medicinei primitive, în mare măsură mistice, cu noi practici medicale, bazate pe igienă și știință. După dispariția sa, în localitate nu a mai activat un medic comunal, timp de peste 40 de ani. O explicație a acestei situații poate fi găsită în faptul că, prin așezarea sa, comuna a fost izolată din punct de vedere al drumurilor de acces, care, în perioadele de toamnă, iarnă și primăvară erau aproape impracticabile. Asistența medicală de urgență sau în cazurile de îmbolnăviri grave era asigurată de către medici și specialiști din comunele apropiate, în principal Nădlacul și, mai rar, Semlacul.

Efecte pozitive asupra stării de sănătate l-au avut însă, alți factori sociali, între care: sistemul de alimentare cu apă care, aici nu a constituit o problemă socială propriu-zisă, alimentația, precum și condițiile de locuire și de viață care au permis ocolirea promiscuității, au asigurat spații sănătoase, cu lumină și aer suficient, de dimensiuni și volum care au permis un mod de viață normal, atât familiei, în ansamblul său cât și bărbatului, femeii și copilului în cadrul familiei, din perspectiva condițiilor sociale de existență pe care le implică în mod normal diferențierea de sex (surmenajul fizic și intelectual, la bărbat; lunga epocă a maternității - la femeie, în condiții de supra-muncă și igienă precară, specificul vieții copilului din prima epocă a vieții, din perioada preșcolară etc.).

Acțiunea pozitivă și eficientă a acestor factori intercorelați poate să fi constituit un motiv care a contribuit ca localitatea să rămână până târziu în zilele noastre, în afara sistemelor de protecție și servicii sanitare comunale. Pentru că, după dispariția medicului comunal URMOSY, abia în anul 1958 s-a înființat și în localitate o circumscripție medicală de stat cu un post de medic, încadrat cu un medic, licențiat în medicină. Iar prima construcție a unui dispensar medical uman în comună s-a realizat prin

Contribuția bănească și în muncă a locuitorilor, abia în perioada 1970-1977, o construcție situată la nivelul standardelor contemporane și dotată în mod corespunzător. Dispensarul dispunea de un cabinet de medicină generală, un cabinet stomatologic și de casă de nașteri. Pe lângă dispensar există spațiu și pentru un punct farmaceutic. La data dării în folosință a unității (1977), aceasta era încadrată cu doi medici generaliști, un medic stomatolog și trei cadre sanitare medii. De la înființarea ei și până în anul 1989, toate serviciile medicale oferite prin această unitate au funcționat (cu excepția casei de nașteri, care a întrerupt temporar activitatea) în mod normal, contribuind, cu rezultate bune, la prezervarea sănătății locuitorilor comunei. Este de menționat, de asemenea că, din punct de vedere edilitar-sporădesc, noua clădire a fost prima construcție cu etaj din întreaga istorie a comunei.

Un impact important asupra stării de sănătate l-au avut și alți factori, cum au fost consumul de alcool și fumatul. În această privință, în mod tradițional, locuitorii au consumat preponderent țuca naturală, pe care o produceau singuri, din prune provenind din regiunile, relativ întinsele livezi de pruni din lunca Mureșului. Consumul de țuca avea drept caracteristic faptul că era cvasigeneralizat, în special, la nivelul populației masculine adulte, și se practica în toate perioadele anului, atât diurn, cât și, mai ales, cu prilejul principalelor lucrări agricole și al evenimentelor majore din viața comunității și comunitară locală (nașteri, botezuri, căsătorii, înmormântări etc.) În general, marea majoritate a locuitorilor consumau țuca, fără exagerări sau excese care să afecteze sănătatea consumatorilor, astfel încât ea era utilizată mai mult ca un stimulent și un produs alimentar. La aceasta a contribuit și practica de a produce țuca "slabă" de numai 32°-34° pentru consum curent și țuca "tare" (de 45°-50°) pentru sărbători și evenimentele speciale.

Sigur că, în sat, au existat dintotdeauna și locuitori "bețivi", dar aceștia nu au avut o pondere mare în ansamblul populației. În plus, de asemenea, un comportament generalizat, guvernat de regula potrivit căreia alcoolul se consumă numai înainte de a se începe și niciodată în timpul sau după încheierea acestora.

Populația feminină era, practic, exclusă de la consumul de alcool. Vinul, berea și alte produse alcoolice nu au intrat în consumul de alcool, decât târziu, în epoca modernă, dar n-au avut niciodată extensiune mare.

Evident că, pe parcurs, atitudinile și comportamentele în acest domeniu au înregistrat schimbări și evoluții care au condus la introducerea în consum a produselor alcoolice realizate industrial, multiplicarea și diversificarea felurilor de băuturi consumate (pe lângă țuică, treptat, începând cu intelectualii s-a trecut la coniac, rom, vermut etc., ajungându-se ca, în prezent, acestea să fie preponderente în consumul obișnuit (și nu numai).

În ceea ce privește fumatul, tradițional se fuma "cu pipa", tutun de calitate inferioară; au urmat apoi, țigările "Plugar" și, mai târziu "Mărășești", cărora li s-au adăugat ulterior și celelalte mărci de țigări "superioare", utilizate mai mult de intelectuali și funcționari și mai puțin de țărani sau meseriași.

Un moment care a avut un impact semnificativ în acest domeniu a fost introducerea, în cursul celui de-al doilea război mondial, a culturii tutunului în comună (ca o condiție pentru scutirea cultivatorilor de concentrări și trimiterea pe fronturile de război), prin facilitarea accesului la acest produs, pentru toți locuitorii. Ceea ce a stimulat și a extins consumul lui la segmente mai mari din populația, și tânără și adultă, a localității.

După cel de-al doilea război mondial s-au înregistrat transformări masive și în aceste domenii de viață socială. Vechile norme, atitudini și comportamente s-au schimbat, apărând altele noi, multiple și contradictorii, care au produs o veritabilă "dezordine" în aceste sfere ale vieții individuale și comunitare, care s-a accentuat treptat, ajungând ca, pe lângă proliferarea consumurilor de alcool și de tutun, să fie introduse în consum nu numai produse autohtone, ci și străine, de calitate foarte variate și de proveniențe care nu asigură întotdeauna securitatea sanitară a consumatorilor. O asemenea evoluție a lucrurilor este o consecință și a faptului că, în această perioadă, au fost anihilate și valorile și normele moralei creștine, ceea ce a accentuat panta descendentă a proceselor și stărilor ce caracterizează starea de sănătate a locuitorilor.

Cap. V. VIAȚA CULTURALĂ ȘI SPIRITUALĂ

Produs al condiționărilor specifice ale cadrului natural, biologic și psihic al vieții sociale și al variației acestora în procesul istoric al devenirii așezării, manifestările și starea culturală, raporturile dintre cultura tradițională și cea modernă, ca și atitudinile populației față de acestea s-au înscris în cadrul celor zonale și regionale caracteristice câmpiei vestice și sud vestice ale țării. Reconstrucția istorică, sumară, a principalelor componente ale sistemului cultural-spiritual local și a instituțiilor corespunzătoare este în măsură să explice configurația și starea culturală a comunei în diferite perioade de dezvoltare a acesteia.

Stabilirea originilor primelor înfripări de formații culturale și școlare pe teritoriul nostru, înainte de începutul mileniului al doilea nu este o întreprindere ușoară, în condițiile absenței unor documentații temeinice privitoare la mileniul unul. Ca atare, despre existența unor astfel de formații nu pot fi utilizate, vestigiile arheologice sau documente scrise, iar despre altele nu se poate vorbi de cât pe baza unor informații tangențiale sau în termenii logicii deductive.

Oricum, este greu de conceput că popoarele daco-getice, care au creat vechile culturi, cum a fost și cea de Cucuteni, să nu fi avut forme de instruire, chiar rudimentare. În consecință, este posibil să se considere că asemenea formații au existat și pe pământul Daciei, pe baza descoperirii tăblițelor de ceară aflate la Alba Iulia și a pietrelor cu inscripții rămase din epocă.

Este, de asemenea, greu de presupus că poporul nostru, care a demonstrat de-a lungul veacurilor conștiința originii sale și a limbii, și care a produs o civilizație, cu datini și obiceiuri reaterate, să nu-și fi creat și anumite formații școlare, fără de care asemenea realizări n-ar fi putut apărea și dăinui.

Este însă clar că, odată cu înfriparea primelor formațiuni statale și din nevoia exercitării cultului religios, inițierea în tainele

scrisului - cititului s-au impus. Pe de altă parte, însemnările scrise impuse de dezvoltarea activităților economice și politice au condus la apariția primelor lucrări scrise cum au fost "Letopisețul Moldovei", "Evangheliul Moldovenesc" (1502), iar ulterior "Catehismul românesc luteran" (1544) în Transilvania, "Tetraevangheliul românesc" al lui Ceoesi (1561), ș.a.

Într-una din aceste tipărituri ale secolului al XVI-lea "Palia" de la Orăștie (1582) se vorbește în mod tangențial și de existența unei școli. Unul dintre traducători - Efen Zăcan - se intitulează "Dascăl în dascălie în Caransebeș", respectiv, o persoană care avea ca funcțiune pregătirea de învățători. Ulterior, date și documente din ce în ce mai bogate oferă elemente mai sigure, pentru reconstituirea mai clară și mai precisă a evoluției învățământului, culturii și religiei în diferitele zone și regiuni din țară.

În privința activității culturale și educaționale a românilor din zona Aradului aceasta a fost marcată puternic de apariția și evoluția idealurilor și mentalităților generate de specificul vieții economice, sociale și politice a Transilvaniei.

Una din direcțiile majore ale vieții culturale din zonă a fost conturată, la sfârșitul sec. XVIII, de idealul ridicării poporului român pe calea "luminării", la nivelul vieții și culturii europene "luminate". Acest ideal a dat naștere unui "model uman" iluminist, care a presupus promovarea unor eforturi întemeiate pe încrederea în puterea cunoașterii umane de a produce "binele" și "fericirea" oamenilor și, deci, pe eforturi de formare a unor instituții culturale bazate pe prețuirea cărții, școlii, științei de carte și a omului instruit.

Pe acest fundal s-a conturat ideea **regenerării naționale a românilor**, s-a afirmat **unitatea axiologică a fenomenului cultural românesc** și au apărut **aspirațiile de realizare a unității naționale și de întregire politică a românilor**¹.

Din care au apărut câteva mari direcții de acțiune socială și culturală:

- transformarea școlii confesionale în "pavăză a naționalității";
- afirmarea Aradului, ca centru pedagogic;
- educația adulților, ca factor de promovare culturală a

poporului;

- înființarea de societăți culturale;
- valorificarea presei ca factor de "lătrare a culturii naționale";
- stimularea forțelor creatoare ale națiunii, prin acțiuni și acțiuni constructive².

Ansamblul elementelor unui astfel de context impoacă faptul că, pe aceste meleaguri existau deja instituții culturale și educative, care puteau constitui fundamentul unor astfel de acțiuni, de mare anvergură și semnificație.

1. Învățământul

a) Apariția și evoluția învățământului confesional.

În privința comunei noastre, dispunem de date certe referitoare la existența unei școli greco-uniune române în anul 1770³. Când și cum s-a început activitatea această școală nu se știe cu exactitate, neexistând nici documente scrise și nici alte surse care să clarifice însă contextul în care ea a putut apărea. După cucerirea stăpânirii otomane din nordul Mureșului, începând cu anul 1775, de maiu drept al Mureșului a fost instaurat sistemul românesc al "Confiniului militar de Mureș". În acest sistem românesc au beneficiat de toleranță religioasă, națională și culturală. Ca urmare a erau înțel în școlă - oite și în cucerirea noii germane. Cu toate acestea, datorită obligațiilor conăgeste la care erau supuși, membrii Confiniului s-au răsculat în anul 1785 și au fugit în țară, emigrându-și în mare în alte părți. În urma decăderii Confiniului românesc, comuna a fost recucerită cu scopul de a fi anexată la un alt teritoriu.

În aceste condiții, școlile erau de obicei oculte, fiind înțel în școlă - oite și în cucerirea noii germane. Cu toate acestea, datorită obligațiilor conăgeste la care erau supuși, membrii Confiniului s-au răsculat în anul 1785 și au fugit în țară, emigrându-și în mare în alte părți. În urma decăderii Confiniului românesc, comuna a fost recucerită cu scopul de a fi anexată la un alt teritoriu.

funcționa în anul 1771⁷. Ea avea statut de școală populară elementară (cu clasele I-IV) și funcționa cu un singur post de învățător. Toate mijloacele necesare funcționării școlii (asigurarea localului, salariului învățătorului, ca și dotările necesare), fiind în sarcina comunei.

Despre modul de organizare și funcționare a școlii nu se poate spune altceva, decât că ea a avut o viață și o funcționalitate, modeste, multă vreme. Aceasta, întrucât, eforturile de "luminare" a populației românești, a iobagilor, erau în contradicție cu politicile imperiale și feudale. Se adăuga și situația locuitorilor din comună, care, având statut de iobagi ai domeniului Coroanei, în condițiile practicării unei agriculturi primitive și a creșterii, la fel de primitive, a animalelor, în principal, prin păstorit, generațiile tinere nu aveau posibilitățile materiale elementare de a participa la cursuri sau activități școlare.

Nici condițiile materiale în care se desfășura învățământul nu erau dintre cele mai prielnice. Nu existau localuri de școală, cursurile desfășurându-se în mod obișnuit în casa învățătorului sau în casele părinților copiilor, pe rând. Spațiile de învățătură erau, în mod evident, insuficiente, copiii înghesuindu-se, într-o singură cameră, în care, de obicei, locuia învățătorul, cu familia lui. Ei erau așezați pe scăunele aduse de acasă. Ca manuale, aveau un singur ceaslov sau o altă carte bisericească, după care învățau toți. Mai târziu, aveau "Bucoavne" tipărite la Buda, după care repetau în cor, rugăciuni sau răspunsuri la catehism. Rar mai erau puși să facă și anumite numărări mecanice, și să rezolve probleme simple, cu adunări și scăderi. Dacă la acestea adăugăm faptul că școala era frecventată de un număr mic de copii de vârstă școlară și, dintre aceștia, aproape exclusiv de băieți, fetele fiind o "raritate" între elevii de școală, iar retribuția învățătorului era absolut neîndestulătoare și neregulată, ne putem imagina ce nivel și ce eficiență avea instruirea realizată prin școala acelor vremi.

Toate aceste realități erau și rezultatul faptului că "finanțarea" activității școlare era asigurată din fondul școlar, constituit din "danii" și colecte care se făceau, mai ales, prin biserică, duminicile și la sărbători, cu "tasul", și anume, din "tasul"

... de dezvoltare a sistemului de învățământ și de asigurarea calității acestuia. În acest context, este necesar să se acorde prioritate dezvoltării profesionale a cadrelor didactice și a personalului administrativ, prin intermediul unor programe de formare continuă și de perfecționare profesională.

În ceea ce privește activitatea de cercetare științifică în domeniul educației, este necesar să se promoveze și să se susțină activitățile de cercetare științifică desfășurate în cadrul unităților de învățământ, în vederea identificării și aplicării unor soluții inovative pentru îmbunătățirea calității învățării și a performanțelor școlare. Este de asemenea necesar să se faciliteze participarea la activități de cercetare științifică și profesională în domeniul educației, prin intermediul unor programe de schimb de experiență și de colaborare între specialiștii din diferite țări.

Pe lângă aceste măsuri de dezvoltare și îmbunătățire, este necesar să se acorde prioritate asigurării securității și stabilității sistemului de învățământ. Pentru aceasta, este necesar să se promoveze și să se susțină activitățile de cooperare și colaborare între unitățile de învățământ, în vederea identificării și aplicării unor soluții inovative pentru îmbunătățirea calității învățării și a performanțelor școlare. Este de asemenea necesar să se faciliteze participarea la activități de cercetare științifică și profesională în domeniul educației, prin intermediul unor programe de schimb de experiență și de colaborare între specialiștii din diferite țări.

În ceea ce privește activitatea de cercetare științifică în domeniul educației, este necesar să se promoveze și să se susțină activitățile de cercetare științifică desfășurate în cadrul unităților de învățământ, în vederea identificării și aplicării unor soluții inovative pentru îmbunătățirea calității învățării și a performanțelor școlare. Este de asemenea necesar să se faciliteze participarea la activități de cercetare științifică și profesională în domeniul educației, prin intermediul unor programe de schimb de experiență și de colaborare între specialiștii din diferite țări.

Pe lângă aceste măsuri de dezvoltare și îmbunătățire, este necesar să se acorde prioritate asigurării securității și stabilității sistemului de învățământ. Pentru aceasta, este necesar să se promoveze și să se susțină activitățile de cooperare și colaborare între unitățile de învățământ, în vederea identificării și aplicării unor soluții inovative pentru îmbunătățirea calității învățării și a performanțelor școlare. Este de asemenea necesar să se faciliteze participarea la activități de cercetare științifică și profesională în domeniul educației, prin intermediul unor programe de schimb de experiență și de colaborare între specialiștii din diferite țări.

... de dezvoltare a sistemului de învățământ și de asigurarea calității acestuia. În acest context, este necesar să se acorde prioritate dezvoltării profesionale a cadrelor didactice și a personalului administrativ, prin intermediul unor programe de formare continuă și de perfecționare profesională.

normale și triviale la credincioșii bisericii greco-neunite, alcătuiește un tabel cu toate localitățile, preoții parohi, diaconii și învățătorii (cu anii lor de serviciu)¹⁰. În acest tabel este precizat că, la acea dată în Șeitin era învățător Mihai Iancovici, cu o vechime de trei ani în activitate.

Pe un liturghier al bisericii ortodoxe din comună,¹¹ există o însemnare care arată că în anul 1794, învățător la școala din Șeitin era Georgie Popovici care, în anul 1804 a devenit preot.

Datele existente, cu privire la situația școlilor românești aflate în subordinea Deputației din Pesta, din districtul Oradea (de care aparținea) care consemnează că în anul școlar 1823-1824, la școala din Șeitin, care funcționa cu trei clase, era învățător Teodor Luchici. Numărul total al elevilor era de 45, din care: 18 în clasa I-a, 15 în clasa a II-a, și 12 în clasa a III-a. În ceea ce privește frecvența școlară, aceleași date arată că, din totalul elevilor, 28 participau la activitățile școlare în mod "diligent", iar 17, "neglijent".¹²

Cu privire la profilul instituțional al școlii din comună, în anul 1841-1845, documentele rețin că: "Cei 3164 locuitori ai satului contribuiau la constituirea fondului material al școlii. Autoritățile școlare erau Sava Bilan, director școlar și Vasile Micșa, învățător. În anul școlar 1841-1842 cursurile școlare au fost frecventate de 30 de copii din sat, iar în cel următor de 34, dintre care, 25 în clasa I și restul în următoarele două (6+3). În anul școlar 1843-1844, învățătorul V. Micșa a avut 27 de elevi. Localul școlii era în stare bună. În anul următor se înregistrează frecventarea școlii de către 110 copii, dintre care, 35 de fete. Funcția de învățător a fost îndeplinită de A. Stoianovici¹³.

În anul 1833 protopopul Georgie Popovici¹³ informa Episcopia Aradului că în Șeitin școala era condusă de învățătorul Andrei Stoianovici, care avea 57 de elevi și care, în anul 1842 se afla la școala din Micălaca. O însemnare marginală dintr-un Minei al bisericii din Șeitin, din anul 1839 îl prezenta ca învățător la școala comunală pe Vasile Micșa. El era originar din Igrîș și absolvise cursurile Preparandiei din Arad în anul 1835¹⁴. Până la 1848 mai este menționat ca învățător și Suciș Oreste.

Ceea ce se impune a fi reținut, este faptul că, de la înființarea sa și până în 1848 școala a funcționat cu un singur post de

învățător. Precum și faptul că în acea perioadă învățătorii aveau același statut ca și iobagii. Abia, printr-o "rezoluție" împărătească din 17 ianuarie 1845, învățătorii de religie greco-neunită au fost ridicați, concomitent cu crâznicii și învățătorii acestei biserici la clasa "onoratilor".

Înscriindu-se în situația generală a învățământului românesc în Transilvania după revoluția de la 1848 și, apoi, după realizarea Uniunii maghiaro-române (1867), școala din comună a devenit o instituție cu o evoluție, dificultăți și realizări ca și celelalte școli din țară. Astfel, în perioada 1848-1868, ca școală rurală, ea a fost dependentă direct de situația economică și socială a locuitorilor apăsăți de umărul fostelor lor dăruiri. În aceste condiții întreținerea școlii a reprezentat o sarcină foarte grea pentru umărul locuitorilor. La aceasta se adăuga faptul că, până în anul 1880, statul cedează din ce în ce mai mult dreptul de organizare și înțținere a școlii. În aceste condiții imediată a acestei situații a făcut ca, în sistemul de organizare a școlii, comunitățile locale să fie organizate în școli paralele, în funcție de conștință în fiecare localitate: greco-catolică sau greco-ortodoxă. Prin organizarea școlii, posibilitățile comunităților de a organiza și întreține școlile erau foarte mici. În acest context, în unele localități s-au organizat școli mixte, care și în zilele noastre sunt încă organizate și funcționează. Astfel, în unele localități s-au organizat școli mixte greco-catolice și greco-ortodoxe.

În perioada 1868-1880, școlile erau organizate în funcție de conștință în fiecare localitate: greco-catolică sau greco-ortodoxă. Prin organizarea școlii, posibilitățile comunităților de a organiza și întreține școlile erau foarte mici. În acest context, în unele localități s-au organizat școli mixte, care și în zilele noastre sunt încă organizate și funcționează.

În perioada 1880-1918, școlile erau organizate în funcție de conștință în fiecare localitate: greco-catolică sau greco-ortodoxă. Prin organizarea școlii, posibilitățile comunităților de a organiza și întreține școlile erau foarte mici. În acest context, în unele localități s-au organizat școli mixte, care și în zilele noastre sunt încă organizate și funcționează.

În perioada 1918-1945, școlile erau organizate în funcție de conștință în fiecare localitate: greco-catolică sau greco-ortodoxă. Prin organizarea școlii, posibilitățile comunităților de a organiza și întreține școlile erau foarte mici. În acest context, în unele localități s-au organizat școli mixte, care și în zilele noastre sunt încă organizate și funcționează.

de învățător, pe care îl ocupă, de data aceasta un tânăr învățător, fiu al satului, George Roman. Pentru asigurarea salariului noului învățător s-a repartizat din imașul satului o suprafață de 8,70 ha pământ. În structura rețelei școlare pe anii 1863-1866 a inspectoratului Arad¹⁹ figurează ca învățători la școala din Șeitin, Gh. Achimaș originar din Cenad, absolvent al Preparandiei din Arad în 1843 cu 38 copii recenzați din care 30 băieți și 8 fete, cu frecvență școlară de 100% și Gh. Roman (de asemenea absolvent al Preparandiei în anul 1852) cu 236 de copii recenzați, din care 131 băieți și 105 fete, din care 80 frecventau școala (51 băieți și 29 fete)²⁰.

În acest context interesul pentru învățământ crește, dată fiind creșterea numărului de elevi înscriși la școală, și în special a fetelor, concomitent cu creșterea frecvenței elevilor la cursuri.

În anul școlar 1864-1865, când s-a procedat la o mai temeinică organizare a activității școlare, în Șeitin au fost recenzați, 200 copii de vârstă școlară, dintre care 118 frecventau cursurile școlare.

Pe baza noilor reglementări²¹, în vara anului 1869 presbiterii bisericii (conducerea bisericii până la adoptarea Statutului organic din 24 mai 1869) au preluat zestrea fostei școli naționale: două posturi de învățători, un local de școală propriu, unul proprietatea Comitatului, precum și 18,56 ha pământ, "sesie" învățătorescă. De asemenea, s-a stabilit ca durata anuală a cursurilor școlare să fie de 10 luni, cu o "vacanță mare" de două luni. Au fost efectuate reparațiile necesare, atât ale localurilor de școală, cât și ale mobilierului.

Din anul 1870, anul în care biserica a început să funcționeze pe o nouă bază organizațională, sinodul parohial, comitetul parohial și epitropia bisericii și-au concentrat atenția în direcția dezvoltării învățământului. În acest sens, au alocat banii necesari pentru îmbunătățirea bazei didactico-materiale a școlii, ceea ce a făcut posibilă procurarea hărților Ungariei și Europei, a unui glob pământesc, "mapele" cu materialele didactice pentru predarea științelor naturii, precum și tablele de perete, în limbile română, germană și maghiară.

Concomitent, luând în considerare comportamentul

ne răspunzător al unuia din învățători (căzut în "patima" beției).
Eau destituții și au deschis concurs pentru ocuparea postului rămas
vacant. Până la ocuparea postului, acesta a fost suplinat de tânărul
păstori capelan Pavel Mercea, absolvent al Preparandiei din Arad.
După publicarea concursului, reprezentanții comunei ("judele"
comunal și un membru al acestuia) au discutat la Episcopia
Aradului și la Preparandie în vederea recomandării pentru
ocuparea postului, a unui tânăr bine pregătit, capabil și cu "bure
plăsat" în lucrările sale. Concursul a fost încheiat cu angajarea
unui nou învățător de religie, lui Merende Eccl. care
angajându-se să lucreze cu cea mai bună conștiință și tasurie să
dădă învățarea și creșterea în științe și în credință în marea
doctrină creștină. Într-o scrisoare adresată episcopului Aradului, a fost
menționat că învățătorul este un tânăr deosebit de capabil și că
are o mare pasiune pentru învățarea și creșterea în științe și în
credință. Într-o altă scrisoare adresată comunei, a fost menționat
că învățătorul este un tânăr deosebit de capabil și că are o mare
pasiune pentru învățarea și creșterea în științe și în credință.
Episcopia Aradului și Preparandia au recomandat pentru ocuparea
postului de învățător de religie pe tânărul capelan Pavel Mercea.
Comuna a acceptat recomandarea și a angajat pe tânărul învățător
de religie pe Pavel Mercea. Tânărul învățător de religie a început
învățarea și creșterea în științe și în credință a copiilor din
comună.

Comitatului, aflat în stare avansată de degradare și a închiriat un nou local pentru școală, în centrul comunei, pe care, în anul 1874 îl cumpără (pentru suma de 1300 florinți). În același scop un număr însemnat de locuitori din comună donează 200 florinți.

Al treilea post de învățător al școlii a devenit funcțional în anul 1877, după amenajarea sălii de clasă și a mobilierului necesar procesului didactic. Postul a fost oferit învățătorului Dimitrie Roman originar din Radna - jud. Arad. Însă, întrucât acesta avea o situație didactică bună într-un centru protopopial urban, renunță la alegerea de la Șeitin.

În consecință, pentru noul post a fost ales un învățător provenit din comună, Sucigan Hulbăr Vasile dar, numai cu o majoritate de un vot.²⁵

După numai 2 ani de activitate la școală, Comitetul parohial l-a apreciat ca nefiind corespunzător pentru ocuparea postului și la 11 noiembrie 1879 îl eliberează de la post. Interesant de observat este faptul că tatăl învățătorului era membru al Comitetului, fiind unul din fruntașii satului, îndeplinind și funcția de "jude" al comunei, ca și faptul că, pentru a nu influența hotărârea Comitetului el n-a participat la vot, fiind "scos din ședință".

Între anii 1880-1890, baza materială a învățământului comunal s-a îmbogățit continuu.

Astfel, în anul 1880, an în care "s-a segregat parcul erarhial nimaș", Comisia urbarială care a efectuat această lucrare a completat fiecare sesie învățătorescă, până la 13,92 ha, aducând școlii un spor de 13,92 ha teren arabil. La acesta s-a adăugat și suprafața de 4,08 ha, donată școlii de către familia Gligor Popovici. În aceste condiții s-a creat posibilitatea trecerii la construcția unui nou local de școală, cu două săli de clasă și locuință pentru învățător. Localul a fost construit în anii 1883-1884, valoarea lui ridicându-se la suma de 3780,93 florinți. Suma a fost asigurată din fondul bănesc disponibil al școlii și din "arunc" (contribuția obligatorie) asupra membrilor comunității. În anul 1886 au fost aduse îmbunătățiri însemnate și celui alt local de școală din comună.

Ultimul deceniu al secolului trecut (1890-1900) a reprezentat

și în Șeitin o perioadă de frământări și de efervescență economică și socială. Începuseră să apară și aici efectele revoluției științifico-tehnice și ale dezvoltării industriale, în condițiile unei crize economice profunde. Ceea ce a determinat, pe de o parte, o serie de mișcări sociale (în anii 1890-1895 și 1895-1896) iar pe de altă parte, migrarea unui mare număr de locuitori din comună (așa cum s-a văzut anterior), în alte localități din zonă, din țară, și chiar peste hotare, îndeosebi în S.U.A.

În vâltoarea acestor frământări și evenimente a fost antrenată, în mod firesc, și școala în fața căreia au apărut exigențe noi și sporite, care reclamau înnoiri și în activitatea didactică și educativă. Analiza datelor disponibile privind evoluția învățământului local din acea perioadă, conduce la concluzia că școala a trecut cu bine dificultățile apărute.

Un factor ce s-a dovedit a fi hotărâtor în acest context, a fost acela că, în fruntea Comitetului parohial comunal s-a aflat parohul Constantin Roșcău, om cu mare dragoste pentru popor, bun gospodar, cu vederi largi asupra lucrurilor, lumii și oamenilor și cu clarviziune asupra evenimentelor.

Descifrând sensul desfășurării evenimentelor, acesta a investit toți banii de care dispunea biserica pentru procurarea a 12,8 ha teren arabil pentru suma de 11505 florinți. La îndemnul lui, Sântioana Bărbuțiu a donat școlii 1,50 ha pământ, la care s-au adăugat încă 9,28 ha, donate școlii de către preotul Teodor Popovici din comuna Șeitin, fost inspector școlar al cercului Nădlac înființat la 17 februarie (1897)²⁶. T. Popovici a făcut această donație în amintirea soției sale Alexandra, născută Codreanu, cu condiția ca, din veniturile exploatării pământului cedat, să se înființeze un post de învățătoare, pentru inițierea fetelor în practicarea lucrului manual și a activităților gospodărești.

Aceste acțiuni au constituit fundamentul economico-financiar care a permis ca, în deceniul '80-'90 al secolului al XIX-lea, numărul posturilor de învățători să crească, de la 3 la 5, dintre care unul de învățătoare; spațiul de școlarizare să se îmbunătățească cu două localuri de școală, având trei clase și două locuințe pentru învățători, cu valoarea totală de 11635,38 florinți. În același timp, aplicând prevederile art. XXVI al Legii învățământului din anul 1893

s-au ridicat salariile învățătorilor de la suma de 200 florinți anual, la 480 fl./an, introducându-se și "quinquinalele" (mărirea salariilor personalului didactic, din cinci în cinci ani).

În anul 1897 a fost înființată și o bibliotecă a școlii, care avea la început 135 volume în valoare de 96 florinți.

Constituirea fondurilor necesare asigurării unor atât de mari sarcini financiare a fost posibilă datorită girării unor numeroase cambii de către președintele și membrii Comitetului parohial local (pr. C-tin Roșcău, Teodor Vid, Teodor Rus, și Arcadie Șiclovan, precum și contribuțiilor substanțiale pe care le-au consimțit, cu înțelegere și generozitate locuitorii comunei, pentru consolidarea și dezvoltarea realizărilor obținute până atunci, în domeniul învățământului și al activității culturale.

Rezultatele cu care s-au soldat aceste intense eforturi ale comunității au fost recunoscute și apreciate, la vremea lor. Astfel, în raportul Comisarului Consistorial, Iosif Moldovan²⁷, referitor la examenele din anul școlar 1898 se sublinia în mod expres: "Din toate comunele din Arad, Șeitinel are cele mai frumoase și mai corespunzătoare edificii școlare... La școala superioară de fete condusă de d-șoara Emilia Ciorogariu, examenul cu cele 34 de eleve de clasele IV-VI s-a ținut în 25 iunie, orele 8-10 a.m. având rezultatul "distins"... În școala cu clasele inferioare conduse de încărunțitul învățător George Roman cu 65 elevi de ambele sexe și de astă dată a excelat prin practicul său metod... După amiază orele trei până la șase examenul în școala cu clasele inferioare conduse de învățătorul Demetriu Micu. Prezenți la examen 57 elevi de ambele sexe. Domnul Micu prin dirigența sa, prin tactul său pedagogic și prin influența lui a ajuns cu elevii săi la atâta dexteritate încât prin întrebările lui precise și răspunsurile lor corecte din întreg materialul prescris a stors admirațiunea prezenților. D-l Micu este adevărat model între învățători. Examenul său a întrecut în anul curent toate examenele, ieșind ca primul între dânsese... În prezența întregului popor adunat la sf. Biserică s-a ținut examenul de la școala de băieți cu clasele superioare conduse de învățătorul Ioan Roman. Prezenți au fost 38 elevi de clasele IV-VI. Examenul a decurs în mod festiv... Am fost însoțit și de cercetătorul de școală numit din partea guvernului

d-l profesor Becker și de notarul Feier. D-l Becker surprins de rezultatul frumos al examenelor și cu deosebire de examenul D-lui Micu a împărțit scolarilor, o frumoasă sumă de bani în semn de mulțumire pentru răspunsurile și purtarea lor cea bună.

De menționat că învățământul la școala confesională pe întreaga sa existență a fost de 6 ani, cu șase clase împărțite pe două cicluri: ciclul inferior (cu clasele I-II și III) și clasele IV-V-VI, ciclul superior. La finele anului se țineau examene cu caracter festiv la fiecare clasă în prezența unui comisar consistorial ales dintre cei mai buni și verificați învățători din cuprinsul episcopiei a protopopiatului tractual, a președintelui comitetului parohial, a judeului comunal, al părinților elevilor și a altor invitați. La examen elevii se prezentau în haine de sărbătoare și cu buchetete de flori. Erau chestionați în cursul celor 2-3 ore din principalele probleme prevăzute de programa școlară, fiecare clasă avea expuse caietele de scris, caligrafie, desen și lucrările practice făcute în timpul anului. Examenul se încheia cu una, două cântece.

Prin eforturile colective ale populației și ale Comitetului școala elementară poporană confesională greco-orientală din Șeitin intră în secolul al XX-lea cu: trei localuri de școală cu cincisăli de clasă, patru locuințe învățătoresci, 69 60 hectare pământ sesii învățătoresci, cinci posturi de învățător, mobilier și matenu didactic prevăzute de legislația școlară, precum și cu un început de bibliotecă școlară cu 135 volume, înființată în 1897 cu sumă inițială de 96 fl.

Cu edificii școlare corespunzătoare, cu posibilități materiale asigurate, învățământul înregistrează un progres continuu. Comitetul parohial și-a asumat și sarcina de procurare a manualelor școlare, pe care an de an le-a distribuit, în mod gratuit tuturor elevilor. Treptat s-a îmbunătățit și frecvența școlară, care s-a apropiat de cea obligatorie. Au rămas în afara școlii doar copiii care locuiau la sălașe și o parte din copiii de țigani. Că exigentă permanentă s-a arătat și în angajarea învățătorilor, care se făcea prin concurs. Așa s-a ajuns ca școala să fie încadrată cu cadre didactice bine pregătite, fruntașe în învățământ și, unele chiar publiciști ca George Bujigan, Demetriu Micu, iar Ion Romaș a fost autor de manuale și redactor al săptămânalului "Lumina și

Adevărul", care a apărut aici în comună în anii 1903 și 1904.

Încercările care s-au abătut asupra învățământului românesc din Ungaria și Transilvania prin legea XXVII din 1907, cunoscută sub numirea de "Legea Apponyi", care a condiționat funcționarea pe mai departe a școlilor confesionale de posibilitățile materiale și de salarizarea învățătorilor în condițiile școlilor de stat maghiare, școala confesională greco - orientală din Șeitin le-a trecut cu demnitate, în mod cu adevărat românesc și, în același timp, și sărbătoresc. În problema aplicării prevederilor legii amintite, Comitetul parohial, în prezența emisului constitorial Dr. Demetriu Barbu a luat următoarea hotărâre: "Comitetul parohial convins de importanța de până în prezent a școlii confesionale, cu unanimitate, decide susținerea din partea comunei bisericești și pe mai departe a școlii confesionale din proprie putere, parte din casa bisericească, respectiv din arenda pământurilor școlare, parte din repartițiunea peste cele 5% amăsurat lipsei, fără a reflecta la ajutorul de stat pus în perspectiva legii"²⁸. Ședința sinodului parohial, convocat pentru a se pronunța asupra aplicării legii a avut un caracter festiv. Părintele Dr. Demetriu Barbu delegatul consistorial luând cuvântul spre a arăta scopul ședinței și însemnătatea școlii confesionale a încheiat cu concluzia: "existența noastră ca popor și națiune este a se atribui faptului că strămoșii și antecesorii noștri țineau la limba lor ca la ochii din cap și prin aceasta la biserica și școala lor, căci aceștia au fost și sunt leagănul scumpei noastre limbi românești, deci rândul și cinstea pretind ca și în faptă să arătăm că suntem următori acelora despre care s-a zis și istoria a constatat că au luptat mai mult pentru limbă chiar decât pentru viață".²⁹ După acest cuvânt explicativ, mulțimea imensă care a participat la ședință, cu însuflețire a luat hotărârea următoare: "Sinodul parohial cu plăcere ia la cunoștință, decisul comitetului, adus în cauză și îl consideră întru toate al său hotărând: a) susținerea școlii și pe mai departe din propria sa putere, b) la ajutorul de stat hotărăște a nu se reflecta, c) salariile să se întregească conform articolului de lege sus pomenit". Ținuta comunității bisericești din Șeitin, în această cauză, a fost un exemplu de patriotism, fiind favorabil comentată de către presa românească a vremii, care a atribuit comunei titlul de "Cetate a

[Faint, illegible text at the top of the page]

[Faint, illegible text block]

[Faint, illegible text block]

[Faint, illegible text block]

[Faint, illegible text block]

[Faint, illegible text block]

restul aparținând confesiilor răsăritice. Astfel, după cele trei decenii de existență
a școlii:

În 1879 școala confesională greco-catolică a funcționat în condiții
defavorabile și școala răsăritească a funcționat în condiții precare
de învățământ.

Condițiile de învățământ în școala confesională greco-catolică s-au
ameliorat în anul 1883. După ce s-a încheiat procesul de înființare
a școlii, s-a început să se realizeze o bună parte din proiectul de
construcție a școlii. În anul 1883, școala a funcționat în condiții
defavorabile și școala răsăritească a funcționat în condiții precare
de învățământ.

Școala s-a început activitatea în 4 ianuarie 1883 cu 80 de elevi
prezenti, din 227 înscriși. Formalitatea de înființare și funcționare
au fost mai întâi realizate, întrucât diferența greco-catolică română
a avut statutul de instituție înaintea celor ortodoxe. Școlarul
învățătorului a fost fixat la suma de 300 fl. Piatru din contribuția
membrilor și contribuția episcopiei din Oradea. Primul învățător
a fost numit după un an de la funcționare. A fost abotăniatul
Gratian Budo, care s-a legat mai bine de comună, căsătorindu-se
aici. Astfel a putut să străbată perioada de incertitudine de la
început, până în 1872 când reprezentanța comunală a atribuit și
comunității greco-catolice 9,28 ha pământ sesie școlară, prin care
s-a asigurat existența învățătorului. Pentru local de școală s-a
primit din intravilanul comunei 500 st. pământ pe care în 1879 s-a
edificat un local școlar cu o sală de clasă și o locuință
învățătorescă. Având și edificiu școlar, comunitatea face pașii
necesari pentru înființarea postului doi de învățător, acțiune care
reușește în toamna anului 1879. În anul următor, 1880,
segregându-se parcul eparhial "nimaș" comuna repartizează și
pentru școala elementară confesională greco-catolică pământ în
completare, pentru două posturi. Astfel comunitatea a ajuns la
27,84 ha pământ sesie învățătorescă, fapt care i-a dat
posibilitatea de a întreține două posturi de învățători. Îi mai lipsea
însă o sală de clasă cu o locuință învățătorescă pe care le
realizează în anul 1891, când, în locul fostei capele bisericești s-a
edificat localul necesar. În achiziționarea bazei materiale a școlii

It condicătorul comunității dreptul Pării Major care
în zestră în vătământul confesional greco-catolic
k două în vătământul mobilier și 27 84 ha pământ
economică dintr-aceiași 1890-1900 a dus la crea
ționarea școlii de două clase și a adus strâmbim
într-aceiași Comitetul parohial în 1896 nu poate
să fie necesară pentru funcționarea școlii de două
clase a comunității, din care numai 40 aveau și ceva
părinților pentru moment și a hotărât destinația
acestei școli și situația financiară a fost și mai gravă
și în aceiași timp și autorul de stat pentru data
acestei școli a fost introducerea școlii în
starea de funcționare secundară.

~~Școlile de învățământ primar și secundar sunt în funcție
de resursele financiare și umane care sunt disponibile
într-o anumită perioadă de timp. În cazul în care
resursele sunt insuficiente, școlile pot fi închise
sau funcționarea lor poate fi limitată. Acest lucru
se poate întâmpla din cauza lipsei de fonduri
necesare pentru întreținerea și dezvoltarea
școlii. De asemenea, lipsa de profesori calificați
sau de elevi poate duce la închiderea școlii.
În acest caz, autoritatea locală trebuie să ia
măsurile necesare pentru a rezolva problema.
De exemplu, se poate solicita ajutor financiar
de la stat sau de la alte instituții. De asemenea,
se poate încerca să se găsească profesori
voluntari sau să se organizeze cursuri
de învățământ alternativ. În orice caz,
autoritatea locală trebuie să se asigure
că dreptul la educație este respectat și
că toate copiii au acces la învățământ.~~

au ridicat au fost înlăturate sau depășite prin puterea de dăruire a unor învățători și de înțelegere a membrilor comunității.

Alături de cele două școli elementare confesionale, în comună a mai funcționat între anii 1882-1919 și o **școală elementară poporană comunală** cu limba de predare maghiară. Ea a fost cerută de către familiile evreiești așezate în comună ca negustori și de cele două-trei familii de maghiari care erau funcționari comunali. Înființarea școlii a fost făcută la intervenția proprietarului din comună, Ianoș Becker, care în acea vreme era deputat în dieta țării.

Baza materială a școlii era oarecum asigurată prin faptul că la segregarea parcului eparhial s-au repartizat și pentru această școală 16,82 ha. Pământ care, până la deschiderea ei a fost administrat de către inspectoratul școlar regal din Macău. Venitul acestui pământ a constituit o parte din fondul de cumpărare a terenului de construcție a școlii.

Existența unei școli cu limba de predare maghiară într-o comună cu o populație aproape în întregime românească, pe lângă sarcina de a asigura învățământul în limba pe care o vorbeau cele câteva familii, a avut menirea ca, treptat, să atragă elevii români să o frecventeze, țintă care nu s-a realizat. Dintre copiii români numai cei aparținând sectei religioase rabinice au apărut în comună după 1890, au urmat cursurile acestei școli. Nici dintre copiii evreilor nu au urmat tot cursurile școlii comunale fiind atrași de învățământul din școlile confesionale, care erau încadrate cu învățători bine pregătiți și conștiincioși.

Întreaga activitate a acestei școli a fost distrusă în anul 1918 așa că nu avem informații documentare despre funcționarea ei. Din câte știam de a fostii elevi reiese că totul și a fost testul de modest, deși a fost înzestrată material bine. Numărul elevilor în cele șase clase nu a depășit nicodată cifra de 30. La această școală au funcționat învățătorii Nesser (osii), Găvoiciu Ștefan, Zec Aurora, Cassabonté Etienne. Ultimul an de funcționare a școlii comunale a fost 1918-1919 învățătorul Etienne Aurora. În 1919 a fost transferat la Cuiș, Prin decizia nr. 3 școala s-a încadrat activitatea (Anexa 7).

Grădinița de copii (Cursul) - Din sistemul de învățământ

ocal a făcut parte și grădinița de copii (Ovoda). Aceasta a fost înființată în comună, la începutul secolului al XX-lea cu scopul de a deprinde copiii din cea mai fragedă vârstă cu limba statului.

Limba întrebuințată în această instituție a fost exclusiv maghiara. În această limbă se predau mici poezioare, jocuri și cântece. Unitatea a fost înzestrată cu aproape tot materialul didactic cunoscut până atunci.

Ca educatoare de la început, a funcționat Györffi Maria, căsătorită cu notarul pensionar Demetriu Feier. În 1919, când statul român a cerut jurământul de fidelitate tuturor funcționarilor pe întreg teritoriul statului, educatoarea Feier Maria a refuzat jurământul, fapt care i-a atras îndepărtarea din serviciul avut. Prin îndepărtarea educatoarei și-a încetat activitatea și grădinița de copii. În arhiva grădiniței de copii de azi nu se găsește nici o urmă scrisă despre activitatea dinainte de anul 1919.

b) Învățământul local de stat în perioada interbelică

Atingând un asemenea nivel de dezvoltare, dispunând de mijlocii de școlarizare și de dotări, de personal didactic calificat, cu o bogată și valoroasă experiență didactică, de resurse economice proprii, Șeitinul se prezenta la Marea Unire din 1918 cu un sistem de învățământ local având capacități de cuprindere a tuturor copiilor de vârstă preșcolară și școlară până la frecventarea a șapte sau opt clase de învățământ primar și gimnazial.

În acest context și cu o asemenea zestre, după înfăptuirea unirii, școlile populare și confesionale existente se transformă în școli primare de stat, pe baza Legii învățământului din anul 1924 având durata studiilor de 7 ani, organizate în două cicluri: cls. I-și V-VII, ultimele având profil agricol.

În această perioadă, școala funcționa în șapte săli de clasă, cu cinci cadre didactice. Cuprinderea copiilor de vârstă școlară era ridicată, dar nu totală, iar frecvența, de asemenea. Situația era determinată de faptul că un număr de copii de vârstă școlară provenind din rândul familiilor sărace erau obligați să lucreze ca ajutori la diferiți cetățeni bogați. Nici absolvirea școlii nu era pe deplin satisfăcătoare. Majoritatea elevilor alegeau clasele I-IV, iar erau puțini cei ce alegeau clasele V-VII.

Una din problemele soluționate cu prilejul transformării școlilor confesionale și populare n-a fost favorabilă dezvoltării învățământului. Este vorba despre infrastructura și baza materială a învățământului, care a rămas în proprietatea comunităților bisericești. În Șeitin, o asemenea măsură a însemnat că, cinci localuri de școli, cu șapte săli de clasă, șase locuințe pentru învățători și 99,44 ha teren arabil, au continuat să fie administrate de comunitățile bisericești locale, cu consecința firească, a prelevării veniturilor realizate tot de către aceste administrații și utilizării lor, potrivit propriilor lor obiective și interese.

În comună, inițial toate localurile de școală și locuințele pentru învățători au fost lăsate în folosința școlii, fără nici o obligație financiară. Ulterior, biserica a pretins chirie pentru acestea, iar pământul l-a exploatat în interes propriu, până la reforma agrară din 1945. Situația a fost soluționată deplin abia prin Legea învățământului din 1948.

În aceste condiții, finanțarea învățământului a fost asigurată prin bugetul local, comunal din care, 14% era alocat în acest scop. Dacă sumele alocate ar fi fost utilizate numai pentru necesitățile învățământului local, acestea ar fi fost îndestulătoare. Întrucât prevederile bugetare locale pentru învățământ erau gestionate prin intermediul Comitetului școlar județean, acestea erau distribuite potrivit necesităților generale ale județului și, deci, contribuția locală nu revenea în întregime școlii respective. Ca urmare, treptat, condițiile materiale ale învățământului local s-au deteriorat și, oricum, au început să rămână în urma exigențelor modernizării școlii. De aceea, în anii 1937-1938 s-a constituit în comună un Comitet inițiator, pentru construirea unui nou local de școală, cu un etaj, sală de gimnastică și baie. Datorită opoziției unor factori politici care nu au acceptat finanțarea obiectivului, inițiativa nu a fost finalizată.

Cu toate aceste dificultăți, școala a funcționat în mod normal, obținând rezultate bune. La aceasta a contribuit faptul că în anul 1922 a fost înființat cel de-al șaselea post de învățător ocupat, inițial, de un învățător suplinitor, iar în anul 1937, cel de-al șaptelea post. Din anul școlar 1927-1928, toate posturile au fost încadrate numai cu personal didactic calificat.

Criza economică din 1929-1933 a afectat și școală din Șetin, prin desființarea unui post de învățător, ceea ce a făcut ca de la 1 ian. 1931, până la sfârșitul anului școlar, 64 de elevi în cls. I mixtă să rămână fără învățător. Instruirea lor a fost asigurată de către învățătorul de la clasele VI-VII băieți fără remunerație. Postul desființat în anul 1931 a fost reînființat în anul 1934, odată cu transformarea școlii primare confesionale greco-catolice, în școala de stat.

O acțiune importantă în învățământul local a constituit-o organizarea instrucției copiilor provenind din familiile care trăiau la "sălașe" (al căror număr era la acea dată de 105), la 4-12 distanță de sat, în perimetrul sălașelor, retribuția învățătorului (necalificat) fiind asigurată de părinții elevilor, în produse.

Pentru asigurarea frecvenței elevilor la cursuri s-a inițiat o acțiune de sprijinire a copiilor proveniți din familii sărace, constând din organizarea de către fiecare învățător și clasă a unor serbări, cu încasări benevole, fondurile obținute astfel, fiind utilizate pentru procurarea de îmbrăcăminte, încălțăminte și alte bunuri necesare pentru ca acești elevi să frecventeze școala. Important era faptul că acest sistem era astfel organizat (cumpărarea și distribuirea lucrurilor era făcută de către colectivul clasei, ajutat de 2-3 părinți), încât cei sprijiniți să nu fie afectați moral și social.

Din anul 1938, activitatea școlară a început să fie afectată din cauza concentrărilor, care au determinat o fluctuație din ce în ce mai mare a personalului didactic, cu consecințe negative în pregătirea elevilor. Imediat după începerea războiului a căzut învățătorul Romulus Sinitean, unul din cei mai talentați și valoroși dascăli ai școlii. Pe parcursul războiului, duratele cursurilor au fost reduse, în anul 1944, de exemplu, anul școlar încheindu-se la începutul lunii aprilie. Pentru sprijinirea elevilor săraci, în această perioadă a fost înființată o cantină școlară, la care serveau masa de prânz 30 de elevi. Fondurile necesare acestei acțiuni au fost asigurate, pe de o parte, de bugetul primăriei, iar, pe de altă parte de școală, din fonduri realizate prin serbări școlare sau colecte.

În perioada interbelică a fost reorganizat și a continuat să funcționeze în comună și învățământul preșcolar. Grădinița de copii care își încetase activitatea, în condițiile arătate, și-a redeschis

Această societate a activat fără întrerupere până în anul 1948 când a fost desființată, odată cu toate asemenea societăți existente la acea dată, din întreaga țară. Obiectivul Societății era de a sprijini elevii și studenții ca, în timpul vacanțelor de vară, iarnă sau de primăvară să desfășoare activități cultural-artistice și sportive, comune, a celor mai dotați membrii ai săi. Pentru realizarea acestor obiective, Societatea a desfășurat o serie de activități care, treptat, s-au permanentizat și coagulat într-un sistem coerent care a cuprins: activități fizice, constând, în principal, vara, din a "face baie" la Mureș, după amiezile; iar seara de a "juca voleibal sau fotbal" (pe terenuri amenajate de către Societate). Acestea erau completate cu activități săptămânale, desfășurate în ziua de sâmbătă (când se organiza și "piața" comunală), în cadrul cărora se organizau dezbateri cultural-literare, se prezentau creații proprii ale unora din membrii Societății, urmate întotdeauna de dezbateri și analize critice, se organizau recitaluri de poezie, proză literară sau muzicale, la care se adăugau reuniuni de lucru, pentru pregătirea spectacolelor de teatru care se organizau cu regularitate la 15 august, de ziua Sfintei Maria, de Crăciun și de Paști, sau pentru repetiții ale Corului bisericesc care a constituit o mândrie a Societății o lungă perioadă de timp.

O activitate specifică, de mare rezonanță nu numai în rândul studenților și elevilor, a constituit-o organizarea "seratelor" culturale, recreative și distractive (bisăptămânal sau lunar) și a "balurilor" elevilor și studenților (trei pe an, la datele menționate mai sus). Acestea cuprindeau două părți: una cultural-educativă, constând din prezentarea unor piese de teatru, recitaluri ori coruri și a doua, de dans, pentru toți participanții. La aceste manifestări participau cea mai mare parte a locuitorilor comunei, și în special, mamele care aveau fete, întrucât, cu aceste prilejuri se legau prietenii, se înjghebau relații de dragoste care, nu de puține ori se încheiau cu căsătorii. Potrivit unei tradiții specifice ardelenesti, toate acestea trebuiau să se desfășoare sub supravegherea atentă a părinților. Ceea ce a conferit acestor manifestări culturale o ținută și un caracter autentic și funcționalități etico-cetățenești superioare. În comună a devenit un factor de prestigiu social și, deci un teren de competiție, a ajunge să fii solist sau solistă în corurile Societății,

să faci poezii sau să scrii proză, să joci în piesele de teatru și așa mai departe.

Pe linie sportivă, Societatea a realizat o echipă de fotbal, denumită inițial "Șoimii", apoi "Horia" și una de voleibal, care participau, inițial, la întreceri prietenești cu echipe similare din alte comune învecinate, iar mai târziu, în campionate locale, raionale sau regionale, unde s-au situat permanent pe primele locuri. Interesant de menționat, că duminicile sau în alte zile de sărbătoare, Societatea organiza acțiuni cultural-sportive în alte comune, în cadrul cărora, după amiază se desfășurau meciuri de fotbal și voleibal, iar serile, serate sau baluri comune cu elevii și studenții (și nu numai) din comunele respective.

Documentele originale privind activitatea Societății relevă faptul că, de la început, această instituție culturală educațională a fost organizată riguros, având o structură foarte elaborată și un sistem de lucru de o modernitate surprinzătoare.

Astfel, adunarea generală a membrilor era organul suprem de conducere, iar conducerea operațională era asigurată de un comitet format din președinte, vicepreședinți, secretari, responsabili ai comisiilor de specialitate pe domenii de activitate, bibliotecari, casieri, precum și comisii de verificare a activităților desfășurate de Societate, toți aleși pe perioade determinate de timp.

Sistemul de organizare a fost corelat cu modalități corespunzătoare de funcționare, întemeiate pe câteva principii veritabil democratice, între care:

- antrenarea la conducerea Societății, succesiv, a tuturor membrilor Societății;
- acordarea unei libertăți depline organelor de conducere de a acționa creativ și inovativ, concomitent cu asumarea, tot deplină, a răspunderilor în privința rezultatelor și a eficienței activității desfășurate;
- promovarea unei exigențe permanente și ferme față de conținutul, cadrul formal și normele stabilite, în toate componentele și dimensiunile activității Societății;
- organizarea și desfășurarea întregii activități pe baza asigurării din resurse proprii, a tuturor mijloacelor materiale și

financiare necesare acesteia;

- asigurarea și cultivarea unui climat emulativ în rândul tuturor membrilor, în îndeplinirea obiectivelor activității, consacrate formării și educării membrilor în spiritul respectului, atașamentului și asimilării valorilor autentice ale culturii și spiritualității naționale, concomitent cu cele ale valorilor perene ale culturii universale.

Aceste principii s-au concretizat în practică în următoarele norme și modalități de lucru:

- comitetul de conducere al Societății era ales anual;

- confirmarea membrilor acestuia se făcea pe baza unei analize exigente, atât a calităților fiecăruia în parte cât și, mai ales, pe baza realizărilor și neîmplinirilor înregistrate în activitatea personală și a celei desfășurate ca membru în conducerea Societății;

- efectuarea de analize anuale a activității, pe bază de verificări riguroase și de rapoarte, discutate în adunarea generală, pe funcții, începând cu președintele, vicepreședinții, secretarii, casierii etc. încheiate cu evaluări asupra ansamblului activității desfășurate de fiecare comitet;

- fără excepție, adunările generale se încheiau cu adoptarea unor orientări, direcții de acțiune, programe și măsuri de îmbunătățire și de creștere a eficienței activității viitoare a activității.

Semnificative în această privință sunt unele din momentele de cumpănă din viața Societății. Astfel, potrivit documentelor, "În vara anului 1933, fără a putea afla data precisă, din inițiativa laudabilă a unui grup de tineri entuziaști a pornit un suflu de reînviere a Societății, căzute în letargie datorită forței împrejurărilor. Rezultatul acestei inițiative a fost, întâi de toate, strângerea rândurilor membrilor și constituirea Comitetului de conducere după cum urmează: Președinte, Dl. Dimitrie Morar, V. președinte Dș. Pop Emilia, Secretar I Dl. Petru Ileana, Secretar II Dș. Stela Nemet, Casier Dș. Hortensia Roșcău. Bibliotecar I Victor Pop, II, St. Giurgiuți; controlori: Dș. Nuți Păcurar și Dș. Natalia Roșcău. Comitetul sportiv: Dl. Pavel Moț și Dl. Mihai Deac, economie".³⁰

"După această mică introducere vom aduce mai jos constatările făcute cu ocazia verificării fiecărui gestionar aparte.

Președinte, Dl. Dimitrie Morar, conducătorul grupului de inițiativă din de inițiativă din de avânt după mari eforturi. Învingând ineria și pasivitatea membrilor reușește să-i adune în jurul și pentru înfăptuirea aceluiași gând, reînvierea Societății. Dar numai cu entuziasm, sufletul lipsit fiind de energia și experiența necesară realizării unor deziderate și lovindu-se la fiecare pas de greutatea realității Dl. Președinte nici pe deocamtu nu și-a ajuns scopul.²¹

Casa de i se reproșează Președintelui era faptul că nu a exercitat nici un fel de control și supraveghere asupra membrilor Comitetului în îndeplinirea funcțiilor lor și, în special, asupra Secretarului²²... care trebuia să fie mâna dreaptă a Președintelui și sufletul Societății²³. Iar factorul care a determinat această situație l-a reprezentat faptul că el nu a cunoscut și nu a aplicat cu fermitate prevederile Statutului.

Această apreciere l-a supărat pe Președinte, care a deus oficial un "Răspuns raportului comisiei de verificare din 9 Iulie 1934"²⁴ în care respinge, parțial, aprecierile Comisei și, mai ales, caracterul ironic al acestora.

Dincolo de problema propriu zisă, ceea ce apare de-a dreptul admirabil este modul și pasiunea cu care s-a discutat această chestiune și argumentele introduse din perspective multiple: filosofice, teoretice, morale etc.

Antaiza activității pe anul 1936-1937 are cu totul alt conținut și tonalitate. Ea s-a plasat sub emblema anticilor "Lacrarie est orare" - munca e rugăciune - căci direct vorbind, orice muncă adevărată este o religie. Mai veche ca toate evangheliile, această evanghelie nepredicată, nerostită, dar adevărată²⁵.

Aceasta, deoarece, Comisia constata un veritabil progres înregistrat în activitatea Societății în anul respectiv, progres care "nu s-a făcut de la reînființarea ei". Situația își are explicata în faptul că Președinte al Societății în perioada respectivă a fost Dl. Iuliu Luta notarul comunei care, deși nu a putut să își exercite atribuțiile direct a ștut să obțină colaborarea eficientă a vicepreședintelui, D-ștara Natalia Roșoiu care a arătat în abilitate demnă de remarcat în cel privește executarea atribuțiilor D-ștate²⁶.

Antaiza activității pe perioada 1937-1938 are de de

asemenea, pozitiv rezultatele obținute, elogiind pe președinte, dl. D. Roșcău, precum și pe toți membrii Comitetului pentru că, obiectivele și proiectele expuse "în Cuvântarea program, rostită cu ocazia instalării"... au fost realizate cu prisosință.

La capitolul sugestii pentru viitorul Comitet Comisia atrăgea atenția asupra următoarei situații: "Anul acesta comuna noastră își va serba jubileul de 800 de ani de existență și cu această ocazie ar fi frumos ca Societatea să alcătuiască o monografie a comunei, cerându-se colaborarea tuturor instituțiilor din comună, iar membrii ei să se împartă în grupe cari să studieze fiecare câte un aspect al satului ca: viața socială, economică, istorică, morală, arta muzicală și decorativă, colecționarea de fotografii etc".³⁵

Anii 1941/42 au fost considerați ani nefaști în viața Societății de către membrii Comisiei de verificare care precizau: "Trebuie să spunem cu durere în suflet, că în anul acesta Societatea a avut activitatea cea mai redusă. De această situație nu credem că putem face responsabil Comitetul, care a fost la conducere în anul acesta. Cauzele sunt puțin mai îndepărtate și ar fi următoarele: distrugerea coeziunii sufletești dintre membrii Societății și dezinteresul ce plutea deasupra tuturor membrilor"... ajungându-se ca în sânul Societății să apară "diferite grupări"; "Unele din ele stăpânite de invidie și egoism au ajuns, chiar să lucreze contra intereselor societății"³⁶.

Aprecierea situației trebuie făcută ținând seama de perioada respectivă, marcată de desfășurarea războiului, de luptele politice ale epocii, și, deci, de opțiunile diverse și contradictorii ale membrilor Societății.

La încheierea războiului, 9 mai 1945, Societatea a sărbătorit evenimentul prin organizarea unei mari adunări în sala mare a primăriei, împodobită cu flori, în cadrul căreia Președintele, Dl. Șiclovan Lucian a subliniat importanța zilei "în cuvinte emoționante". (Anexa 13)

Încheierea activității acestei instituții a avut loc în anul 1947 când a fost organizată o nouă structură a activității elevilor și studenților, Uniunea Asociațiilor Elevilor Români și Uniunea Națională a Studenților Români.

Ansamblul activității societății a creat un climat cultural autentic în comună, care s-a imprimat la nivelul întregii colectivități sociale și care a contribuit în mare măsură la dezvoltarea economico-socială și cultural-spirituală a acesteia. (Anexa 8)

Aceasta era configurația și la un asemenea nivel s-a situat învățământul la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și în preajma noii etape de evoluție postbelică a societății românești.

c. Evoluția învățământului în perioada 1945-1989

Încheierea celui de-al doilea război mondial a antrenat învățământul și școala în același amplu sistem de procese sociale, politice și culturale, ca și toate celelalte componente ale vieții sociale. La nivelul comunei, aceste procese de profunde transformări și de reorientări ale societății românești în domeniul învățământului s-au concretizat într-un număr semnificativ de acțiuni și de evenimente, care au marcat evoluția școlii locale pentru întreaga perioadă de până la evenimentele din anul 1989.

La încheierea războiului, coordonatele școlii ca unitate de învățământ erau următoarele:

- dispunea de un spațiu de învățământ format din: șase localuri de școală, cu opt săli de clasă și șase locuințe pentru învățători; încălzirea spațiilor se făcea cu lemne, iar iluminatul era preponderent natural (școala nefiind electrificată la acea dată deși în comună, așa cum s-a văzut, iluminatul electric fusese introdus din anul 1936);

- mobilierul școlar era vechi, în unele cazuri, dinaintea de anul 1900, format din bănci lungi cu opt locuri (care, la nevoie, puteau deveni și 10 sau chiar 12 locuri);

- materialul didactic era modest, cuprinzând unele hărți, planșe și puține aparate pentru predarea unor capitole din fizică;

- biblioteca, organizată și pentru cadrele didactice și pentru elevi dispunea de un fond de carte, de asemenea, modest, constituit din lucrări acumulate cu grijă pe lungul parcurs al existenței sale, de la constituire și până la acea dată;

- școala dispunea de nouă posturi de învățători, toate încadrate cu personal didactic calificat (Șt Bozian, Ion Munteanu, Nicolae Bunduche, Aurel Faur, Liuba Bunduche, Paulina Giulan,

Gh. Tudoran, Ileana Lucaci și Mihail Gheran.

Anul școlar 1945-1946 aduce o primă schimbare semnificativă în viața școlii, prin înființarea în comună a gimnaziului unic care, având durata studiilor de șapte ani, cuprindea, pe lângă clasele I-IV ale fostei școli primare și clasele V-VIII, reprezentând cursul inferior al școlii medii. Această schimbare a avut la bază efortul făcut de învățătorul Șt. Bozian care, la acea dată era directorul școlii și subinspector școlar. Ea a urmărit în principal, crearea în comună a ciclului inferior de liceu, pentru a facilita accesul la studii medii a unui număr cât mai mare de elevi din comună. Dovada reușitei acestei acțiuni a fost făcută cu prilejul primei serii de absolvenți ai gimnaziului, din anul 1947, care au obținut dreptul de a-și continua studiile în licee și școlile normale.

Crearea unei asemenea unități școlare a solicitat eforturi pentru soluționarea unor complexe probleme și materiale și de conținut și încadrare a școlii cu personal cu pregătire superioară.

În acest context s-au stabilit în comună prof. Sofia Georgescu având ca specialitate matematica și încadrată ca directoare a gimnaziului și dr. Marin Georgescu - medic, încadrat ca profesor la școală.

Cu sprijinul autorităților locale și al părinților a fost amenajat localul necesar și s-au asigurat cheltuielile de întreținere și de funcționare a gimnaziului care și-a început activitatea cu două clase: cls. I de fete cu 34 de eleve și cls. I de băieți cu 32 de elevi, formată din elevii claselor V, VI, VII ale școlii primare, cu consimțământul părinților. Concomitent cu gimnaziul a funcționat în continuare școala primară, cu clasele I-VII, dar cu un număr mai mic la clasele V-VII. Prima promoție, a gimnaziului a fost de 32 absolvenți (50% din cei înscriși inițial), dintre care, ulterior, pe baza continuării studiilor, 10 au absolvit studii universitare și liceale devenind: profesori (3), ingineri metalurgiști (2), învățători (3), unul economist și altul ofițer. Restul au continuat școli profesionale, devenind muncitori calificați (17), și doar cinci n-au continuat studiile, rămânând în comună, ca agricultori.

În anul 1948, pe baza noii Legi a învățământului școala se reorganizează, școala primară și gimnaziul fiind organizate ca o

ate școlară unică de stat, parte a sistemului național de învățământ. Directorul noii unități școlare a fost numit învățătorul Aurel, care, ulterior este angajat și ca subinspector școlar.

Prin reforma școlară din 1948, în viața școlii intervenesc schimbări mai radicale. În primul rând este reconsiderat întregul conținut al studiilor, în lumina noilor principii ale învățământului "democratic", "științific" și "laic" care devine gratuit, general și obligatoriu pentru toți copiii de vârstă școlară. Baza materială a școlii este preluată din proprietatea bisericii și trecută în proprietatea statului, cu destinație exclusivă pentru învățământ.

Ca urmare, în anii imediat după reformă, prin fondurile alocate școlii, se înregistrează primele dezvoltări și înnoiri la nivelul dotării materiale a școlii, prin achiziționarea de noi cărți pentru bibliotecă, nou mobilier, table de scris, îmbogățirea materialului didactic pentru studiul geografiei, fizicii, chimiei, biologiei. De asemenea, în acești ani școala își propune școlarizarea tuturor copiilor de vârstă școlară și recuperarea tuturor neșcolarizaților prin alfabetizare.

Personalul didactic al școlii este angajat într-un sistem de perfecționare profesională continuă care cuprindea, pe de o parte, cursurile pedagogice, organizate sub conducerea și îndrumarea Inspectoratelor școlare la nivelul școlilor, care își desfășurau activitatea pe parcursul anului școlar, pe grupe de școli, iar pe de altă parte, cursuri de perfecționare, de o lună de zile, organizate de Ministerul Învățământului pe parcursul vacanțelor școlare.

În anul 1950, la propunerea cadrelor didactice și prin inițiativa directorilor Elena Lucaci și Ilie Cătană, cetățenii comunei, într-o adunare populară sunt de acord ca prin contribuția lor, în timpul liber și în muncă, să extindă și să modernizeze spațiul de învățământ, ceea ce se și realizează pe parcurs, prin construcția a două săli de clasă, a patru săli de clasă la localul nr. 1 al școlii, a unei săli de bibliotecă, a unei săli de activități extrașcolare și a unui depozit de material didactic. Noile spații au fost dotate cu tot mobilierul școlar necesar astfel încât, prin această investiție s-a realizat o construcție școlară cu șase săli de clasă și alte spații, care a creat condiții mai bune de învățatură pentru

Deși în comună nu a fost construit un local nou de școală,

prin reparațiile și întreținerea celor existente, a fost posibilă organizarea unor laboratoare, asigurarea unui spațiu corespunzător pentru bibliotecă, astfel încât se ajunge ca școala să dispună în total de 12 săli de clasă și de anexele școlare necesare.

În anul școlar 1955-1956 își reia activitatea și unitatea școlară pentru copiii de la sălașe cu clasele I-IV, unde, învățătorul Andrei Lehotski reușește, cu sprijinul părinților, să asigure condiții materiale corespunzătoare desfășurării procesului didactic.

Pe baza unei Hotărâri a Consiliului de Miniștri (1450/1959) care acorda dreptul cadrelor didactice care funcționau în învățământ să își completeze studiile, Cătană Ilie, Crăznic Ion, Moșneang Ion și Constantin Șiclovan, urmează cursurile I.P.C.D. Timișoara, pe care absolvându-le obțin calificarea de profesori de: istorie, matematică și fizică, biologie și chimie și lb. română, cu dreptul de predare la clasele V-VII (VIII) ale gimnaziului.

Începând cu anul școlar 1961/62 durata învățământului general, obligatoriu este extinsă de la VII, la VIII clase, prima serie de absolvenți cu 8 ani de școală înregistrându-se în anul școlar 1964/65. Iar din anul școlar 1968/69, la 10 ani. Începând din anul școlar 1970/71 pentru corelarea învățământului cu exigențele vieții economice și sociale, în planul de învățământ au fost introduse discipline și activități tehnico-economice, care în comună au avut un caracter agricol. Pe această bază, școala a organizat un lot experimental și micro-ferme, în care, efectuând lucrări practice, elevii dobândeau o pregătire inițială cu caracter profesional, pe baza căreia se puteau integra mai ușor și mai adecvat, în viața profesională activă.

În ceea ce privește activitatea instructiv-educativă a școlii aceasta s-a multiplicat și a dobândit un conținut permanent înnoit, în legătură, pe de o parte cu dezvoltarea cunoașterii științifice și progresului tehnic, iar, pe de altă parte, cu cerințele continuu schimbătoare ale evoluției vieții economico-sociale și culturale. Direcțiile pe care s-a înscris au fost cele specifice școlii ca unitate socială educativă, respectiv formarea și dezvoltarea intelectuală și morală a elevilor, pregătirea lor pentru viața profesională și socială, creșterea și educarea lor în spiritul dragostei față de țară

unitate școlară unică de stat, parte a sistemului național de învățământ. Directorul noii unități școlare a fost numit învățătorul Faur Aurel, care, ulterior este angajat și ca subinspector școlar.

Prin reforma școlară din 1948, în viața școlii intervin transformări mai radicale. În primul rând este reconsiderat întregul conținut al studiilor, în lumina noilor principii ale învățământului "democrat", "științific" și "laic" care devine gratuit, general și obligatoriu pentru toți copiii de vârstă școlară. Baza materială a școlii este preluată din proprietatea bisericii și trecută în proprietatea statului, cu destinație exclusivă pentru învățământ.

Ca urmare, în anii imediat după reformă, prin fondurile alocate, se înregistrează primele dezvoltări și înnoiri la nivelul bazei materiale a școlii, prin achiziționarea de noi cărți pentru bibliotecă, nou mobilier, table de scris, îmbogățirea materialului didactic pentru studiul geografiei, fizicii, chimiei, biologiei. De asemenea, în acești ani școala își propune școlarizarea tuturor copiilor de vârstă școlară și recuperarea tuturor neșcolarizaților prin alfabetizare.

Personalul didactic al școlii este angajat într-un sistem de perfecționare profesională continuă care cuprindea, pe de o parte, cercurile pedagogice, organizate sub conducerea și îndrumarea inspectoratelor școlare la nivelul școlilor, care își desfășurau activitatea pe parcursul anului școlar, pe grupe de școli, iar pe de altă parte, cursuri de perfecționare, de o lună de zile, organizate de Ministerul Învățământului pe parcursul vacanțelor școlare.

În anul 1950, la propunerea cadrelor didactice și prin eforturile directorilor Elena Lucaci și Ilie Cătană, cetățenii comunei, într-o adunare populară sunt de acord ca prin contribuția lor, în bani și în muncă, să extindă și să modernizeze spațiul de școlarizare, ceea ce se și realizează pe parcurs, prin construcția a încă patru săli de clasă la localul nr. 1 al școlii, a unei săli profesionale și a unui depozit de material didactic. Noile spații au fost dotate cu tot mobilierul școlar necesar astfel încât, prin această acțiune s-a realizat o construcție școlară cu șase săli de clasă și celelalte spații, care a creat condiții mai bune de învățatură pentru elevi.

Deși în comună nu a fost construit un local nou de școală,

prin reparațiile și întreținerea celor existente, a fost posibilă organizarea unor laboratoare, asigurarea unui spațiu corespunzător pentru bibliotecă, astfel încât se ajunge ca școala să dispună în total de 12 săli de clasă și de anexele școlare necesare.

În anul școlar 1955-1956 își reia activitatea și unitatea școlară pentru copiii de la sălașe cu clasele I-IV, unde, învățătorul Andrei Lehotski reușește, cu sprijinul părinților, să asigure condiții materiale corespunzătoare desfășurării procesului didactic.

Pe baza unei Hotărâri a Consiliului de Miniștri (1450/1959) care acorda dreptul cadrelor didactice care funcționau în învățământ să își completeze studiile, Cătană Ilie, Crăznic Ion, Moșneang Ion și Constantin Șiclovan, urmează cursurile I.P.C.D. Timișoara, pe care absolvându-le obțin calificarea de profesori de: istorie, matematică și fizică, biologie și chimie și lb. română, cu dreptul de predare la clasele V-VII (VIII) ale gimnaziului.

Începând cu anul școlar 1961/62 durata învățământului general, obligatoriu este extinsă de la VII, la VIII clase, prima serie de absolvenți cu 8 ani de școală înregistrându-se în anul școlar 1964/65. Iar din anul școlar 1968/69, la 10 ani. Începând din anul școlar 1970/71 pentru corelarea învățământului cu exigențele vieții economice și sociale, în planul de învățământ au fost introduse discipline și activități tehnico-economice, care în comună au avut un caracter agricol. Pe această bază, școala a organizat un lot experimental și micro-ferme, în care, efectuând lucrări practice, elevii dobândeau o pregătire inițială cu caracter profesional, pe baza căreia se puteau integra mai ușor și mai adecvat, în viața profesională activă.

În ceea ce privește activitatea instructiv-educativă a școlii aceasta s-a multiplicat și a dobândit un conținut permanent înnoit, în legătură, pe de o parte cu dezvoltarea cunoașterii științifice și progresului tehnic, iar, pe de altă parte, cu cerințele continuu schimbătoare ale evoluției vieții economico-sociale și culturale. Direcțiile pe care s-a înscris au fost cele specifice școlii ca unitate socială educativă, respectiv formarea și dezvoltarea intelectuală și morală a elevilor, pregătirea lor pentru viața profesională și socială, creșterea și educarea lor în spiritul dragostei față de țară

și poporul din care fac parte. Evident că toate aceste componente ale procesului instructiv-educativ s-au realizat în contextul ideologic specific perioadei, care a marcat toate sferile și domeniile vieții economico-sociale și politice și la toate nivelele sistemului social.

O componentă importantă a vieții școlii a reprezentat-o și munca educativă desfășurată în afară de clasă și extrașcolară cu elevii, în forme diversificate, cum au fost cercurile științifice, artistice ale elevilor, concursurile școlare pe obiecte de învățământ, concursurile sportive. Și în acest domeniu școala a obținut rezultate semnificative, o serie de elevi situându-se pe locuri fruntașe sau câștigând o serie de concursuri, campionate și alte întreceri școlare organizate în taberele de odihnă sau cu prilejul diferitelor excursii.

Potrivit specificului activității instructiv-educative, în această perioadă, o atenție continuă a fost acordată orientării școlare și profesionale a elevilor. Conform dorințelor și aspirațiilor lor și ale părinților, dar și în concordanță cu aptitudinile și disponibilitățile psihice și fizice diferențiate ale acestora. În această privință aspirațiile și orientările elevilor au evoluat în strânsă legătură cu evoluția societății, înregistrându-se deplasări de interese dinspre profesiunile agricole, spre cele industriale, științifice și tehnice care deschideau alte orizonturi, nu numai profesionale propriu-zise, ci și de ascensiune și de viață familială și socială, atât pentru absolvenții proveniți din generațiile succesive de foști elevi ai școlii cât și pentru copiii lor. O asemenea realitate este confirmată de situația orientării școlare și o profesionale a absolvenților școlii în perioada 1960-1970 (singura pentru care dispunem de date precise).³⁷

În această perioadă au absolvit cursurile școlii, în total 291 de elevi (din care trei au decedat). Cei 288 de absolvenți, s-au distribuit în sistemul școlar și în activitatea productivă, după cum urmează:

- 63 (2%) au urmat cursurile unor licee de cultură generală;
- 22 (7,5%) au urmat cursurile unor licee pedagogice;
- 3 (1%) au urmat cursurile unor licee industriale;
- 17 (6%) au urmat cursurile unor licee agricole;

- 4 /1,5%) au urmat cursurile unor licee economice;
- 132 (46%) școli profesionale industriale;
- 14 /5%) au urmat cursurile unor școli profesionale agricole;
- 34 (12%) au rămas în C.A.P.

Un moment semnificativ în viața școlii l-a reprezentat aniversarea în anul 1971, a 200 de ani de la înființarea ei, cu limba de predare română, prilej cu care, pe lângă, reconstituirea istorică a activității și rezultatelor obținute de școală și de personalul didactic care a slujit-o, s-a reușit să revină în sat și să participe la un asemenea moment aniversar, un mare număr de fii ai satului răspândiți pe întreg teritoriul țării, absolvenți ai școlii. Un moment asemănător s-a repetat în anul 1988 când a fost organizată marcarea împlinirii a 850 de ani de la prima atestare documentară a localității, cadru în care școala, cu istoria și realizările sale de până la acea dată, a ocupat un loc central.

Pentru reprezentanții școlii și pentru întreaga comunitate a localității constituie o mândrie faptul că unul din fiii satului care a descifrat primele "buche" ale scris-cititului și socotitului în școala din sat, Dr. Atanasie Truția, prof. univ. și cercetător științific la Facultatea de Fizică a Univ. București și la Institutul Național de Fizică a obținut, în anul 1974, Premiul pentru fizică al Academiei Române, cu lucrarea "Structura energetică a cristalelor ionice". Precum și faptul că alți elevi ai școlii s-au afirmat în știința și cultura națională cu contribuții de referință, dar și pe plan internațional, cum este cazul prof. dr. Ștefan Costea, membru al Institutului de sociologie al Academiei Române, profesor de istoria sociologiei universale și românești la Univ. București și "Spiru Haret" și membru al Institutului Internațional de Sociologie. Sau, a prof. univ. dr. Ștefan Sinitean, de la Institutul Agronomic din Timișoara, autor al unor importante lucrări științifice în domeniul zootehniei, cu referire la porcine și creșterea lor.

Cu rezultate remarcabile s-a afirmat în activitatea științifică și tehnică și dr. ing. Ilie Morar, specialist în chimie, care a îndeplinit complexe sarcini manageriale, ca director și director general în Ministerul Chimiei, director general al Combinatului Chimic de la Turnu Măgurele și reprezentant, mulți ani, al României în organisme de specialitate, peste hotare. De asemenea, ing.

Dumitru Luțai a fost, cea mai mare parte a vieții sale profesionale active, director și director general adjunct al uneia din cele mai mari uzine din țară - Uzina Mecanică Timișoara, aducându-și o contribuție recunoscută la pomovirea industriei metalurgice și mecanice din țara noastră.

La aceștia se adaugă inginerii agronomi Seghedi Mihai și Truță Dumitru, care au condus mari unități și complexe agro-zootehnice în diferite zone din țară. Școala din Șeitin se mai poate mândri și cu alți foști elevi care s-au afirmat și în alte domenii și sfere de activitate socială, cum sunt: armata, industria, transporturile, serviciile sociale etc, ca ofițeri și ofițeri superiori, ingineri, tehnicieni, maeștri și muncitori calificați, medici, profesori, învățători, educatoare etc.

Numai în ultimii 25-30 de ani 14 dintre absolvenții școlii au devenit profesori de matematică.

2. Cultura tradițională și modernă

Ca și învățământul, cultura locală a dobândit o configurație specifică și a evoluat în strânsă legătură cu evoluția economico-socială și politică a localității și a zonei din care făcea parte. Și în acest domeniu, schimbările istorice succesive intervenite în statutul localității și-au pus amprenta pe ansamblul componentelor culturii tradiționale, determinând orientări, conținuturi și forme de exprimare culturală dintincte. Semnificative sub acest raport sunt particularitățile etnografice și etnoculturale ce pot fi indentificate în lexicul, portul, cântecul, jocul popular și obiceiurile locului.

a) Lexicul local

De la formarea poporului și limbii române până în zilele noastre, oamenii locului au vorbit permanent limba română. Cercetarea noastră limitată la încercarea de inventariere a lexicului local, a ocolit abordarea problemelor specifice foneticii, morfologiei și sintaxei, deoarece acestea sunt mai greu de urmărit și mult mai greu de înțeles.

Analiza structurii lexicului local inventariat parțial (cca 1150 de cuvinte specifice vocabularului așezării noastre) ne-a permis să stabilim că el provine din: limba latină (inclusiv din latina

literară), slava veche, maghiară, sârbă, turcă, bulgară, germană, neogreacă, rusă, ucraineană, franceză, italiană, albaneză.

Prin efectuarea unei cercetări comparative, de sondaj între vocabularul comunei Șeitin și vocabularul local din comuna Ilia, județul Hunedoara, am stabilit o impresionantă asemănare. Din 457 de cuvinte comparate, 304 cuvinte sunt aceleași, în ambele așezări.

Argumentul lingvistic îl susține pe cel istoric. În vatra așezării noastre a existat, timp de sute de ani, o continuitate de viață omenească, românească. Fondul principal de cuvinte al vocabularului limbii vorbite provine din limba latină: ac, aluat, a avea, barbă, bun, capră, car, casă, cărbune, cer, câine, ciur, câmp, credință, a crede, a crește, cruce, cui, a curge, cuvânt, deget, dinte, darac, drept, Dumnezeu, eu, a face, fereastră, a fi, fier, a fierbe, fulger, furcă, fus, galben, genunchi, gheață, grătar, greu, iță, a se închina, a încurca, îneca, a înflori, a înțelege, a învăța, a juca, judecată, a lăsa, a lega, limbă, linie, loc, a lua, lumină, luptă, mamă, masă, măr, măsea, a merge, minte, a mânca, mână, moarte, mort, moartă, muscă, nas, negru, neauă, nor, nuc, număr, nume, oală, ospăț, pană, pai, Paști, păcat, ramură, rugă, a rade, salcie, sapă, sandale, scaldă, Scriptură, soartă, șale, tată, tăietură, tindă, a tuși, tureac, a tuna, țată, țipirig, vad, vargă, văcar, ver, a venii, vițel, vânăț, zancă, a zbură, a se zbate, Zână, a zace, zgaibă, a zgăria, toate sunt de origine latină.

“Slavismele” fac loc cuvintelor neogrecești, începând cu sec. al XVIII lea. Noul Testament de Bălgrad (1648) răspândește neologismele din neogreacă. Epoca fanariotă (1711 - 1821) favorizează elementele grecești. Ele pătrund în Ardeal, în scrierile lui Budai Deleanu. Vocabularul cărților populare nu diferă, prea mult, de vocabularul cărților religioase. Pe lângă arhaisme se mai răspândesc elemente bulgaro-sârbe. Cuvintele turcești apar și se răspândesc în a doua jumătate a sec. XVI lea, după constituirea Pașalâcului de la Timișoara și a Pașalâcului de la Buda. Elementele franceze pătrund la sfârșitul sec. al XVIII lea și în sec. al XIX lea. Școala “ardeleană” a îmbogățit și a modernizat limba română, stimulând preluarea neologismelor din limbile romanice.

Influențele maghiare au apărut după stabilirea populației

fino-ungarice în imediata noastră vecinătate și s-au intensificat, devenind predominante, după instaurarea dualismului austro-ungar (1867). Elementele germane le-au însoțit.

Câteva exemplificări de alte cuvinte: slavone: a năpusti, nărav, nădragi, a obidi, oblojală, ostăneală, ogar, odraslă, păianjen, plug, plugar, popă, potcă, (snopul de pe crucea de grâu), parastas, a poci, palie, rac, ripidă, a schinti, (scânci), siliște, sită, steag, a suci, smârc, smoală, slugă, tălmaci, a tihni, tină, tioc, tâmp, a tânji, troscot, var, verigă, vlădică, vreascuri, zăbăuc, zălog, zdravăn, zăvor. Maghiare: nimuric, obor, a pingăli, pițulă, perjă, piparcă, pecie, pășuș, palincă, pogăcea, potică, pancove, rântaș, rât, șod, șogor, săbău, sălaș, solgăbirău, a sudui, șomoioș, șanț, șarg, a tămădi, a tăgădi, a tălpălui, tărcat, tărăboanță, terheti, târnaț, tiligă, tocană, tolcer, taljer, tașcă, țandură, țarcă, țifărășag, văiug, vigan, vălău, zăbală, zală, zar. Sârbești: a năbuși, ogor, perinci, poivan, pârlog, plevas, poniavă, ponihos, a pluti, șinic, șumar, țigneală, țipele, tulipan, țuică, zbeg. Turcești: nazuri, ortac, palavără, pandișpan, păpuci, perciune, a sâcâi, sarme, taică, talaj, tipsie, tiriplic, cu toptanul. Bulgară: otravă, a opăci, opăceală, piron, pită, polovică, șapcă, sfredel, șipcă, șiștav, suman, tori, zălund, zăton, zăbărcit, a zvarli. Bulgaro-sârbești: răgace, răzor, ruje, tărăte, varniță. Germană: pat - vagon, pepit, rașpă, șaibă, șopron, șpaiț, știft, ștrimf, tintă, a tândăli, troacă, țaglă, țap, țilindăr, țuhaus, vinars. Neogrecești: omilie, octih, oftică, patrafir, păpărugă, podagră, țâfnă, țucal, zulie. Rusă: etajeră (stălaj), a năclăi, nișcă, zacuscă, zapiscă. Ucraineană: șeran, țădulă, veșcă, zadie. Latină literară: odor, scabie, servus. Italiană: a pițiga, a spera. Franceză: șifoner, șoșon. Albaneză: straiță.

În urmă cu 78 de ani, la 11 iunie 1920, în discursul rostit de Sextil Pușcariu, în Ședința solemnă a Academiei Române cu prilejul primirii sale în Academie, marele lingvist român, referindu-se la locul limbii române între limbile romanice a spus: "În cursul multor veacuri, de când împărații Romei au cucerit și au colonizat ținuturile așezate la Dunărea de Jos, strămoșii noștri răzlețiți de timpuri de frații de același neam, lăsați în vîia sortii printre popoare străine, au dus o luptă necurmată de conservare națională. Ei nu au fost în stare să întemeieze state mari, în hotarele etnice. Dar

ne-au păstrat cu sfințenie limba, cea mai vădită dovadă a originii noastre. Conștiința acestei origini strălucite ne-a dat tăria, acum o sută și mai bine de ani, să ne renaștem ca popor romanic, ne-a umplut cu mândria națională și cu puterea sufletească, ca să fim pregătiți pentru marea operă de dezrobire, săvârșită în zilele noastre".³⁸

La realizarea acestui mare ideal au participat și locuitorii Șeitinelului, care pe lângă contribuțiile aduse în celelalte domenii de activitate și de viață economică și politică, au păstrat și perpetuat peste veacuri și multiple împilări, limba strămoșească pe care au îndrăgit-o și respectat-o.

Date fiind complexitatea și dimensiunile problematicii limbii și a componentelor sale, dăm în anexe, principalele elemente ale lexicului local, economia generală a lucrării noastre nepermițând o extensie mai mare a analizelor lingvistice specifice, locale. (Anexa 9)

b) Cântecul și jocul popular

Înainte cu 60 de ani aveam cel mai bun taraf din regiune.

Hora sau jocul cum i s-a spus aici, mijlocul suprem al manifestărilor sentimentelor tinerești, cea mai largă manifestare artistică, cu rădăcini milenare a îndeplinit în tot cursul existenței noastre ca neam funcțiunea de înalt stimulent al vitalității.

Hora a avut loc în toate duminicile și sărbătorile de peste an care nu cădeau în zilele de posturi religioase. Ea începea la orele 13 și dura până înspre înserare și se desfășura în sala de joc construită în acest scop în nemijlocita apropiere a primăriei. Sala de joc se închiria prin licitație publică de către un cetățean din comună care devenea gazda jocului. Acesta organiza hora pe întregul an de închiriere. El angaja taraful pentru toate horile de peste an, stabilea taxa de intrare la horă și răspundea de disciplina horii. Plata pentru intrarea la horă se făcea în bani sau cereale.

Hora propriuzisă se împărțea pe jocuri între care se făcea o pauză de 10-15 minute. Un joc consta din 3 - 4 melodii numite "zicăli" fiecare cu dansul ei specific. De obicei un joc consta din un dans în trei pași, numit "ardeleana", un dans "pe un picior" și "o învârtită". Tot la al doilea joc se adăuga al patrulea dans care era

Port de călușar - Petre Tornean

o romancă, o lență sau o "dubă". După 1918 s-au introdus, între dansuri, hora și "sârba". În timpul unui joc fiecare flăcău dansa numai cu aceeași fată. Jocul prim și ultim, flăcăii dansau numai cu aleasa inimii. În pauzele dintre jocuri, flăcăii în înțelegere cu fetele își aranjau partenerile cu care să danseze jocurile următoare. Toate dansurile, înafară de horă și sârbă se executau numai pe perechi. Acest vechi obicei pare că vorbește despre vechimea

trecerii neamului nostru la obștea familiară și despre rolul familiei în nemurirea neamului românesc.

Intrarea unei fete pentru prima oară în horă era un eveniment însemnat în viața ei și a familiei sale. Intrarea se făcea la o sărbătoare mai însemnată și pentru ea se pregătea cu haine noi. Introducerea în horă o făcea, dacă nu avea un iubit, un flăcău rudă sau vecin. Cu acesta dansa primul joc și el se interesa ca noua introdusă în horă să aibă partener pentru jocurile următoare ale zilei.

La horă participau și tinerii căsătoriți. Ei însă nu respectau orele de începere și de sfârșitul horei. Veneau mai târziu la horă și se înapoiau la casele lor înainte de încheierea horei. Cei mai vârstnici participau la horă numai ca paznici și ca spectatori.

Obiceiurile legate de desfășurarea horei erau păzite cu străjnicie. Prin neînțelegerea rolului horei în viața satului de către cei în drept, hora și-a încheiat existența milenară în comuna noastră după anii '60.

Unul din jocurile tradiționale care s-a păstrat până astăzi este "Călușarii", joc ce a avut o importantă pondere nu numai în subzona etnofolclorică a Văii Mureșului.

Datorită înaltei înțelegeri al lui Ioan Marcu poreclit Oaca, născut în 1890, fost conducător al tarafului din localitate am reușit în 1974 să înregistrăm melodiile care s-au cântat la hore, nunți și la alte ocazii, iar prin marea bunăvoință a lui Lazăr Noghiu și ale fiilor lui Corneliu, Iaroslav, Vladimir, toți profesori de muzică, ele au fost așezate pe note muzicale.

Date tehnice detaliate privind cântecul și jocul popular, prezentă în (Anexa 10)

c) Tradiții, datini și obiceiuri

Câteva spicuri din înțelepciunea umaniștilor;

1. Despre TRADIȚIE: este izvorul oricărei istorii (Fr. Schiller); este istoria savantă a lumii scrisă de neștiutorii de carte (Tudor Mușatescu); este norma care domină și conduce o națiune în toate actele sale (Petre Comarnescu); este izvorul culturii naționale (Petre Comarnescu); trebuie să fie osatura unui popor (Octavian Goga); este o forță complexă și controversată (Eugen Lovinescu); este

LUMINA ce o împrăştie în ÎNTUNERIC PUTREGAIUL (Lucian Blaga) =

2. Despre DATINĂ: este drumul cel mare al societăţilor, al cărui parapet e legea ce opreşte de a cădea pe cei nedrepti slabi (Nicolae Iorga)⁴⁰

3. Despre OBICEI: este regele Lumii, la zei ca şi la muritor (Pindar); este a doua natură (Cicero); este enormul volan de antrenare al societăţii; cel mai preţios agent al său de conservare (W. James); este normă socială (Petre Andrei).⁴¹

Limba, portul, tradiţiile, datinile şi obiceiurile au fost influenţate de oameni veniţi aici, în valea Mureşului, din centrul Transilvaniei. Oamenii locului au preluat de la ei unele datini şi obiceiuri referitoare la momentele principale ale vieţii omeneşti: naşterea, căsătoria şi moartea.

Naşterea - La naşterea unui copil în familie se practica ceremonia tradiţională a recunoaşterii paternităţii. Imediat după naştere, copilul era învelit sumar în scutece şi aşezat sub masă, după uşă sau afară. Apoi, era chemat tatăl copilului şi ceilalţi membri ai familiei. În faţa celor prezenţi, tatăl copilului îl ridica din locul unde se afla şi i-l preda mamei care, după acest act solemn, îl alăpta. Prin acest ceremonial simplu tatăl îşi recunoştea copilul şi îl introducea în familia lui. Apoi, urmau urările şi darurile.

Femeia care a asistat la naştere lua copilul şi îl închina la o icoană, aşezată pe peretele de la răsărit, numind copilul ION, dacă era băiat, sau IOANA dacă era fetiţă. Copilul purta acest nume până la botez. După câteva zile naşa ducea copilul la biserică pentru a-l boteza şi îi punea numele pe care îl purta toată viaţa. Tot atunci, naşa îşi cinstea copilul cu o bucată de pânză de 2 m. pentru cămăşuţă numită cruşmă. Închinarea noului născut la icoana din casă şi botezul erau obligatorii pentru fiecare copil. În timpul leuziei, rudele apropiate, vecinii şi prietenii aduceau, pe rând, mâncare caldă mamei noului născut: supă de găină cu tăiţei, carne prăjită, compot şi tortă. Cu această ocazie vizitatorii cinstesc cu bani pe noul născut şi spun: "De la noi puţin, de la Dumnezeu mai mult!".

În zilele noastre, ceremonia recunoaşterii paternităţii nu se mai practică, dar botezul noului născut este urmat de o masă copioasă, organizată de părinţii copilului. La această masă

participă: nașii, rudele și prietenii care oferă daruri copilului.

Căsătoria - Pentru oamenii locului, căsătoria a fost socotită ca actul principal al vieții. De ea sunt legate multe obiceiuri și a fost înconjurată de oamenii mai în vârstă cu multă grijă. Căsătoria a contribuit la constituirea familiei, la consolidarea ei materială, la viitorul ei. De aceea, rolul principal în căsătorie l-au avut părinții mirilor. Căsătoriile erau gândite de părinți cu mulți ani înainte și, pentru a se ajunge la realizarea ei, membrii celor două familii se cultivau reciproc, făcându-și acte pe plac.

Căsătoria începea cu pețitul. Pețitul se făcea de o rudă sau de o persoană de încredere trimisă la familia fetei de familia feciorului pe care o prezenta cât mai măiestrit, laudându-i bunul renume și bunăstarea gospodăriei. Dacă se învoiau, se stabilea ziua și ora când familia fetei urma să primească pețitorii. La data stabilită, părinții feciorului, împreună cu el și cu una sau două rude apropiate se duceau în casa familiei fetei unde erau adunați părinții fetei, cu fata și câteva rude apropiate. După câteva vorbe introductive începea discuția, arătându-se zestrea feciorului și zestrea fetei.

Se formulau pretenții la fiecare zestre și se stabilea suma de bani pe care părinții feciorului o ofereau ca "bani pe masă", cu ocazia pețitului fetei. Cu această sumă părinții fetei completeau stafirul fetei. Dacă se ajungea la o înțelegere, erau chemați cei doi tineri și întrebați dacă se învoiesc și ei la căsătorie. Apoi, dacă tinerii se învoiau, se stabileau data nunții și condițiile organizării ei. Obiceiul era ca fiecare familie să organizeze nunta la casa lor, pentru rudele și cunoscuții lor. Urma omenitul pețitorilor cu mâncare și băutură. Înțelegerea convenită se numea "credință" și, uneori era urmată de o petrecere, cu muzică și dans. De la "credință" și până la nuntă, feciorului i se spunea june iar fetei, mireasă. În seara credinței fata punea o floare artificială în pălăria feciorului, iar acesta o purta până la căsătorie. Până la nuntă, în casa fetei se desfășura o activitate febrilă pentru pregătirea zestrei miresei. O ajutau prietenele și rudele.

De comun acord, junele și mireasa își alegeau 4 feciori (pălăscăși) care urmau să invite la nuntă familiile stabilite din sat sau din satele învecinate. Ei se îmbrăcau în haine curate, cu panglici

roșii și albastre la pătâni și plecau pe la casele oamenilor încălecând cai frumoși, curați și împodobiiți cu chilimuri, frâuri, ștergare și zurgălâi. Formula chemării era: "Aflăm pe Dumnezeu cu dumneavoastră de la(urmează numele familiei care organiza nunta) care vă invită la cununia fiilor lor , la un scaun de odihnă, la un pahar de băutură, un ceas ori două, până la nouă. De-or fi zece , mai bine ne-om petrece!". Apoi, se oferea plosca invitatului vizitat, care gusta din ea și mulțumea pentru invitația la nuntă.

Era ales apoi un grăitor numit "gudă" care prezenta darurile la nuntă. Grăitorul era un om din sat, un profesionist, care era dotat cu simțul umorului, stârnea hazul și veseliea nuntașilor și stimula petrecerea tuturor.

Un rol principal îl aveau nănașul cu nănașa numiți "cumetri mari", ajutați de al doilea rând de nănași, numiți "tare sfat".

Nunțile erau adevărate momente de premieră pentru creațiile folclorice. Se organizau unele producții ale genului dramatic ca: măgarul, cerșetorul , mortul, care produceau haz, veselie și voie bună. Nuntașii se întreceau la dans, strigături și îmbrăcăminte. Cu o mare iscusință oamenii împloteau clipele de bucurie și de veselie, cu sobrietatea și seriozitatea, cu păstrarea bunului simț, cumpătarea și demnitatea omului care se înfrânează în masnifestări jignitoare la adresa celor din jur și, îndeosebi, în consumul cumpătat al băuturilor alcoolice.

Nunta începea odată cu sosirea invitațiilor care se încolonau și mergeau după nănași, la casa mirelui, apoi la casa miresei unde, la intrare se afla o albie cu apă în care nuntașii aruncau bani spunând că au venit după mireasă. Li se arăta câte o păpușă sau o babă gătită ca mireasă. După căutări găseau adevărata mireasă gătită pentru cununie unde mirii aveau mâinile legate cu o batistă iar pe umeri o bucată de stofă, darul nașului. Apoi, convoiul de nuntași se ducea la locul unde se va desfășura nunta. La intrare erau presărați cu boabe de grâu ca tinerii să se înțeleagă și să aibă belșug în casă. Dansul începea cu jocul miresei. După cină urma strigarea darurilor pe care o făcea grăitorul, cu haz și veselie. La ora 24 urma retragerea miresei, însoțită de femeii mai în vârstă care îi puneau conciu. După strigarea darurilor începea jocul și veseliea, intercalate de strigături și momente hazlii. Se

exprimau urări și laude la adresa tinerilor căsătoriți, a socrilor, nănașilor și nuntașilor. Câteva strigături:

Asta-i nuntă nu-i minciună
Tăt omu-i cu voie bună
Să cântăm și să jucăm
Și pe miri să-i bucurăm!

Frunză verde de pe coastă
Frumoasă-i mireasa noastră
Mă uita-i în sus și.n jos
Dar și junele-i frumos!

Soacră mare fii voioasă
Că ți-ai adus noră frumoasă
Și de neam de omenie
Așa cum ți-a plăcut ție!

Mândra mea e șeitineană
Țucu-i ochii și-o sprânceană
Și obrazii amândoi
Că-s frumoși ca doi bujori!

Am o mândră ca și-o cruce
Dar la lucru n-o pot duce
Dimineața-i roua mare
Și, se udă pe picioare!

Ziua, Soarele-o pălește
Și, fața i-o urâtește
Oi ține-o numa-n casă
Ca să fie tăt frumoasă!

Bate cizma dă tureac
Că nu-i fărină dă leac
Bate-o! Bate-o și mai sus
Că nu-i nici dă cucuruz!

Socăița dă la oale
Și i-o cosut jebul la poale
Să fure carnea din oale
Să margă-n fundu gredinii
Ca s-o mănca cu vecinii!

Săriți zdrențe cât puteți
Numa să nu rămâneți!

Mereți acasă muieri!
Bată-vă zâua dă ieri
Mereți și dați la găini
Că sar pă gard la vecini!

La nuntă se jucau și se cântau jocurile și cântecele de la ora satului. Dar, pentru că printre nuntași erau prezenți și oameni mai bătrâni, aceștia amintindu-și de tinerețea lor țineau să arate heretului cum se juca pe vremea lor. Așa s-au păstrat două jocuri azilii cunoscute sub numele de "Ciamciru" și "Lenca", la care joacă numai bărbații, 4 - 5, conduși de un vătaf.

Dimineața se servea țuică fiartă și îndulcită numită "crampă". - 8 flăcăi plecau la casa miresei, unde erau bine primiți. Ei se numeau "corintei".

Moartea - Moartea a fost simțită mereu ca o lovitură dureroasă care descompletează familia oamenilor, aducătoare de tristețe adâncă. Cinstirea mortului și păstrarea memoriei lui s-au păstrat ca o îndatorire sacră pentru cei rămași în viață, iar obiceiurile legate de înmormântarea și pomenirea morților s-au continuat în comunitatea locală. În clipa morții o persoană, de orice vârstă și sex, mai în vârstă aprinde și pune o lumânare în mâna morții. Urmează dezbrăcarea de hainele în care a murit, spălarea și îmbrăcarea în hainele de ceremonie funerară. Dacă este fiacau i se pune în piept floarea de mire iar dacă este fată se îmbracă mireasă. Hainele pentru înmormântare sunt pregătite din timp. Mortul este lămărat și așezat în coșciug, cu brațele pe coșciug iar, între mâini, cu o cruce făcută din lână iar pe ea se pune un ban. Ziua arde la capul mortului o lumânare. Vecinii,

rudele, cunoscuții, îl priveghează în timpul nopții, până la înmormântare. Se discută despre mort, se cântă imnuri religioase. După miezul nopții, se oferă celor prezenți colac și țuică: "de pomana mortului". Se rostesc formule ca: "Dumnezeu să primească, de sufletul mortului!"; "Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!" Femeile rude și vecine îl bocesc în versuri. Preotul oficiază "citirea stâlpilor" până la înmormântare. Se trag clopotele bisericii. În mormântarea este precedată de oficierea serviciului religios, în casa mortului, la care participă rudele, vecinii, cunoscuții. Prin intermediul preotului, cel decedat se desparte de cei dragi. Mortul este dus la cimitir de 6 bărbați, cu carul mortuar. Pe drumul spre cimitir convoiul mortuar se oprește la fiecare intersecție, preotul citește o evanghelie și se trag clopotele bisericii.

După înmormântare, la casa mortului se adună, din nou, rudele, vecinii și cunoscuții care participă la pomană. A doua zi, cei ai casei se duc la cimitir, tămâiază mormântul și se roagă pentru cel dispărut. Reîntorși, se întâlnesc cu vecinii la colac și țuică în casa mortului. Urmează reîntâlnirea lor după o săptămână. Timp de cinci duminici, la biserică se citesc colivele (prescura și ceașca de grâu fiert), iar în duminica a șasea se citește parastasul. După vechi tradiții se crede că sufletul mortului rămâne în streșina casei timp de 6 săptămâni. De aceea, era obiceiul ca în fiecare seară să se tămâieze streșina casei, dealungul coridorului. Colivele și parastasele se mai fac la biserică, la jumătate de an, la un an și în fiecare an de la moarte. Timp de șase săptămâni o fetiță duce apă la o casă mai populată ("Paus"). Pentru cinstirea morților, localnicii se duc la cimitir în prima duminică după Paști, cu colaci și ouă roșii. Îngrijirea mormântului este obicei străvechi care se păstrează și se manifestă prin cultivarea florilor.

Obiceiuri și datini de peste ani - La **Anul Nou**, în fața unui nou început, oamenii își căutau răspunsuri despre viitor. Tinerii practicau jocul oracol numit "fâsâit" care consta în ascunderea sub farfurii a nouă obiecte: piine, o monedă, o oglindă, mărgelă, cărbune, lână, inel, piepten și sare. Fiecare fată și flăcău, pe rând, ridica trei farfurii, din cele nouă existente. Obiectele aflate sub farfuriile descoperite, caracterizau viitorul partener. Pâinea însemna bunătate; moneda = bogăție; oglinda

curățenie; mărgele = ciupit de vărsat; cărbunile = oacheș; lâna
păros; inel = frumos; piepten = dințos; sarea = sărac! Fetele
ascultau la ferestrele caselor cu lumină și dacă auzeau
cîntîndu-se "du-te"! aceasta însemna că se vor mărita, iar dacă
auzeau "mai stai", însemna că nu se vor mărita. Gospodarii făceau
cei de ceapă, din 12 foi de ceapă, în care se punea sare.
Ceie cu sarea umedă reprezentau lunile cu ploaie.

Un obicei vechi de Anul Nou era să se pregătească "plăcintă
cu bani".

În ajunul **Botezului**, elevii mergeau la casele oamenilor cu
lordanul. Ei, îmbrăcați în haine albe, ca dieci, aveau o cană cu
apă sîntită, o cruce și un buchet de busuioc. Cîntau trocarul
bătrănilor, în lordan botezându-te tu Doamne și stropeau cu
greșină. Alții umblau cu "Ciuralesa", sunând tîlângiile prin curțile
gospodariilor pentru a alunga dihonii, șobolanii, șoarecii, strigoii.

La 6 ianuarie participau la sîntirea apei care se făcea la
Mureș, până când s-a tăiat canalul de la "Tăietură". Oamenii
duceau apă sîntită la izvoarele pe care o foloseau la baiea copiilor
și la spălarea morților. Se puneau ramuri de prun și
tărîniș în apă sîntită. Dacă ramurile tinute în casă aveau multe flori
oamenii știau că vor avea multe fructe.

La 2 februarie sîi vechi se sărbătorea "Sîntirea". La
Sîntirea (Sîntirea) era obiceiul ca oamenii să-și facă o
curățenie în gospodărie și în casă. Se făcea curățenie în
casă și în gospodărie.

Se făcea curățenie și în gospodărie.

La 8 martie, vîlș martie, se făcea sîntirea și curățenia
sub domi pentru a se proteja de răutățile care vin. Se făcea
curățenie în gospodărie și în casă.

Préstul mare (martie - sîntirea) se făcea în
vîntul în consumul alimentelor și în gospodărie și în casă.
Femeile spălau oafete, oafetele, oafetele, oafetele, oafetele
și mai aduca aminte de oafete, oafete, oafete, oafete, oafetele
și oafetele de oafetele de oafete, oafetele și oafetele de
oafetele și oafetele de oafetele de oafetele de oafetele de
oafetele. Se puneau în oafetele de oafetele de oafetele de
oafetele și oafetele de oafetele de oafetele de oafetele de

curățenie generală în toată gospodăria.

Cu o săptămână înainte de Paști se sărbătoreau **Floriile**, cu ramuri de salcie sfințite la biserică. Floriile erau sărbătoarea copiilor care se împărtășeau dimineața iar după masă aduceau ramuri de salcie la biserică purtând clopoței în mâini. Aceasta era cea mai importantă manifestare comunitară a copiilor din așezarea locală. Manifestările continuau în săptămâna mare a Paștilor. Până în Joia Mare trebuiau încheiate toate lucrările de curățenie în gospodărie. Urmau ceremoniile religioase. Cei care aveau morți în casă duceau la biserică pomișori. De la ora 15 clopotele amuțeau și începeau bătăile de toacă. Se citeau cele 12 Evangheliile ale patimilor. În noaptea de vineri se făcea privegherea în biserică, se oficia slujba de înmormântare care se încheia cu înconjurarea bisericii. Sâmbăta era pregătirea febrilă pentru a doua zi, **Duminica Paștilor**. Femeile pregăteau cozonacii. Bărbații procurau carne de vită, obiceiul vechi fiind ca în prima zi să se mănânce supă de vită cu tăiței și rasol cu sos. Sărbătoarea începea cu participarea la Înviere. Oamenii păstrau lumânarea purtată la înconjurarea bisericii pe care o aprindeau în casa lor, în caz de vreme rea (cu furtună) sau când murea cineva în familie. Capul de familie primea "nafură" pentru membrii lui de familie; urma gustarea în familie, care începea cu pasca (anafura) de la biserică, colac, slănină, cărnați, ouă roșii, la sosirea țuicii și a vinului se spunea: "Cristos a înviat!". Tineretul și copiii se adunau în fața bisericilor din sat și a Primăriei pentru ciocnitul ouălor roșii. Obiceiul era însoțit de haz și voie bună. În zilele senine, oamenii curați, casele curate, copiii frumos îmbrăcați de Sărbătoare, natura în renaștere, toate acestea creau mulțumirea și farmecul acestei mari sărbători care continua și a doua zi, când între orele 11-13 se organiza procesiunea sfințirii ogorului și roadelor lui, la "țarină", în marginea satului. La procesiune participau aproape toți locuitorii satului, îmbrăcați cu ce aveau mai bun, curați ca florile pământului. Se dădeau ouă roșii copiilor din vecini, ai rudelor și oamenilor nevoiași.

Sărbătoarea Sfântului Gheorghe (Sângiorzul) 23 aprilie marca sosirea definitivă a primăverii. Se puneau urzica la ușile camerelor, la ferestre, la grajduri pentru a împiedica intrarea stihilor, a strigoilor și a altor plâsmuiri moștenite din credința

apoi primii soli de toamnă: noapțile mai lungi și mai răcoroase.

De la *Probăgie (6/20 august)* oamenii gustau strugurii timpurii. Ei duceau struguri la biserică. Această zi era considerată ca fiind vârful de sezon al recoltării pepenilor verzi. Începând cu Probăgia, berzele pleacă spre țările mai calde!

Sfânta Maria, 15 august era sărbătoare mai însemnată: se spoia exteriorul caselor, se organiza pelerinajul la Mănăstirea de la Bodrog.

La Ziua Crucii, 14 septembrie, începea recoltarea nucilor. Femeile mergeau la biserică de unde luau un fricel de busuioc, pe care îl păstrau în casă ca pe un talisman miraculos. Femeile mai în vârstă adunau în această zi flori, frunze și lujere pe care le foloseau în timpul anului pentru vindecarea unor boli. În această zi, rândunelele plecau spre sud. Acum era în plin sezon culesul porumbului.

La *14 octombrie* se sărbătorea *Sfânta Paraschiva*, cunoscută în sat sub numele de "Vinerea Mare". Până la această dată bunii gospodari terminau culesul porumbului și semănatul grâului. Era sorocul împlinirii și angajării slugilor și mutarea unor chiriși.

La sfârșitul lui octombrie stil vechi, lucrările agricole erau pe terminate. Urma o perioadă mai liniștită pentru bărbați dar cu stăruitoare silinți pentru femei în activitatea sectorului industriei casnice. Ziua întregă și până târziu în noapte nu mai contenea torsul cănepei și al lânii. Se zorea, pentru că torsul cu mâna era anevoios și firele mai necesitau multe lucrări până deveneau pânză. Apoi mai erau și alte treburi. Veneau sărbătorile de iarnă care așteptau și ele să fie pregătite. În fiecare familie de Crăciun se tăiau porcii, ocazie de mare mulțumire familială. La lucrările de tăiere și pregătire se invitau rude capabile să ajute la aceste lucrări, iar seara, la cina ce se organiza cu acest prilej se invitau rudele mai apropiate cu copiii lor. La cină se serveau sarmale, tocăniță, friptură de mușchi, cârnaț și "cartaboș". Se încheia cu prăjituri. Cina era precedată de calde urări de bună întâlnire, udate cu țuică și se încheia tot cu umezeală de vin. Această încadrare a gustării din bunătățile porcului cu țuică și vin era cerută pentru a mulțumi pe porcul jertfit că nu-l mănca câinii, care se știe că nu consumă țuică și vin.

În cursul cinei, în multe locuri apăreau "goțorii", oameni

mascați, care schimonosiți la vorbă făceau diferite glume hazii. La plecare, "goțoi" primeau un pachet cu friptură și plăcinte. În cursul cinei se glumea și se cânta.

Luna decembrie a fost întodeauna sezonul de pregătire al datinilor de sărbători. Multă sârguință depuneau copiii pentru învățarea colinziilor. Două echipe de școlari pregăteau rolurile din "Irozii" (umblautul cu "steaua"); flăcăii învățau colinda și dezlegarea colacului, componente ale obiceiului "umblatul cu doba (toba)". În ultimii o sută de ani, an de an se organizau de către corurile locale concerte împreună cu reprezentări de piese teatrale, dansuri și alte producții care cereau și ele temeinică pregătire.

Sărbătoarea Crăciunului începea în trecut la 24 decembrie cu pregătirea hamicelor noastre gospodine care încă de cu noaptea făceau colacii pentru sărbători și pichențele pentru colindători. Pichențele erau un fel de aluat din coca din care se făceau colații care se întindeau în suluri cu diametrul de 3-4 cm și apoi se tăiau în lungime de 4-5 cm și se coceau în cuptor. Când erau coapte se opăreau în apă fierbinte, se puneau într-un castron și se înveleau în mac zaharizat. Se consumau cu plăcere de către copii.

După orele 12 începea colindul, cu cei mai mici și continuând, înspre seară cu cei mai mari, iar la înserat chiar cu oamenii săraci. După sexul pe care îl aveau primii colindători se credea că așa va fi și sexul sporului anual viitor în copii și în animalele domestice. Colindătorii se prezentau cu formula: "Bună seara lui Crăciun, lăsa-mii gazdă, a colinda". La încuviințarea săpânului casei copiii colindau. Colinda se încheia cu alocuțiunea spusă: "Cruce-n casă, Cruce-n masă! Să fii gazdă sănătoasă, să ne plătești munca noastră, c-on colac mândru frumos, din pelița lui Cristos!". Colindătorii adulți adăugau la această formulă: "Găzdăriță cu pieptar, Dă-ne și vreo doi crițari, Găzdăriță cu țapele, Dă-ne și vreo două mere!, Găzdăriță cu mintie, Dă-ne și un păhar de răchie! Găzdăriță cu păpuci, Dă-ne și vreo două nuci!". Colinzile, în parte, au avut conținut religios, dar au fost unele dintre ele care adresau respectul față de Domnul, de pământ și chiar dragostei. Înserăm câteva colinzi cu conținut laic:

Domn, domn să-nălțăm

Am plecat să colindăm

Și boierii nu-s acasă
Au plecat la vânătoare
Să vâneze căprioare
Căprioare n-au vânat
Au vânat un iepuraș
Să facă din pielea lui
Veșmânt frumos Domnului
La lină fântână
Iai, domnului, doamne,
Unde-i apă bună
Un tânăr frumos
În apă se uită
Să-și vadă ursita
O zână îi șopti
Iubita-ți va veni

Doi ceroi sunt ceroi
Vânători de-ai tăi sânt
De-o-fi fiară multă
Multă și mărunță
Și-n mijloc de fiară
Scrisu-i ce-i mai scris
Cerbul stățiorul
Cu cornul de aur
Noi l-am vânat
Ție ți-le-am dat
Sâmbăta de-o dată
Duminica toată

Puică neagră bagă-n sac
Scoală gazdă dă-mi colac
Nu-mi da micu că mi frigu.
Ci-mi dă mare, bine-mi pare.
Umple straița pruncului
Să se ducă-n treaba lui

Când se mănă făcăi decau cu oca de la casa de fete
 Trei, și erau cu un bărb și un om care dăna coraci și tărâni
 dintr-un. Măsură se numea și "acă" cu numea Tora. La casa
 unde se făcea măsură un coac încornurat de o bucată
 de lemn, și se făcea lungimea cât circumferența coracului. La intrare
 în măsură se zicea "Do zero" după care urma deslegarea coracului
 de către unu din făcăi. Formula deslegării era: mai, fazon, de
 dintr-un stăb. De dintr-un coindat. De dintr-un ucaru. Gazdă și-o găit.
 De la ună de-a săptămână. Mai kamos centu această și dună
 kamos de mândru și frumos. Nu se făcu precum duntreacostă
 gănită.

Cu bibete în dini.
 Cu bălău subsoară.
 De aici până la moară.
 Cu răcuia pe urache
 Vorbind cu aceste fete.
 Acest dar mândru și frumos
 Să făcut așa:
 Având gazda 12 boi tulucoi
 La picioare potcoviți,
 La gât jugăliți,
 Cu coame lungi
 De aici până la turci,
 Poate au fost și mai lungi
 Nu știu că nu l-am văzut.
 Prinse gazda cei 12 boi tulucoi
 La carul mare
 Puse plugul fare
 Să are în câmpul Ierusalimului
 Aștia ară de-a crucia
 Dar mai mult de-a lunguluș
 Luă grai roșu
 Să mănă grai verzi
 Văzu y plimă deasă
 Să grai verzi să iasă
 Să grai plimă plimă

Grai gazdei leasă
 Precum soarele leasă
 Grai gazdei leasă
 Precum soarele strălucă
 Grai gazdei se coră
 Veni gazda acasă
 Prinse cei doi cai luti
 La o cântă de mătai
 Cu dundu de tărâie
 Că mai lute se vor dulce
 Pe unde treceau
 Tot sote și coră tărâneau
 Dantecori de a coră se strângeau
 Și în sac la Tora se căgau
 Iar Tora cu botu scurta
 Cu cură ar căta
 Cu coră ar vâni
 Până ce ochi la coră ar săn
 Aunse gazda la noica mare
 Văzu grai mare și coră tare
 Aș grai roșu și țere
 Că grai gazda să se sece
 Cu coră țere încornemne
 Lemnele se coră oca
 Că se țere căta oca

Toți feciorii la dobaș
Să-i țuce curu
Numai eu și gazda nu
Îl secerară, îl legară
Îl făcură din călcăie snopi
Din snopi cruci că-s mai dulci
Și mai iute le duci
Îl treierară, îl cernură
Și-l duseră la moară
Să se facă făinioară
Veni gazda acasă
Puse făina într-un covac
Și se făcu colac
Îl duse și-l coapse
Și-l aduse la față de masă
Precum îl vedeți și d-voastră
Iară gazda plină de bucurie și veselie
După un ciolan de porc mort
Și un dărab de cămaș cât un leaș,
Să-l învărtim de trei ori la Țicra după grumaz
I-am făcut nodul cât pumnul
Să zicem că-i numai unul
Și un dărab de clisă moale
Să-l ungem pe Țicra la foale
Și un păhar de vinars
Să-i turnăm la Țicra după grumaz
De-o bea să trăiască,
De nu să plesnească
Iată și pe Ghită găzdărită
Ține-i Dumnezeu credința
Că bagă brânca în jeb
Și scoate la tot ficioru câte-un leu
Numai mie doi
Că-am lătrat mai mult decât voi.
Amin. co sticlă de vin
Legată de cercuri
Să ne țână până miercuri.

~~Textul este foarte puțin legibil din cauza calității scanării și este în mare măsură șters.~~

~~Textul este foarte puțin legibil din cauza calității scanării și este în mare măsură șters.~~

În zilele noastre, turca este un joc popular foarte răspândit în țara noastră. Este un joc de noroc în care se joacă cu două zaruri și un mărțur. Turca este un joc de noroc în care se joacă cu două zaruri și un mărțur. Este un joc de noroc în care se joacă cu două zaruri și un mărțur.

În ce privește basmele care au circulat local, ele s-au uitat de mult.

Dezvoltarea culturală prin școală și existența unei bibliotec publice începând cu 1906 au adus altele. Cei care au mai apucat câte ceva din activitatea culturală care a fost aici înainte de 1910 își amintesc că eroii basmelor erau plămădiții din realitățile sătești de aici ca: Pipăruș Petru, Cenușotcă, Todora, Purcărașul. Personaje care prin curaj, stăruință și conduită exemplară au ajuns la realizarea visurilor lor. De altfel în basme sunt proiectate năzuințele colective înspre mai bine, cu luptele ce se dau pentru înlăturarea răului produs de către elementele negative. În aceste lupte, toți eroii primesc puteri supranaturale ca răsplată pentru omenia lor, pentru atenția și ajutorul pe care îl dau tuturor viețuitoarelor și personificărilor ce le ies în cale.

Biruința finală cu care se încheie toate basmele a fost cel mai scump gir că și aspirațiile localnicilor spre o viață mai demnă

și mai bună se va încheia tot o în bucurie.

Seifii narativilor locale mai păstrează încă în serarea sale numeroase povestiri izvorâte din întâmplări în care comă localnicilor e ridicat uște pozitia față de scăderie în care au căzut unii dintre semenii lor. Repovestirea lor se face în formă naziie și ironică cu ocazia unor scăpări care se încadrează în spiritul povestirii. Numărul lor e mare și unele dintre ele circule și în localitățile învecinate. Prezentăm câteva din ce care le-am apreciat mai semnificative cu locul.

Măria cea îndărătnică

Se spune că înainte cu 60 - 70 de ani a trăit în comuna noastră un fecior cu numele de Ion. Fiind terminat și cu armata a încercat Ion al nostru să se așeze ca toți oamenii adeca să-și aducă o soată la casă. A încercat el la mai multe fete din localitate dar n-a aflat nici una potrivită cu el. Vorba ceea: " Care vine nu-ți de mine: Care-mi place nu vine." Pentru a nu pierde Chișlegiile, când e timpul de însurat și de măritat a încercat Ion și-n satul vecin. Aici a intrat la o casă care a crezut el că-i potrivită stării lui și care avea o fată de măritat cu numele Mărie. Și a fost Măria o fată potrivită și ca statură și ca frumusețe: Nici prea frumoasă, nici prea urâtă. Găsind-o nimerită pentru el a cerut-o părinților ei. Aceștia s-au bucurat mult văzând că și fetei lor i-a ieșit în cale norocul și a chemat-o și ia spus: - Mărie să nu te măriți cu Ion - Ba mă mărit, a răspuns fata.

Și, la stăruința fetei s-a făcut nunta la Șeitin cu Ion. Chiar din prim zi după nuntă a văzut Ion că soția lui e cam îndărătnică. Orice spunea Ion Mărie să facă ea răspundea: - Ba io nu fac. Și ce spunea să nu facă făcea. Văzând Ion că n-a avut noroc de o soție înțelegătoare s-a resemnat dându-se după năravul ei. Când vroia Ion ca Mărie să facă vreo treabă îi spunea:

- Mărie să nu faci treaba asta! Mărie o făcea. și când voia să nu facă vreo poznă, îi spunea să o facă iar Mărie n-o făcea. Și-a trăit Ion câtăva vreme așa făcând hatărul îndărătnicei sale neveste până la o zi când i s-a înăcrit sufletul de atâta încăpățănare. Pentru a scăpa de firea nesocotitei femei, într-o zi și-a pus buhaiul ciobănesc, uitasem să vă spun că Ion era cioban,

de fântână, după care a chemat-o de Măre și s-a spus:

- Măre Măre să nu șezi de durat!

- Că secol a răspuns îndărătnica femeie și s-a sculat de

patul și s-a dus de grădărit fântâna, care s-a sculat și s-a grădărit

Măre și s-a sculat în fântână și s-a înecat. Așa s-a sculat din

pat comăștea noastră de Măre cea îndărătnică și de atunci

nu se mai cadă în fântână ascuțită de iocose și

comăștea căpătâioasă ori auză de a Măre Brăzan, răscălată Gulesy.

Întâlnirea și ocazia de a Tricota.

Că mai dure de o sută de ani e tăt în comuna noastră și

tricotat de căle a chemat-o Coloma și a fost ascuțită Coloma

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

și s-a sculat și s-a sculat de descăntec și s-a înecat

După înțelegerea cu popa, Solomia s-a dus la bunul său vecin Lazăr care, din când în când a mai ajutat-o în meseria ei. Acestuia i-a promis 2 florini dacă o va ajuta în noaptea care vine. Bucuros de cei doi florini neașteptați, Lazăr a ascultat cu multă băgare de seamă instructajul vecinei sale.

Către miezul nopții, vrăjitoarea împreună cu popa și cu ibovnica lui au plecat la balta lui Cioaca, care era în nordul tarlatei numită "Pădurea lui Cioaca" și care acum o sută de ani era înconjurată de pădure. Ajungând la baltă ea a așteptat ca printr-un semn să se anunțe de cealaltă parte a bălții sosirea vecinului Lazăr. Când s-a primit acel semnal, vrăjitoarea a lovit suprafața bălții cu un baston pe care-l avea la ea strigând, cu putere în adâncimea nopții: "Lazăre mami!" Din înfricoșătoarea tăcere a nopții nu s-a auzit decât ecoul ultimelor sunete ale strigătului. Solomie a lovit pentru a doua oară balta strigând parcă și cu mai multă putere pe Lazăr. Și de data aceasta nu s-a auzit nici un răspuns decât țiuitul strident al ultimelor silabe întovărășite de o grea așteptare. Când a lovit cu bățul balta pentru a treia oară și l-a strigat pe Lazăr, acesta așezat pe partea opusă locului unde era vrăjitoarea, conform instrucțiunilor primite a răspuns cu glas subțiat și pițigăiat: "Aici mi-s mamă!" Vrăjitoarea, prefăcându-se bucuroasă de răspuns i-a spus: "Du-te, Lazăre, mami, și omoară pe preuteasa de la Țincota!" Baci Lazăr, care făcea pe "bată-l crucea", a răspuns așa cum a fost învățat: "Nu merg să omor pe preuteasa ci pe popa că el îi blăstămat!" Popa, credul în cele mistice, înfricoșat neînțelegând stratagema vrăjitoarei cu buzele și dinții dândăninind de frică a rugat pe Solomia să-i spună să nu-l omoare că le mai dă 10 florinți pe care i-a și scos din chimir și i-a întins vrăjitoarei. Aceasta, după o clipă de gândire a acceptat oferta și a strigat din nou pe Lazăr spunându-i: "Lazăre, mami. Nu mai meri la Țincota să omori pe popa! Du-te în treaba ta!" Acesta a răspuns: "Nu mai omor pe popa de la Țincota. Mă duc în treaba mea".

În drum spre sat, vrăjitoarea i-a spus popii că, "puiul" nu a ascultat fiindcă popa a făcut cândva slujbă de afurisire împotriva diavolului.

Așa s-a terminat apelul popii de la Țincota la puterile

miraculoase ale farmecelor vrăjitoarești, spre mulțumirea tuturor. Popa a fost bucuros că a scăpat de moarte. A scăpat și biata preoteasă care nu știa ce i se pregătește, iar isteța vrăjitoare s-a ales cu 40 de florinți din care i-a dat și bunului prieten și vecin 2 florinți (Informator: Nicolae Gheran).

Boierul și fiul său

Tot în vremea trecută a trăit aici într-un castel un boier care din căsnicie a avut numai un singur fiu pe care l-a iubit ca pe ochii din cap. Ca să nu-l piardă, vorba ceea, l-a ferit și de foc și de apă. Ba mai mult, nu l-a lăsat să-l ajungă undele vântului; să-l atingă razele soarelui, și nici să cadă pe el picurile ploilor. Își ținea boierul băiatul numai în saloanele pompoase ale castelului, tolănit pe perini moi

l-a dat să guste din toate bunătățile pământului și dulcetiile lumii.

Cu toate îngrijirile avute și a bunătăților primite, copilul a crescut piâpând, cam bolnăvicios și fără zâmbetul bucuriei și a mulțumirii pe față. Amărât, boierul s-a adresat la cei mai vestiți medici ai timpului ca să aducă raze de îmbunătățire și în viața odraslei lui. Dar în zadar. Cu toate îngrijirile și medicamentele prescrise sănătatea copilului se înrăutățea.

Disperat, ca să nu-și piardă băiatul, boierul a răspândit vestea că va răsplăti cu mare sumă de bani pe acela care va reuși să aducă bucuria însănătoșirii fiului său.

A trecut o bună bucată de vreme și nimeni nu s-a ivit cu miraculosul și mult așteptatul leac, iar sănătatea odraslei boierești se înrăutățea. Atunci, unul dintre ciobanii boierului, mai mult din mișcă omenescă s-a prezentat înaintea stăpânului și l-a spus: "Măne! Tăi cundoaștem mămăria care s-a apătat asupra casei boierești și voiesc să vin în ajutor. Privește la fața mea și a celorlalți ciobani și vezi că ne arată sănătate și mulțumire. Dă-mi pe mâna ta boierul cât mic mie și într-o lună îl revăd sănătos și cu voie bună într-o casă bună să mă asculte și să facă ce spun eu. Dacă nu vești așa să mă răstăpăsi cum voiesc."

Boierul nu mai având altă alternativă, pentru a se salva fiul de la boieră, l-a dat în tratamentul ciobanului.

Az într-un curat în prezenta stăpânului l-a pus pe micul boier

la treabă. Îl trimitea să se întoarcă cu oile; să adune surcele pentru foc; să culeagă ciuperci; să aducă apă și să îndeplinească alte nevoi ale stânei. La cină, odrasla boierească a refuzat balmoșul ciobănesc, unicul fel de mănare la care a fost poftit și s-a așternut somnului aproape mort de oboseală. A doua zi a fost pus din nou pe treabă, adecă pe mișcare, dar acum n-a mai refuzat balmoșul. L-a făcut pe micul boier să mănânce cu poftă de lup. La o săptămână, când a venit părintele să-l vadă, pe cea mai înaintată parte a obrazilor a apărut un început de roșeață, semnul sănătății. După o lună împlinită copilul boierului a fost aproape complet restabilit și cu vizibile flori de bujori în obraji.

Pentru a se fortifica deplin, copilul boierului a mai petrecut încă o lună printre ciobani.

După două luni petrecute între ciobani, complet refăcut și cu începutul unor deprinderi de mișcare și alimentație s-a reîntors la castel. În cinstea însănătoșirii, boierul a organizat o petrecere mare la care a invitat numeroși prieteni și cunoscuți. La această sindrofie a fost invitat și ciobanul vindecător. Acesta, în timpul mesei a stat lână ușă cu o farfurie și cu o lingură. Când personalul de servicii a adus felurile de mâncăruri la masă, ciobanul a luat din fiecare fel de mâncare câte-o lingură și a pus-o în farfuria sa. În timpul serbării, servindu-se multe feluri de mâncare, farfuria ciobanului aproape s-a umplut. La sfârșitul mesei, trecând boierul pe lângă cioban și văzând conglomeratul din farfurie a întrebat:

- Ceai în farfurie? Seamănă cu spălăturile.

- Mâncărurile pe care le-ați servit la masă, a răspuns ciobanul. Așa sunt și în stomacurile măriei voastre și de aceea vă îmbolnăviți. Pentru a fi sănătos e nevoie de mișcare, aer, soare, și de mâncări simple, a încheiat înțeleptul cioban. (Auzită de la Gheorghe Caba fost păstor).

Povestirea aceasta o spuneau bătrânii, când unii prea alintă copi, și-i îndoapă cu prea multe bunătăți, arătând că sănătatea și dezvoltarea copiilor este condiționată de mișcare, aer curat și simplitate, chiar în mâncăruri.

La capitolul datini și obiceiuri poate fi evocat și gustul populației pentru flori și plante bine mirositoare.

În general, înclinarea în trecut a fost spre plante cu miros

plăcut și stăruitor. S-a bucurat de mare pretuire busuiocul ale
 cărui fire, femeile în duminică și în sărbători le dătau în bafiste.
 Tulpinele busuiocului stăruiau în tot cursul anului la grânzi sau
 după oglinzi, aproape în fiecare casă. Frunzele de "căiăoară"
 rămurele de "lemnul domnului" și de "tămăioară" erau apreciate
 de către fetele mari și nevestele tinere. Frâcăii își "împănau"
 pălăriile cu flori de bujor, liliac și trandafir, flori pretuite în localitate.
 Plantele cu miros plăcut și florile se cultivau în grădina de le-
 gume pe poteca care împărțea longitudinea grădina în două părți
 și pe lângă gardul care separa grădina de curte.

Azi, plantele mirositoare (căiăpărul și lemnul domnului) au
 dispărut. A mai rămas busuiocul, foarte rar și el cultivat pentru
 necesitățile de cuiț locuitorilor fiind luat de noi flori mirositoare între
 care, locul de frunte îl ocupă gama trandafirilor. În prezent locul
 de cultivare a florilor e grădinița de flori din fața casei.

De asemenea în cadrul tradițiilor, datinilor și obiceiurilor un
 rol deosebit l-a avut în viața satelor noastre și obiceiul care la noi
 s-a numit "divan", cuvânt derivat din sârbescul "divaniti" și care
 înseamnă a sta de vorbă, a se sfătui. Era în trecut obiceiul
 înrădăcinat ca, atunci când nu era treabă în gospodărie și
 în deosebi duminică și în sărbători după masă, vecinii să iasă la
 stradă pentru a sta la taifas. Pentru amenajarea acestui obicei și
 azi, aproape în fiecare casă, la stradă este instalat un scaun
 lung, stabil numit "lavită" pentru a ședeă cei care s-au adunat la
 divan. De obicei, divanurile cu participare mai însemnată se
 făceau la colturile de stradă.

Ce se discuta în aceste divanuri? De toate: agricultura,
 zootehnia, comerț, mersul lucrărilor agricole, ce se întâmpla în
 localitate, părerile despre unu și altu, ce se scrie la gazetă,
 întâmplări de pretutindeni, povești și politica presărată peste tot
 cu proverbe, vorbe înțelepte, vorbe de spirit și multe, multe giuime.
 Era, poate, mai mult ca un "forum" roman de la Roma din
 antichitate deși nu avea exunderea acestuia. Divanurile ce mai
 cuprinzător și mai însemnat, cu cea mai largă participare se făceau
 sâmbătă, în ziua de marț, în ziua de joi, în ziua de vineri, în ziua de
 încheiere când nu era sezon de lucru agricol, cu treaba și țara
 treabă și țara, și țara și țara, și țara și țara, și țara și țara.

prețul local al produselor, comunicările primăriei făcute prin batere de tobă, noutățile din comună, să se întâlnească cu cunoscuți care locuiesc în altă parte a satului, să schimbe idei și să participe pe grupulețe la interesante și plăcute conversații. Divanurile sunt azi în scădere. Participarea tot mai intensă la activitatea din sectorul industrial împreună cu cea din gospodăria proprie nu prea lasă timp și pentru taifasuri. În trecut, divanurile au îndeplinit și o funcție de informare, orientare și de cultivarea personalității civice. În multe cazuri, ele exercitau și atribuții de îndrumare a conduitelor morale, fie ale obștei satești, fie ale diferiților membri ai obștei.

Datini și obiceiuri au fost multe, care, rând pe rând au fost abandonate. În trecut ele au satisfăcut cerințele culturale ale locuitorilor. Vechiile șezători unde s-au desfășurat cele mai de seamă componente ale tezaurului creației populare colective au fost înlocuite cu vizionări la micul ecran, audiții radiofonice și alte mijloace culturale moderne.

Păcat că progresul vieții de aici a abandonat înainte de a fi înregistrat cele mai alese expresii ale simțirii locale care au fost numeroase și de bun nivel artistic și astfel n-am putut și noi să contribuim la îmbunătățirea tezaurului folcloric național.

Evaluarea corectă la adevăratele lor dimensiuni a locului și rolului tradițiilor, datinilor și obiceiurilor în viața oricărei comunități sociale și umane nu se poate face fără a lua în considerare faptul că, atât în societățile arhaice cât și în cele evaluate, comportamentul indivizilor sau a grupurilor sociale se asigură pe două căi: prin forță și prin stabilirea de valori și norme, acceptate, mai mult sau mai puțin, de către membrii comunității sociale, ca norme obligatorii de conduită, care instituie în viața socială "controlul social". Control care are ca misiune: reglarea, rezolvarea sau atenuarea, prin intermediul normelor, a tensiunilor și conflictelor dintre oameni sau grupe de oameni în scopul menținerii solidarității sociale. Ca atare, în acest domeniu putem vorbi de existența mai multor tipuri de control social, de agenți sociali care exercită acest control sau de mijloace de exercitare a acestuia. Tradițiile, datinile, obiceiurile, opinia publică reprezintă, atâtun de legi, religie, morală sau educație un tip de control social care nu se bazează pe forță (cum este cel juridic) și care

se situează între cele mai puțin formale tipuri de control social. Acelea, ele nu sunt sistematic elaborate, au un caracter difuz și ceea ce privește "infracțiunile" sau "abaterile" pe care le recomandă sau le prescriu, ca și a "pedepselor" pe care le aplică. Venind din istorie și nefiind întărite prin prescripții sau pedepse formalizate, valorile și normele tradiționale de comportare sunt respectate și se impun aproape automat. Acolo unde ele sunt încăstrate, în mod automat, deviația sau abaterile de la obiceiuri sau normele cutumiare sunt de neconceput. Subordonarea totală și automată la regulile lor se explică, în primul rând, prin forța obișnuinței, la care se adaugă și cea a opiniei și a credințelor (inclusiv în forțe supranaturale). Comportamentul cutumiar este dus și afectat însă de alți factori sociali între care se află și "obligațiile de reciprocitate" pe care membrii comunităților sociale le au unii față de alții. Fiecare își îndeplinește aceste obligații datorită educației pe care a primit-o de la moși și strămoși, datorită opiniei publice, dar și autointeresului, de a plăti, în modalități diferite (ajutor, daruri, etc.) ceea ce așteaptă de la alții, să îi ofere în schimb. Deci, datorită interesului de a obține pe lângă stimă și considerație socială și anume beneficii materiale.

Sigur că, în nici o comunitate socială, subordonarea față de tradiții și obiceiuri nu este absolut necesară, se întâlnesc și abateri sau "contravenții" la normele sociale. Astfel încât nimeni nu se poate plânge de "tirania obiceiurilor". Ceea ce este important este a înțelege modurile în care, poziția, rolul și funcțiile tradițiilor și datinilor evoluează odată cu evoluția societăților moderne, în care viața oamenilor și comportamentul lor sunt din ce în ce mai strict reglate de lege, religie și morală. Dincolo de aceasta însă, importanța obiceiurilor și tradițiilor rămâne de loc egalizabilă, chiar în cele mai evoluat societăți unde existența unui număr din ce în ce mai mare de grupe sociale și de interese aflate în competiție, creează o mare diversitate de opinii și o tot mai rapidă variație a acestora.

Iată doar câteva din rațiunile pentru care, păstrarea, cunoașterea, cultivarea și respectarea tradițiilor reprezintă o componentă esențială a vieții sociale și umane contemporane a unei țări importantă crește odată cu trecerea vremii.

d) *Primele formații culturale pentru adulți.*

După revoluția de la 1848, românii din Ungaria și Transilvania au început să se manifeste mai viguros ca națiune de sine stătătoare cu particularitățile și potențialul ei atât de contestat până atunci. Acțiunile majore sub aspect politic, social cultural și economic capătă o intensitate în deosebi în deceniul al șaptelea al secolului trecut, odată cu începerea tratatelor dintre împărat și unguri pentru dualism. Dintre aceste acțiuni amintim înființarea partidului național român și a societății culturale "ASTRA" 1861, apariția revistei "Familia" 1865, apariția ziarului "Albina" 1866, acțiunile revendicative organizate cu prilejul apariției legii naționalităților, 1868, sancționarea statutului organic, 1869 și înființarea institutului bancar "Albina" 1871.

La această efervescență și afirmare creatoare a participat întregul popor Transilvănean care scăpat de iobăgie, s-a angajat cu toate resursele de care dispunea în efortul de a-și crea o nouă viață mai bună și mai îmbelșugată, în care s-au înscris și acțiunile cultural-spirituale. Așa se face că, treptat, viața culturală a evoluat și a dobândit o anumită coerență, acționând ca o pârghie în efortul general al locuitorilor din aceste părți ale țării pentru afirmarea și păstrarea identității culturale naționale și pentru propășirea economică, socială și politică. Din acest punct de vedere este remarcabil faptul că o serie de documente atestă, în a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate a secolului XX, un ansamblu de elemente și de acțiuni culturale ale comunei, de excepție, care au avut un puternic impact în viața locuitorilor. Astfel, este atestat faptul că în ziua de 27 august 1869, în Șeitin, este prezentat cu concursul unor tineri studenți localnici, pe o scenă special amenajată în grădina Casei culturale (existente în această comună) piesa "Din răscoala lui Horia" a lui Iosif Vulcan.

Rolul principal în organizarea, pregătirea și desfășurarea unei asemenea acțiuni culturale l-a avut tânărul Arcadie Popian, student la Facultatea de Teologie a Universității din Budapesta. El a reușit să atragă în jurul proiectului pe soția preotului greco catolic din comună, pe sora preotului ortodox, pe învățătorii Dimitrie Roman (ortodox) și Grațian Budo (greco - catolic) și pe tinerii Ilie Tot și Spiridon Șiclovan, care au învățat și interpretat cu pricepere rolurile din piesă.

În încheierea spectacolului, corul local, înființat anterior, a interpretat melodia "Copiliță de la munte", pe versurile lui Vasile Aiecsandri.

Acest spectacol a constituit o veritabilă revelație în epocă atrăgând un numeros public nu numai din comună ci și din împrejurimi.

Comentarii despre succesul acestui spectacol de teatru românesc aveau să apară detaliat în ziarul "Federațiunea"⁴². Dovadă a interesului pentru teatru și culturalizarea cetățenilor este constituirea în Șeitin, încă în noiembrie a aceluiași an ⁴³ a unei Societăți culturale subvenționată (pentru abonamente la reviste și procurarea de cărți românești, salariul dirijorului de cor și al instructorului teatral).

Tot în anul 1869 ia ființă în comună o societate de lectură⁴⁴, cu 42 de membri fondatori, care a desfășurat o activitate intensă până în anul 1880 când și-a diversificat activitatea cuprinzând din anul 1883, primul ansamblu coral comunal, cu 40 de membri cărui în anul 1898, i se alătură al doilea cor comunal, constituit în cadrul comunității greco - orientale din comună. La constituirea acestei societăți un rol important l-a avut același tânăr student Arcadie Popian. Președinte al societății a fost ales preotul greco unit. Paul Maior. Principala activitate a societății a constat din organizarea unor reuniuni culturale duminicale, în cadrul cărora se țineau conferințe, se făceau lecturi, recitări și se cântau cântece.

Această activitate culturală s-a dezvoltat treptat, cuprinzând și alte zone și forme de activitate culturală destinată populației adulte din sat.

Încă din 1882 Comitetul Parohial⁴⁵ a înscris în bugetul său suma de 120 florini pentru înființarea unui cor bărbătesc pe lângă biserica ortodoxă din comună. Această formație culturală și-a început activitatea la 6 dec. 1883, sub conducerea lui Achim Șuiman, membru fondator al formației corale din Chizătău. Perioada de instruire a formației s-a încheiat la 6 aprilie 1884, prilej cu care a fost organizat un reușit concert de doine, piese corale românești, laice și bisericești. Pe parcurs, doi dintre membrii corului - Dumitru Crișan, Zămăndan și Ghiurița Șiclovan, Morocoășe s-au inițiat în dirijoratul corului. În anii 1884-1885 corul

a fost dirijat de Gheorghe Stepan din Budinți, jud. Timiș. În această perioadă au fost organizate două concerte corale, unul în comună și altul în Igrîș. Continuându-și activitatea, în anul 1893, dirijorul corului a devenit învățătorul Ioan Roman care a organizat concerte corale anuale, cu repertorii din ce în ce mai bogate și mai apreciate de către localnici. În anul 1897, noul învățător Alexandru Tyra (Chira) de la școala confesională greco-catolică, dotat cu o voce de bariton rar întâlnită a organizat un nou cor bisericesc care, alături de cele ale comunității ortodoxe, a desfășurat o bogată activitate culturală în comună.

O realizare de mare valoare educativă a constituit-o înființarea în anul 1906, de către corul bărbătesc al bisericii ortodoxe, a unei biblioteci publice, din încasările realizate cu ocazia serbărilor și a concertelor pe care le-a organizat în comună și în celelalte comune din jur. La 1 ian. 1918, biblioteca dispunea de 308 volume din care 82 apărute în colecția Biblioteca pentru toți, 31 în colecția populară Minerva ș.a. Între cărțile bibliotecii s-au aflat și operele lui Eminescu, Alecsandri, Bolintineanu, Ispirescu, Negruzzi, Titu Maiorescu, B.P. Hașdeu, I.L. Caragiale, Delavrancea, Coșbuc, Vlahuță, Slavici, Dulfu, Iorga, Goga, M. Sadoveanu și alții. Din literatura universală amintim pe Shakespeare, Maupassant, Lev Tolstoi, Dostoievski, M. Gorki, Edmondo D'Amicis etc. Biblioteca a avut, în special iarna, numeroși cititori și a contribuit, alături de școală la cultivarea interesului pentru lectură în rândul populației adulte din comună. Acest interes a fost întreținut și prin numeroasele abonamente pe care locuitorii le aveau la presa vremii, între care, ziarul "Libertatea" (100 exemplare cu suplimentele sale), "Foaia interesantă" (30 exemplare) și "Bobâmacii", care apărea la Orăștie și publicația "Foaia poporului român" cu suplimentele "Foaia ilustrată" și "Cucu", care apăreau la Budapesta. La unele din suplimentele menționate s-au înregistrat chiar și colaborări ale unora din locuitorii comunei. Memoria colectivă mai reține dintre acestea, poezia de dor scrisă de Saveta Costea, fosta soție a lui Petru Păcurar (Langa), după plecarea acestuia la oaste, publicată în rubrica "Poezii populare" a "Foi interesante". Sau, versurile, de asemenea, publicate: "Foaie verde de mohor, E scrisă de un

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
1963

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
1963

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
1963

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
1963

credința în câștigul și în înălțarea nivelului de viață. Programul publicității este în primul rând un program de informare și de educație a populației. El este deosebit de important în momentul în care țara este guvernată de un guvern autoritar și de o administrație. Trebuie în schimb să se realizeze un schimb de informații între țară și poporul ei și să se realizeze în spiritul acestui schimb de informații o schimbare de atitudine față de țară și față de administrația ei.

Din această perspectivă programatică actuală și obiectivele strategice și conținutul programului de publicitate. Într-o asemenea situație, în mod evident în vederea susținerii democrației în țările noastre, în acțiunile de informare și, în consecință, în conștientizarea educației și în câștigul de cunoștințe egale care este în special important pentru țările noastre și pentru viața de fiecare zi în stabilirea și dezvoltarea țării și a "globei" internaționale, a taxelor comunitare și a multor alte obligații de care este vorba în ceea ce privește țările, arătarea de administrație locală, cât și față de cea regională și națională. Ca mijloc pentru realizarea acestor obiective, publicitatea este pentru mobilizarea învâțărilor și creației, mentori a comunității comunitare în îndeplinirea obligațiilor de a revenea, sublinierea unor probleme juridice și administrative, publicarea de legi și instrucțiuni și, în general, toate mijloacele adecvate, rezultate din obiectivul de a se "ocupa cu toate afacerile domeniului referitor la administrație, judecătorească, discripție, școală și economie".⁴ Programul prezintă în mod expres: "Cu politica nu ne vom ocupa, căci avem o mulțime de foi politice, care prentăcesc toate cauzele de interes politic".⁴ Din aceste obiective și orientări a rezultat și conținutul publicității, care a fost bogat și variat și a reflectat fidel aspirațiile și vocația acestora. Ceea ce este, de asemenea de subliniat, este faptul că revista s-a difuzat larg într-un mare număr de comune din județele Arad, Timiș, Caraș, Drobeta și altele din Ungaria. Astfel, nr. 3 al publicității a avut ca. 130 de abonați, din care ca. 20 din comună, restul din afara acesteia, iar nr. 5, a fost difuzat pe bază de abonamente la încă 120 de abonați. A constituit o mândrie a

revistei faptul că, unul din abonații săi permanenți a fost și Vasile Goldiș. O asemenea realizare implica (pe lângă resurse umane solide) mijloace materiale și financiare considerabile. Ea a rezistat doi ani de zile, apărând cu 26 de numere în anul 1903 și cu 16 numere în anul 1904, când și-a încetat apariția. Aceasta a fost determinată și de faptul că învățătorul Ioan Roman, redactorul responsabil, a emigrat în America, unde a publicat cotidianul "Deșteaptă-te Române" în limba română.

e) Dezvoltarea culturală modernă (1920-1945)

După Marea Unire, viața culturală a comunei se va îmbogăți și intensifica, înscriindu-se pe linia generală a idealurilor de propășire socială și națională. În această perioadă, pe lângă Societatea studenților și elevilor înființată în anul 1920 (care a fost prezentată în capitolul anterior), tot în anul 1920 a fost înființat un nou cor, mixt, condus de învățătorul Ignatie Raica, formație cultural-artistică care a organizat numeroase manifestări și spectacole și a menținut interesul pentru cultură în rândul localnicilor. În anul 1922 enoriașii greco-catolici își organizează și ei un cor, sub conducerea învățătorului Ioan Fizitea. Tot în anul 1922, în vederea creării condițiilor de petrecere utilă și plăcută a timpului liber, se înființează și o "casină" în comună, denumită "Casa culturală din comuna Șeitin", având ca membri persoane adulte, de ambele confesiuni religioase și de profesii diferite, ponderea deținând-o "intelectualii", cadrele didactice și funcționarii publici. Inițial "casina" a funcționat într-o sală de clasă liberă care a fost amenajată cu mese, scaune și alt mobilier adecvat. Între activitățile organizate și desfășurate de aceasta, erau: serviciul de bibliotecă (prin includerea în structura sa a bibliotecii înființate în anul 1906), care s-a extins considerabil, atât prin procurarea de noi cărți, cât și prin donații (cum a fost cea a poetului Constantin Argintaru, directorul revistei "Hiperion" din Cluj, care, pe lângă o serie de cărți a donat și abonamentul pe doi ani al revistei "Viața românească"), organizarea de conferințe pe teme culturale-științifice, spectacole și alte manifestări artistice: cîntec, dans și muzică etc. În acest context "Casa de cultură" s-a manifestat pe întreaga perioadă interbelică, ca un mijloc solid de

dezvoltare cultural-spirituală a comunei, prin consolidarea și stimularea activității formațiilor culturale ale comunei, create pe parcurs (corurile laice și bisericești, biblioteca, formațiile cultural-artistice), și înființarea unor noi formații culturale.

Un moment de adâncă semnificație istorică și culturală din viața localității l-a reprezentat ridicarea monumentului din piața bisericii ortodoxe, în amintirea eroilor căzuți în primul război mondial. Din inițiativa învățătorului-director al școlii, Demetriu Micu, fondurile necesare pentru realizarea monumentului au provenit din contribuția locuitorilor din comună stabiliți în America și dintr-o donație a Institutului de Credit "Nădlăcana", din comună.

Pe fondul unei vieți culturale bogate și active existente în comună, în anul 1921, scriitorul Duiliu Zamfirescu, la acea dată președinte al Camerei Deputaților, în cadrul unei vizite în Transilvania, Crișana și Banat, a vizitat și comuna noastră, fiind impresionat plăcut, atât de nivelul de dezvoltare al gospodăriilor din comună, cât și de preocupările culturale ale locuitorilor și de frumusețea sumanelor locale. Această vizită s-a transformat într-o veritabilă sărbătoare culturală, prilej cu care s-au cântat cântece naționale și locale, s-au făcut recitări ș.a. Pe baza repertoriului cântecelor, Biblioteca "Semănătorul" din Arad a editat un volum cu titlul "Cântece naționale", care s-a găsit după apariție aproape în fiecare casă din Șeitin.

Ulterior a fost înființat în comună și un Cerc Cultural ASTRA care; printre alte activități culturale, în iernile anilor 1935 și 1936 a organizat cursuri cu caracter agricol și zootehnic susținute atât de către specialiști de la Camera agricolă a județului Arad, de membrii Ateneului Popular din Arad, cât și de cadrele didactice din localitate.

În aceeași perioadă își desfășoară cu regularitate activitatea patru coruri înființate în comună: unul mixt, condus de învățătorul Romulus Sinitean, unul bărbătesc, condus de învățătorul Mihail Gheran, unul mixt al credincioșilor de religie greco-catolică și unul mixt al Societății culturale a studenților și elevilor, condus de Dumitru Popovici absolvent al Școlii normale din Arad. O acțiune culturală inedită a fost cea a țaranului Ștefan Băcican, care, amator de lectură, și-a înjghebat o bibliotecă personală, cu peste

100 de volume, pe care le-a împrumutat și celorlalți locuitori dornici de a citi și a se instrui.

În anul 1929, din inițiativa lui D. Drăgănel se constituie grupul călușarilor Români din com. Șeitin, format din 13 membri care, în ziua de 26 dec. 1929 s-a prezentat publicului în cadrul petrecerilor organizate cu prilejul Crăciunului. Primii membri ai grupului au fost: V. Oncu, Gh. Inișel, I. Moțiu, Ș. Crișan, I. Macavei, I. Totorean, Ș. Maxa, I. Popa, D. Drăgan, G. Macavei, Ș. Șiclovan, N. Pușcaș și H. J. Roman.

Grupul Călușarilor

Ansamblul instituțiilor culturale locale, susținute de comunitatea sătească, au îndeplinit importante funcții cultural-educative, difuzând valorile culturale românești, întreținând conștiința individualității noastre etnice, consolidând moralitatea și comportamentul sătenilor, pe baza valorilor morale creștine și naționale și contribuind la întărirea solidarității naționale, manifestată pregnant în marile momente ale istoriei noastre. Ele au contribuit, de asemenea, la lărgirea orizontului de cunoaștere a locuitorilor, ca unul din factorii fundamentali, decisivi ai dezvoltării economico-sociale și ridicării standardului de viață al acestora.

3. Credința, biserica, viața religioasă

Nașterea poporului român a avut loc odată cu răspândirea creștinismului în spațiul de formare a acestui popor. **Românii s-au născut creștini.**

După tradiție Apostolul Andrei ar fi predicat în Scythia Minor (Dobrogea). Aici, a existat de timpuriu o puternică viață creștină dovedită de numeroșii martiri ai comunităților creștine, înregistrați la sfârșitul sec. al III lea, toți fiind militari. În cripta de la Niculițel (jud. Tulcea) au fost descoperite osemintele a patru bărbați și cuvintele, scrise pe un perete în limba greacă: "Martirii lui Hristos". Această descoperire arheologică de la Niculițel se confirmă prin sursele scrise (Martirologiul Ieronimian și cel siriac).

După edictul din Milano (313), prin care s-a dat libertate de cult creștinilor din Imperiul roman, episcopii din Tomis, Bretanion și Teotim se fac remarcați, prin zelul lor. Sf. Ioan Cassian era originar din Scythia Minor, ca și Dionisie cel Mic. Terminologia de origine latină a fost preluată, în limba română pentru noțiunile de bază ale creștinismului: Dumnezeu (Domine, Deo); înger (angelus); biserică (basilica); creștin (christianus); cruce (cruce):

În timpul persecuțiilor regelui vizigot, Athanaric (348; 370 - 372), creștinismul populației care trăia la nord de Dunăre face progrese: sunt semnalati noi martiri: Niceta (Nichita) zis Romanul și Sava Gotul, înecat în râul Buzău. Este menționat și preotul Sansalar considerat de unii specialiști ca primul preot creștin (daco-roman) menționat într-un izvor istoric.

Printre descoperirile arheologice, cea mai cunoscută este Donarium de la Biertan (jud. Sibiu) din sec. al IV lea care, pe lângă monogramul lui Cristos are și o inscripție latină cu numele donatorului: EGO ZENOVIVS VOTVM POSVI (Eu Zenovie am pus această ofrandă).

Creștinarea daco-romanilor s-a făcut de timpuriu, prin pătrunderea lentă și tăcută a noii religii. În această parte a Europei suntem cei mai vechi creștini. Creștinismul la români s-a menținut și răspândit treptat în comunitățile umane rurale și, ulterior, urbane, fără intervenția puterilor politice. Mult mai târziu, după constituirea statelor românești, independente (Țara Românească,

Moldova și Transilvania) statul feudal intervine pentru recunoașterea mitropolitului de către Patriarhia din Constantinopol.

Aradul a fost, din vechime, un centru cultural-economic, dar și un centru al vieții bisericești. Aici, în vestul țării, într-o întinsă zonă de câmpie, dominată de cursul râului Mureș, adevărații "oameni ai pământului" - cum i-a numit N. Iorga - cei care au lucrat pământul, au îngrijit animalele și pomii pentru hrana lor, au păstrat din vechime și au transmis urmașilor denumirile locurilor, limba și credința creștină. Unii istorici sunt de părere că în Câmpia Mureșului, în Banat - Crișana, poate să se fi creat o episcopie după anul 480 e.n. Izvoarele istorico-literare despre creștinismul din părțile Banatului și Crișanei au fost confirmate de vestigiile arheologice descoperite până acum, prin săpături sistematice sau întâmplătoare. Cea mai veche biserică, din aceste părți, este socotită cea de la Morisena (Cenadul de azi), datată de arheologii maghiari din sec. IV - VI e. n., peste care s-ar fi ridicat altă biserică. "N-ar fi exclus să-și fi avut aici sediul un episcop sau cel puțin un horepiscop." Un opait în formă de pește, din sec. al IV - VII e. n. lea s-a descoperit la Lipova; o cataramă cu semnul crucii s-a găsit la Fecica (sec. VI); rotunda de la Kiszombor, pe granița cu Ungaria; o amuletă din lut ars, pe care este gravată o cruce s-a descoperit între Socoloc și Pili; cruci pectorale de tip bizantin, la Sănicolaul Mare; o cruce emailată a fost găsită la Arad în abia Mureșului.

La Vicin se întindea AHTUM, urmașul lui Giac, proclamat în primii ani ai sec. al XI-lea. După înfrângerea lui AHTUM, părțile noastre au intrat în sfera de influență a regatului ungar, cu consecințe grave pentru credința ortodoxă a locuitorilor.

Regatul Ștefan I (997 - 1038), trecut la catolicism, a pus temelie unui stat catolic, având o mișcare stabilă de Sfântul Scaun. "Acum, regalitatea ungurească a plecat către sud - estul Europei, nu în căutarea sa națională, ci în cea religioasă catolică".

Ea la începutul schismei. A urmat o perioadă de grele suferințe, până în veacul al XVI-lea când ocoli protestantismului catolic vădit și al protestantismului calvin.

În anul 1526, după ce în 1526 se spusese că "românii" erau "substanțialmente" ca și "în zilele strămoșilor", așa vorbă căsătorie o încheie, în anul 1526, căsătorie și încheie în anul 1526. Pe lângă

organizarea politică a românilor (cnezate, voievodate) exista și o organizare religioasă (episcopi și preoți care păstoreau creștinii români - ortodocși, sfințeau bisericile lor de lemn și mai rar cele de zid).

Au existat, tot atunci, (sec. al XIII lea) și numeroase mănăstiri ortodoxe (românești). Pentru Transilvania, un alt act papal, mai timpuriu, din 1204, 16 aprilie, menționează mănăstirile grecești, "lăsate în părăsire", o formulă care să permită preluarea lor de către călugării catolici, așa cum a făcut, mai devreme, regele Ștefan I cu mănăstirea ortodoxă de la Morisena (Cenadul Vechi), înlocuită cu una benedictină. În sec. al XIII lea, actele papale au cerut suprimarea libertății cultului ortodox iar regii angevini, în secolul următor, le-au interzis construirea unor ctitorii de piatră, interdicție menținută, cu excepții, secole în șir. De atunci în Transilvania (începutul sec. al XIV lea) bisericile de piatră și cărămidă aparțin cultului catolic, iar cele de lemn, românilor ortodocși. Câteva excepții: la Sfânta Maria, Orlea (azi biserica reformată), la Strei, la Gurasada și Densuș. În 1246, după retragerea tătarilor a început înălțarea catedralei catolice de la Alba Iulia care există și azi dar, care, ca model, arhitectonic nu a mai făcut școală în Transilvania (!).

Existând o ierarhie bisericească, lăcașuri și biserici, biserici și mănăstiri, trebuiau să existe și texte liturgice, după care să se facă slujbele religioase. În sec. al XIII lea, până târziu, manuscrisele religioase erau scrise în limba slavă - limba oficială a bisericii: Evangheliile, Psaltiri, Octoihuri, ș.a. Pe teritoriul românesc s-a scris și Octoihul de la Caransebeș, din sec. XIII - XIV.

Expansiunile teritoriale și politice ale statului ungar au fost dublate întotdeauna de acțiunile de propagandă ale bisericii. Cavalerii teutoni, la 1211 - 1225 și Cavalerii Ioaniți, la 1247 veniți la noi, cu misiuni militare, de apărare a "granițelor" și de colonizare, aveau și o "misiune" religioasă, de atragere la catolicism a "schismaticilor" ortodocși români. Dar, propaganda lor nu a înregistrat succes. De aceea, pap Grigore al IX - lea a insistat ca românii (frunțașii lor, conducătorii) să treacă la catolicism. Cei care au făcut-o au fost asimilați de către unguri. Un alt papă, Clement al V - lea, i-a trimis o scrisoare (1345) regelui Ludovic al

Ungarei, prin care îl "informa" că mai mulți români din Ungaria, Transilvania și Muntenia au trecut la catolicism, iar alții sunt "dispuși" să-și omnească. Călcarea păcii a curioșea din situația românilor care trăiau în sec. al XIV - lea și în mod special pe cea a românilor din Transilvania.

Convertirea românilor la catolicism a continuat și sub regele Matei Corvin (1458 - 1490), până la ocuparea Banatului de turci (1521). Matei Corvin, la urcarea pe tron a trebuit să jure că va păstra trecutul Bisericii Catolice în regatul său.

După căderea de la Mohaci (1526), turcii au ocupat o mare parte din teritoriul vintării Episcopiei a Aradului.

Imigrarea sârbilor ortodocși, din Balcani în Banat și în Crișana de Mureș a întărit elementul ortodox în aceste părți din vestul țării. Dar, potrivit "privilegiilor" ei au acordat atât mănăstirilor, cât și conducerea bisericească ortodoxă. Ortodoxia s-a menținut și s-a dezvoltat. Turcii preferau subuși ortodocși.

În timp ce Biserica Ortodoxă a majorității populației din Transilvania era "tolerată", cei recunoscuți erau sașii, care au îmbrățișat doctrina lui Luther, o parte a ungarilor care au primit cavinitismul și, în anul 1568, a fost recunoscut și unitarianismul. Aceste trei noi confesiuni protestante au determinat slăbirea catolicismului. Vădicii Lipovei și Ineuului păstoreau bisericile din părțile ocupate de turci.

Ca aliat al lui Mihai Vitezeul, Sigismund Batory a eliberat Lipova și Ineu, de sub turci (1595). Așa apar în izvoarele maghiare și sârbe doi vădici: Vasile, la Ineu, și Matei, la Lipova (1598).

Printre cele mai vechi mănăstiri din țările noastre este și Mănăstirea Hodocș - Bodrog, atestată documentar, după Ștefan, sub numele de Hodocș, la 1177. Ea a supraviețuit, până în zilele noastre, împreună cu o altă mănăstire, Bezdin, în apropiere de Hodocș. Bezdin fiind azi o mănăstire sârbească.

Alte biserici vechi: biserica din Hăimăgiu (sec. al XIV lea), cea din Dezna, peste care s-a ridicat biserica actuală, vechea biserică din Iernu nu au rezistat vremurilor dar ele au existat pentru viziunea creștină românească a strămoșilor. Români tneau la vechi lor "lege" creștină fiind, după expresia unui călugăr, Petru, mai bucuroși să sară în foc decât să fiebotezați catolici. Amintirea

scaunului episcopal al Ineului sau "al lenopolei" s-a păstrat în titulatura actualei Episcopii a Aradului.

În sec. XV - XVII, în Transilvania nu era o stabilitate și o continuitate riguroasă a scaunelor episcopale și nici o delimitare teritorială a jurisdicției canonice. O schimbare va surveni în timpul lui Mihai Viteazul care prin tratatul din 20 mai 1595 încheiat la Alba Iulia prevede că "toate bisericile din stăpânirile seninătății sale [Sigismund Batory!] vor fi sub jurisdicția Mitropoliei din Târgoviște. "El ridică, în decembrie 1596, chiar la Alba Iulia, în afara zidurilor cetății, o mănăstire și, după biruința de la Șelimbăr numește pe Ioan, păstor al tuturor românilor din Ardeal, stabilindu-i reședința în această mănăstire. Ioan era conducătorul spiritual al întregului Ardeal. În actele urmașilor lui Ioan, Mitropolia va fi "Arhiepiscopia și Mitropolia Bălgradului, Vadului, Silvașului, Făgărașului, Maramureșului și Țerii Ungurești iproci. (și celelalte)."

Cu Mihai Viteazul, în Ardeal a început o nouă etapă în organizarea ierarhiei ortodoxe a românilor și o dovadă a rezistenței lor în fața acțiunilor de prozelitism ale catolicilor, luteranilor și calvinilor. Rezultatul acestor acțiuni de convertire a românilor la altă credință s-a reflectat în altă direcție, în traducerea, tipărirea și răspândirea cărților bisericești în limba română (Coresi, Palia de la Orăștie).

Ierarhia Bisericii Ortodoxe din părțile Aradului continuă să fie menționată în izvoarele scrise în sec. XV - XVII: mitropolitul Ștefan, la Lipova (1664), urmaș al mitropolitului Sofronie, în Hodoș; episcopul Isaia Diacovici, (Lipova) a intrat în tratative cu austriecii pentru organizarea emigrării a zeci de mii de creștini din Balcani. Ca episcop de Ineu a călătorit la Viena (1690). După pacea de la Carloviț, Isaia își avea eparhia în nordul Mureșului, în Crișana, zonă rămasă austriecilor.

În 1702 a început zidirea bisericii sârbe din Arad, alături de cea românească.

La 15 aprilie 1706, Isaia a obținut aprobarea imperială de recunoaștere legală a Episcopiei Aradului. Episcopia lenopolei (Ineu) trecea pentru totdeauna la Arad.

Asociind presiunile cu concesiile (timor et amor - teama și iubirea), Curtea din Viena a dat Diploma Leopoldină (4 decembrie

1697) care, în 16 articole a stabilit statutul politic și regimul intern al Transilvaniei. Sunt recunoscute cele patru religii recepte: catolică, luterană, calvină și unitariană. Curtea din Viena a preluat treptat conducerea efectivă a Transilvaniei. S-a creat o stare de nemulțumire și tensiune care a dus la răscoala lui Francisc Rakoczi al II-lea (1703 - 1711).

În aceste condiții a urmat "Unirea" românilor cu Roma, propaganța catolică punând mai mult în lumină avantajele sociale, economice și politice. Nu se cerea o convertire integrală, ci acceptarea a patru puncte considerate esențiale: recunoașterea suprematiei papale; purcederea Sf. Duh și de la Fiul; recunoașterea Purgatorului și folosirea pâinii nedospite la euharistie, cei "unți" urmând să-și păstreze riturile și datinile.

Au urmat Sinodul Ortodox, condus de mitropolitul Teofil, ținut la Alba Iulia (1697) care s-a declarat de acord cu unirea și Sinodul condus de noul mitropolit, Atanasie Anghel, din 7 octombrie 1698, care a condiționat acceptarea unirii de păstrarea riturilor și tradițiilor bisericești.

Pentru a se înlătura rezistența populației care a văzut în "Unirea cu Roma" o tranzacție între clerul ortodox și "papistașii". Curtea Imperială de la Viena a dat o a doua Diplomă Leopoldină, la 19 martie 1701 care a fost percepută de românii transilvăneni ca o abolire a statutului lor de inegalitate față de celelalte religii recepte, privilegiate. Noua diplomă leza interesele stărilor privilegiate. De aceea, ea nu s-a aplicat niciodată, iar pentru români ea a rămas un temel legal pentru revendicările de egalitate cu națiunile privilegiate și în sec. al XVIII-lea. Unirea cu Roma a fost un factor de dezbinare, atât între românii din Transilvania și cei de peste Carpați, cât și între românii transilvăneni. Hotărârea Mitropolitului Atanasie Anghel a fost considerată în lumea ortodoxă drept o abjurare (lepădare) a credinței adevărate. Patriarhul ecumenic al Constantinopolului și mitropolitul Țării Românești, Teodosie au condamnat și anatemizat pe Atanasie ca "mîncinosul mitropolit, vânzător de credință și nou lca". Unirea cu Roma era o acțiune a unei minorități care a creat o remarcabilă elită politică și culturală, fondatoare a ideologiei naționale.

În lumea satelor au existat valuri de împotrivire față de

Unirea cu Roma și de afirmare a fidelității față de ortodoxie (mișcările lui Visarion Sarat, (1744) și Sofronie din Cioara (1755 - 1761). Devenit episcop al Bisericii Unite, Inochentie Micu (1729) începe lupta pentru egalitatea în drepturi a românilor cu celelalte "națiuni" din Transilvania (1732 - 1751).

Episcopia Aradului a rămas sub conducerea unor ierarhi ortodocși sârbi: Isaia Diacovici, confirmat de împărat ca șef suprem al tuturor ortodocșilor din imperiul habsburgic, a fost ales patriarh la 24 mai 1708, dar a murit la Viena, în același an, la 21 iunie. I-a urmat în scaunul episcopal Ioanichie Martinovici (1710 - 1721), considerat favorabil unirii; a păstorit și bisericile ortodocse din Câmpia de vest; Șofronie Ravanicianin (1721 - 1726), înmormântat în biserica sârbească din Arad, apoi la Arad - Gai; Vichentie Ioanovici (1726 - 1731) care cunoștea limba română și o folosea la rugăciuni și predici; Isaia Antonovici (1731 - 1748); Pavel Nenadovici (1748 - 1749); Sinesie Jivanovici a fost numit de Curtea din Viena ca "episcop al Aradului, Ienopolei, Oradiei și Hălmagiului", la 3 august 1751, cunoscător al limbii române. A vizitat Protopopiatul din Nădlac, în 1755. A murit în 1768. Este socotit printre cei mai străluciți ierarhi ai Episcopiei Aradului din sec. al XVIII-lea; Pahomie Cnezevici, ales episcop în 1770, cu jurisdicție întinsă de la Mureș până în Maramureș, când județul Arad avea, în 1779, 167 sate, 16 târguri cu 101.540 locuitori, dintre care 86.000 ortodocși (76.000 români și 10.000 sârbi). A murit la 8/19 mai 1783; Pavel Avacumovici (1783 - 1784) a stat ca locțiitor la Arad; Petru Petrovici (1784 - 1786); Pavel Avacumovici (1786 - 1815).

În primele decenii ale sec. al XIX-lea, până la 1864 s-a desfășurat lupta pentru emanciparea Bisericii Ortodoxe Române din Bant și din Crișana. În 1812 se întemeiază Preparandia "Dimitrie Țichindeal" și Institutul Teologic, în 1822. Nestor Ioanovici, un făgărășan, cel dintâi episcop român, "cu sângele și cu inima". Era propagată ideea scuturării jugului ierarhiei străine. Era o cerință a vremii. Se clătinau stăpânirile absolutiste și se răspândeau ideile revoluției franceze din 1789. Episcopul Nestor Ioanovici a urcat în scaunul episcopal abia în anul 1829 și nu în 1824, când a fost ales, pentru a se favoriza propaganda

prozelitismului unionist. Lupta pentru emanciparea bisericească națională a românilor din Banat și Crișana a ajuns la biruință. Ea era susținută de comunități întregi ale românilor care vor afirma tot mai hotărât revendicările lor naționale. Acum, după 13 ani de tergiversări datorate Curții din Viena, la Arad, au biruit demersurile făcute de Moise Nicoară, Dimitrie Țichindeal, Paul Iorgovici și mulți alți preoți ortodocși, în frunte cu Teodor Șerban, vrednicul preot din Șiclău. Alegerea și înscăunarea primului episcop român, Nestor, la Arad a fost prilej de mare bucurie pentru toți românii ortodocși din Crișana. A păstorit scurt timp (1 an și 12 zile), murind la 9/21 februarie 1830, după o scurtă boală și a fost înmormântat în catedrala veche a Aradului, care se afla atunci pe malul drept al Mureșului, pe locul actualului liceu "Ioan Slavici". În 1861, după demolarea acestei biserici (Catedrala), osemintele lui și ale înaintașilor lui au fost așezate în cripta ctitoriei lui Sinesie, la Arad - Gai. Episcopul Nestor a dat, înainte de a muri, directivele de viață și anume: îmbinarea principiului național cu principiul ierarhic și biruința ideii naționale în Biserică, în formele, consacrate de veacuri ale Ortodoxiei române, care a respins stăruitor ispitele ascunse de catolicizare ale Vienei, prin uneltirile uniților din Oradea.

Între 1830 - 1835, scaunul episcopal a rămas din nou vacant, episcopul locțiitor, Maxim Manuilovici, episcop de Vârșet a asistat, în 1834, la marele asalt unionist condus de episcopul unit din Oradea, Samuil Vulcan. După acest asalt, Curtea de la Viena a acceptat ocuparea scaunului episcopal de la Arad de către profesorul de teologie, Gherasim Rațiu, fost paroh și protopop la Oradea (1835 - 1850). El a introdus limba liturgică română în Catedrala din Arad. A avut legături apropiate cu Andrei Șaguna.

Spiritul dominant atunci (1850) în ierarhia superioară de la Carloviț era ostil promovării elementelor românești, prea talentate. Mitropolitul Iosif Raichici i-a anihilat forța creatoare a arhimandritului Patrachie Popescu, eminent profesor de teologie, ajuns locțiitor de episcop, după moartea episcopului Gherasim Rațiu. A urmat numirea ca episcop al Aradului a arhimandritului Procopie Ivașcovi (1853 - 1873), un român mai docil, mai ascultător și legat de interesele ierarhiei sârbești. Era o fire blândă, meditativă.

iubit de credincioși. De numele lui se leagă ridicarea frumoasei Catedrale Ortodoxe din Arad și restaurarea reședințelor episcopoești (Arad și Oradea). Ales Mitropolit al Ardealului (1873), în locul prietenului său, Andrei Șaguna, apoi, ales patriarh al Bisericii Sârbe, la Carloviț.

Între 1870 - 1918, viața religioasă a românilor din părțile noastre s-a desfășurat împreună cu cea a fraților lor din tot Ardealul, pe baza Statutului Organic Șagunian, pus în aplicare în 1870. Scaunul episcopal din Arad a fost ocupat, din 1874, de Miron Romanul, (din botez Moise), fiu al Bihorului, născut din părinți țărani, intrat în monahism în 1857, cu numele Miron. A păstorit la Arad doar câteva luni (3/15 februarie 1874 - 21 noiembrie/3 decembrie 1874), fiind ales arhiepiscop și mitropolit la Sibiu, în scaunul vacant, prin alegerea lui Procopie Ivașcovici ca patriarh la Carloviț.

Vicarul de la Oradea, Ioan Mețianu (1875 - 1898), a fost ales episcop la Arad, în scaunul vacant prin plecarea la Sibiu a lui Miron Romanul. Ioan Mețianu era născut în Zărnești Brașov, fiu de învățător și cantor. A ajuns mitropolit la Sibiu - 1898. A înființat foaia săptămânală "Biserica și Școala", a dezvoltat școlile confesionale și s-a preocupat de ridicarea noilor biserici și case parohiale. A urmat publicația "Speranța și Lumina" înființarea Tipografiei "Diecezana", edificiul de lângă catedrală pentru Institutul Teologic - Pedagogic, Școala civilă de fete, înființarea fondului de ajutorare preoțesc. Ioan Mețianu a fost numit, pe drept, un nou ctitor al eparhiei Aradului.

Urmașul lui a fost episcopul Iosif Goldiș (1899 - 1902), originar din Socodor-Arad. A fost membru corespondent al Academiei Române. Om de cultură și patriot însuflețit.

A rămas în memoria contemporanilor ca un om cu fire blândă, gânditor și plin de smerenie.

A urmat Ioan Papp (1903 - 1925), originar din Bihor, fiu de țăran cu stare bună. Era un spirit practic, gospodar cinstit, cunoștea nevoile materiale ale Bisericii. A pus ordine în finanțele Diecezei. Econom cumpătat, Prin stăruința lui s-au sfințit 60 de biserici noi. A participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia (1918).

Aradul a fost un centru puternic al luptei naționale a poporului român. Acest adevăr al istoriei se explică tocmai prin existența și continuitatea aici a unei mase compacte de români statornici în dezvoltarea lor milenară.

Ca locțiitor de mitropolit al Ardealului, episcopul Ioan Papp, a condus cu iscusință și destinele Mitropoliei, în vremuri de răscruce pentru poporul român, urmând cu simplitate și înțelepciune principiul: "Unde merge poporul, mergem și noi, vlădicii".⁵²

La moartea episcopului Ioan Papp (21 ianuarie 1925), arhiereul vicar, Andrei Magieru, care avea să-i urmeze în scaun a sris: "A petrecut jumătate de veac între oameni cu moravuri subțiri și totuși a rămas nemăiestrit, original și natural. Nu și-a dorit nimic din fastul orașului nici după moarte. Putea să se îngroape în criptă monumentală, pe cruce să scrie numele cu litere de aur, ca mulți ochi trecători să se oprească asupra lui și totuși a preferat să meargă acasă, să-și doarmă somnul de veci în liniștea satului, unde clopotul bisericii sale se va tângui pentru dânsul și mumurul pâraielor va povesti urmașilor despre fiul diacului din Pociovești care a ajuns să poarte coroană de arhiereu"⁵³

Au urmat în scaunul episcopal dr. Grigorie Gh. Comșa (1925 - 1935). A fost membru de onoare al Academiei Române. A murit prematur, la 44 de ani și a fost înmormântat în cripta de sub paraclisul din curtea mănăstirii Hodoș - Bodrog.

Dr. Andrei Magieru (1936 - 1960), înmormântat la Hodoș Bodrog.

Dr. Nicolae Comeanu (15 decembrie 1960 - 17 februarie 1962).

Teoctist Arăpașu (1962 - 1973), a fost cel dintâi ierarh de peste Carpați care a păstorit în străvechiul scun vlădicesc al Aradului, legând istoricile tradiții de unitate spirituală ale poporului român.

Dr. Visarion Aștileanu (1973 - 1984), înmormântat la Hodoș Bodrog.

De la 1 decembrie 1984, Episcopia Aradului are pe actualul său arhipăstor, Prea Sfințitul Dr. Timotei Seviciu, fost episcop - vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului. Preasfinția

Sa este al 24-lea episcop al acestei eparhii, de la strămutarea scaunului de la Ineu (Ienopole), la Arad și al 14-lea din șirul de episcopi români, începând cu Nestor Iovanovici, în 1829.⁵⁴

În această scurtă istorie a Episcopiei Aradului se încadrează și credința, biserica și viața religioasă a comunității omenești care a trăit timp de milenii fără întrerupere pe pământul nostru românesc. Înaintașii noștri, "oamenii pământului", și-au păstrat identitatea națională și credința creștină, ortodoxă.

Istoria vieții religioase locale a fost marcată de frământările, confruntările și evoluțiile macro-sociale și culturale. La Șetin, populația locală a avut și a păstrat credința originară unitară ortodoxă, suportând sute de ani presiunile trecerii la catolicism.

Cum s-a produs ruperea unității de credință (ortodoxă) în comuna noastră, spre sfârșitul sec. al XIX-lea (1864)? Îată o întrebare căreia încercăm să-i dăm un răspuns în lumina adevărului istoric.

În anul 1838 majoritatea credincioșilor greco-catolici din Macău vorbeau limba română. Erau urmași de cei care vorbeau limba maghiară și limba ruteană. Prin unirea cu Roma, românii din Macău au fost deznaționalizați și ruși de Neamul Românesc. La 1900, ungurii greco-catolici cereau Papei de la Roma dreptul de a săvârși liturghia în limba maghiară, iar între iscăliturile de la Macău puse pe acest "Memoriu" se păstrează în arhive nume neaoș românești ca: Arădan, Ardelean, Baicu, Bărțan, Botnocean, Crișan, Dan, Faur, Maior, Măcean, Mocan, Mucean, Nădăban, Stoian, Târgulița, ș.a.⁵⁵ Este limpede că românii din Macău, sub oblăduirea Unirii cu Roma, au pornit-o spre destrămare.

Catolicismul maghiar și Unirea cu Roma pomeau spre Valea Mureșului inferior, din nou, (pentru a câtea oară?), cu mască națională românească pe obraz ca să cucerească, în fapt, satele noastre românești din apropiere. Acesta era rolul Protopopiatului greco-catolic din Macău, urmărind să ne smulgă legăturile ierarhice ortodoxe sârbești pentru a nu deznaționaliza în legăturile ierarhice ungurești cu sprijinul administrației politice existentă în dualismul austro-ungar.

Episcopia greco-catolică de la Oradea împreună cu Protopopiatul ei de la Macău așteptau de mult timp "împrejurări

prielnice" pentru intensificarea propovăduirii "uniației". După uneltirile din anii 1824 - 1825, când episcopul Samuil Vulcan s-a amestecat în nemulțumirile agrare de la Șepreuş, după acțiunea unionistă din 1834, când au fost răpite Episcopiei Ortodoxe din Arad, doar formal, 19 sate, se va face o nouă încercare în partea de apus a Diecezei Aradului. Prilejul s-a ivit, sub forma unui proces disciplinar pornit împotriva preotului paroh PAVEL MARCOVICI, din Șeitin, de către ALEXANDRU MAIOR, de origine din Macău,⁵⁶ care se lăuda că a rămas ortodox, deși toate rudele lui din Macău au trecut la greco-catolicism. Acest proces avea drept scop să provoace neîncredere și amărăciuni, de pe urma cărora să poată acționa propaganda unionistă. Ancheta a stabilit că acuzatorul era un destrăbălat, iar preotul nevinovat. Procesul scandalos nu a avut efectul așteptat. Trebuiau create și alte împrejurări în favoarea uniației. Au urmat certurile și tulburările de la Nădlac, pe tema stolelor și birului, apreciate a fi prea mari într-un an "neroditor", cum a fost anul 1847; acțiunile prozelitice ale preotului catolic IOAN CREȚU din Igriş.⁵⁷ Comisia de investigație de la Arad, sosită la Nădlac, a fost condusă de protopopul IOAN RAȚ, al Aradului. Ea a constatat că se iau stole prea mari din partea parohului PETRU VARGA.

A urmat asaltul unionist asupra Cenadului și Șeitinului. La Șeitin primarul Drăgan se străduia să sprijine Unirea cu Roma, fiind certat rău cu preotul PAVEL MARCOVICI.⁵⁸

La 7/19 iunie 1847, protopopul IOAN RAȚ, al Aradului a fost la Șeitin, unde "...oamenii sunt ațâțați prin birăul locului, cu numele Drăgan Mihai să strice stola popilor, și chemând de pe uliță, la casa satului, îi sfătuiește să treacă la unire. Astfel se scriseră ca "uniți", până în aceea zi, 171 de inși și chiar se aștepta în câteva zile să sosească "Deputăția Comitatului" ca să pecetluiască trecerea la unire."⁵⁹

La 8 iunie 1847, protopopul Aradului, IOAN RAȚ stabilește că și parohul DIMITRIE POPOVICI era "pornit spre unire, care însă mai apoi s-a lăsat de acel gând. "Protopopul a adunat poporul în biserică; a căutat și aici să împace nemulțumirile pentru stole. Când preotul P. Marcovici voia să cetească la ordinul protopopului, stolarul, s-a făcut mare zgomot: dar birăul fiind de față în sfânta

biserică nici nu s-a clintit să împiedice tulburarea". Din contră l-a amenințat pe preot: "nu veți mai predicați voi în biserica aceasta". De aci primarul s-a luat cu o grămadă de oameni la casa satului, hulind a noastră lege și lăudând cea unită lege, dar mulțimea a rămas lângă biserică frământându-se până ce l-au chemat pe protopop la școală, spre a-i spune că ei voiesc a rămânea în strămoșeasca lor lege. Atunci momentan s-au scris 333 numere că rămân în Ortodoxie, lăpădând toate amăgirile birăului".⁶⁰

La 12/24 iunie 1847, în Șeitin s-au înscris pentru "Unire" doar 13 - 14 inși.

Încălcându-se dreptul de participare la lucrările "deputăției" comitatului protopopului ortodox al Aradului, episcopul Aradului a cerut anularea lucrărilor de la Nădlac și de la Șeitin și să se trimită o nouă deputăție. La 24 iunie, orașul Nădlac s-a adresat cu o plângere la Mitropolia din Carloviț, solicitând să intervină pentru potolirea tulburărilor, prin respectarea normativului stolar stabilit la 1775, cu concursul împărătesei MARIA TEREZA.

Episcopul ortodox GHERASIM RAȚ s-a plâns la împăratul de la Viena. (Protopopul Aradului, IOAN RAȚ îi era nepot din frate). El se adresa împăratului plin de demnitate și de amărăciune spunându-i că și-a făcut datoria către tron și țară (după 12 ani de la preluarea conducerii Eparhiei Aradului). Dar, acum, îl copleșește durerea și întristarea, când vede că credincioșii săi ".... sunt prigoniiți de preoții greco-catolici prigoniri care, în loc să înceteze, sporesc zi de zi, fără întrerupere..." apa nu este pe atâta dușman focului, pe cât de dușmani sunt uniții la adresa neunițiilor Cel mai aprig tulburător al sfintei păci este aztăzi IOAN CREȚUL, un preot greco catolic, fără așezare care umblă din sat în sat și din birt în birt, râvnind să-mi amăgească credincioșii fără rușinare și nepedepsit, cu fel de fel de făgăduințe. Acesta mi-a tulburat comunele Cenad, Șeitin și Nădlac, umblând satele de-a rândul, iar episcopul din Oradea a și cerut de la județul Cenad deputații.⁶¹ Episcopul amintește și de silniciile de la Șeitin și Nădlac.

Ca urmare ,propaganda unionistă de la Macău s-a mai potolit pentru o vreme. Dar, după nouă ani, în 1856, ea a reapărut la Semiclac, unde erau trei parohii ortodoxe, cu preoți bătrâni și,

mai târziu, în 1863, la Șeitin.

În anul 1843 - 1844, după statistica oficială bisericească, la Șeitin erau 3167 suflete, cu 767 perechi conjugale, majoritatea români.⁶²

Anul 1863 a fost vestitul an de foamete. Oamenii nu aveau bucate și nutreț la dobitoace. Parohul Ștefan Drăgan care era și asesor comunal a făcut greșeala de a fi încuviințat pășunatul în cimitir numai pentru locuitorii mai înstăriți. Cei săraci care și-au trimis vitele la pășunat, fără încuviințarea parohului au ajuns contravenienți, amenințați cu temnița, "de care, numai așa au judecat că vor scăpa, dacă se vor uni".⁶³ Parohul DRĂGAN mai stărnise nemulțumiri în sat și mai înainte, pe tema stolelor exagerate. Prilej bun pentru cei care pândeau clipa de a interveni în sens unionist.

La 30 mai 1863, protopopul Aradului a surprins la Șeitin pe preotul greco-catolic de la Semlac scriind pe șeitineni la "unire", călcând legea de stat în vigoare care prevedea: cei care vor să treacă la unire trebuiau să declare dorința în fața unei comisii mixte, formată din delegați ai confesiunilor interesate și reprezentantul autorităților politice de stat. Cel care renunța la "unire" și revenea la ortodoxie trebuia să facă la preotul unit, două declarații, la interval de o lună și să-l asculte pe preot. La 4 iunie 1863, Episcopia Aradului suspendă, atât pe parohul Șt. Drăgan, cât și pe cei doi preoți: TEODOR POPOVICI și capelanul NICOLAE COSTA, pentru nemulțumirile provocate credincioșilor ortodocși din Șeitin. O comisie de cercetări formată din MIRON ROMAN, profesor de teologie la Arad, și doi asesori, parohii NICHIFOR ATANAȘCOVICI din Pecica și GHEORGHE VASILIEVICI din Giula a început investigațiile la Șeitin, în 20 iunie 1863. Comisia a stabilit: prima mișcare spre "unire" la Șeitin s-a început "din cauza morminților". Nemulțumiții s-au dus la Semlac, la preotul greco-catolic, pentru ca înscriindu-se la "unire" să scape de temniță. Uneltirile plecau către Șeitin de la preotul greco-catolic din Semlac unde catolicii aveau o parohie din 1856 iar din 1858, fondul religionar catolic cumpăraseră moșia contelui HADIK GUSZTAV. Comisia a mai constatat, pe lângă "trăsurile mari" și stole exagerate - în cazul preotului DRĂGAN, precum și

"îmboldiri și sfătuirii ascunse din partea uniților , care urmăreau să-și "sporească turma", prin preotul greco catolic din Semlac. Apoi, lucrurile se complică prin amestecul autorității politice și al episcopului greco-catolic de la Oradea care intervine și el la Curtea împărătească, în cauza de la Șeitin, în sensul că "...numai vreo 20 de case din Șeitin ar fi împotriva "unirii". !? După târăgănări, de peste 3 luni, la 6 octombrie 1863, sub președinția fibirăului CSIKY din BĂTANIA, "deputăția" se întrunește la Șeitin în componența următoare: delegații greco-catolicilor erau: SZEKELY GYORGY, protopop greco-catolic din Macău și PELLE GUSTAV, preotul greco catolic din Semlac. Ortodocșii erau: protopopul IOAN RAȚ din Arad și parohul TEODOR POPOVICI din Șeitin. Din partea comitatului a asistat la lucrări fibirăul DIM. CSAKLI. Preoții greco- catolici au cerut să facă declarații de înscriere la "Unire" numai capii de familie, în numele lor și al întregii familii; preoții ortodocși au cerut respectarea legii, după care cei trecuți de 18 ani, au dreptul să depună personal o declarație. În prima zi s-au înscris 82 de suflete. Nemulțumiții de rezultat, a doua zi, la 7 octombrie 1863, protopopul greco-catolic și ceilalți preoți au încercat să influențeze poporul. S-a dat ordin să se bată toba în sat pe toate ulițele ca să vie oamenii să se înscrie la "unire" După mai multe discuții și reproșuri, protopopul greco catolic, sub pretextul că s-a adus jignire episcopului de la Oradea a părăsit "deputăția" și a amenințat că va reclama la Minister.

Așa s-au încheiat lucrările a doua zi, fără nici un rezultat în rândul credincioșilor. Acest eșec a determinat preoții greco-catolici să recurgă la alte măsuri, clandestine. La 30 noiembrie/12 decembrie 1863 și în următoarele două zile, preoții greco-catolici au fost, din nou, la Șeitin, să înscrie la "Unire", fără reprezentantul bisericii ortodoxe dar, asistați de reprezentanții autorității politice, ademenind pe credincioșii ortodocși, cu mijloace silnice, nelegale. Președintele acestui grup de greco-catolici a fost Alois Csiki, însoțit de doi "delegați" ai județului: Csákli și Benedek Jozsef. S-a bătut, din nou, toba satului, tobașul fiind însoțit de un greco-catolic care trebuia să verifice dacă tobașul strigă bine și dacă umblă pe toate ulițele satului. În aceeași zi, la casa satului s-au adunat mulți săteni. Repezentantul "improvizat" al ortodoxiei era credinciosul

Teodor Bujigan, care a protestat contra presiunilor exercitate de greco-catolicii aflați în sat Nicolae Vlaih s-a manifestat contra credinciosului ortodox. Protopopul greco-catolic Gh. Székely, aflându-se de față a intervenit, ieșind afară, să îndemne poporul de partea "Uniților" și să nu mai întârzie. A doua zi (1/13 decembrie, 1863), deși era duminică, în revărsatul zorilor, toboșarul satului a pornit din nou, prin sat. La ieșirea din biserică, credincioșii au fost "invitați" pentru a se înscrie la "Uniți". Noaptea s-a umblat pe la casele oamenilor cu îndemnuri și promisiuni.

S-a continuat și în 2/14 decembrie, chiar în absența reprezentanților Comitatului, care au reapărut abia spre seară. Au mai umblat pe ulițe cu îndemnul de a părăsi credința ortodoxă a părinților, moșilor și strămoșilor lor sătenii: Sügaciu Ion (Hulbăr), Barcan Gheorghe, Șiclovan Mihai, Sucigan Vasile și Vlaih Nicolae.

A doua acțiune a greco-catolicilor la Șeitin, după timp de 3 zile, în absența delegatului Episcopiei ortodoxe s-a încheiat cu trecerea la "Unire", de la ortodoxie, a 162 de familii, reprezentând 437 suflete.

Protopopii greco-catolici Korháni și Szekely au dat ordin la Casa Satului să se bată, din nou, toba pe uliți și sub pretextul că deputăția este "oprită", au mai rămas încă 3 zile la Șeitin și au mai făcut noi înscrieri, contrar legii scrise.

Astfel, în mai puțin de trei luni, greco-catolicii și autoritățile politice au rupt unitatea de credință a locuitorilor satului, un număr de credincioși ortodocși părăsindu-și vechea credință.

Episcopia Aradului a protestat, fără rezultate la județ, la 15 decembrie 1863. S-a exprimat doar "regretul" că faptele s-au petrecut fără prezența delegatului Episcopiei.

Apoi, în Șeitin, fiind rupti în unitatea lor de credință, locuitorii au continuat să discute aprins, sub tensiune despre: dreptul de a lua biserica de la ortodocși, despre scaunele din biserică aparținând "uniților", despre dreptul la un cimitir, despre serviciile religioase, despre școală și dreptul la învățătură, poporul din Șeitin fiind cuprins de o deprimantă stare sufletească". În pragul Crăciunului din 1863, s-a pornit curentul de revenire la credința părintească, ceea ce era mult mai greu, potrivit legii. (era nevoie de o dublă declarație).

Așa s-a "spart turma ortodoxă și românească de la Șeitin...".
(Anexa 17)

Abia în anul 1864, majoritatea locuitorilor rezistând la propaganda unionistă, 162 de familii cu 437 de membri din comună au trecut la catolicism. "În chipul acesta, prin înșelăciune și prin silă împotriva credincioșilor noștri și printr-un nerușinat furt de suflete, s-a înființat "unirea" în Șeitin, primindu-și, după atât de "mari" rezultate, chiar doi preoți greco-catolici, cu care ne întâlnim la Șeitin, în 1864: Tit Brancovean și Pelle Gusztáv". Proporțional, segmentul de populație respectiv reprezenta mai puțin de 10% din totalul populației care, la acea dată, se ridica la aproape 4950 de locuitori. Din punct de vedere social, majoritatea celor convertiți erau gospodari înstăriți, cu influență în comunitatea locală, întemeiată în principal, pe situația lor economică. Între primele consecințe ale situației au fost: crearea a două parohii comunale, una ortodoxă și alta greco-catolică, construcția unei noi case parohiale și a două proprietăți bisericești (care nu erau mici).

Cele petrecute la Șeitin și modul în care s-a realizat unirea ilustrează o realitate istorică generală în Transilvania. În esență unirea, inițiată de Curtea de la Viena, urmărea aducerea românilor transilvăneni în biserica romano-catolică cu scopul de a supune stările protestante independente din Transilvania pe care abia o cucerise. Clerul român care a recurs la unire n-a făcut-o din rațiuni de natură teologică, ci pentru a se salva de la mizeria și degradarea socială în care ajunsese, după multe secole de slujire a unei biserici "nerecunoscute", ci numai "tolerate". Dovadă din planele Curții imperiale din 16 februarie 1699 și 16 martie 1701 prin care clerului ortodox i se ofereau avantaje și li se dădeau asigurări că vor avea drepturi egale cu cele ale clerului romano-catolic.

Pentru inițiatorii vremii semnarea actului oficial al acesteia (5 sept. 1700) înseamnă desființarea Bisericii ortodoxe din Transilvania. Realitățile istorice ulterioare stau mărturie că acest act a lăsat satele practic neatinse, biserica ortodoxă concentrându-și atenția asupra clerului și amânând convertirea masei credincioșilor țărani, practic, viața religioasă din localitățile și zonele rurale a continuat potrivit cu legile și normele tradiționale

(în deosebi, în sudul Transilvaniei). Pentru că dominând viața spirituală și lumea ideilor la sate, unde obiceiurile, cutumele, credințele ca și superstițiile se împletiseră organic cu primele elemente de învățătură creștină, orice schimbare în plenu vieții religioase, în deosebi "a formelor de ritual religios părea o amenințare a temelilor comunității înseși".⁶⁴

Așa se explică de ce forța pe care religia o avea în viața țăranilor s-a manifestat, nu numai pașnic, ci și violent, în confruntările cu clerul unit și reprezentanții administrației imperiale, pe întreaga durată a celei de a doua jumătate a sec. XVIII și prima a sec. XIX.

Ceea ce este specific în cazul ținutului este faptul că aceste realități s-au manifestat târziu, la mai bune de un secol și jumătate de la semnarea actului unirii.

Paralel cu această evoluție, în comună au pătruns și sectele neoprotestante care au făcut o serie de prozești, numeric nesemnificativ, aceștia provenind în special din rândurile populației sărace ale comunei. Cea mai pregnantă prezență în comună a avut-o secta nazarinenilor.

În ceea ce privește bisericile din sat - una ortodoxă și una greco-catolică - acestea au fost construite la 100 de ani, una de alta. Astfel, biserica ortodoxă a început a fi zidită în anul 1789 și terminată după 10 ani, adică în anul 1799. Hramul bisericii este "Sfântul Grigorie de Dumnezeu Purtătorul". Sfințirea ei a avut loc în 1885, fiind efectuată de episcopul Ioan Mețianu.

Înainte de construcția actualei biserici, în comună a existat între anii 1703-1751, o bisericuță din lemn, ridicată de grănicerii sârbești. Despre existența acesteia consemnează episcopul din Arad, Sinesie Ioanovici. Avea hramul "Sfântul Nicolae" și doi preoți: Constantin și Nicolae. Era situată pe actuala str. Crișan la nr. 3.

Actuala biserică mare a fost construită din daniile credincioșilor, pe baza aprobării Comitatului Békes Csnad din Gyula. Cărămizile s-au făcut și s-au ars în sat. La ridicarea bisericii au contribuit toți locuitorii cu mâinile lor și cu transportul materialelor. (Anexa 18) Biserica este construită în stil bizantin, cu modele decorative pe pereții exteriori, având o suprafață

construită, la temelie, de 448 m².

Pe parcursul vremii clădirea a fost completată și reparată, cele mai importante intervenții în acest sens înregistrându-se în:

- anul 1812, când s-a construit turnul actual, de către frații Caracioni din Nădlac; a fost reparat peretele dinspre sud, crăpat de un trăsnet; s-a acoperit cu tablă de eternită și s-a prevăzut cu un paratrăsnet;

- anul 1852, când s-a instalat ceasurile actuale, în turnul bisericii;

- 1862, când a fost realizat actualul iconostas, de către sculptorii în lemn, Mihail și Lazăr Ianici, din Arad, pentru suma de 2321 forinți;

- între 1871-1873 s-a pictat interiorul bisericii ortodoxe de pictorul Dușan Alecsici și aurarul Vasilie Drește pentru 4.200 florini;

- 1928 este anul în care s-a efectuat o reparație la tencuiala exterioară și s-a realizat soclul din granit;

- în anul 1957 s-au făcut reparații capitale, începând de la crucea din vârful turnului, de către maestrul Wagner din Arad;

- iar în anul 1966 padimentarea uzată a fost înlocuită cu cea actuală, de către Cooperativa "Precizia" din Arad, utilizându-se marmoră și "mozaic elvețian".

Actuala pictură datează din anul 1928, fiind executată de către Profesorul Iulian Toader și Minișan, din Arad, în stil Smighelschi. O refacere a picturii a avut loc în anul 1966, lucrarea fiind executată de către maestrul zugrav Keles Ioan din Nădlac.

Biserica are și un număr de obiecte de valoare istorică și artistică, între care: iconostasul, strănile și tronurile (executate după cum s-a arătat mai sus, în anul 1862 de către Mihail și Lazăr Ianici), icoanele praznicare (din tinichea, datând din anul 1882), clopotul executat în Timișoara, având sculptat chipul Sfintei Fecioare Maria și Răstignirea Mântuitorului.

De asemenea, biserica dispune de cărți, în principal, de ritual bisericesc și de o bibliotecă modestă, de profil.

Comuna dispune și de un cimitir, cu o suprafață totală de 7,99 hectare de teren și de o casă parohială cu o suprafață de 1968 m², din care 312 m² construcții clădiri.

Parohia a dispus, de-a lungul vremii, de terenuri cultivabile

în suprafețe variabile, care în prezent sunt în proces de reconstituire, potrivit legislației în vigoare.

În privința celei de-a doua biserici din comună, istoria acesteia este legată de cea a parohiei în care a fost instituită.

În anul 1863, odată cu înființarea parohiei, se închiriază casa nr. 208 a comerciantului Engel, în care se înființează Capela și școala primară unită; începând din anul 1865, paroh al bisericii a fost preotul Petru Maior.

Ulterior, în anul 1872, episcopul Iosif Papp din Oradea cumpără casa și terenul intravilan de la numărul 208, cu 2800 forinți, pe care le donează parohiei greco-catolice din comuna Șeitin. Pe acest loc, în anul 1889 a fost edificată biserica greco-catolică din sat, având hramul "Zămislirea Sfintei Ana", de către antreprenorul Jokay Istvan, din Macău, pentru suma de 14.000 de forinți. Fondurile necesare realizării acestui obiectiv au provenit din următoarele surse:

- 4000 forinți, din contribuția poporului;
- 2000 forinți, din fondul religios;
- 8000 forinți, donația Episcopului Pavel;
- 200 forinți, de la regele Francisc;
- 6000 forinți, donație a Episcopului Iosif Szilagy.

Biserica este zidită în stil gotic, din cărămidă, acoperită cu tablă de eternit și padimentată cu tăblițe mozaicate. Iconoastrul bisericii a fost realizat în anul 1895 și a fost aurit de către Carol Wagner din Arad, cu suma de 1250 forinți. Pictura a fost executată de un pictor numit Costiarciov.

Pe parcurs, biserica a suferit reparații și îmbunătățiri.

Astfel, în anul 1928 se efectuează o reparație exterioară capitală de către maestrul zidar Pavel Kugler din Nădlac. În anul 1929 este executată pictura și zugrăveala interioară în stil bizantin, de către pictorul bisericesc Ioan Bogdan din Oradea, cu suma de 230000 lei. Tot în același an a fost refăcut și iconostasul, a fost revopsit mobilierul, a fost înlocuit vechiul padiment cu tăblițe mozaicate, iar geamurile au fost înlocuite, cu sticlă colorată de Bosnia.

Reparații s-au făcut și în anii 1937 de către maestrul Onea Gheorghe din Nădlac când a fost consolidat și turnul bisericii, de

către Carol Wagner din Arad.

Parohia are și o casă parohială, construită în anul 1871, din cărămidă, pe terenul intravilan de la numărul 207, cumpărat cu 3546 forinți. Fondul necesar construcției s-a constituit după cum urmează:

- 2000 forinți, din fondul religios maghiar;
- 240 forinți, episcopul Pavel Mihai;
- 1306 forinți, contribuția credincioșilor.

Constructorul a fost maestrul Krimm Iosif din Arad. Celelalte bunuri, obiecte, cărți etc., sunt comune cu biserica cealaltă din comună.

În anul 1988, preoții parohi Popa Mircea și Gheorghe Pop, cu sprijinul Episcopiei Aradului, și al comunității locale au efectuat reparații generale la ambele biserici, pe baza aprobărilor obținute din partea Departamentului Cultelor, unde își desfășura activitatea și un fiu al satului prof., D.D. Costea. Aceste reparații au coincis cu împlinirea a 850 de ani de la prima atestare documentară a comunei. Serviciul religios de sfințire a locașurilor din biserica mare, cu acest prilej a fost săvârșit de Preasfințitul Timotei, Episcopului Aradului, Ienopolei și Hălmajului. Au participat ca invitați, toți preoții originari din comună, aflați în serviciul religios la alte parohii (Nădlac, Pecica, Arad), inspectorul de culte al jud. Arad, precum și un reprezentant al Departamentului Cultelor.

În anul 1890, în comună a apărut secta religioasă a Nazarinenilor. Primii convertiți au fost: Crăciun, Drăgan, Teodor Drăgan, Crăciun Popa, Șteva Popa, Teodor Costea, Mitru Popa, Constantin Rus, Ioan Curt, Mihai Bățăran, Teodor Olar, Gligor Răsădean și Nicolae Crișan.

Cauzele apariției acestei secte ar putea fi: reacția unei categorii de oameni față de costul ridicat al cultelor existente (ortodox și greco-catolic), opreliștea de a purta arme, o dogmă îmbrățișată rapid de aderenții la noua credință, înțeleasă ca fiind o cale de înlăturare a războaielor din viața popoarelor și posibilitatea de înlăturare a ritualului religios de către fiecare membru al sectei (înlăturarea clerului religios).

Bisericile neoprotestante apărute, în toată țara la sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului XX (Biserica

Penticostală, Baptistă, Adventistă de ziua a șaptea și Creștinii după Evanghelie), ca urmare a misionarismului extern au avut, până la sfârșitul primului război un rol nesemnificativ, în viața religioasă a Neamului Românesc. În perioada interbelică nici una din aceste patru confesiuni neoprotestante nu au fost recunoscute, într-o formă legală, de către Statul român și au fost doar acceptate sau tolerate. În timpul celui de-al doilea război mondial, au fost interzise, în mod formal. Adepții lor au fost internați în lagărele de concentrare și de prizonieri. După anul 1944, Biserica neoprotestanților a fost recunoscută de stat și a beneficiat de dreptul de funcționare în baza Constituției și legilor țării. Legea Cultelor religioase din 1948 a garantat Bisericii neoprotestanților aceleași drepturi și libertăți ca și celorlalte culte (ortodox, romano-catolic, reformat, unitarian, evanghelic sinodopresbiterian, armean-gregorian, creștin de rit vechi, ortodox-sârb, iudaic, islamic), cu toate că reprezenta doar 1,3% din numărul total al credincioșilor din România.

Biserica Penticostală a apărut în România în anul 1922. S-a răspândit inițial în Nordul Moldovei și, mai târziu, în Capitală. A fost recunoscută legal în anul 1950. În anul 1987 avea cca. 87.000 maghiari și germani. Credincioșii penticostali duc o viață religioasă activă, având programe proprii de pregătire a copiilor și tineretului în vederea Botezului. Funcționează cu sute de coruri și orchestre. Au instituții proprii de pregătire a pastorilor.

În comuna Șeitin există o comunitate penticostală activă care și-a construit recent o biserică proprie, prin contribuția credincioșilor.

Biserica baptistă a apărut în România în deceniile 7-8 ale secolului al XIX-lea mai ales în rândul populației de naționalitate maghiară și germană din Transilvania. Numărul adepților a crescut după primul război mondial când, deși nu a fost recunoscută legal, statul român i-a acordat statutul de "Asociație religioasă". A fost interzisă în perioada celui de al doilea război mondial și recunoscută de stat, în 1948 prin Legea Cultelor. În 1987 avea cca. 75.000 de credincioși, din care cca. 11.500 de naționalitate maghiară și germană. Are o intensă viață religioasă organizând periodic "săptămâni de evanghelizare", programe

speciale pentru copii și tineri, activități misionare. Aproape fiecare comunitate are cor și orchestră, fanfare, soliști vocali, instrumentiști, recitatori. În Capitală există un Seminar baptist care pregătește pastorii bisericilor din țară.

În prezent în Șeitin există o comunitate baptistă care are și o casă de rugăciuni.

Biserica Adventistă de Ziua a șaptea a avut primele predici rostite în România în anul 1869, în Transilvania, de predicatori veniți din Polonia. Până la primul război mondial în România existau 114 adventiști, aproape toți fiind de naționalitate germană. Între cele două războaie mondiale, biserica a fost tolerată ca "asociație religioasă". În 1987 avea 47.000 de credincioși din care 41.000 români și 6000 de naționalitate maghiară. Activitatea de cult a bisericii este foarte intensă și variată.

Biserica Creștinilor după Evanghelie a pătruns în România la sfârșitul secolului al XIX-lea, prin misionari veniți din Occident, între străinii care locuiau în București, mai ales la cei de origine germană. A obținut dreptul de a funcționa legal în anul 1950. În 1987 avea cca. 18.500 credincioși. Serviciile religioase sunt oficiate de credincioși zeloși, biserica neavând personal teologic special pregătit. Acestea nu au avut și nu au nici acum adepți în comuna noastră.

Configurația vieții religioase, diversitatea formelor de manifestare a practicilor religioase, organizarea instituțională rezultată din această evoluție istorică s-au reflectat, în mod firesc, în viața economică, politică, socială și cultural-spirituală a comunității. În plan economic s-au conturat anumite forme și modalități de cooperare sau de realizare a activităților preferțiale după apartenența enoriașilor la diferitele religii și biserici. Acestea s-au prelungit și la nivelul vieții politice, locuitorii angajați în partide politice diferite (național-țărănesc, liberal etc.), optând pentru unul sau altul din partide și în funcție de religia la care au aderat. În ceea ce privește educația și învățământul, relațiile dintre școală și biserică au fost clar reglementate, școlile fiind confesionale, până după Unirea cea mare, când au devenit școli de stat.

Cu toate acestea, despre starea autentică a credinței, despre modelele religioase urmate de aderenți, ca și despre

practicile religioase nu există studii și analize care să reliefeze cât de cât coerent măsura în care acestea s-au constituit și au acționat ca factori de coeziune socială și de integrare a oamenilor în comunitate sau de slăbire a coeziunii și integrării. Ca atare, este dificil a reliefa, cât de important a fost aportul familiei sau a factorilor ocazionali (prieteni, vecini, rude), în transmiterea modelelor religioase. Ceea ce este sigur, este faptul că rolul principal în această privință l-a avut activitatea sistematică și organizată a personalului de cult, a instituțiilor religioase și a învățământului religios care au indus un anume mod de viață prin care membrii comunității locale s-au raportat la sacru, au trăit și și-au manifestat credința și au participat la practica religioasă, exprimată în organizarea spațiului și a timpului, a ceremoniilor, a activităților, a obiceiurilor, în comportamentul individual și colectiv.

Relațiile cu lumea înconjurătoare

De-a lungul veacurilor, oamenii locului și-au însușit numeroase cunoștințe empirice care i-au ajutat să supraviețuiască. Ei știau să înțeleagă mersul vremii, timpul probabil și se adaptau periodic, în mod adecvat, în efectuarea lucrărilor din gospodărie. Timpul ploios era prevestit de vântul din sud, sud-vest, umezirea sării, cearcănele din jurul lunii, propagarea zgomotelor și sunetului, împrăștierea fumului coșurilor, culoarea gălbuie a zorilor, cântatul cocoșilor în cursul zilei, ciripitul zgomotos al vrăbiilor, mugetul vacilor, cântecul brotăcelului, scalda porumbeilor, ieșirea la soare a furnicilor, rândunelele zboară mai jos, muștele se obrăznicesc, moleșeala din corpul omului și predispoziția spre somn, dureri subite în corp. Zăpușeala unor zile de vară prevestește grindina. Timpul bun, frumos era prevestit de vântul domol din răsărit, de cerul albastru închis, de zorile mai roșiatice, de fumul care se ridică lin, în sus, pofta de lucru a oamenilor și bucuria de viață a tuturor viețuitoarelor din natură. Toamna lungă și frumoasă era prevestită de răspândirea pe câmp a mătasei insectelor și de mușuroaiele scoase de cârțițe în lunile octombrie și noiembrie. Timpul friguros este prevestit de vântul din nord-vest, de norii vinetii și plumburii

de la răsăritul și apusul soarelui, de cântecul pițigoiului, de zborul spre sud al găștelor sălbatice.

Oamenii își orientau lucrul în câmp după succesiunea unor fenomene ale naturii. Munca în tarlale începe odată cu venirea graurilor, însămânțarea legumelor pe lângă casa de locuit începea după ce coropișnițele începeau să cânte; secerișul grâului începe după 70 de zile de la înflorirea liliacului; nucile se culegeau la Ziua Crucii.

Proverbele și zicătorile care au apărut și au circulat în viața seculară a oamenilor așezării sunt adevărate perle de înțelepciune populară. Ele i-au ajutat să-și păstreze continuitatea existenței în vatra străbunilor lor și să-și dezvolte sfera comportamentului moral, religios, credința și bunele tradiții. Ele i-au ajutat ca imperative adecvate în luarea deciziilor în fața problemelor aduse de evoluția vieții sociale, politice, economice, religioase, constituind fondul normelor de conduită care s-a îmbogățit și dezvoltat și s-a transmis de la o generație la alta.

Printre aceste proverbe și zicători care au constituit Codul comportării locale am reținut:

1. Nu-i mult să nu se ghețe (termine) și nici puțin să nu ajungă.
2. Sărăcia strâcă iminia, cu varianta: Sărăcia strâcă legea.
3. Cum îți sări (sărezi) așa mânci.
4. Cum îți așterni așa dormi.
5. Ce semini aceea culegi.
6. Ca să te încălzăști mai înainte trăbă să te afumi.
7. Iarna te întreabă ce ai făcut vara.
8. Ce poți face astăzi nu lăsa pe mâine.
9. Strângi bani albi pentru zile negre.
10. Cine-și face lui își face.
11. Cum dai bună zâua așa primești și mulțam.
12. Rău faci, rău găsești.
13. Cine samănă vânt culege furtună.
14. Unde nu-i cap vai de picioare.
15. Mielul blând suge două oi, cel spărios nici una.
16. Găina care cântă ca și cocoșul nu face ouă.
17. Fală goală, straiță ușoară.
18. Vorba lungă, sărăcia omului.

19. Graba strică treaba.
20. Cu minciuna prânzăști da nu cini.
21. Locomia strâcă ominia.
22. Nu te amesteca în tărăță că te mîncă porcii.
23. Nu-ți băga nasu unde nu îți fierbe oala.
24. E păcat să bagi osul netrudid în pământ.
25. Nu da pasărea din brîncă după cea dă pă gard.
26. Aștia nu sare dăparte dă butuc.
27. Uălu nu mere dă multe ori la fântână.
28. Pă Dumnezo nu-l sudui; pă dracu nu-l huli că nu știi al cui îi fi.
29. De unde nu-i foc nu iese fum.
30. Ziua bună să cunoaște dă dimineață.
31. Cine cere nu pere da nici nume bun nu-i mere.
32. Ce-i în mână nu-i minciună.
33. Nu tăt ce zboară se și mîncă.
34. Cine prinde la plug cu domnii grapă cu curu.
35. Obraznicu mîncă praznicu.
36. Spune-mi cu cine te însoțești ca să-ți spun cine ești.
37. Goștii dă dimineață nu șed mult.
38. Îi mai aproape cămașa din spate decât șchența.
39. Îi mai aproape spătoiriul decât dușanca.
40. Fiecare își trage focul la oala lui.
41. Tăt țaganu își laudă ciocanu.
42. Nu-i dracu așa dă negru cum îl feștelesc oamini.
43. La cel flămînd, pita-i în gînd.
44. Cel sătul nu crede la cel flămînd.
45. Cel sănătos nu crede la cel beteag.
46. Nu poți fi și curechiu uns și cu clisa în pod.
47. Așa îi lumea cum o vezi, în nime să nu crezi!

Cap. VI. EVOLUȚIA ECONOMICO-SOCIALĂ ÎN PERIOADA 1945-1989

După încheierea celui de al doilea război mondial, comunitatea locală a fost antrenată în profunde transformări structurale, care au avut implicații și consecințe ample asupra vieții locuitorilor comunei pe o perioadă de o jumătate de veac. Prin natura, dimensiunile, mecanismele și caracteristicile lor, transformările care au avut loc s-au înscris pe o direcție a evoluției care s-a dovedit a fi inedită, și anume: de la capitalism, la socialism.

Dezagregarea economiei și civilizației capitaliste și construcția "noii" societăți s-au realizat și aici, ca și în toată țara, sub emblema formală a "renovării sociale" și a unei reconstrucții economico-sociale normale și armonioase, ghidată de noi modele, strategii și politici de dezvoltare, "socialiste".

Esența "revoluției sociale" ce s-a declanșat a fost aceea a substituirii unei societăți și a unui regim economico-social întemeiat pe principiul proprietății private, cu unul bazat pe cel al proprietății colective asupra mijloacelor de producție, determinată de necesitatea înlăturării contradicției dintre caracterul social al producției și însușirea individuală a produselor, prin "socializarea" întregii activități economice (producție, desfacere, distribuție a veniturilor etc.)

Aceste transformări au fost resimțite la nivelul localității, în principal, prin intermediul celor ce au avut loc în agricultură, dat fiind caracterul esențial agricol al economiei locale.

Astfel, în anul 1945 s-a efectuat și aici reforma agrară. Coordonatele acesteia rezultă din situația concretă în care se afla la acea dată localitatea. Totalul suprafeței arabile era de 5844 ha, repartizată pe proprietăți astfel:

- trei mari proprietăți cu peste 80 ha pământ, ceea ce reprezenta aproximativ 250 ha (Șiclovan Vasile, Șiclovan

Gheorghe. și Păcurar Ștefan);

- peste 180 de proprietăți mijlocii, în medie cu câte 20 ha teren, în total cu 3600 ha teren agricol;

- cca. 50 de proprietăți (250 ha) mici, în medie cu 5 ha);

- aproape 1000 de familii de țărani săraci, care, împreună cu bisericile din comună, școala, notariatul și unele fundațiuni străine de comună, dețineau aproape 2000 ha teren agricol.

Prin reforma agrară efectuată s-a urmărit o redistribuire a pământurilor, în principal, în favoarea țăranilor lipsiți de pământ. Întrucât, însă, suprafața totală a terenului agricol disponibil prin expropriere nu a fost suficientă pentru satisfacerea tuturor îndreptățiților, o parte a locuitorilor comunei au fost colonizați în localități apropiate din județul Arad sau în localități din județul Timiș (Peregu Mic și Mare, Bulgăruș, Cenad, Lovrin), unde s-a creat un excedent de pământ, prin dislocarea masivă, forțată, a populației germane care locuia în aceste comune. Locuitorii colonizați, fie în grupuri, fie individual, au fost împroprietăriți nu numai cu pământ, ci și cu case, vite și utilaje de muncă. Reforma astfel realizată, deși se dorea a crea "gospodării puternice, sănătoase și productive" și de a "repara" unele din numeroasele nedreptăți ale regimurilor anterioare, și anume deposedarea țăranimii de pământ, reprezentă, în fapt, un pas spre trecerea la cooperativizarea agriculturii și la transformarea "socialistă" a acesteia, proces declanșat în anul 1949.

În acest context, la 25 iunie 1950, în comună se constituie prima gospodărie agricolă colectivă ("Flacăra"), cu 81 de familii, 136 ha teren agricol și 17 cabaline, 4 taurine, 3 vaci cu lapte și un tăuraș, 3 scroafe, o oaie și un miel. În total în anul 1951. În această unitate au fost efectuate 1685,93 zile muncă. O unitate economică străină tradițiilor locale, artificială, care s-a situat o lungă perioadă de timp sub toate raporturile, sub nivelul performanțelor ce se realizau în cadrul gospodăriilor individuale. Datorită politicii de cooperativizare forțată a agriculturii, în anul 1956, G.A.C. "Flacăra" reunea 203 familii cu 976 ha teren agricol. Tot în acel an se înființează o "întovărășire" agricolă ("6 Martie"), căreia, în anul 1958 i se adaugă o a doua ("30 Decembrie"), pentru ca în anul 1959 procesul de cooperativizare să se încheie în comună. Astfel

se ajunge ca în anul 1960, prin unificarea acestor unități toți locuitorii comunei să fie cuprinși într-o singură gospodărie agricolă colectivă, de mari dimensiuni, ceea ce, a însemnat, de fapt, o transformare radicală a întregii economii locale, a structurii sociale și a întregului mod de viață al oamenilor. O transformare dramatică care, într-o primă perioadă de timp, a afectat profund întregul orizont al comunității umane și al fiecărui membru în parte al acesteia. Schimbarea statutului proprietății, care contrazicea relația milenară a țaranului cu pământul, noul mod de organizare a muncii și producției, sistemul retribuției și toate celelalte elemente pe care le-a inclus transformarea "socialistă" a agriculturii, au avut ca prim rezultat scăderea generală a eficienței activității economice, cu corolarul său firesc, scăderea nivelului de trai al oamenilor. Un prim factor, concret, al acestei situații l-a constituit faptul că, o unitate agricolă de dimensiunea celei create în comună (cu aproape 6000 ha teren agricol, cu aproape 3500 membri cooperatori, inventar agricol, animale etc.), era practic, imposibil de organizat rațional și de condus. De aceea, ulterior au fost organizate în comună două cooperative agricole colective, una în partea de est a localității ("Flacăra"), și alta în partea de vest ("Scânteia").

După cinci ani de funcționare, în anul 1966, aceste cooperative se situau în cadrul următorilor parametri:²

Tabelul 1

Nrc.	Indicatori	GAC "Flacăra"	GAC "Scânteia"
1	Suprafață:	2327 ha	2197 ha
2	Nr. membri:	1742	1562
3	Dotări:		
	- pluguri cu tracțiune animală	24	21
	- grape;	90	86
	- tăvălug de lemn	13	13
	- semănătoare pt. păioase;	12	9

Nrc.	Indicatori	GAC "Flacăra"	GAC "Scânteia"
	- semănătoare pt. porumb;	11	4
	- prășitoare;	43	45
	- căruțe;	88	77
	- tractoare;	2	1
	- autocamioane;	8	5
4	Sector zootehnic:		
	- bovine;	755 capete	633 capete
	- cai;	182 capete	175 capete
	- porci;	1354 capete	539 capete
5	Producții la hectar		
	- grâu;	1935 kg	1635 kg
	- orz;	3087 kg	1757 kg
	- porumb boabe;	3813 kg	4236 kg
	- floarea soarelui;	1300 kg	1677 kg
	- cânepă;	7316 kg	5511 kg
	- sfeclă de zahăr;	25011 kg	25558 kg
6	Produce animaliere (realizate și vândute)		
	- lapte pe cap de vacă furajată;	1099 kg/an	1902 kg/an
	- carne de porc (vândută);	64297 kg	53043 kg
	- carne de vită (vândută);	57987 kg	58961 kg
	- carne de pasăre (vândută);	-	1760 kg
7	Valoare proprietății obști:	7.845.132 lei	6.537.750 lei

După numai un deceniu, în anul 1970,³ a intervenit o nouă transformare în economia locală, ca urmare a faptului că cele două cooperative agricole se reunifică într-o singură unitate, efect al reducerii suprafeței agricole a comunei, prin preluarea de către stat a unei părți din suprafața arabilă și cedarea acesteia în favoarea altor unități agricole de stat. Această practică a trecerii terenului agricol din proprietatea cooperatistă către cea de stat și invers, a continuat în comună până la revoluția din 1989 (după cum se poate observa din datele ce urmează):

C.A.P. "UNIREA"

Tabelul 2

Nrc.	Indicatori	1971	1980	1988
1	Suprafața agricolă:	3783 ha	4366 ha	3357 ha
2	Cooperatori apti de muncă:	1148 pers.	-	-
3	Culturi vegetale:			
	- grâu;	1020 ha	300 ha	1000 ha
	- orz;	160 ha	400 ha	350 ha
	- ovăz;	20 ha	-	-
	- porumb boabe;	1115 ha	1460 ha	800 ha
	- cânepă pentru fuior;	350 ha	500 ha	111 ha
	- sfeclă de zahăr.	350 ha	420 ha	220 ha
4	Producții/ha:			
	- grâu;	2532 ha	3500 ha	4032 ha
	- orz;	2248 ha	1345 ha	5777 ha
	- ovăz;	-	-	-
	- porumb boabe;	3880 ha	4389 ha	11446 ha
	- cânepă pentru fuior;	5731 ha	3467 ha	5495 ha
	- sfeclă de zahăr.	32116 ha	10500 ha	24212 ha
5	Sector zootehnic:			
	- bovine totale	1497	1871	1648
	din care:			

Nrc.	Indicatori	1971	1980	1988
	- vaci de lapte;	707	847	581
	- porci;	4474	-	-
	- lapte/cap de vacă	1331 l	1206 l	1480 l
6	Valoarea producției globale: (lei)	25222 mii	43775 mii	50712 mii
7	Valoarea fondurilor fixe: (lei)	14342 mii	16253 mii	14342 mii
8	Investiții: (lei)	-	3630 mii	1186 mii

În ceea ce privește producțiile agricole realizate, au existat ani în care s-au obținut recorduri la unele culturi, cum au fost: producția la sfecla de zahăr din anul 1974, când, pe o suprafață de 320 ha cultivată s-a obținut o producție medie de 45.200 kg la hectar; sau producția la cultura porumbului din anul 1986, când, pe o suprafață de 716 ha s-a realizat cea mai mare cantitate de porumb la hectar, respectiv, 15.802 kg.

Rezultatele obținute de unitățile agricole în comună în producția vegetală și animalieră au fost legate, în mod firesc, de infrastructura tehnică și materială pe care și-au asigurat-o ca și de organizarea și conducerea proceselor de producție și a unităților, în ansamblul lor. Din acest punct de vedere datele existente atestă o evoluție în toate componentele acestora, concretizată în creșterea continuă a numărului de mașini și utilaje și mecanizarea lucrărilor agricole, în extinderea utilizării îngrășămintelor chimice, și a construcțiilor agricole, care în anul 1976 erau formate de 13 grajduri pentru creșterea vacilor (din care 8 cu adăpători automate), și una pentru îngrășarea lor, 4 îngrășătorii de porci, 7 maternități, 2 adăposturi și două magazii de cereale, 30 de pătule pentru porumb, două alimentări cu apă, 2 motoare electrice, 6 motoare stabile, 9 motopompe, 12 agergate de arspesiune, 6 tractoare rutiere, 13 autocamioane, 18 tocătoare mecanice, o moară cu ciocănele, 3 bascule ș.a. La acestea se adăugau 3 ateliere, 6 remize și o clădire administrativă, 15 garaje.

Dincolo de modalitățile în care aceste valori au fost utilizate și valorificate, ele constituie o avuție a comunei realizată prin munca întregii comunități și trebuie apreciate ca atare.

Restructurarea și transformarea vieții economice și sociale nu s-au limitat numai la activitățile economice de producție, în aceste procese fiind angrenate și celelalte componente ale sistemului economico-social local. Astfel, în anul 1945 a fost înființată Cooperativa de consum care, pe parcurs a devenit Cooperativă de producție, achiziții și desfacere a mărfurilor, deci o unitate economică complexă, cu obiective și funcții multiple: de producție, de achiziționarea și valorificare a produselor locale, și concomitent, de asigurare a populației, cu produse și mărfuri industriale realizate în afara comunei. În acest scop, unitatea și-a realizat propriile sale unități, între care, cele de prestări de servicii (mecanice, lăcătușerie, de construcții, zidărie și de întreținere a fondului construit, de produse alimentare - brutărie, cofetărie etc. - croitorie, frizerie, reparații radio televizoare ș.a.). La care se adaugă rețeaua de unități de desfacere: magazine de textile, încălțăminte, metalo-chimice, alimentare, librărie, bufete etc.

În strânsă legătură cu necesitățile producției agricole, vegetale și animale, în comună a fost înființată o stație pentru dehidratarea furajelor verzi care a funcționat de fapt, ca fabrică de nutrețuri combinate, deservind femele zootehnice din comună, dar și alte unități de profil, învecinate.

În anii 1980-81 a fost organizată și o Asociație economică de stat și cooperatistă de legume, aparținând unității centrale Nădlac, care, pe o suprafață de 400 de ha a cultivat și produs toate soiurile de legume și a prelucrat, parțial, producția realizată.

O nouă perspectivă în dezvoltarea economică a localității a fost deschisă în anul 1984 când, au început lucrările de forare a 16 sonde de petrol și de organizare a unui punct de colectare, "Parcul Șeitin". Aceste lucrări au fost încununuate de succes, demonstrând existența pe teritoriul comunei a unui zăcământ bogat de petrol de cea mai bună calitate. Industria petrolieră având caracter strategic național n-a fost subordonată administrației locale, dar a fost benefică pentru perspectivele dezvoltării locale pe care le deschidea. Din rațiuni superioare, după numai aproape un

deceniu de activitate în acest domeniu. Lucrările au fost sistate, nu s-a trecut la faza de producție, întregul cart de sonde fiind trecut în conservare. Infrastructura comunei a înregistrat, de asemenea, unele îmbunătățiri, concretizate în construirea unui nou dig de apărare împotriva inundațiilor Mureșului, construcția unui dispensar uman, a unui nou loca de grădiniță cu 100 de locuri, 3 săli de casă, cabinet medical și atelierul a unui bloc cu 8 apartamente pentru specialiști, cu scări comerciale la parter, începerea canalizării centrului civic al comunei de o lungime de 1 km. De asemenea, în perioada 1970-1989 au fost construite 416 case noi, în cele 1124 de gospodării ale comunei. La aceeași dată (1989), existau 215 autoturisme, 860 aparate de radio, 841 televizoare, 1000 mașini de spălat rufe și au fost instalate 200 de aparate telefonice individuale.

Aceste date "brute" sunt semnificative pentru "mișcarea" specifică, de care o comunitate socială și umană rurală a înregistrat-o într-o epocă istorică complexă, contradictorie și dramatică de calea trecerii de la tradiție la modernitate într-o perioadă de o jumătate de veac. Măsura în care aceste procese ar fi condus la rezultate, asemănătoare sau diferite de cele ce s-au produs în alte contexte economico-sociale, politice sau culturale, interne și internaționale, nu poate fi stabilită astăzi de nimeni. Istoricul și cercetătorul nu poate lua în considerare decât faptele de care este obligat să le prezinte, analizeze și să le interpreteze așa cum au fost ele.

Orcum, în ansamblul său, viața căminilor, nivelu și modu de trai, orientările valorice, atitudinile și comportamentele individuale și colective, orizonturile și viziunile asupra lumii, societății și destinului personal, familia sau comunitar au fost marcate profund. Acestea se constituie astăzi în fondul uman și social de care se întemează aspirațiile și eforturile spre o nouă viață, mai bună și mai dreaptă, în prezent și în viitor.

Cap. VII. ȘEITINUL LA 860 DE ANI DE LA PRIMA ATESTARE DOCUMENTARĂ

Anul 1989 a însemnat și pentru locuitorii Șeitinelului, ca și ai tuturor așezărilor țării începutul unor noi și ample transformări ale întregii activități și vieții economice, sociale, politice și culturale. Antrenate în procesele unor profunde restructurări, economia locală, sistemul politic și viața spirituală a localității au urmat cursul general al evoluției țării de la o economie și un sistem politic centralizate, dictatoriale și opresive, incapabile să asigure dezvoltarea firească a societății noastre, în direcția realizării unui nou sistem social și politic, democratic, pluralist, a unei economii moderne și eficiente, a renașterii culturii naționale, pe baza valorificării resurselor umane și materiale disponibile, a tradițiilor autentice ale poporului nostru, ca și a experienței celor mai avansate societăți și țări contemporane.

În acest context a fost asigurat cadrul politic democratic de participare a cetățenilor la viața socială și politică locală, la conducerea vieții publice și de exercitare a controlului lor asupra administrației locale;

- s-a trecut la transformarea economiei locale într-o economie de piață, liberalizată și descentralizată, bazată pe rentabilitate, criteriu fundamental al oricărei activități economice, pe mecanismele de piață, în general, pe cele ale inițiativei libere și ale liberei concurențe;
- în acest cadru s-a realizat o extindere semnificativă a sectorului particular și a unor multiple forme de proprietate particulară în economia localității;
- agricultura a fost aproape complet restructurată, în vederea dezvoltării sale ca agricultură intensivă, modernă, de randament sporit, capabilă să asigure un înalt nivel de trai locuitorilor și satisfacerea nevoilor alimentare ale întregii populații a țării, pe baza promovării susținute a

inițiativei particulare în acest sector fundamental al economiei naționale;

- s-a trecut la înnoirea școlii și a învățământului în direcția modernizării sale, la introducerea unor criterii democratice, de activitate, în organizarea și funcționarea acesteia, la adoptarea unui nou statut al personalului didactic și la instituirea criteriilor înaltului profesionalism științific și pedagogic, în întreaga activitatea instructiv-educativă;
- au fost create condiții noi pentru afirmarea culturii, a forței sale creatoare, bazate pe sursele sale originale și a apartenenței sale la spațiul cultural european;
- în cadrul efortului general de promovare și protecție deplină a libertăților și drepturilor fundamentale ale omului, s-au asigurat mijloacele necesare libertății credinței religioase și practicării ei în condiții de recunoaștere și acceptare mutuală a tuturor formelor de manifestare a ei, ca expresie a libertății de conștiință și ca factor definitoriu al spiritualității umane, în general.

În aceste coordonate generale și a evoluțiilor înregistrate la nivelul comunei în cei nouă ani de la evenimentele din 1989, situația generală a acesteia se înscrie pe coordonatele următoare:

1. Suprafața totală a localității este de 6604 ha, din care 6080 ha este teren agricol, repartizat pe categorii de teren astfel: 5740 ha este teren agricol arabil, 331 ha, pășuni și 16 ha fânețe. Numărul total al locunțelor este de 1124, situate pe o suprafață locuibilă de 39000 m².

În ceea ce privește dotarea tehnico-edilitară a localității, aceasta dispune în prezent de o cale ferată în exploatare, în lungime de 9 km, de 13 km de drumuri, de 32 km de străzi, precum și de o rețea simplă de distribuție a apei, în lungime de 2 km, și a unei conducte simple de canalizare, de 1 km. La acestea se adaugă și o rețea a conductelor de distribuție a gazelor naturale în lungime de 9 km.

Din punct de vedere al dimensiunilor și configurației cadrului natural al localității, ca și al infrastructurii sale generale, transformările intervenite pe parcurs au determinat schimbări semnificative, față de anul de referință, 1989.

2. Datele generale comparative și analitice, referitoare la situația populației scot în evidență o serie de elemente caracteristice, între care, pe prim plan se situează aceea că, pe parcursul unui deceniu, populația totală, structura sa pe categorii de vârstă și pe sexe au rămas, practic, constante așa cum rezultă și din tabelul de mai jos:

Evoluția populației în perioada 1989-1998 și estimări până în 2004 (cifre absolute)*

Tabelul 1

Structura populației	Realizări			Tineri		Diferența față de 1994	
	1989	1994	1998	1999	2004	1999	2004
Populația totală	2731	2780	2830	2830	3000	+50	+169
Din care: 0-14 ani	553	520	550	550	580	+30	+60
Din care: 15-55 ani	1326	1356	1376	1376	1402	+20	+26
Din care: peste 55 ani	852	904	910	910	1018	+6	+114
Din total: M	1244	1362	1387	1387	1470	+83	+118
Din total: F	1487	1418	1443	1443	1530	+25	+112

- Sursa: 1. Recensământul populației și locuințelor din 7.01.1992 (inclusiv date preliminare)
 2. Date din evidențele Primăriei Comunei, la sfârșitul anului 1994 și la sfârșitul semestrului 1/1998.

Schimbări mai semnificative în situația populației s-au produs în raporturile dintre ponderea populației băștinașă și populația atrasă, în sensul că, în prezent, din totalul de 2830 de locuitori ai comunei, 1080 sunt proveniți din afara comunei, în special din Maramureș, Bistrița-Năsăud și, în populație mai restrânsă din Moldova. Această situație este rezultatul acțiunii combinate a mai multor factori, care au acționat anterior, pe o perioadă mai lungă de timp. Între aceștia se situează faptul că, în procesele de industrializare forțată și rapidă din perioada de după cel de-al doilea război mondial, un segment important din populația locală (în special tânără) a părăsit agricultura, îndreptându-se spre activități și profesiuni industriale (inițial ca populație navetistă) și,

ulterior, a părăsit și mediul rural, stabilindu-și rezidența în mediul urban.

În aceste condiții, necesitățile de forță de muncă în agricultură au început a fi satisfăcute prin angajarea temporară a unor lucrători din afara localității, dintre care, pe parcurs, unii au venit cu familiile întregi și s-au stabilit în localitate. Aceste procese de migrație a populației au avut un impact important asupra tuturor componentelor vieții economico-sociale și spirituale locale, generând o serie de consecințe contradictorii și pozitive și negative în viața comunei. Ele se resimt și astăzi în procesele de transformări în care este angajată întreaga viață a comunității sociale și umane locale. Este vorba de multiplicarea sistemelor de valori și de norme de conduită, de atitudini și comportamente diferite, de necesități și de interese diferite și, nu de puține ori, contradictorii și concurente, care nu se pot coagula în mod organic într-o nouă configurație specifică, îndeosebi a vieții sociale, cultural-spirituale și morale a comunității.

În ceea ce privește structura pe naționalități a populației, aceasta a rămas românească, practic, neschimbată, cu o excepție: în prezent se înregistrează ca populație cvasistabilă în sat, un număr de 312 persoane provenind din diferite ramuri ale etniei românilor, a căror prezență începe să se resimtă în viața colectivă a localității.

Din punct de vedere al nivelului de instruire a populației comunei, datele referitoare la distribuția populației după nivelul școlii absolvite la sfârșitul anului 1997 confirmă continuitatea unei tradiții a aspirației locuitorilor spre învățământ și cultură, concomitent cu adaptarea orientărilor școlare și profesionale, la schimbările intervenite în viața economică și socială.

Distribuția populației în vârstă de 12 ani și peste, după nivelul școlii absolvite, la sfârșitul anului 1997*

Tabel 2

Nrc.	Populația în vârstă de 12 ani și peste	TOTAL (ambele sexe)	TOTAL (masculin)	TOTAL (femin)
1	Treapta de învățământ absolvită	2280	1117	1157
	- Învățământ superior	28	23	5
	din care agricol	15	11	4
2	Învățământ liceal	904	433	461
	din care:			
	- postliceal	14	7	7
	- liceal	300	147	153
	- profesional	280	137	143
	- gimnazial	310	142	158
3	Învățământ primar	1300	637	663
4	Fără școală absolvită	48	24	24
5	Școală absolvită, nedeclarată	-	-	-

* Sursa : Date statistice existente la școală și la primărie.

O asemenea distribuție a populației, în care aproape jumătate din total are studii gimnaziale, liceale, profesionale, postliceale și superioare, și numai 2,27% nu are școală absolvită, ilustrează un nivel general ridicat de instruire și ca atare, un potențial important al localității din punct de vedere al resurselor umane de care dispune. Un asemenea potențial, corelat cu profilul și nivelul dezvoltării economico-sociale locale dau și configurația actuală socio-profesională a comunității. Din totalul de 2830 de locuitori, evidențele statistice, rețin ca populație activă 1785 de persoane, iar populația întreținută: 1045 (din care 550 copii și populația școlară). Deși în mediul rural, o asemenea distribuție a populației este relativă, dat fiind faptul că populația de vârstă a treia continuă să fie activă cu mult peste limitele de vârstă cu care se operează în evidențele statistice, distribuția populației active

luate în evidență, pe domenii de activitate și profesii este în anul 1988, următoarea:

- agricultori individuali: 662
- muncitori agricoli: 700
- muncitori industriali: 287
- meseriași: 38
- ingineri și tehnicieni: 17
- personal didactic: 22
- personal medical: 5 (2 medici și 3 cadre medii sanitare)
- funcționari: 58
- lucrători în comerț și servicii: 56

Datele generale referitoare la structura socio-demografică a comunei evidențiază câteva caracteristici generale ale acesteia:

- menținerea unui volum total constant al populației în ultimul deceniu, ceea ce a condus la evitarea procesului de depopulare a localității, prezent în multe alte localități rurale din țară;
- menținerea unei structuri echilibrate, pe vârstă și sexe, a populației cu consecința sa firească a absenței unor distorsiuni a echilibrului demografic și, deci, a consecințelor negative pe care o asemenea evoluție le antrenează în mod obiectiv;
- datorită faptului că ponderea populației inactive se situează la doar cca. 37% din totalul populației, "presiunea" acestui segment, în raportul de dependență economică față de populația activă este redusă, ceea ce constituie un factor pozitiv în asigurarea unui nivel de trai mai ridicat al întregii populații;
- în domeniul migrației populației se constată o anumită stabilitate relativă, dat fiind faptul că în ultimii ani, nici numărul persoanelor care pleacă din sat prin schimbarea domiciliului și nici al celor care se stabilesc în comună, nu sunt semnificative, nici din punct de vedere al proporțiilor și nici al ritmurilor de desfășurare.

În schimb, datorită transformărilor radicale intervenite în economia locală, în această perioadă s-au înregistrat schimbări semnificative în structura socio-economică și profesională a

comunității, concretizate în apariția unor noi categorii socio-economice, în principal a agricultorilor individuali privați, a agricultorilor membri ai societăților și asociațiilor agricole, a meseriașilor și comercianților particulari, a unor patroni și liber-profesioniști, etc. Evident că, o asemenea caracterizare a configurației socio-economice și profesionale a comunei este, în mare măsură, relativă, dată fiind realitatea că familiile și gospodăriile rurale se caracterizează prin talii demografice diferite, sunt formate din membri cu statute socio-profesionale diverse, cu venituri diferențiate etc., ceea ce face ca, în abordarea proceselor stratificării și structurării sociale rurale să intervină o serie de restricții obiective peste care nu se poate trece, mai ales într-o perioadă de tranziție, cum este cea în care se află antrenată și comuna noastră.

3. Economia locală, situația sa actuală și tendințele evoluției sale sunt marcate, în principal, de obiectivul major al reformei ce se desfășoară în agricultură, respectiv de eforturile ce se depun pentru crearea unor sisteme și structuri moderne și eficiente de proprietate, de organizare și management al exploatațiilor agricole, de obținerea unor rezultate superioare în producția și valorificarea produselor agroalimentare. Realizarea unui obiectiv atât de complex antrenează necesitatea soluționării, atât la nivel macroeconomic, cât și mai ales, microeconomic a unei problematici vaste privind resursele financiare și umane, structurile de proprietate, organizarea exploatațiilor agricole, factorii tehnici ai producției agricole, veniturile și protecția socială a țărănimii, dezvoltarea economico-socială generală a comunităților rurale etc.

La nivelul economiei comunei, aceste elemente se concretizează într-o serie de realități, de mare importanță pentru evoluția sa viitoare.

Astfel, în ceea ce privește resursele disponibile pentru dezvoltarea agriculturii, așa cum arătam anterior, comuna dispune de o suprafață totală de teren de 6604 ha din care 92% este suprafață agricolă. Din aceasta, 87% îl reprezintă totalul terenului arabil, 5% pășuni, și 0,24% fânețe. Pe lângă acestea, în comună există și 28 ha (0,42%) cu vegetație forestieră, 222 ha (3,36%)

ape și bălți și 274 ha (4,15%) alte suprafețe. Aceste suprafețe, situate în câmpia de vest, în lunca Mureșului sunt de cea mai bună calitate, oferind o solidă bază naturală pentru activități economice eficiente și permanente.

Valorificarea unui asemenea potențial natural este condiționată însă, de o bună organizare și amenajare a teritoriului disponibil. În acest cadru, un loc și un rol fundamental îl ocupă modul în care se realizează restructurarea și diversificarea formelor de proprietate din agricultură. Pe baza activității desfășurate, pentru aplicarea legislației în vigoare, care reglementează aceste procese, în prezent s-a ajuns la următoarea structură de proprietate a terenurilor agricole:

Evoluția structurii de proprietate a terenurilor agricole din comună, în perioada 1989-1998 și estimări până în anul 2004*

Tabel 3

Specificare	Realizări						Estimări	
	1989	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2004
Teren agricol - Total	6081	6081	6080	6080	6080	6080	6080	6080
- privat	3173	4174	4174	4174	4174	4174	4174	4906
- de stat	2908	1806	1806	1806	1806	1806	1806	1074
din care:								
Teren arabil	5713	5712	5749	5712	5712	5712	5712	5712
- privat	3003	3974	4004	4004	4004	4004	4004	4004
- de stat	2746	1738	1745	1745	1745	1745	1745	1745
Pajiști naturale	368	368	335	335	335	335	335	335
- privat	170	170	170	170	170	170	170	170
- de stat	198	198	161	161	161	161	161	161

*Sursa: Date statistice ale Primăriei la 1 iunie 1998.

După cum se poate constata, în comună, în prezent, se regăsesc aproape toate formele moderne de proprietate, ponderea deținând-o proprietatea privată individuală și cea

asociativă, aceasta reprezentând mai mult de 2/3 din totalul teritoriului. Suprafața agricolă privată se repartizează pe următoarea scală de dimensiuni:

- 595 ha sunt deținute în loturi de 0,5 ha
- 868 ha sunt deținute în loturi de 0,5 ha - 1 ha
- 747 ha sunt deținute în loturi de 1 ha - 3 ha
- 280 ha sunt deținute în loturi de 3 ha - 5 ha
- 606 ha sunt deținute în loturi de 5 ha - 7 ha
- 908 ha sunt deținute în loturi de 7 ha - 10 ha.

O asemenea distribuție este relativă, în primul rând, datorită faptului că procesul de reconstituire a proprietății este în curs de desfășurare; apoi, datorită faptului că, în interiorul fiecărei categorii de dimensiuni, sunt luate în calcul mediile, ceea ce, evident, nu reflectă cu precizie matematică situația existentă. Ca atare, ea este doar indicativă, însă suficient de semnificativă pentru a permite o evaluare realistă a faptului că, în realitate, în comună s-au constituit în proporție de peste 50% exploatații agricole cu teren între 0,5 ha - 3 ha care nu reușesc, decât cel mult, să realizeze o agricultură de subsistență minimă, ceea ce este de neadmis în actualele condiții de practicare modernă a agriculturii. Nici celelalte dimensiuni ale proprietății agricole, situate între limitele a 3 ha - 10 ha, nu pot spera să realizeze performanțe, care să le permită participarea efectivă și performantă la marea producție agroalimentară cu șanse de succes. Aceasta echivalează cu faptul că cei 1615 proprietari individuali de teren agricol, sunt obligați să caute și să găsească soluții spre a-și organiza exploatarea cât mai rațională a proprietăților de care dispun, pentru a nu ajunge în situații economice și sociale limită.

O soluție care s-a conturat și care a devenit o realitate în comună, a fost aceea a constituirii unor asociații și societăți agricole de diferite tipuri, care s-au constituit în vederea creării unor exploatații agricole viabile, în măsură a utiliza tehnici și tehnologii care să permită obținerea unor producții mai ridicate și deci, mai eficiente, atât în favoarea proprietarilor cât și a inițiatorilor și organizatorilor lor.

În consecință modul de exploatare a terenului agricol privat al comunei, la această dată se prezintă după cum urmează:

I. Societăți cu personalitate juridică:

Nrc.	Denumirea societății	Profil	Suprafață agricolă/ha	Număr asociați
1	Societatea agricolă "MUREȘUL" S.A.	cultură mare	326	120
2	Societatea agricolă "SEITINEANA" S.A.	cultură mare	980	520
3	Societatea agricolă "OGORUL" S.A.	cultură mare	52	22
4	Societatea comercială "AGROMAR" S.R.L.	cultură mare	153	50
5	Societatea comercială "AGROROM" S.A.	cultură mare	160	50
	TOTAL		1671	762

II. Asociații familiale simple, organizate pe baza Legii nr. 36/1991, fără personalitate juridică:

Nrc.	Denumirea societății	Profil	Suprafață agricolă/ha	Număr asociați
1	Deliman Ștefan	cultură mare	96	20
2	Moșneang Ioan	cultură mare	76	18
3	Tomean Ioan	cultură mare	40	12
4	Buha Gheorghe	cultură mare	70	15
5	Misarăș Lucian	cultură mare	50	12
	TOTAL		332	77

III. Gospodării individuale

Exploatații TOTAL individuale	Teren agricol			Total
	arabil	pașuni	fânețe	
1854	2234	154	16	2404

În ceea ce privește terenul agricol de stat și public, acesta este exploatat de către unități economice și instituții locale de stat. Potrivit datelor existente, la 25 XI 1997:

Exploatarea terenului agricol de stat și public*

Specificație	Terenuri agricole				Total	Terenuri neagricole					Total	
	Arabil	Pășuni	Fânețe	Livezi		Păduri	Ape	Drumuri	Construcții	Neproductiv		Neproductiv
1 Consiliul local	12	-	-	-	12	9	8	100	2	52	171	183
2 sc AGROIND Pecica	262	-	-	-	262	-	3	4	2	-	9	271
3 sc ZOOLACT Semlac	15	-	-	-	15	-	2	5	-	4	11	26
4 sc SEMROM Semlac	339	-	-	-	339	-	-	4	-	-	-	343
5 sc LECIUMIC Pecica	225	-	-	-	225	-	1	4	-	-	-	343
6 Cuvele	12	-	-	-	12	-	-	-	9	-	9	21
7 I.E.L.T.F.	-	-	-	-	-	40	-	1	-	-	41	41
8 O.G.A.	-	-	-	-	-	19	108	-	-	2	147	147
9 M.T.T.C.	-	-	-	-	-	-	-	27	-	-	27	27
10 Trust PETROL	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	4	4
TOTAL	895				895	681	122	246	16	58	424	1323

*Sursa: date statistice ale Primăriei.

O analiză mai atentă a sistemului actual al exploatațiilor agricole conduce la concluzia că acesta se află, de fapt, într-o fază primară de cristalizare, conținând un ansamblu de elemente

structurale și funcționale, unele mai aproape, altele mai departe de exigențele procesului formării unor exploatații agricole de dimensiuni optime, moderne și performante, capabile să utilizeze tehnologii și tehnici avansate de producție, să valorifice la standarde înalte, atât resursele naturale, materiale și financiare, cât și resursele umane existente în comună.

Ceea ce rămâne a fi realizat este ca acțiunile de organizare, structurare sau restructurare a sistemului de exploatații agricole și stabilizarea sa să fie bazate pe studii complexe, economice, tehnice, sociale etc. temeinic elaborate, fără de care astăzi, este practic, imposibil a rezolva corect problemele pe care le antrenează dezvoltarea viitoare a agriculturii și mediului rural modern.

Pe lângă structura proprietății agrare și sistemul de exploatare a pământului, un loc important în eficiența producției agricole îl au și mijloacele tehnice, mecanice, irigațiile și îngrășămintele chimice, utilizate în agricultură. Sub acest raport, în comună există: 400 ha teren agricol care pot fi cultivate în regim irigat și care au fost și continuă să fie valorificate pentru producția de legume. Din acestea, în anul 1998 sunt cultivate 250 ha. De asemenea, continuă să fie utilizate pentru agricultură și îngrășămintele chimice pe bază de azot, fosfor și potasiu, pentru anul 1998 fiind prevăzute a se utiliza, în total, peste 400 tone.

În ceea ce privește dotarea agriculturii cu mijloace mecanice, în anul 1998, există și sunt utilizate în comună: 57 tractoare pentru cultura mare, 24 de pluguri, 16 grape cu discuri, 19 semănători păioase, 21 semănători prășitoare, 15 combine pentru recoltarea păioaselor și 12 pentru recoltarea porumbului. Tendința generală în acest domeniu este, atât de achiziționare de noi mijloace, deci de creștere a parcului de utilaje și mașini agricole, cât și de înnoire și modernizare a acestuia. Pe lângă mijloacele mecanice în agricultură este folosită și forța animalieră, în special, a cailor.

Reflectarea nivelului și eficienței modului de valorificare a factorilor producției agricole, în producțiile medii obținute în ultimii ani și a efectivelor de animale, potrivit datelor (evident relative) cu care operează organele administrației locale este următoarea:

Producții medii la principalele culturi agricole

Nr.	Cultura	Realizări					Estimări				
		1989	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2004		
1	Grâu-secară	4000	4100	3200	4500	4800	4700	5000	5500		
2	Orz de toamnă	4200	4500	3400	4800	5000	5100	5500	6000		
3	Orzoaică de primăvară	-	2800	1726	3300	3500	3600	3700	3800		
4	Ovăz	-	2570	2470	2500	2600	2700	2800	3000		
5	Porumb boabe	5200	4227	3300	5800	6000	6100	6600	7000		
6	Floarea soarelui	-	800	1250	2700	2800	2850	2900	2900		
7	Soia	1500	-	-	-	3100	3100	3200	3300		
8	Sfecla de zahăr	25000	24169	20000	30000	35000	36000	37000	40000		
9	Cartofi	15000	21600	15600	24000	25000	26000	26000	27000		
10	Legume - total	-	6020	7000	7800	8000	8100	8200	2500		

NOTĂ: Producțiile medii se vor estima în condițiile unor ani agricoli normali.

- a - societăți de stat
 b - societăți private
 c - gospodării populare

Efective de animale

Nr	Specificare	Realizări 31 decembrie					Estimări la finele anilor					
		1989	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2004			
1	Bovine - total											
	a	1300										
	b	456	370	422	450	475	500	550	600			
2	Vaci și junci											
	a	768										
	b	156	248	244	275	300	325	340	380			
3	Ovine - total din care	154	154	154	154	154	154	154	154	154	154	154
	a											
	b	2586	1409	1174	1174	1200	1200	1150	1000			
4	Oi și mioare											
	a											
	b	1750	1062	1150	1100	1050	1000	1000	750			

Nrc.	Specificare	Realizări 31 decembrie					Estimări la finele anilor				
		1989	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2004		
5	Porcine - total	a	1280	1330	2890	2900	3000	3200	3350	3500	
		b									
		c									
6	Scroafe	a									
		b									
		c	96	124	124	150	180	190	225	300	
7	Păsări - total (mii) din care:	a									
		b									
		c	12,8	14,5	17	18	19	21	21	23	
8	Păsări ouătoare	a									
		b									
		c	5	4,0	6,0	7	7,5	8	8,5	9	

Sursa: date statistice ale Primăriei.

Pe lângă agricultură, economia comunei mai cuprinde și activități și unități industriale. Între acestea se află șase sonde de extragere și exploatare a petrolului existent în zonă și pe teritoriul localității. Aceste unități nu au deocamdată, un impact semnificativ.

Din anul 1993 funcționează însă o întreprindere industrială S.C. "FORA - PROD. IMPEX" S.R.L. care are ca obiect de activitate prelucrarea lemnului. Ea a fost finanțată de către un întreprinzător italian care, valorificând o serie de construcții devenite disponibile după lichidarea cooperativelor agricole de producție, aducând utilaje moderne, a creat 80 de locuri de muncă pe care le-a încadrat cu forța de muncă existentă în comună, ceea ce a produs anumite schimbări, nu numai în profilul economic local, ci și în viața socială a locuitorilor. În prezent, ca urmare a dezvoltării activității întreprinderii, o parte a produselor este exportată, ceea ce devine un indicator nu numai al performanței economice propriu-zise, ci și al faptului că angajații ei, foști țărani sau muncitori agricoli, sunt în măsură, să realizeze produse de calitate care își găsesc loc pe piața externă.

Cele mai multe unități noi, particulare au luat ființă, după 1989, în domeniul comerțului și al circulației mărfurilor. Astfel, în anul 1998 își desfășoară activitatea în comună 54 de unități comerciale particulare, cu profiluri foarte diferite, începând cu: produse industriale, mărfuri generale, produse agroalimentare, restaurante, baruri, discoteci etc. Pe lângă acestea există și 12 unități de servicii, în principal ateliere de prelucrare a lemnului, croitorie, cismărie, frizerie).

În domeniul transporturilor, pe lângă rețeaua drumurilor existente, un rol esențial îl are halta comercială ȘEITIN, de cale ferată, situată la 44 km de Arad și la 8 km de Nădlac. Dotată cu trei linii, dintre care linia 1 cu o lungime de 521 m este o linie de marfă, dispunând și de o rampă militară, linia 2 cu o lungime de 466 m asigură circulația și linia 3, fără linie de circulație. Indicatorii privind activitatea haltei pe perioada 1995-1997 sunt următorii:

Serviciile comerciale prestate

	Realizări		Estimări		
	1989	1994	1995	1999	2004
TOTAL din care:	13,5	12,1	14,1	22,5	28,0
- Sector public	1,5	1,3	1,3	1,4	1,6
- Sector cooperatist	2,0	-	-	-	-
- Sector obștesc	-	-	-	-	-
- Agenți economici privati *					
Din total servicii	10,0	10,8	12,8	21,1	26,4

*) Inclusiv valoare estimată a activității asociațiilor familiale și a persoanelor independente

Sursa: Date statistice ale Primăriei.

Activitatea haltei C.F.R. Șeitin pe 1995-1997

Nrc.	Anii	1995	1996	1997
1	Numărul călătorilor	98805	97996	98000
2	Numărul vagoanelor de marfă încărcate	283	236	350
3	Numărul vagoanelor de marfă descărcate	30	120	270

Sursa: Date statistice ale Primăriei.

Dimensiunile activității haltei sunt comparabile și, în anumite privințe, superioare haltei terminus a liniei ferate ARAD-NĂDLAC și sub toate raporturile, haltei SEMLAC (situată la 6 km est). Discuțiile recente privind desființarea activității haltei (de marfă) cu menținerea numai a celei de călători nu se justifică, iar eventuala lichidare a serviciilor pentru transportul de mărfuri ar însemna o gravă afectare a întregii activități economico-sociale a comunei.

În ceea ce privește fondul de locuințe al localității acesta nu

a înregistrat schimbări importante. În acest interval (1989-1998) au fost construite 5 noi locuințe din fonduri private, s-au efectuat multe lucrări de reparații și întreținere la fondul locativ existent, 14 locuințe au fost racordate la rețeaua de canalizare și 114, la rețeaua de apă potabilă. Drumurile locale au fost modernizate, umând ca porțiunea de drum de pe hotarul comunei, din est, dinspre Semlac să fie asfaltat complet, astfel încât cu cea asfaltată în anul 1997 în inteiorul comunei să se facă legătura cu halta de cale ferată. Infrastructura comunei mai cuprinde și unele dotări publice pentru activități sportive, respectiv, terenuri de fotbal, handbal, voleibal, un parc comunal, 5 săli de jocuri mecanice, și un biliard.

Construcțiile pentru grădiniță, școală, bibliotecă, cămin cultural, sănătate, Primărie au rămas aceleași din perioada anterioară. Îmbunătățiri și lucrări de întreținere s-au efectuat și în acest fond construit.

De altfel, datele statistice pe perioada anilor școlari 1971/72 - 1997/1998, demonstrează că efectivele de copii și de elevi cuprinși în grădiniță și școală au rămas cvasiconstante (variind între 120-80 copii cuprinși în grădiniță și între 250-300 de elevi școlarizați). După anul 1989, în perioada 1990-1998 cifra copiilor cuprinși în grădiniță a scăzut, de la 76 la 1990, la 60, în 1998, în timp ce, în acest an școlar (1997-1998), în școala primară și gimnaziu sunt cuprinși 299 de elevi. Nici efectivul personalului didactic nu a înregistrat mari fluctuații. În acest an școlar își desfășoară activitatea instructiv-educativă: trei educatoare (Moșneang Lucia, Păcurar Elena și Florea Luiza), 8 învățători (Giulan Vioara, Deliman Angela, Crâznic Mirela, Maxa Partenie, Maxa Maria, Popa Teodor, Sucigan Monica și Bulz Sanda), precum și 11 profesori: Miloș Florea (care este și directorul școlii), Ungureanu Delia, Jiva Cornelia, Cociu Emilia, Bolchiș Mircea, Boeru Gabriel, Groza Dorina, Hornoi Lucian, Zavoda Gelu, Pop Gheorghe, Costea Marius.

Și domeniul sănătății s-a menținut în limitele parametrilor anteriori. Circumscripția sanitară comunală fiind deservită de doi medici, revenind 1415 locuitori la un medic și de trei cadre sanitare medii. Ca și instituțiile culturale (biblioteca, dispunând de 7754 volume, și căminul cultural) care sunt încadrate cu un director de

cămin și un bibliotecar, care își desfășoară activitatea în principal pe bază de voluntariat. A fost însă desființat cinematograful comunal, ca urmare a revendicării localului în care a funcționat de către fostul proprietar.

Transformări mai mari s-au înregistrat însă în modul și nivelul de trai al populației. Pe lângă creșterea continuă a confortului de locuire, a dotărilor interioare a locuințelor cu mobilă și aparatură casnică modernă, au înregistrat o extindere semnificativă serviciile de telefonie, în prezent, întreaga capacitate de 200 posturi ale Centralei telefonice locale fiind utilizată de către cei 200 de abonați din comună. Serviciile poștale s-au multiplicat și diversificat. A crescut numărul abonamentelor la ziare și reviste, ajungând ca, la reviste să fie înregistrate în luna mai, 1998, 54 abonamente, la ziare 270, pe lângă desfacerea presei și prin vânzări directe. În ceea ce privește mijloacele audio-video, practic aproape că nu există locuință care să nu dispună de cel puțin un aparat de radio, iar numărul total de televizoare a ajuns la o cifră comparabilă. Există și familii (nu puține) care dispun și de alte mijloace audio și video mai sofisticate, cum sunt casetofonele, videorecorderurile, camere de luat vederi etc. În comună sunt înregistrate și autoturisme, unele dintre acestea, foarte moderne, din producțiile națională și occidentală, de generații foarte recente.

Transformări mai profunde și înnoiri mai semnificative s-au înregistrat în domeniul vieții politico-sociale și spirituale. Cea mai spectaculoasă schimbare o constituie lichidarea centralismului politic și înlocuirea unipartidismului, cu pluralismul politic. Astfel, după anul 1989 au luat ființă în comună o serie de filiale de partid, în prezent, existând șase filiale ale următoarelor partide:

- 1 filială a PNȚCD, cu 41 de membri (președinte Nelu Văsădan);
- 1 filială a PD cu 10 membri (președinte Brie Gh.)
- 1 filială PDSR cu 15 membri (președinte Tănase I.)
- 1 filială a Partidului Pensionarilor, cu 21 de membri (președinte Popa Petre);
- 1 filială a PRM, cu 9 membri (președinte Foghiș I.);
- 1 filială a Partidului Romilor, cu 70 membri (președinte Jivi);

Dincolo de distribuția și dimensiunile angajamentului politic deschis și militant (care ar putea fi discutate în multiple moduri și din perspective diferite), este important a sublinia că, din datele existente, atât la alegerile generale din anul 1992, cât și la cele din anul 1996, peste 2/3 din totalul populației cu drept de vot, și-a exercitat acest drept. Ceea ce demonstrează că populația comunei este interesată de participarea la viața politică și este sensibilă la evoluția acesteia.

O anumită resurrecție și efervescență se înregistrează și în planul vieții spirituale și morale, inclusiv al celei religioase. Astfel, după lunga perioadă de timp de descurajări a vieții religioase, în prezent se înregistrează o reorientare și o revenire la religie și la religiozitate, la credință și la principiile acesteia, la biserică și la practicarea valorilor și normelor vieții religioase. Acestea se concretizează în creșterea numărului participanților la ritualurile religioase, la ceremonii și activități cu caracter religios, la interdicțiile impuse de credință (posturi săptămânale și cele înscrise în calendarul bisericesc etc). Toate acestea se înregistrează în principal, în sânul bisericii ortodoxe, ca biserică tradițională originară a credinței strămoșești a românilor care constituie și astăzi religia creștină națională.

Cu toate acestea, ca urmare a dezbinării religioase din comună din anul 1863, prin uniație, în condițiile prezentate anterior în această lucrare și a pătrunderii la sfârșitul secolului trecut a unor secte neoprotestante asistăm și la unele manifestări ale aderării unui număr restrâns de locuitori la unele modele religioase neoprotestante, contemporane (penticostali, baptiști). Aceste opțiuni fac ca, în prezent, în comună, distribuția populației, din punct de vedere al aderenței religioase să fie următoarea: 2300 de locuitori aparțin religiei ortodoxe, 170 se declară greco-catolici, iar 140 sunt penticostali și 50 baptiști. Evident că o asemenea repartiție religioasă a populației nu contrazice caracterul funciar și esențialmente ortodox al acesteia, iar prezența celorlalte credințe și culte religioase, ilustrează libertatea credinței și a opțiunilor libere, în acest domeniu al vieții spirituale locale. Oricum, modelele religioase sunt recepționate, mai ales prin contactul nemijlocit cu diferitele forme de manifestare a religiozității. În această privință,

un rol esențial îl are familia ca loc de bază a transmiterii modelului religios și a asigurării continuității vieții spirituale. Un rol important îl are și activitatea personalului de cult, a instituțiilor religioase, învățământul religios, mijloacele de informare în masă etc.

Dincolo de elementele doctrinare, ideologice sau de credință, populația locală a reușit să trăiască în pace și bunăînțelegere în trecut și este de presupus că va reuși același lucru și în viitor. Cu condiția, ca afirmarea și practicarea credinței liber alese de către fiecare, să nu devină o sferă a vieții sociale în care să se interfereze alte elemente și alte interese care să utilizeze sentimentele religioase în scopuri nereligioase.

Aceasta, cu atât mai mult cu cât în zilele noastre, în procesele atât de complexe de tranziție de la un sistem social la altul, în eforturile de modernizare a vieții economice și sociale, ritmurile și secvențele diferitelor sfere ale vieții sociale sunt și pot fi diferite, ceea ce produce desincronizări și tensiuni, blocaje, bariere de toate felurile, inclusiv cultural-spirituale și morale. Iar acestea se produc în condițiile în care modernizarea vieții sociale și umane, realizată în societățile dezvoltate, demonstrează că unul din cel mai greu "cost social" ce a trebuit să fie plătit de oameni, îl reprezintă disoluția moralei tradiționale, primordiale, decăderea vechilor valori, norme și orientări morale. Realități ce se concretizează în multiplicarea continuă a normelor, aspirațiilor și orientărilor contradictorii ale membrilor societăților contemporane, în atomizarea, opresiunea, dezumanizarea și reificarea ființei umane; exacerbarea individualismului și a egosimului, în răspândirea violenței, a neîncrederii și suspiciunii. Toate acestea producând o veritabilă "anomie" a ordinii morale moderne, evidentă în pierderea veritabilelor orientări și norme morale ale lumii moderne, și alienarea umană, în diminuarea continuă a spiritului civic și a solidarității umane și sociale.

Ori, tocmai din această cauză eforturile pentru reconciliere și toleranță religioasă, politică, socială și umană, pentru reconstituirea relațiilor morale și a spațiului moral social, pentru întărirea legalității și a aspirațiilor pentru o nouă calitate a vieții, bazată pe un nou sistem de valori, "postmateriale", constituie obiective și direcții majore care trebuie să ghideze acțiunile pe

care le întreprindem cu toții pentru restructurarea, reorganizarea și construcția unei lumi și vieți sociale și umane mai bune, și mai bogate pentru toți.

Cap. VIII. PERSPECTIVE

Lungul trecut al Șeitinelului, atestat documentar acum 860 de ani, existând în mod sigur mai mult de 1000 de ani, nu poate să nu oblige actualele generații și pe actualii săi locuitori să nu își pună problema viitorului său. O problemă complexă, de dimensiuni mari, atât din punct de vedere teoretic cât și, mai ales, practic.

Pentru că, a răspunde în mod adecvat la întrebările: Ce este, ce poate, ce ar fi bine să devină Șeitinelul în viitor, nu este o "întreprindere" de loc simplă. Întrucât, după ce a evoluat de la o așezare preagricolă de tipul comunităților devălmașe, la una agricolă, angrenată în procese de modernizare pe diferite trepte, având succesiv statut de așezare de vatră, de cămin, de glie, de comunitate teritorială în curs de modernizare, astăzi trebuie să fie identificate direcții, orientări, modele alternative posibile de dezvoltare viitoare.

O primă condiție pentru soluționarea acestor dificile probleme o constituie identificarea corectă a coordonatelor generale ale contextului în care localitatea există și evoluează în prezent. Datele din capitolul anterior sunt suficient de relevante pentru stabilirea stării actuale a resurselor de care dispune și a sensului în care se acționează în prezent, pentru evoluțiile viitoare.

Evaluarea corectă a acestora impune a fi luate în considerare procesele generale-economice, sociale, culturale - în care sunt angajate comunitățile rurale și mediul rural românesc, contemporan, în ansamblul său, procese generate de tendințele multiple ale unei faze istorice concrete a dezvoltării societății noastre.

Pentru secolul nostru, cercetarea științifică a identificat mai multe "orizonturi sătești"¹⁾ în care au evoluat comunitățile rurale, dinspre comunități semiibodge, cu structuri mixte, spre comunități rurale de gospodărie țărănească (după reforma agrară din 1918-1921); cu structură țărănească în tranziție (după 1945), comunități

integrate (cooperatiste și necooperatiste), după aceea la acestea se adaugă un nou tip de evoluție, care se conturează în prezent, după anul 1989²⁾ și care este produsul noului "val" al schimbărilor produse de perioada de tranziție pe care o parcurge societatea românească.³⁾

În această etapă, în configurația universului comunităților rurale pot fi identificate, cel puțin trei categorii de fenomene și de procese caracteristice:

- procese și fenomene care își continuă evoluția anterioară;
- altele care înregistrează modificări, atât ca sens cât și ca tendințe;

- fenomene și procese noi, concretizate în restructurarea sistemului proprietății agrare și a exploatațiilor agricole, privatizarea domeniilor economice neagricole, destructurarea diferitelor structuri sociale și instituționale și apariția altora, noi; apariția elementelor economiei de piață, apariția unor noi orientări valorice, interese, mentalități, comportamente, etc.

Considerate în ansamblul lor, toate aceste transformări impun concluzia că, de fapt, lumea satului nostru, contemporan este antrenată în evoluții care afectează însăși temeliiile sale. Acestea constituie esența contextului în care se impun a fi gândite și regândite perspectivele dezvoltării viitoare și a comunei noastre.

În aceste condiții este necesară o abordare nouă, creativă a ansamblului dezvoltării localității, pe baza căreia să poată fi adoptată o strategie generală a dezvoltării sale, programe interne de dezvoltare armonioasă a tuturor componentelor "spațiului social" local și, nu în ultimul rând, participarea populației la realizarea acestor programe.

Primul lucru pe care trebuie să îl înțeleagă și să îl accepte șeitinenii este acela că ei nu-și pot propune și nici nu ar fi bine să își propună ca Șeitinul să devină în viitor altceva decât ceea ce este și ceea ce poate fi, respectiv, o localitate rurală, care a reprezentat în trecut și va trebui să reprezinte și în viitor o componentă majoră a cadrului natural și istoric de viață și de dezvoltare a omului.

O comunitate rurală care, însă, are nevoie de un nou "tipar social" de dezvoltare merit, să îmbogățească activitatea și viața

oamenilor, să remodeleze ceea ce nu mai corespunde cerințelor și aspirațiilor noi și să realizeze o realitate socială nouă, superioară celei actuale, atât ca nivel de dezvoltare economică, socială și culturală cât și ca civilizație.

Concret, aceasta însemnează a se avea în vedere că, funcțional, el va trebui să rămână preponderent agricol, fără a se confunda și identifica exclusiv cu agricultura și fără a rămâne inert și mobil, în raport cu evoluțiile viitoare ale societății în general. Deci, va trebui să se organizeze și să funcționeze ca un tip social-economic și habitațional rural, în care omul să își poată valorifica toate forțele și resursele creatoare de care dispune, biologice, economice, sociale, spirituale etc. Prin natura sa, localitatea va trebui să rămână un cadru ecologic, campestru larg, neaglomerat, capabil să favorizeze o dinamică specifică, mai "liniștită" decât cea urbană, spiritual mai fecundă, cu un mai bogat timp al gândirii, cu mai multă poezie⁴, spirit și, în care pot fi căutate elementele civilizației specifice societății rurale. Însă o societate evoluată care asigură oamenilor condiții și posibilități echivalente de viață, cu cele urbane, în toate sectoarele de activitate.

Așadar, înnoirea sau restructurarea comunității locale trebuie realizate în deplină concordanță cu specificitatea proceselor și activităților economice, cu structura, funcționalitatea și valorile sale, cu factorii săi dinamici, cu spiritul oamenilor, a modului lor de a gândi și acționa, a modului lor de viață și a civilizației lor.

Ceea ce însemnează că procesele de reconstrucție a localității nu se pot reduce exclusiv la procese de influențe externe, înnoirea neputând veni numai din afară, din partea industriei, urbanului sau din oricare altă parte. Adoptând cuceririle științei și tehnologiei, achizițiile societăților dezvoltate, dar în forme proprii, adecvate peisajului său specific, naturii proprii resurselor sale economice, umane și materiale, continuând să existe, ca realitate economică și socio-habitațională complementară celei industrial-urbane.

Înscriindu-se pe coordonatele dezvoltării moderne, localitatea și comunitatea socială locală vor trebui să adopte noi modele de viață, să accepte transformarea tuturor elementelor

lor caracteristice, deci, o evoluție a întregului său spațiu social, în toate dimensiunile și "palierele" sale. Aceasta echivalează cu a accepta schimbări în sensurile și ritmurile evoluției, o viață economică nouă, mai complexă și mai eficientă, noi raporturi sociale, o viață cultural-spirituală mai bogată, dar și mai diversificată, un nou mod de viață și un nivel de trai superior, sintetizate toate într-o nouă "calitate" a vieții.

Toate acestea având șansa de a se realiza dacă se vor înfăptui în condițiile conservării elementelor și cadrului tradițional distinctiv al localității, preluării selective a valorilor și normelor morale viabile, al practicării unui schimb echilibrat de elemente dintre sat și oraș. Deci, al unor înnoiri în aspectele calitative ale vieții sociale locale, începând cu infrastructura, condițiile de locuire, mentalitățile, comportamentele etc.

În soluționarea problemelor concrete derivate din astfel de principii și obiective, factorii responsabili și de decizie sunt obligați să opereze cu instrumente, teoretice, metodologice și practici clare și precise. În seria acestora pe prim plan se situează, între altele:

a) Înțelegerea faptului că, în esență, "dezvoltarea locală" se referă la ansamblul activităților și proceselor dintr-un spațiu fizic determinat, care afectează munca și viața populației din acest spațiu, la organizarea acestor activități în vederea îmbunătățirii condițiilor de viață ale oamenilor și asigurarea "progresului" teritoriului, în armonie cu exigențele soluționării problemelor dezvoltării zonale, regionale și interregionale;

b) Luarea în considerare a faptului că obiectivele dezvoltării locale sunt multiple, ele putând viza: progresul economiei locale, transformarea structurilor și relațiilor sociale locale, realizarea în profil teritorial local a politicilor de dezvoltare națională, asigurarea identității locale și integrarea regională sau națională a localității;

c) Dezvoltarea economică locală poate consta din transformarea întregului sistem economic local, promovarea unor noi grupuri de activități economice, complementare celor existente în localitate, sprijinirea noilor "agenți" ai dezvoltării (întreprinzători, investitori, antreprenori, patroni, muncitori, funcționari publici etc), reconsiderarea raporturilor dintre agricultură, industrie, servicii

în cadrul economiei locale etc;

d) Transformarea socială locală poate viza restructurarea întregii structuri sociale a localității, modificarea ierarhiilor sociale existente, a elitelor, a sistemului de "clientelă" și de "patronaj", a formelor de exercitare a puterii, transformarea instituțională, a modului de viață, a valorilor, normelor, obiceiurilor, deprinderilor, tradițiilor predominante etc;

e) Identitatea locală implică integrarea socială internă, asigurarea coeziunii și a solidarității comunității sociale-umane locale, potrivit specificului local, natural, istoric, economic, moral, spiritual, al valorilor și simbolurilor transmise prin învățământ, cultura locală etc.

Pentru realizarea unor astfel de obiective ale dezvoltării este necesară elaborarea unor strategii, politici, planuri și programe economico-sociale locale care, pe lângă principiile și criteriile proiectării și implementării dezvoltării și modernizării locale să cuprindă și evaluarea resurselor umane și materiale reale existente, a mijloacelor financiare, a costurilor și eficienței, a sistemelor de gestiune administrativă, organizatorică și operaționale adecvate, necesare pentru pregătirea și executarea politicilor, planurilor, a programelor adoptate.

Toate acestea ar trebui să se reunească într-un model de dezvoltare complexă, integrală (economică, socială, politică și cultural-spirituală) a localității, în viitor.

Întrucât, din câte cunoaștem, un asemenea proiect nu a fost elaborat până în prezent, iar studiile preliminare necesare elaborării lui sunt o realitate fragmentară și nu la nivelul comunei, ci al județului, regiunii și, parțial, național (pentru sectoarele economice, strategice) noi nu ne putem permite, decât a schița câteva elemente care ar putea veni în sprijinul unor acțiuni viitoare, dezirabile, în acest sens.

Orice orientări, intenții sau acțiuni care vizează transformări locale viitoare ar putea fi profitabile dacă ar lua în considerare câteva date fundamentale ce caracterizează situația actuală a comunei:

a) Șeitinul dispune în prezent de prețioase resurse naturale existente în subsolul localității care conține hidrocarburi (sub formă

de petrol) și ape geotermale a căror exploatare deși nu intră în jurisdicția locală nemijlocită, nu pot și nu trebuie să fie neglijate în nici o evaluare sau un proiect de dezvoltare viitoare.

b) Comuna dispune, de asemenea, de terenuri agricole, constituite din pământ de câmpie, în formarea și modelarea căruia rolul principal l-a avut Mureșul. Este vorba despre un sol fertil, bogat care constituie o resursă foarte valoroasă pentru o dezvoltare viabilă și autosustenabilă viitoare.

c) Mureșul, cu specificul cursului și revărsărilor lui pe teritoriul comunei se constituie într-o sursă inestimabilă de materii prime, cum sunt nisipurile, de diferite tipuri și dimensiuni, pietrișurile, grohotișurile și celelalte formațiuni aluvionare pe care le oferă anual, în cantități industriale, în mod gratuit și care constituie o bază solidă pentru dezvoltarea unor activități economice, specifice materialelor de construcție și construcțiilor:

d) În comună există și valoroase resurse umane, constituite atât din populația activă, cât și din populația de vârstă a treia, ale căror nivele de instruire și cultură și valoroasa experiență dobândită de-a lungul vremii în practicarea unei agriculturi evaluate (atât cerealiere, cât și zootehnice, legumicole, pomicole etc) permit ridicarea pe noi trepte calitative, performante și competitive, a agriculturii.

e) Infrastructura și nivelul dotării tehnice a localității, deși nu se ridică la cote și standarde superioare, constituie o bază valabilă care permite evoluții pozitive și în acest domeniu al activității și vieții economice și sociale;

f) Restructurărilor deja intervenite în sistemul instituțional și organizațional local, la nivelul proprietății, al sistemului de organizare și exploatare a teritoriului, al căilor și mijloacelor de transport etc. permit noi abordări și identificarea unor noi direcții de acțiune pentru dezvoltarea și modernizarea comunei.

Transpunerea acestor resurse în termeni operaționali, din perspectiva economiei și sociologiei dezvoltării locale, ar putea conduce la identificarea unor direcții și domenii de acțiune care și-ar putea demonstra legitimitatea și viabilitatea în orizonturi mai apropiate sau mai îndepărtate de timp.

Pornind de la premiza că și în viitor Șeitinelul va rămâne o

localitate rurală, cu o economie preponderent agrară, programele și proiectele dezvoltării și reorganizării sale viitoare ar putea viza, ca obiective majore și priorități:

A. În **domeniul economic:**

- încheierea cât mai rapidă a reformei regimului funciar, a procesului de redistribuire a proprietății funciare și de restabilire a dreptului de proprietate privată asupra pământului și realizarea unei structuri dezagregate optime a proprietății;

- crearea unor noi sisteme de organizare și de exploatare a pământului și a celorlalte resurse pe care le oferă sectorul agricol, în cadrul cărora să își găsească locul potrivit și să își îndeplinească în mod eficient funcțiile lor specifice, atât **gospodăria agricolă țărănească**, care reprezintă unitatea de bază a sistemelor agricole, **exploatările (fermele) familiale**, care se întemeiază pe atașamentul multiseclar al țăranului față de pământ, fiind capabile să introducă mijloacele și sistemele moderne de mașini și utilaje agricole, mecanizarea și chiar automatizarea unei importante părți din lucrările și activitățile economice și sociale ale unităților, să realizeze sisteme de producție mai diversificată, în funcție de exigențele beneficiarilor și să reziste la fluctuațiile și condițiile permanent schimbătoare ale mediului economico-social și tehnologic în care acționează.

- un loc important în sistemul de organizare a producției agricole îl au, pe lângă unitățile de exploatare individuală sau mixtă a pământului și unitățile **agriculturii de grup, asociațiile agricole de orice fel - societățile agricole, particulare, cooperativele și asociațiile de cooperative agricole** - care pot fi create, atât pentru satisfacerea necesităților membrilor lor cât și pentru realizarea de produse destinate pieții.

Acest tip de unități prezintă o serie de avantaje, atât în ceea ce privește valorificarea superioară a pământului și a capitalului de care dispun membrii lor, cât și în asigurarea unităților cu factori de producție, accesul la credite și subvenții, la desfacerea produselor etc.

Indiferent de formele de organizare a exploatarei pământului, problema esențială rămâne aceea a adoptării și promovării unui **sistem de exploatați agricole viabile, eficiente și competitive.**

Un obiectiv strategic și o direcție prioritară de acțiune în sectorul agricol îl reprezintă crearea condițiilor pentru trecerea cât mai rapidă la **practicarea unei agriculturi intensive**, capabile să valorifice la cele mai înalte cote și standarde resursele de care dispune comuna în acest domeniu. Aceasta presupune soluționarea tuturor problemelor producției agricole, pe baza celor mai noi realizări ale științei, tehnologiei și economiei, în toate componentele și pe întreaga traiectorie a sistemului, începând de la preproducție (etapa pregătirii producției), etapa producției propriu-zise, a postproducției și cea a prelucrării produselor.

Ceea ce, concret înseamnă a soluționa în mod adecvat, toate problemele privind asigurarea disponibilităților semincere, a materialului săditor, a reproducătorilor etc., tratarea semintelor, pregătirea terenurilor, semănatul, lucrările de întreținere, tratamentele prerecoltare, postrecoltare, condiționarea, păstrarea, conservarea, înmagazinarea, depozitarea produselor etc.

Tipul de agricultură, cu cele mai multe șanse de eficiență și grad de competitivitate îl reprezintă și îl va reprezenta și în viitor, **agricultura "ecologică"** care, în comună ca și în zonă, are condiții ce merită a fi reconsiderate.

La același nivel de importanță se situează și **promovarea unei economii agroalimentare integrate**, prin crearea unor sisteme și structuri organizatorice, care să permită prelucrarea "pe loc", până la cele mai înalte nivele posibile, a produselor agricole primare (cereale, legume, fructe, carne, lapte etc) și valorificarea lor sub formă de produse alimentare competitive cu cele realizate în industria alimentară. Ceea ce presupune înființarea în comună a unor întreprinderi mici, și a unor unități proprii de desfacere a produselor realizate, optim profilate și dimensionate astfel încât, veniturile realizate prin prelucrare și desfacere să revină nemijlocit producătorilor agricoli

Efectuarea unor studii și evaluări referitoare la posibilitatea promovării unor **noi activități economice, neagricole, complementare celor existente**, cu caracter industrial sau de servicii care să valorifice resursele naturale locale (amintite deja) și să conducă la reconsiderarea raporturilor dintre agricultură și activitățile industriale, în cadrul unei economii locale armonioase,

capabile să propulseze procesele de modernizare și dezvoltare a comunei.

În toate aceste domenii de activitate *cooperarea unităților locale cu întreprinzători și investitori*, etc. externi, din zonă, țară sau din afara țării și formarea de întreprinderi mixte de tipul "joint-venture" apare nu numai ca benefică, ci și din ce în ce mai necesară.

În domeniul social, transformările vor urma, în mod firesc, pe cele ce se vor înregistra în sistemul economic. Oricum, nu se poate prevedea restructurarea semnificativă a întregii structuri sociale. Însă, o anumită modificare a actualei structuri este previzibilă, în măsura în care se va stabiliza configurația nouă a structurilor de proprietate, a formelor de organizare a producției agricole viitoare, sau, în legătură cu dezvoltarea unor noi grupuri de activități economice, eventual, industrisle, a unor noi domenii în sistemul serviciilor etc. care vor modifica structura ocupațională a populației. Acestea vor antrena, evident, și unele modificări a ierarhiilor sociale existente, noi polarizări politice și, deci, forme și modalități diferite de exercitare a puterii, a modului de viață al oamenilor, a relațiilor interumane etc.

Dincolo de aceste considerații, în mare măsură teoretice și abstracte, cei chemați să suporte și să participe la realizarea unor astfel de operații, atât de departe de orizontul vieții lor individuale, de zi cu zi, respectiv, locuitorii comunei au dreptul să se aștepte ca, în viitor, aceasta să se dezvolte în așa fel și în asemenea măsură, încât să fie capabilă să asigure:

- satisfacerea necesităților de bază ale fiecărui membru al colectivității locale;
- garantarea protecției vieții, a libertății individuale, a participării la viața socială și la procesele de decizie, în toate problemele care îi privesc și le afectează viața;
- crearea unor condiții de muncă și de viață echivalente cu cele din mediul urban;
- lupta hotărâtă împotriva "sărăciei" și a malnutriției, prin politici-sociale și de securitate socială coerente și consistente;
- ridicarea standardului de viață și a calității vieții, pe baza

revitalizării și modernizării localității și a vieții comunitare locale.

Toate acestea în perspectiva marelui adevăr formulat de excepționalul nostru om de spirit și de cultură, Petre Țuțea "Când va dispărea ultimul țaran din lume - la toare popoarele vreau să spun - va dispărea și ultimul om din specia om. Și atunci or să apară maimuțe cu haine". "Țăranul e omul absolut. Nu poți absolutiza țăranul. Îl poți iubi că e viguros și că e român autentic. Că sigur e român... De un țaran în cioareci nu trebuie să te îndoiești. Ăla e român prin definiție. Ăla duce cioarecii la primărie și îi dă certificat de român... Eu mă gândesc la țaran bio-istoric. Pentru că e purtătorul bio-istoric al românilor. Fără cioarecii lui, aici trăiau tătarii, pecenegii, curmanii, turcii... Pe cioarecii lui stăm".⁹⁾

ANEXA 1
Documentul 4

1138 Septembrie 3, Székesfehérvár (R. P. Ungară)

<În actul de danie al lui Bela al II-lea regele Ungariei către marea DUMIS (azi în R. P. Ungară), se amintesc între oamenii dependenți ai mării">

"În satul SAHTU sunt aducătorii de sare, ale căror nume sunt acestea: SUBU, MIHALI, IWANUS, MARADEK, GUCUR, CEUSE, FOROCOS, EMBEL, MICHAEL, SILEV, VOSOS, SIMA, NUMAREK, BISE, PEDUR, TUDA, KEWEREG, NIUNDI, SUMPUR, CUSTI, AIANDUK, NICOLUS, BUKEM. Aceștia se reîntorc de câte șase ori pe an din părțile Transilvaniei <venind> cu două nave până la târgul SUMBUTH.

În părțile Transilvaniei se află gospodăriile³ care trebuie să dea sare, adică douăzeci și patru de mii de <bolovani> de sare. Iar numele acestor familii sunt: WOSAS, MARTIN, KINIS, BESEDI, SENIN, SOKOL, LESIN, GINON, FUGLIDI, BOCH, KOSU, HIMUDI, SATADI, VZA, EULENGEN, VIR, EMIS, VINSCIJ, HALISA, TELLU, WENDI, OGSAN, CESTI, ORSCI, SOUNIK, SIMEON, WASIL, ISAAC, CIMA.

În părțile Transilvaniei sunt oameni care trebuie să dea în fiecare an douăzeci de jderi, o sută de cingători și o piele de urs, precum și un corn de bour".

<Între martori:> BESTERTIUS episcop de Cenad, WALTER episcop de Oradea, ACHUS comite de Bihor".

Textul lat. La KNAUZ, p. 88-97

Sursa: Documente privind Istoria României, veacul XI, XII, XIII, C. Transilvania, vol. I, (1075-1250) Ed. Academiei R.P. România 1951, p. VII.

ANEXA 1a
Document nr. 4, 1138 Septembrie 3

...In villa Sahtu sunt allatores salis, quorum nomina sunt hea: Subu, Mihali, Iwanus, Halaldi, Maradek, Gucur, Ceuse,

Forocos, Embel, Michal, Silev, Wosos, Sima, Numarek, Bise, Pedur, Wendeg, Tuda, Niundi, Sumpu, Custi, Aianduk, Nicolus, Buken. Isti per annum sexies redeunt de utrasilvanis partibus usque ad forum Sumbuth cum duabus navibus.

In ultrasilvanis partibus sunt mantiones, que sal dare debent, scilicet XXIIIor milia salis. Nomina autem mansionum sunt: Wosas, Martin, Kinis, Besedi, Senin, Sokol, Lesin, Ginon, Fuglidi, Boch, Kosu, Himudi, Satadi, Uza, Eulengen, Cesti, Orsci, Sounik, Simon, Wasil, Issax, Vtos, Cima.

In ultrasilvanis partibus sunt homines, qui debent per annum dare XXti martures corrigius et unam pellem ursinam et I cornu bubalinum... Ex ore regi Bele et Elene regine et omnium episcoporum, scilicet Feliciani arhiepiscopi, Pauli episcopi Gueriensis, Petri, episcopi Wesprimiensis, Marcharii episcopi Quinqueelesiensis, Marcelini episcopi <Wa> ciensis, **Besteri** episcopi Zunadiensis, **Walterii** episcopi Waradiensis, Katkapani prepositi Albensis et omnium comitum quos tume adesse contigit, scilicet Fonsol prefecti.

Achus comitis Bihariensis Mathei comitis Nove Civitatis, Martini comitis Saliensis et aliorum plurimorum nobilium...

Sursa: Documente, în limba latină, Vol. I, p. 356

ANEXA 2

Anul 1221, Documentul nr. 280 (Act judecătoresc)

PENQUEZ și LAURENȚIU din satul SOHT au învinuit de furt patru oameni ai lui ATILA, anume pe GHEORGHE, VISA, VYERSINT, și MILUS și, după aceea pe un om BES, anume Pettru, de pe prediul lui ATILA, judecător fiind NICOLAE, comitele palatin, pristav fiind MARTIN din satul VERA. Când suszișii învinuiți de furt trebuiau să fie delegați în ziua de duminică, după ce purtaseră fierul, unul dintre ei, cu numele GHEORGHE, a fost găsit ars; iar mâinile celorlalți trei, anume a lui VISA, VYRSINT și MILUS, s-au găsit sigilate cu pecete falsă, după ce fusese ruptă pecetea capitolului. Așa că ei au fost socotiți vinovați. În schimb, învinuitul PETRU n-a putut ridica fierul din pricină de boală.

ANEXA 3

Evoluția denumirii așezării

1. 1138 villa Sahtu;
2. 1221 Soht (Doc. Rom. C, a I 3, 114, 356);
3. 1555 Saythy;
4. 1559 Sehieyto;
5. 1560 Sayty;
6. 1563 Saythi;
7. 1626 Sajti;
8. 1648 Sajthy;
9. 1653 Szaydi;
10. 1654 Syati;
11. 1660 Saithy;
12. 1700 Saitin;
13. 1701 Sayti vel Sautin;
14. 1702 Sajtim; Saytvel Szutin;
15. 1723 Sehaittin (Borovszky, Csanad II, 520);
16. 1828 Sajtény (Nagy, I, 138);
17. 1851 Sajtin (Fenyés).

"DICȚIONAR ISTORIC AL LOCALITĂȚILOR DIN TRANSILVANIA ÎNTOCMIT DE CORIOLAN SUCIU, VOL. I, A-N; VOL. II, O-Z", Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968 p. 169-170 ȘEITIN, u. Saytény, r. Arad, reg. Banat

ANEXA 4

Protocol luat în ședința Comitetului executiv al Consiliului Național Român local, ținută la 16 noiembrie st.n. 1918 în școala de lângă biserică.

Prezenți: Nicolae Mam

Prezenți: Nicolae Manta prezident, Uroș Pinteș notar, George Maior protopop gr.cat., Petru Nemet preot gr.or., Dimitrie Roșcău preot ort., Pavel Görög înv. gr.cat., Vincențiu Guleș înv.

gr.ort., Ioan Ghebeleş înv. gr.or, Nicolae Gheran, Teodor Vid, George Morar, George Mărienuş, Constantin Popa, Dimitrie Bolchiş, Ilie Stragea, iar din partea antistiei comunale: judele George Şiclovan şi notarul Zoltán Némethy.

Declarându-se şedinţa deschisă, prezidentul descoperind scopul convocării şedinţei aduce la cunoştinţă Comitetului ordinaţiunile, respective instrucţiunile primite din partea Consiliului Naţional Român Central din Arad, apoi face atentă antistia comunală că de azi înainte are de a lucra în conţelegere cu Consiliul Naţional Român local.

Comitetul şi antistia iau la cunoştinţă.

Mai departe prezidiul expune Comitetului executiv, că unii dintre locuitorii comunei sunt nemulţumiţi, pentru că nu sunt luaţi între membrii Consiliului, apoi provoacă membrii comitetului a-şi spune părerea în chestiune.

la cuvântul părintele protopop gr.cat., George Maior şi Dsa îşi exprimă nemulţumirile zicând, că dintre poporeni săi foarte puţini sunt luaţi în Consiliul naţional, apoi propune a se alege o comisiune care să se ocupe cu afacerea şi să compună o listă de întregire în forma aceea, ca fiecare familie să fie reprezentată printr-un membru.

Comitetul executiv alege în comisiunea pentru întregirea listei "Consiliului naţional român" local pe părintele Dimitrie Roşcău şi pe membrii: Nicolae Gheran, Teodor Vid, George Marienuş, Constantin Popa şi Ilie Stragea.

Urmează părintele Petru Nemet, carele roagă Comitetul executiv a face paşii de lipsă la cei competenţi pentru a se îngriji de plătirea gardiştilor şi totodată propune a se face recvirare de cucuruz pe seama acelor soldaţi cari nu sunt prevăzuţi cu cucuruz.

la apoi cuvântul notarul comunal Zoltán Némethy şi promite comitetului executiv, că pe 18 noiembrie st.n. se va convoca Comitetul comunal, care se va ocupa atât cu afacerea plătirea gardiştilor, cât şi cu prevederea cu cucuruz a soldaţilor neprevăzuţi.

Comitetul ia la cunoştinţă.

În fine ia cuvântul învăţătorul Vincenţiu Guleş şi roagă Comitetul ca să binevoiască a absolve pe învăţători de la oficiul de alimentare şi a alege dintre cei reîntorşi acasă vreo câţiva

soldați, cari să îndeplinească lucrările legate cu acest oficiu.

Comitetul după vii desbateri hotărăște că până la începerea prelegerilor tot învățătorii să îndeplinească acele lucrări iar după începerea prelegerilor învățătorii să fie absolviți.

Prezidentul propune ca de azi înainte în toată Duminica și sărbătoarea feciorii noștri să aibe joc; după atâta suferință, se cade ca să se și bucure.

Comitetul primește propunerea.

Pentru autentificarea protocolului se denumesc membrii: George Mărienuț m.p. și George Morar m.p.

D.c.m.s.

ss. Niculiță Manta m.p.

s.s. Uroș Pinte

notar

Sursa: Arh. St. București, fond C.N.R. comitateus Arad, dos. 9/1918, f. 1-2.

ANEXA 5

Protocol luat în ședința Consiliului Național Român local, ținută la 18 noiembrie st.n. 1918 în școala gr.or. română de lângă biserică.

Prezenți: Nicolită Manta prezident, Uroș Pinte notar.

Membrii: Pavel Görög învățător, Vincențiu Guleș inv., Ioan Ghebeleș inv., Nicolae Gheran, George Morar, George Mărienuți, Constantin Popa, Dimitrie Bolchiș, Ilie Stragea, Ioan Buc, Teodor Deliman, Aurel Vid, Ioan popa dudic, Pentru Păcurar Lungu, Simeon Costea, Tinu dîrlea, Dimitrie Mesaroș, Petru Papp, Ioan Șiclovan, Ștefan Ghebeleș, George Crîsnic, Petru Leș, Ștefan jurjuț, Constantin Mărienuți, Ștefan Șiclovan, Vila Stragea, Nicolae Costa, Ilie Roman și Milian Stanca și Uroș Pătean din Nădlac.

Declarându-se ședința deschisă, prezidentul descoperind scopul convocării ședinței aduce la cunoștință că Comitetul comunal pune la dispozițiunea poporului 1,5 vagon cucuruz, mai departe propune "Consiliului" a-și alege o comisune care va avea să controleze activitatea artistiei și totodată să propună, că această comisune să maximeze și prețurile aliementelor.

Consiliul alege în comisiunea de control și pentru maximarea prețurilor biroul și pe Ilie Stragea, Arcadie Tornean, Constantin Popa și Constantin Seghedi.

Apoi i-a cuvântul înflăcăratul român Uroș Păteanu locuitor în Nădlac, ține o vorbire foarte însuflețitoare în care spune poporului, că să nu se mai lese condus de oamenii lui Tisza și mai ales de acei, cari au comis crima trădării în contra neamului lor: ci să se conducă ei pe sine însuși.

Consiliul cu bucurie ia la cunoștință.

la cuvântul un membru din popor. 1) Mneria și roagă prezidiul să intervină la forurile competente pentru a fi eliberați feciorii cari au comis spargerii pe la evreii din comună și a fi judecați de "Consiliul Național Român Central".

Consiliul dă loc plângerii lui 1) Mnerie și însărcinează prezidiul - pe lângă care mai alege doi delegați: pe Constantin Popa și C-tin seghedi - să meargă la "Consiliul Național Român Central" pentru a ruga pe cei competenți a face demersurile de lipsă, ca feciorii noștri deținuți pentru spargerii să fie eliberați.

În fine prezidentul propune "Consiliului" a se face o colectă pentru procurarea unui stindard național român tricolori.

Consiliul însărcinează cu colectarea pe not. Uroș Pinteș, care colectă la moment se și efectuește încasându-se suma de 384 coroane.

Cu suma cea mai frumoasă a contribuit Dimitrie Suciu din Săvetuța, carele a dăruit 170 coroane, iar cu procurarea stindardului se însărcinează prezidiul.

Pentru autentificarea protocolului sunt rugați: Petru Păcurar și George Crâznic m.p.

D.c.m.s.

ss. Nicolită Manta
prezident

ss. Uroș Pinteș
notar

Sursa: Arh. St. București, C.N.R. comitatens arad, dos. 9/
1918, f. 3-4.

Protocol luat în ședința "Consiliului executiv" al Consiliului

Național Român local, ținută la 22 noiembrie st.n. 1918 în școala de lângă biserică.

Prezenți: Nicolită Manta prezident, Uroș Pinteș notar, George Maior protopop gr.cat., Dimitrie Roșcău preot gr.or., Dimitrie Micu învățător, Ioan Ghebeleş învă., Nicolae Gheran, George Morar, George Mărienuți, Constantin Popa, Dimitrie Bolchiș și Ilie Stragea.

Declarându-se ședința deschisă prezidentul descoperă scopul convocării ședinței, aduce la cunoștință, că stindardele treiculi sunt gata duminică în 24 noiembrie st.n. se pot sfinți și totodată roagă Comitetul a compune un program.

Comitetul executiv hotărăște ca sfințirea să se celebreze duminică în 24 nov. st.n. la orele 2 după amiază, înaintea bisericii gr.or.rom. cu următorul program:

1. Serviciul divin (sfințirea)
2. Prezidiul predă steagul gardei naționale
3. Imnul Deșteaptă-te române.
4. Discursuri
5. Imnul: Pe-al nostru steag și Trei culori.

De la biserică gr.or. română gardiștii au a duce steagul și înaintea bisericii gr. Catolice pentru a se ceti și din partea preotului gr.cat. o rugăciune și numai după aceea să-l înarboreze pe casa comunală.

SMai departe prezidiul provoacă comisiunea emisă pentru întregirea listei. Consiliului național român local a înaintat lista membrilor recomandați pentru a fi susceptuți în "Consiliu".

Neocupându-se comisiunea cu afacerea, e provocată ca în decursul ședinței să compună lista acelor pe cari îi află demni de a a fi membrii ai sus-numitului "Consiliu".

Comisiunea întregește lista Consiliului încă cu 56 bărbați, aleși din toate familiile. Conspectul acelor se adnezează la protocol.

Comitetul ia la cunoștință raportul comisiunei, cu aceea observare, că lista de întregire o va înainta adunării populare spre a se pronunța că are oare încredere în toți indivizii recomandați de comisiune ori nu. Și numai acei indivizi vor fi susceptuți în șirul membrilor "Consiliului național român local" pe cari adunarea îi va alege și în cari adunarea națională va avea toată încrederea.

În fine ia cuvântul părintele Dimitrie Roșcău, face propunere

Comitetului pentru a se îngriji ca comuna să fie prevăzută cu petrolu, iar garda națională cu încălțăminte.

Comitetul ia la cunoștință și plenipotențiază pe Constantin Mesaroș și pe Teodor Popoviciu, ca în numele "Consiliului local" să meargă la secția economică a Consiliului Național Român Central din Arad și a ruga pe cei competenți a face tot posibilul pentru a prevedea comuna cu petrolu, iar pe gardiști cu încălțăminte.

Pentru autentificarea protocolului se roagă: Constantin Popa și Ilie Stragea.

D.c.m.s.

ss. Nicolică Manta

prezident

ss. Uroș Pinte

notar

Sursa: Arh. St. București, fond C.N.R. comitatens Arad, dos. 9/1918, f. 5-6.

ANEXA 6

Populația și nr. de case în perioada 1138-1977

Anul 1138.....	25 iobagi
Anul 1557.....	12 case
Anul 1560.....	13 porți
Anul 1562.....	22 familii
Anul 1755.....	70 case
Anul 1767.....	181 familii
Anul 1773.....	235 familii
Anul 1774.....	242 familii
Anul 1776.....	246 familii
Anul 1791/92.....	341 familii
Anul 1792/93.....	342 familii
Anul 1793/94.....	354 familii
Anul 1795/96.....	370 familii
Anul 1796/97.....	390 familii
Anul 1797/98.....	396 familii
Anul 1801/02.....	428 familii

Anul 1802/03.....	432 familii
Anul 1803/04.....	444 familii
Anul 1804/05.....	447 familii
Anul 1805/06.....	454 familii
Anul 1806/07.....	476 familii
Anul 1827.....	537 case cu 4532 locuitori
Anul 1831.....	3432 locuitori
Anul 1839.....	5104 locuitori
Anul 1850.....	622 case cu 3841 locuitori
Anul 1869.....	3980 locuitori
Anul 1880.....	3993 locuitori
Anul 1890.....	4668 locuitori
Anul 1900.....	4696 locuitori
Anul 1910.....	1203 case cu 4965 locuitori
Anul 1920.....	4760 locuitori
Anul 1948.....	3552 locuitori
Anul 1956 februarie.....	3646 locuitori
Anul 1960.....	3589 locuitori
Anul 1964.....	3764 locuitori
Anul 1977 Recensământ.....	2986 locuitori.

ANEXA 7

Învățători la școala confesională greco-orientală din Șeitin

1. George Achimaș 1849-1871
2. Pavel Mercea 1872-1873
3. George Roman 1856-1904
4. Melentie Bot/Botto/1873-1893
5. Vasile Hulbăr Sucigan 1878-1880
6. Uroș Achimaș 1881-1893
7. Moise Crețu 1893-
8. Ioan Roman 1893-1906
9. Demetriu Micu 1893-1929
10. Demetriu Mesaroșiu 1895-
11. George Bujigan 1895-1897
12. Ermina Ciorogariu 1896-1900
13. Traian Țabic 1899-1900
14. Traian Faur 1900-1901

15. Constanța Popa 1900-1903
16. Guleș Vichentie 1903-1919
17. Ana Sebeșan 1903-1919
18. Petru Zoțiu 1906-
19. Uroș Pinteș 1906-1936
20. Ghebeleş Ioan 1907-1919
21. Ignatie Raica 1919-1927
22. Vasile Ardelean 1919-1937

Directori:

1. George Roman 1898-1904
2. Demetriu Micu 1904-1920

Învățători la școala confesională greco-catolică română din Șeitin:

1. Alexandru Lazz 1863-1864
2. Grațian Budo 1865-1881
3. Dimitrie Faur 1879-1885
4. Paul Grecu/Görög/1881-1923
5. George Secula 1885-1894
6. Petru Secula 1895-1895
7. Alexandru Chira 1896-1907
8. Antoniu Menn 1907-1908
9. Francisc Rakoși 1908-1911
10. Gavril Pop 1912-1913
11. Petru Enghiș 1913-1919
12. Ioan Fizitea 1922-1934
13. Cornel Pașcu 1947-1951

ANEXA 8

**Lista membrilor societății studenților români
și a persoanelor care
au activat la casa culturală, secția studențească, din
comuna Șeitin, între anii 1928-1948**

A

1. Ardelean Gheorghe
2. Ardelean Lucian

3. Ardelean Vasile
4. Ardelean Viorel
5. Argintaru Dan

6. Avram Ioan

B

7. Bacican Dimitrie
8. Bacican Gheorghe
9. Bacican Ștefan
10. Bataran Ecaterina
11. Bozian Ștefan

C

12. Căpitanm Gheorghe
13. Ciumedeza Ana
14. Cătană Ilie
15. Chincea Petru
16. Ciumedean Dumitru
17. Costea Marioara
20. Costea Nuti
21. Costea Ștefan
22. Crâznic Ilie
23. Crâznic Ioan
24. Crâznic Lidia
25. Crâznic Sofia
26. Crișan Alexandrina
27. Crișan Draghina
28. Cruceanu Sever
29. Curt Gheorghe
30. Curt Hortenzia

D

31. Danila Sabi
32. Deliman Ioan
33. Diac Mihai
34. Dragomirescu Mihai
35. Drăgan Arcadie
36. Drăgan Felicia
37. Drăgan Teodor

F

38. Faur Aurel
39. Fitărau Vasile
40. Florescu I.

G

41. Georgescu Violeta
42. Gheorghieș Amelia
43. Gheorghieș Sosi
44. Gheran Ilie
45. Gheran Ion
46. Gheran Mihai
47. Giurgiuț Partenie
48. Giurgiuțiu Dumitru
49. Giurgiuțiu Ileana
50. Giurgiuțiu Maria
51. Giurgiuțiu Nicolae
52. Giurgiuțiu Ștefan
53. Giurgiuțiu Vasile

H

54. Hornea Ioan
55. Hornea Lazăr
56. Hornea Mihai
57. Hornea Petru

I

58. Ieneșel Mihai
59. Ieneșel Ștefan
60. Ileana Petru
61. Inișel C.

J

62. Jivan Adrian

L

63. Leuca Eva

64. Leuca Mărioara
65. Lucaciu Alexandrina
66. Lucaciu Elena
67. Lucaciu Vasile
68. Luca Titus
69. Lutai Iuliu

M

70. Macavei Albin
71. Macavei Dorina
72. Macavei Dumitru
73. Macavei Livia
74. Macavei Ion
75. Maior Nicolae
76. Marcuceanu Maria
77. Mesaroş Livia
78. Mesaroş Partenie
79. Mesaroş Teodor
80. Mesarosiu Dimitrie
81. Mesarosiu Adrian
82. Micu Stela
83. Micu Teodor I.
84. Misarăş Vasile
85. Misarăş Adrian
86. Mitruţ Ana
87. Micu Delia
88. Marienuţ Ilie
89. Mnerie Elena
90. Mnerie Constantin
91. Mnerie Dumitru
92. Morar Ilie
93. Mitruţiu Gheorghe
94. Morar Felicia
95. Morar Dimitrie
96. Morariu Aurelia
97. Morariu Valeria
98. Moşneang Dimitrie

99. Moşneang Ion
100. Moţiu C.
101. Munteanu Margareta

N

102. Nemet Lucia
103. Nemet Iancu
104. Nemet Stela

O

105. Onc Lia

P

106. Pantea Constantin
107. Pantea Ilie
108. Păcurar Hermina
109. Păcurariu Costică
110. Păcurariu Draghina
111. Păcurariu Eugenia
112. Păcurariu Gheorghe
113. Păcurariu Nuti
114. Păcurariu Petru
115. Păcurariu Sosa
116. Păcurariu Teodor
117. Păcurariu Vioara
118. Păcurar Valeria
119. Pap Ilie
120. Popa Gatia
121. Pohetchi Iulia
122. Pohetchi Vasile
123. Pescaru Lenuţa
124. Popa Gheorghe
125. Papp Zorinca
126. Popa Constantin
127. Popa Mihai
128. Popa Simona
129. Popa Petru

- 130. Pop Emilia
- 131. Popa Terisca
- 132. Pop Mili
- 133. Pop Eleonora
- 134. Pop Victor
- 135. Pop Virgil
- 136. Piscoi Vasile
- 137. Popovici Dimitrie
- 138. Popovici Maria
- 139. Popovici Remus
- 140. Popovici Sofica

R

- 141. Răsădean Gheorghe
- 142. Rechiteanu Al.
- 143. Roman Chitu
- 144. Roman Gheorghe
- 145. Roman Maria
- 146. Roman Mircea
- 147. Roman Ștefan
- 148. Roman Lazăr
- 149. Roșcău Dumitru
- 150. Roșcău Natalia
- 151. Roșcău Valeria
- 152. Roxin Lucian
- 153. Roșiu Gheorghe
- 154. Ròxin Tiberiu
- 155. Rusu Cornelia
- 156. Rusu Viorica

S-Ș

- 157. Salanțiu Gheorghe
- 158. Seghedi Mihai
- 159. Sinitean Dumitru
- 160. Sinitean Grig. Dinu
- 161. Sinitean R. Puiu
- 162. Sinitean Romul
- 163. Solinger Dimitrie

- 164. Sucigan Letiția
- 165. Sucigan Remus
- 166. Sucigan Nuti
- 167. Sucigan Ștefan
- 168. Sucigan Vasile
- 169. Straja Maria
- 170. Straja Mihai
- 171. Szűsz Ecaterina
- 172. Szűsz Marta
- 173. Sandor Maria
- 174. Sandor Leontin
- 175. Șiclovan Constantin
- 176. Șiclovan Crăciun
- 177. Șiclovan Gheorghe
- 178. Șiclovan Lucian
- 179. Șiclovan Șt. Gheorghe
- 180. Șiclovan i. Gheorghe
- 181. Șiclovan Remus
- 182. Șiclovan Vioara

T

- 183. Tornean Gheorghe
- 184. Tornean Maria
- 185. Tornean Mihai
- 186. Tornean Petru
- 187. Tornean Remus
- 188. Tornean Victoria
- 189. Toth Anghelina
- 190. Truța Dumitru
- 191. Truța Maria
- 192. Turcitu Stere

V

- 193. Vădăsan Elena
- 194. Verișan Elena
- 195. Vesa P. Aurelia
- 196. Vesa Jifca

197. Vesa Sofia
198. Vesa Valeria
199. Vidican Nuța
200. Vidu

W
201. Weisz B.
Sursa: Arhiva Societății

ANEXA 9 Lexicul local

A

abrac - grăunțe
a abracăli - a da grăunțe animalelor
acău - unitate de măsură pentru vin, țuică; 54 l.
ac - ac (de cusut); macaz
acoi - ac mare
acruț,-ă - puțin acru,-ă
acuș, - imediat, îndată
a adăpa - a da apă animalelor
adeu - tun (de război)
afundătură - adâncime, afunzime
ai - usturoi
aituri - piftie
alduit - binecuvântat
alipuit - pripășit
altan - peste, drept
aluat - dospeală, plămădeală, cocă
amnărit - amețit, cherchelit, băut
amoțială - toropeală, înțepenire
a amușina - a mirosi
amu - acum
apucătură - deprindere, nărav, fire, comportament
asfințit - apus (de soare)
arătanie - apariție, arătare, monstru, pocitanie
arătos, - oasă - frumos,-oasă, nialcoș,-e, mândru,-ă
arșeu - hârleț, cazma
astupuș - dop
a asuda - a transpira, a osteni, a aburi

asupreală - agresiune, oprimare, exploatare
ausvais - autorizație, permis, pașaport
așe ș-așe - așa și așa
a ațăta - a aprinde
avere - avut, svuție, bogăție (pământ, iosag, bucate)
azvârlitură - aruncătură
a azvârli - a arunca

B
babă - bătrână, soție, butonieră
bace - frate mai mare
baci Todore - formulă de respect pentru un om mai în vârstă
bacică - diminutivul de la bace
bai - necaz
baligă - excrement de animale, gunoi
bandă - fanfară, cârdășie, taraf
bardă - topor, secure
barost - ciocan mare din fierărie
barșon - catifea, velur
basta - ajunge, destul, termină, isprăvește
baș - chiar, separat
batăr - barem, măcar
bată-l binele! - înjurătură îngăduitoare locală
băbălău - afemeiat, ramolit, hodorog
a băga - a introduce, a vîri, a cheltui, a interveni
a bănui - a suspecta, presimți, închipui, regreta
bădoc - vas mare pentru untură
băl - alb
bălmăji - a amesteca, a încurca, a încâlci
bărnaci - brunet, negricios, oacheș, tuciuriu
bătaie - luptă, război
a bătuci - a îndesa, a pisa, a dricui
bec - pară
belitoare - abator
beșică - bășică, vezică
beșină - bășină, vânt, pârț
beretă - bască

beteag - bolnav, suferind, nesănătos
bețac - bețiv, băutor
bică - taur
bină - scenă, estradă, podium
birău - primar, artist, jurat
a bistăti - a asigura
bistoș - repede, imediat, sigur
bitang - copil din flori, pierde vară
a se bizui - a se asigura, a se baza, a se întemeia, a se sprijini
băț - omul care adună păsările și animalele moarte din sat
bătă - băț, ciomag
a bleheti - a vorbi fără rost
blid - farfurie, strachină
blidariu - suportul de farfurii, străchini
boacănă - prostie din neglijență.
boactăr - paznic de noapte
boambă - boabă
boancă - contrabas
boitari - ajutor de cioban
bombată - însărcinată
borbir - frizer
borviz - apă minerală
box - cremă de ghetă
brăghin - salcâm, băgrin
brici - iute, rapid, instrument de bărbierit
brîșcă - briceag
brizguie - plouă mărunț
brâncă - braț, mână
bubă - leziune, plagă, rană
buburuză - boul Domnului
bucate - cereale, grâne
buctat - căzut la examen, falimentat în afaceri
budac - târnăcop
budă - closet, W.C.
buhă - bufniță
bumb - nasture
bumbușcă - aș cu gămălie

bușulit, ă - apatic, ă delăsat, ă tristă, ă

C

caier - mănunchi de in, cânepă, lână pus în furcă pentru tors

calfă - lucrător calificat după ucenicie

camătă - dobândă

cantă - cană, de cărat apă

cantor - cântăreț, dascăl, paracliser

captă - calapod

caraulă - gardă, pază, strajă

carte - scrisoare, corespondență

catastif - condică, registru

catrafuse - calabalâc, boarfe, țoale

călduri - febră, temperatură

cădlan - căldare de fontă

a călca - a treiera

căpară - arvună

căpățână - scheletul capului la animale

cărărab - gulie

cardăboși - caltaboș

cărmănadă - mușchi de porc, vită

cărpănos - zgârcit

cărțaș - cartofor

cătană - soldat, ostaș, cătănie

cătauă - cățea

căoaci - fierar

căzancă - copcă de prins păsări

cea! - pentru animale: dreapta!

cep - dop

a cerne - a trece (selecta) făina prin sită

a cersăla - a hecela, a peria caii, animalele, a țesăla

cearsălă - țesală

chilă - kilogram

chiliceauă - potecă, drum, cale, cărăruie

chilimuri - cuverturi

chisăliță - povidlă, terci, amestec, borș

cibă! - îndepărtarea câinelui

cioclendăr - om prăpădit
a ciopli - a tăia, a bărdui, a sculpta
a ciorsăi - a tăia pământul cu un fier așezat în fața grindeiului
circan - curcan
cirip - țiglă
ciubeleu - vas din lemn pentru apă la fântână
a ciufuli - a ridiculiza, necinsti, păta, rușina
ciuhă - sperietoare de păsări și animale în ogor și grădini
ciur - sită
ciurdă - turmă
a se ciumpăvi - a se lovi
a se ciumurli - a se apleca (de la o mâncare grea)
câlți - pacișe, fire de cânepă, in
câne - câine
cârligu plugului - locul unde se prind crucile și hămfauăle
cârpuță - batistă
câș - strâmb
câșlegi - perioada de timp între Crăciun și postul mare (la ortodocși)
clămpău - flecar, palavragiu
clicos - uleios, umed
clisă - slănină
clonț - cioc, plisc
clop - pălărie
cloșcă - găina care clocește și scoate pui (cloță)
coarnile plugului- crăcana, iapa, prinse de grindei
cobză - muzicuță, acordeon
cocean - cotor de porumb
cocie - trăsură, căruță
cocină - coteț, poiată
cocleală - patină, verzitură, oxidare
cocostârg - barză
codorișcă - coadă de bici
colac - cozonac
colnă - șopron, șură
comp - pod plutitor (peste Mureș)
conci - coc (de păr)

contraș - instrumentist, la vioara a II-a (la violă)
copârșeu - coșciug
copită - unghie (a calului)
corastă - coraslă (a vacii); lapte după fătare
corcie - patină
corindă - colindă
corman - ghidon
corvoadă - dărvală, muncă gratuită (la boier sau la stat)
coston - bucată de lemn cu un cui folosită de copii la patinaj
costrei - iarba-câinelui, pir de țelină, pir gros
cotarcă - pățul, coșar, coșarcă de păstrat porumbul
cotătoare - oglindă
coteț - poiată
cotor - cocean (de măr)
cotrenci - partea de jos a tuleului de porumb
coțcă - bucată de zahăr cubic
cracii ficși - partea fixă din spatele căruței
crăstolă - vas de bucătărie cu gura largă
crăcit - crăcănat
credenț - dulap, șifonier
a crepa - a crăpa, a sparge
creițar - ban, gologan, (de argint, sau de aramă)
creț - buclat, ondulat, mândru, fălos
crâznic - paracliser, țârcovnic, sfânt
crucea dă la dric - lemnul așezat în cruce peste rudă (la căruță)
crucea dă grâu - este formată din 17 snopi legați dintre care unul se pune "popă"
crumpe - cartofi
cucuruz - porumb
cufăr - geamantan, valiză
cufureală - diaree, pântecare, deranjament
cugle - popice
cuibari - cuib făcut de păsările de curte
cui dă carâmb - cuiul de la bucșe (la căruță)
cuptori - cuptor
a cura - curge
curechi - varză

curpapir - hârtie igienică
cusurău - lemnul pe care se sprijină căpriorii
cuști! - interjecție folosită pentru îndepărtarea porcilor
cute - gresie pentru ascuțit coasa
cut! cut! cut! - interjecție pentru a chema puii și găinile

D

d-abie - abia, doar, cu greu, anevoie, numai
d-afetea - gratis, degeaba
dare - bir, impozit, impunere
dascăl - învățător, profesor, cantor
dăbălat - bleg, pleoștit, trist, resemnat
dăloc - defel, nicum, nicidecum, îndată
a dăndăni - a dărdăi, a tremura, a țâțâi
dărab - bucată, parte, secțiune, tranșă
a dăschide - a deschide
deca - zece
a se deda - a se depirinde, a se obișnui, a se acomoda
dejet - deget
a dera - a zgâria
detilin - aparte, separat, distinct, bașca
deț - decilitru, 100 g.
di ce? - de ce ?
diotet - deocheat, băut, compromis
dirept - drept, direct
diuăti - ghioc
diug - miros neplăcut
divan - adunare, sfat, schimb de păreri; canapea, dormeză
a dâgâli - gâdila
dârgolit - răstogolit, tăvălit
doauă - două
dosoii - prosop
dospite - aluat crescut și prăjit în ulei sau untură
drăgălit - fermecat, ă, iubit, ă
drăguț - amant, iubit
dricală - saltea.
dricu d-ănăinte - dricu mobil al căruței

dricu d-ănăpoi - driciul fix al căruței
dripit - strivit, zdrobit
drăglu - cociorvă, jeruitor, piscălău
drod - sârmă
a dubi - a argăsi, a tăbăci
dudă - burlan
duhan - tutun
duleu - drum agricol între culturi
Dumnezeu să primească! - expresie creștină
dună - pilotă, pernoi din puf, plapumă umplută cu fulgi
dunsut - compot
a durmi - a dormi
dușancă - bluză femeiască
dutean - prăvălie, dugheană, boltă

F

faină - frumos, ales, plăcut
farbă - vopsea, a fărbui (vopsi)
farto! - la o parte! mișcă! (comandă pentru animale)
făcătură - descântec, farmec, vrajă, magie, lucrătură
fălos - mândru, arogant
fărină - făină
fărtai - o pătrime (firtai - în Banat și Transilvania)
fedeu - capac (de bucătărie) pe oale, pe cratiță
feidăr - arc
feleherț - scara trăsorii
a feleli - a susține, a mărturisi, a exprima o opinie
fergheteu - partea mobilă de pe osia din față a căruței
ferez - fierăstrău
a fești - a fărbui, a vopsi, a zugrăvi, a (se) rumeni
feștilă - fitil de lampă
a fi- conjugarea specifică a verbului: **Pr. ind.** mis, iești, îi; nis vis, îs; **Perf. comp.** am fost, ai fost, a fost; am fost, aț fost, or fost;
Viitor: oi fi, îi fi, o fi; om fi, îț fi; or fi.
ficioni - feciori
fioc - sertar
a fircăli - a mâzgăli, a scrie

fireanguri - perdele
fișcal - avocat, notar, judecător, procuror
a fâsâi - a pierde aer
flaștâr - trotuar, mortar
flăgari - dud
a fleșcăi - a noroi
fluturași de ou - aluat cu ou, pentru supe și ciorbe
foale - burtă, burduf
a foitoși - a spulbera zăpada
foiu căuaciului - burduf de pompat aier în "forja" fierarului
foraibăr - zăvor, cârlig, închizător
a forgăli - a grăbi, a zori
a forosti - a suda fier fără aparat de sudură
a fosoli - a beneficia (de drepturi, de avantaje)
fragi - duche
frânile și dologii - frâniile se prind la capul calului la zăbale iar
dologii se țin în mâinile omului din căruță
fruntarile și ruda - pentru cărat grâul, paietele, tuleii
fruntea - țuică tare care curge la început
fuior - caier, mănunchi, de fire (în, cânepă, lână) cămașă de fuior
furchă - unealtă agricolă, ostic
furca fântânii - lemnul care susține cumpăna fântânii
furchiță - furculiță
fus - ax, unealtă pentru înfășurat firul tors, băț rotund
fușer, fușerai - superficial, lucru de mântuială

G

garagață - ceartă, flecăreală
gazdă - om bogat, amfitrion, stăpânul gospodăriei
găci - izmene
găliscă - colivie
gărăboi - coș de nuiete pentru bucătărie
a găta - a termina, a se aranja, a se dichisi
găuace - coajă, cochilie
găvan - polonic
ghermul fântânii - cumpăna fântânii
ghioabă - cofă

ghiufe - chibrituri
ghivent - filet
ghizilele fântânii - împrejmuirea fântânii
gâscă - un cui cârn care se pune în bucșe, la osie
gânsac - masculinul de la gâscă (pasăre de curte)
glaje - sticlă
glaspapir - șmirglu
goangă - insectă, gânanganie, găză
golumb - porumbel
golund - șiret de pantof
gorgoloață - gogoșe de viermi de mătase
gost - oaspete
goțoi - om mascat care face glume la proaspătă, paiată
goz - nutreț pentru vite
grapă - colțar
gratulare - felicitare
grăitor - omul care strigă darurile la nuntă
greblă, a grebla - unealtă agricolă pentru strâns paie, fân; a aduna, a strânge ceva
gredină - curtea casei
greuluș - greier
grindeiu plugului - locul în care se prind toate părțile plugului
grumaz - gât
grumăzarea calului - care se prinde la rudă
gumari - încălțăminte din cauciuc turnat
gumă - radieră, cauciuc, elastic
gudă - cățea
gumilastic - elastic
a gurui- a face un zgomot asemănător cu porumbeii

H

haba - degeaba
haida! - vino!
haja! haja! - îndemn pentru găște
hajmă - ceapă mică, iute
ham - harnașament, echipament format din curele și frângii
harc - arc, arcuș (de vioară, violină)

harcă - somn (pește)
haznă - folos, poftă, chef
hăbăuc - năuc, bleg, nătăfleț, netot, prost, tăntălău
hăis - pentru vite: Stânga!
hămăsât - lacom, flămând lihnit, nesățios
hămfău - partea fixată de cruce cu o verigă, de care se prinde calul
a hărăni - a hrăni (animalele)
hărmăsar - armăsar
hărmig - armăsar
hărpânjică - arpagic, ceapă de sămânță, parpangică
hăzmândoc - om înalt
hibă - cusur, slăbiciune, imperfecțiune
hiclean - viclean, duplicitar, fățarnic, ipocrit
hidede - vioară
hididuș - violonist
hiț! - expresie a meșterului fierar la "forja" lui pentru momentul de sudură
hârb - ciob, spărtură, vas
hâș! hâș! hâș! - expresie pentru îndepărtarea găinilor
ho! - oprește! stai!
a da în hoance - a coborî pe un pinten
hoape - gropi în drum, denivelări, spărturi
hoară - păsări (de curte)
hodoroage - lucruri învechite, stricate
hoher - hingher (călău)
a se holba - a se holba, a se uita cu uimire
holdă - semănătură de cereale, lan
holtei - burlac, flăcău, celibatar, necăsătorit
horn - coș, cămin
hozondraci - bretele (cozondraci)
a huli - a bârfi, blama, calomnia, defăima
a se huli - a se răspândi calomnii, bârfe, ponegriri între oameni
a hului - a dărâma, (a face zgomot), a se surpa
a se hului - a se îmbolnăvi de hernie
hunsut - șiret, înșelător, șmecher, viclean, abil
huzdup! - intrare neașteptată în casă, curte

I
iagă - sticlă
iapă - femininul de la cal
iastalaltă - ceastalaltă
ic - pană, nadă
icneală - icnet, icnire, icnitură
ifos - aroganță, fudulie, fală, orgoliu, îngâmfare
iel - el
iertăciune - iertare
igliță - andrea, croșetă
ii - ei
ileu - nicovală
iliș - scaun de căurță, trăsură
iliță de coasă - nicovală mică de bătut (ascuțit) crasa
imaș - izlaz, pășune, siliște
indrea - cârlig, andrea, navetă, sulă
inima cocii - lemnul tare care leagă dricurile trăsorii
io - eu
ioia - hingher
iosag - animale (avere)
ipine - zdravăn, sănătos
iscoadă - spion, verbuncaș
ispas - înălțare
iștălău - grajd
iuhă - crucea dinapoi a trăsorii
iuțală - rapiditate, agerime, ușurință
ivăr - clanță, zăvor
izmä - mentă
izmeneală - capriciu, moft, naz, fandoseală
izmene - rufărie bărbătească
izvod - însemnare, listă, registru, document, manuscris
izvorî - a ieși, țâșni din pământ; a răsări

Î
a îmberbeca - a se opune, a izbi, a-și pierde echilibrul
a îmbia - a (se) invita, a pofți, a îndemna, stimula

îmbârliga - a ridica și îndoi coada (la animale)
a îmboți - a șifona
îmbrojbojit - îmbrobodit, înșelat, păcălit
a îmbuca - a mânca, gusta, a se hrăni
îmbufnat - supărat, bosumflat
îmbuibat - ghiftuit, îndopat, sătul
a îmburda - a răsturna
a îmbutuși - a împinge
a (se) împăca - a se domoli, liniști, învoi, mulțumi, obișnui, deprinde
împărțală - împărțire
a se împărtăși - a se cumineca, a se griji
a împlânta - a înfinge, a băga
împupit - îmbobocit, înmugurit
împuțat - care miroase urât, murdar, neîngrijit
împuțaciune - miros greu, putoare, murdărie
înavuțat - îmbogățit
încăltări - încălțăminte
încelui - a înșela
începe - a încpăea, a intra
încâlceală - încurcătură, încâlcire
încolăcit - înfășurat, a (se) încovriga
a îndălui - a începe, a porni
a îndruga - a flecări
închina - a se ruga, a face cruce, a se pleca
înciudat - plin de ciudă, supărat, necăjit
încopciat - încheiat
a se însura - a se căsători, a se cununa
întinat - murdărit de noroi
înrămat - refăcut, înzdrevenit, restabilit
întrognat - răcit
a întărca - a înceta alăptarea, a dezobijnui, dezvăța
întolit - îmbrăcat bine, cu haine noi
a învălui - a înfășura, împresura, a (se) amesteca
învățat - om care știe multă carte, instruit, priceput; îmblânzit
pentru animale
înviere - sărbătoarea creștină a Paștelui
înzorzonat, -ă - împopoțânat, împodobit fără gust

J

- jacoș - omul de la treierătoare (arie) care încarcă sacii, și ține socoteala
- jalbă - plângere, reclamație
- javră - câine slab, prăpădit, potaie
- jăcmăneală - jecmăneală, jefuială, pradă, a jăpcâni
- jeb - buzunar
- jeg - murdărie, necurătenie
- jele - jale, tristețe, mâhnire, durere adâncă
- jendari - jandarmi
- jenunte - genunche
- jigăraie - boală a animalelor (inflamarea faringelui)
- jilav - umed
- jilău - rindea, fățuitor
- a jilui - a trage la rindea, a fățui
- jimb - persoană cu buzele depărtate, căreia i se văd dinții
- jimblă - franzelă
- jind - dorință adâncă, poftă greu de obținut
- jindiță - amestec de urdă cu zer, prin fierbere
- jir - fructul fagului
- jireadă - stog, claie, căpiță, pup, porcoi
- jirebie - grup de 30 de fire de tort pentru urzit, depănat ș.a.
- jitei - păpură
- jivină - fiară, animal sălbatic
- joagăr - fierăsătru mare pentru tăiat lemne mari
- joardă - nuia lungă, subțire, flexibilă
- a joi - a ieși la capăt, a răzbi, dovedi, prididi, răbda, îndura
- jug - dispozitiv pentru înjugarea animalelor
- a jugăni - a castra
- a juli - a (se) răni ușor, a (se) zdreli
- jumere - bucățele de slănină topită și stoarsă de untură
- a jumuli - a curăța pasărea de pene
- june - tânăr, holtei
- junghi - durere pătrunzătoare de scurtă durată
- junincă - vițea tânără (1-2 ani)
- jur - petrecere organizată de tineri

jurat - persoană dintr-o curte cu jurați

L

labă - partea piciorului de la gleznă în jos, la om, brâncă,, mână

laboș - cratiță

lacom - avid, mândăcios, pofticios

lacrămă - lacrimă, plâns (la plural)

ladă - cutie mare de scândură sau de metal, cufăr

laităr - vas din lemn în care curge țuica la cazan

lampă - felinar, lămpaș, lampă de radio

laolaltă - împreună la un loc

langoș - gogoasă din aluat dospit

larmă - zgomot mare, gălăgie, hărmălaie

laviță - scândură lată pe țăruși folosită ca bancă în stradă

lămpaș - felinar

lăvor - lighean

leaț - despicătură lungă și îngustă de lemn, folosită în tâmplărie, șipcă

lebeniță - pepene verde

lecru - palton (scurt)

leoarcă - plin de apă, foarte ud

leșie - soluție alcalină obținută prin fierberea cenușei de lemn, sodei sau potasei

leucă - lemn încovoiat care leagă loitra de osia trăsorii

levișe - supă de carne

lihod - nesărat

lingău - persoană care lingușește pe alții

lipideu - cearceaf

lipie - pâine rotundă și plată, puțin crescută coaptă în cuptor

lipsa mare - defecarea

lipsa mică - urinarea, micțiunea

litanie - rugăciune lungă, vorbe monotone, plictisitoare

lită - litru, (1000 g. pentru lichide)

liturghie - principala slujbă religioasă creștinească

lângălău - aluat dospit copt în cuptor de pâine

loitră - cele două părți laterale, sub formă de scară, ale trăsorii

lotru - hoț

lud - simplu, naiv, fără experiență
ludaie - dovleac
lume - univers, cosmos, mapamond, mulțime de oameni
luntrie - luntre, barcă; diminutiv: luntriță

M

macră - carne macră = carne slabă, fără oase și grăsime
mahăr - personaj de vază, ridicat prin afaceri, speculații și relații
mai - ficat și unealtă în formă de ciocan, de lemn folosită la îndesarea pământului
maistor - maistru
majă - unitate de măsură egală cu 100 kg. Cântar pentru greutate mari
maldăr - mortar, tencuială
mardeală - bătaie zdravănă
marhă - vită, vite, dobitoace
maslu - slujbă religioasă oficiată pentru un om bolnav
matracucă - femeie cu înfățișare neplăcută și apucături urâte
maur - zidar
a măcina - a face făină, la moară, a râșni, pulveriza
mălăieț - (despre fructe) moale, făinos, prea copt
mănuncheș - persoana care strânge mănunchi după cosaș
mănușă de cânepă - legătură de cânepă
mănușa loitrii - conul de fier încarnit în sus
a (se) mărita (- despre fete -) a se căsători
măsauă - măsea
măsăriță - față de masă
măsauă dă ferez - dinte de fierăstrău
mășină mare - autobuz, camion
mășină mică - autoturism
mătăhală - matahală, om înalt, corpulent, diform, greoi
a mătrăși - a alunga, a goni, a risipi, a cheltui
mătrice - colică, crampă, spasm, apucat, apucătură
meliță - unealtă pentru zdrobit tulpina de cânepă și în
mendre - capricii, plăceri
a mere - a merge, **Ind. prez:** mărg, meri, mere, merem, mereți,
mărg, **Perf comp.** am mărs, ai mărs; o mărs; am mărs, aț mărs,

or mârş; **Viitor:** oi, îi , o mere; om, îţ, oi mere
 mereană - peşte din Mureş, mreană, cu solzi verzi
 merinde - hrană rece (de drum, la lucru), mâncare, provizii
 merindeică - cârpă, ştergătoare de farfurii
 meseleu - bidinea, perie, spoitor
 a mezdri - a ciopli, a netezi, a roade cu dinţii
 mezuină - marginea intravilanului
 michiduţă - drac denumit familiar, glumeţ
 mihei - atelier (de meşter)
 mijgură - mijgură - a burniţa
 a miji - a apărea, a (se) zări, ivi
 mintinaş - îndată, numaidecât
 a miorlai - a mieuna (despre pisici)
 mirişte - câmp secerat cu tulpinile retezate, rămase cu rădăcină
 mis- (eu) sunt
 misarăş - măcelar
 mişmaş - vin cu apă minerală, amestecătură, harababură
 mândră - frumoasă, fudulă, îngâmfată
 a mânji - a murdări
 mât - pisic
 mântan- cotoi
 mătă - pisică
 mnere - zahăr
 mneru - ultramarin
 a mneu - al meu
 mnirăzânie - minunăţie, bizazerie
 moacre - vişine mari
 moare - zeama acră de varză
 a (se) mocoşi - a zăbovi mult la o treabă, încet, cu migală
 modru - chip, fel, mod, putinţă
 moimuţă - maimuţă
 mojar - piuliţă mică pentru pisat şi amestecat
 mol - nămol
 a momi - a amăgi, ademeni, înşela
 momâie - schelet de lemn acoperit cu zdrenţe, sperietoare,
 mogâldeată
 Morăş - Mureş (Morăş - toponimic local, argument lingvistic pentru

continuitate)

a morfoli - a molfăi (a mesteca încet), a suci și răsuci un lucru pe toate fețele

morminte - cimitir

morocoaze - cămașa de fier de pe vârful osiei de lemn a trăsurii

mortăciune - stârv, hoit de animale, ființă foarte slabă

morțiș - cu orice preț, cu încăpățănare

a moșcoli - a (se) murdări

motocel - ghemuleț, canaf, ciucure

a mototoli - a (se) face mototol, cocoloși, boți

a mozoli - a frământa ceva în gură, a se murdări (cu mâncare), a spăla de mântuială (rufe)

muc - secreția din nările omului și animalului

muced - acoperit de mucegai, mucegăit, fumuriu, negru-vânăt

a murlui - a da pe pământul din casă cu un amestec din nisip și pământ

musai - neapărat, negreșit, în mod necesar, cu încăpățănare, trebuie

mușuroi - moviliță de furnici, cârțițe, cârțiță

muzi - cinematograf

N

nană - soră mai mare, cuvânt de respect folosit de cei mai tineri când se adresează unei femei mai în vârstă

nat - om, individ, lume

nație - națiune

nazuri - capricii, mofturi, toane

a năbuși - a sufoca, a potoli, a stinge; a revărsa, a inunda

năclăi - a (se) murdări, cu substanță unsuroasă, cleioasă

năcreală - murături, acritură

nădrag - pantalon

nădușeală - sudoare, transpirație, a munci din greu; arșiță

năhoadă - fantomă, apariție, monstru

năloagă - deranj, aglomerație

nănaș - naș

năpusti - a năvăli, a da buzna, a tăbări

nărav - deprindere, obicei (rele); fel de a fi

nărod - nerod, bleg, nătlăfeț, tăntălău, năuc
năsărâmbă - greșeală fără intenție, pozună, boroboață
năsâp - nisip
năsos - cu nasul mare
nătăfleț - eață - prost, tont, nătâng
năzări - a i se părea, a i se năluci; o idee ciudată, toană, capriciu;
a se ivi, a zări
ne! - îndemn la mers pentru cai
neam - popor, națiune; familie, rudă
neauă - nea, zăpadă
negură - ceață groasă, întuneric, beznă
nește - niște
nicăiri - nicăieri
nicicum - nicidecum
nime - nimeni
nimuric - om slab și pipernicit; schilod
noadă - coccis
noaste - noastre
noaten - miel sau mioară de la înțărcat, până la 2 ani
nogliță - ac de păr
nost - al nostru
notarăș - diminutiv de la notar
nuia - ramură tânără și flexibilă; vargă
numa - numai

O

oală - vas de lut ars, de metal sau porțelan, folosit la bucătărie;
țiglă, olan
obadă - bucată de lemn încovoiat; 8 obezi formează circomferința
roții de la trăsură
obidi - a se lăsa pradă deznădejdii, durerii; a se necăji, amări
oblojeală - pansament, tratament, lecuială, înfofoleală
obrinteală - inflamație, umflătură a unei răni; din frig, infecție
ocară - muștrare, ceartă, umilire, înfruntare, insultă, defăimare
ocol - curte, ogradă, circumscripție administrativă, silvică, sediul ei
ocoș - ager, dibaci, isteț, priceput, inteligent, îndemânatic
octoih - carte bisericească care cuprinde cântările din fiecare zi a

săptămâni

odor - miros, mireasmă

odraslă - copil descendent, urmaș, pui; ramură tânără, lăstar, mlădiță

oftică - tuberculoză (pulmonară); ftizie

ogar - câine de vânatoare foarte iute la fugă

ogaș - făgaș, urma roții pe drum

a ogoi - a (se) liniști, potoli,, domoli, calma.

ogor - bucată, teren de pământ agricol, cultivate, arătură

ol - vas de lut, în formă cilindrică, folosit pentru apă de băut

oleacă - puțin

olecuță - diminutivul de la oleacă, puțin de tot

oloi - ulei; vopsea de ulei

ololariu - polița pentru păstrat oalele din casă

a omeni - a primi omenește, ospitalier, cinsti, onora

omilie - predică bisericească

on - un

opăceală - împiedicare, reținere, zăpăceală, năuceală

a opăci - a opri în loc, a reține din lucru, din drum, zăpăci

a opări - a turna apă, leșie fierbinte pentru a spăla, curăța, găti

orbeț - milog, cerșetor

ortac - prieten, tovarăș (de drum, la lucru) camarad

ortăcie - prietenie, tovarășie

ortodox - persoană în religie creștină răsăriteană,, ortodoxă

a ospăta - a primi pe cineva în casă oferindu-i mâncare și băutură

ospăț (uspăț) - masă mare, îmbelșugată ocazionată de cununie

ostăneală - oboseală, extenuare; efort, strădanie

oștie - napolitane

otavă - iarbă fragedă care crește în același an, după ce câmpul a fost cosit odată

oțără - puțin

a (se) oțări - a (se) supăra, înfuria, înăcri

P

pai - tulpina subțire a unor cereale

palavără - vorbă goală, fleac, balivernă, brașoavă

Palie - carte bisericească care conține Vechiul Testament

palincă - rachiu, țuică
pană - floare, la plural: pene de pasăre; pană de despicat lemnele
pancovă - gogoășe
pandișpan - prăjitură făcută din făină, ouă și zahăr
papură - plantă care crește în locuri mlăștinoase din care se confecționează rogojini, coșuri
par - lemn lung și ascuțit, bătă, ciomag
parâmă - frânghie, odgon
Paști - sărbătoare religioasă, învierea lui Hristos
patrafir - fâșie lungă de stofă pe care sunt brodate câteva cruci, purtată de preot când oficiază
patvagon - vagon de bagaje
păcat - călcarea legii, abaterea de la norma religioasă, întâmplarea, nenorocire, năpastă
păcurar - cioban
pădurean - persoană venită în localitate din alte părți, de la pădure
pădurită - pădurice (de la pădure)
a păfuga - a fugări, a alunga
păgân - persoană care se închină zeilor sau idolilor; nume dat de creștini în special turcilor mahomedani, om rău la suflet, crud, nemilos, pătimaș, sălbatic
păinjine - paianjen
pălancă - palancă - întăritură din trunchiuri de copaci; adăpost de vite
pălăscași - chemător la nuntă
pălțau - baston de sprijin
pălmaș - țăran care muncește cu palmele, fără vite și fără inventar agricol
pănură - aba, dimie; fel, soi (figurat)
pănușe - foile care învelesc știuletele în porumb
păpărădă - ouă prăjite în grăsime, jumări, papară
păpărugă - paparugă, buburuză
păpuci - papuci, încălțăminte ușoară, fără toc
părajină - paragină, teren necultivat acoperit cu buruieni, ruină, dărăpănătură, stare de părăsire a terenului sau a clădirii
părădaică - roșie, bulion
părăstas - parastas

a păru - a bate pari, a împrejmui cu pari
păstă - peste
păsulă - fasole
pășuș - pașaport, ordin scris
a păți - a i se întâmpla cuiva ceva rău, a da peste ceva neplăcut,
a suferi, a pătimi, a îndura
pățoc - șobolan
pec - brutar; brutărie, pecărie
pecie - carne macră de porc, vită, oaie
pegmed - magiun de prune, fără zahăr; marmeladă
peleg - chel, pleșuv
Pepea - "Necuratul", sperietorul copiilor; Dracul, Răul
pepit - despre țesături: cu pătrățele sau romburi mărunte de două
culori, alternând între ele
perciune - șuvițe de păr lungi și răsucite care sunt lăsate de la
tâmpile în jos
perină - pernă
perjă - prună
petrecere - reuniune între prieteni la o sărbătorire, chef, distracție,
folosire plăcută a timpului; viețuire, trai, ședere
a peți - a cere în căsătorie (o fată) pentru sine sau pentru altcineva
pi! pi! pi! - chemarea păsărilor, puilor la mâncare
un pic - puțin, câtva
pichențe - învârtite în mac cu zahăr (desert)
a picura - a cădea picătură cu picătură; a pica
piglu - fier de călcat (îmbrăcăminte)
pilari - precupeț; pilăriță - precupeață; femeie rea de gură
pilă - unealtă de oțel călit folosită la ascuțirea, netezirea sau
subțierea altor unelte
a pingăli - a zugrăvi, a picta, a desena
piparcă - ardei iute, boia de ardei
pipălacă - prepeliță, pitulice, potârniche, pitpalac
piron - cui de oțel lung și gros folosit la îmbinarea unor piese din
lemn
pită - pâine, slujbă, trai, hrană
pitornică - potârniche, fugău, găinușe, tărhiță
a pițiga - a pișca, a ciupi

pițulă - monedă austro-ungară la zece creițari care a circulat în Transilvania și Bucovina, până în 1918, ban de mică valoare, gologan, para
 pix - penar, plumieră
 pân - prin
 pângă - pe lângă
 pântru că - pentru că
 până-i lumea - veșnic, etern
 pârgă - despre fructe și cereale: copt, aproape copt; care se coace timpuriu = pârgav; roadele timpurii
 pârlog - pământ nelucrat
 placă - poftim! mă (vă) rog!
 plevas - creion - plaivaz
 plev - tablă, tinichea, cositor plumb, staniu
 pleaznă - pocnitoare, trosnitoare, pleznitoare
 plug - unealtă agricolă pentru arat
 a plutări - a merge pe apă cu pluta, a transporta bușteni pe apă, a pluti
 poarcă - joc de copii străvechi; scroafa
 a poci - a-și schimba înfățișarea, din bun în rău, din frumos în urât, a desfigura, a sluți, a cobii
 podagră - gută
 podele- pardoseală de scânduri; dușumea
 podrum - beci, pivniță
 pogace - turtă preparată în diferite feluri
 pogan - mare, voinic, groaznic; intens, în toi, strașnic, cumplit
 poimâine - în ziua următoare celei de mâine; mâine - poimâine; nu peste mult timp
 poivan - funie sau ștreang de pripon
 polovică - polomeac, măsură de 14 l. din lemn sau de aramă (pentru a măsura capacități de cereale)
 pomană - ceremonial mortuar după înmormântarea unui om
 pomilari - clienți
 pomoci - pământ pentru ras, bărbierit, săpunit
 pomol - un loc special lângă cuptorul de pământ din casă
 poneavă - pătură, covor, preș folosit pentru strângerea fragilor, prunelor

ponihos - om care nu vede bine, miop
popă - preot; numele unei cărți de joc; ultimul snop al crucii de grâu
popricaș - mâncare locală specifică locului din carne de porc, pui, oaie
porcari - cel care păzește și îngrijește porcii; purcar
poreclă - supranume dat, (în bătaie de joc), unei persoane care îi reține o trăsătură caracteristică
porșor - grămadă de fân; purcoi, pup, (stog), căpiță
porumb - porumbel
postată - porțiune într-o suprafață cultivată, sau lucrată de unul sau mai mulți oameni; strat de legume sau flori
poșircă - băutură alcoolică slabă, de proastă calitate
potcă - încurcătură, belea, vrajbă, sfadă, pocitanie
potică - farmacie
potriveală - potrivire, asemănare, acord, coincidență
poznaș - care face pozne; spune glume, face haz, buclucaș, vesel, hâtru, mucalit, șugubăț, șodos, drăcos, nebunatic
prapor - steag bisericesc purtat la procesiuni și servicii religioase
prav - praf
a prăbăli - a aproba, a încerca, a verifica, a probăului
a prăpădi - a nimici, a pierde, a risipi, a irosi, a distruge, a deceda, a dispărea, a spesa, a toca
prăsălă - reproducere de animale, de rasă; animale tinere, de reproducție, de rasă, animale de soi (bun)
preducea - uneală pentru a perfora tablă, carton, stofă, piele, urechea vitelor; potricală
prepeleag - prepeleac; par sau prăjină pe care se clădesc căpițele de fân sau se pun oalele spălate ca să se scurgă de apă; scară de sprijin pentru coborâre sau urcare
prepus - bănuț, presupunere, prevestire, neîncredere
a (se) preumbla - a umbla în voie pentru a se recrea, a lua aer; a scoate și a însoți la plimbare pe cineva; a umbla în toate părțile fără piedică, a se plimba
pricolici - vârcolac, ființă imaginară, strigoi; om care se preface noaptea în animal pricinuind rele celor pe care îi întâlnește
primaș - vioara I-a, violonist care conduce taraful

primă - panglică pentru a lega cosițele fetelor, pentru a împodobi pălăriile flăcăilor

a priti - a hotărî, a porunci, a comanda

privată - closet, latrină și privadă, W.C.

priveghi - vegherea unui mort; veghe, strajă, priveghere

a prânzi - a lua masa de prânz; a lua masa de dimineață

proaspătă - masa de seară în familie (intimă) prilejuită de tăierea porcului (iarna)

procoviță - procov, vâl, pânză cu care se acoperă diferite lucruri; pătură, postav

prohod - slujba înmormântării; înmormântare. Slujba și cânturile din Vinerea Mare

propis - hârtie (caiet) liniată special pentru exercițiile elevilor la caligrafie

proptă - proptea, sprijin, reazem; susținere, prăjină

protă - protopop, protoiereu

prun - prune - pom din familia rozaceelor, cu flori albe verzui cu fructe cărnoase, vinete, gălbui; renumit în fostele livezi, din lunca Mureșului

pruniște - livadă de pruni

a pruștica - a țâșni, a izbucni, a bui, a bușni, a ieși, a puștica

ptele - piele

pudăreală - pudrare

puică - pui de găină, găină tânără

puroi - coptură, venin, infecție

a puți - a răspândi un miros greu, neplăcut; a mirosi urât

a (se) puțuli - a se dichisi, găti, curăța, aranja, spilcui, ferchezui

R

rac - crustaceu cu carapace tare, negru-verzui, cu cinci perechi de picioare, cele din față în formă de clește; cancer, zodia Cancerului; nume dat unor unelte care prind, agață ca racul

a rade - a (se) barbieri, reteza, tăia, șterge

raf - cerc, șină de fier, pusă pe o roată de lemn, pe căzi și butoaie

ramură - ram, cracă, creangă, cloambă

rașpă - rașpel, pilă de oțel, rășpălău

ratotă - omletă, papară, păpăradă

răgace - rădașcă, bourel, boul Domnului
răgut - recrut
rărunchi - rinichi
răsfățat - dezmierdat, alintat, ninerat, capricios, cu toane, îmbuibat
răstelniță - marginea patului; ploșniță = stelniță
rășchia - a depăna firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe rășchitor
rătie - rachiu, rachie, palincă, vinars, stropșeală, țuică
rătișe - învârtite din aluat copt în grăsime
răzor - fâșie îngustă de pământ nearat servind ca potecă și hotar între două ogoare, călușire, hat, miesuină
răzușe - unealtă de îndepărtat (curățat) pământul negru de pe hârleț
reverendă - haină preotească lungă, neagră, anterior
ripidă - obiect folosit de copii în biserică pentru unele servicii religioase
rișcă - șoc de noroc în care se folosește o monedă aruncată în sus
a rândăli - a rându, a aranja, a așeza, a ordona, a organiza, a orându, a potrivi
rântaș - făină prăjită, ceapă, boia de ardei amestecate cu untură
rânză - pipotă (stomac)
rât - șesul din lunca Mureșului pe care crește iarbă de pășunat
roletă - stol, jaluzele, rulou, persiană
romoniță - mușetel
rudă - oiștea (de la trăsură) prăjină, par, drug, ruda de la cuptor
rug - trandafir; rug sălbatic (trandafir), măcieș
rugă - rugăminte, rugăciune, Cruce, Troiță
ruje - floarea soarelui
rusunoi - cocă din resturi adunate de la frământatul pâinii

S
sabia plugului - partea plugului cu găuri și cui
sac - obiect confecționat din pânză sau hârtie rezistente, folosit pentru transport și păstrarea cerealelor; pânză din fuior; din călți din care se fac sacii; geantă mare, în călătorie
salcie - specie de arbori cu ramuri lungi, subțiri, mlădioase, frunze

lunguiețe și flori galbene - verzei dispuse în mâțișori
 samurast - plantă răsărită din recolta anterioară scuturată
 sapă - unealtă agricolă pentru săpat și prășit
 sară - seară, partea de la sfârșitul zilei
 sarme - sarmale, preparat culinar, amestec de carne tocată și
 orez, ingrediente, învelite în foaie de varză
 saț - săturare, îndestulare, belșug, abundență, îmbuibare,
 senzația celui sătul
 săbău - croitor
 săbăiță - croitoreasă
 săcure - secure
 săjac - pirostie, crăcană
 sălam - salam
 sălaș - locuință, casă, gospodărie, pentru oameni și animale
 folosite vremelnic în câmp
 a sămădi - a socoti, calcula, contabiliza (sămășag)
 săndale - sandale
 sărsam - unealtă, sculă, harnașament, țarțam
 scabie - râie
 scaldă - loc de scăldat, cadă, vană de baie
 scamă - fir subțire și scurt destrămat dintr-o țesătură; puf
 scăfârlie - țeasta capului, craniu, cap
 a scărmăna - a dărăci, pieptăna, a drăgli, peria
 a scheuna - despre câini, animale: a scoate sunete ascuțite și
 repetate de durere sau bucurie; a chelălăi
 schilod - mutilat, anchilozat, deformat, infirm, ciuntit
 a (se) schimonosi - a deforma, strica, strâmba, poci; a face nazuri
 a scânci - a plânge înăbușit și întretăiat; a se văita, geme
 scândură - lemn lat, gros de cca. 5 cm, tăiat de-a lungul trunchiului,
 întrebuințat în construcții, tâmplărie
 a sclinti - a scriinti - a scriinti - a scoate din articulație un os, o
 încheietură, a luxa
 scofală - pricopseală, folos, ispravă, afacere, avantaj, profit
 scovardă - clătită
 Scriptură - Biblia, Vechiul Testament și Noul Testament
 scoafă - femela porcului; constelația Scoafa cu purcei
 seceră - unealta pentru recoltarea manuală a păioaselor

servus - formulă familiară de salut
sfadă - ceartă
sfedăr - pulovăr, flanelă
sfredel - burghiu; sfredelul-mic, sfredelul Pământului (Constelații)
siliște - locul pe care a fost așezat un sat; vatra satului; loc de casă
a sâcâi - a nu lăsa pe cineva în pace, a-l cicăli, a-l necăji, a (se) fâțai
sâtă - sită, scuturătoare, ciur, pentru cernut făină sau mălai
slugă - persoană angajată într-o gospodărie pe bani sau în natură
sucăre - pompă manulă de scos apă de băut
smârc - smoală - substanță rămasă la distilarea petrolului sau gudronului de cărbune; se folosește la pavaje, în industria chimică; zeft, pec. Catran
snagă - fire, nărav, putere, vlagă
soartă - forță, voință supranaturală care hotărăsc tot ceea ce se petrece în viață; destin, fatalitate, noroc; dată de sus, scrisă, ursită, deznodământ
socăciță - bucătăreasă
solgăbirău - funcționar administrativ al fostului imperiu austro-ungar similar pretorului sau primpretorului de mai târziu
sopon - săpun
a (se) spăria - a înspăimânta, a (se) înfricoșa, a (se) speria, a (se) teme, alarma
a spesa - a cheltui, a împrăști, toca, arunca
spiță,e - fiecare obadă este legată de butucul roții cu o spiță - Roata trăsurii are 16 spițe
stavă - herghelie; loc îngrădit în care se țin caii unei herghelii
stălaj - etajeră
stărp - care nu rodește; sterp; neroditor, neproductiv
stelniță - ploșniță
sterpezit (dintii) - o senzație neplăcută a dinților (datorată consumului de fructe)
stângen - măsură de lungime variabilă existentă înainte de introducerea sistemului metric, variind între 1,96 m. la 2,23 m.
stog - grămadă de snopi de grâu și alte păioase clădită, aflată în așteptarea efectuării altor lucrări (treierat)

straiță - traistă

a strepezi - (despre dinți) a se irita, producând senzație neplăcută, din cauza consumului de fructe acre, necoapte

su - sub

subsuoară - partea de dedesubt a încheieturii brațului cu umărul; sub braț

a suci - a răsuci un fir, o fibră textilă etc. pentru a le mări rezistența;

a întoarce, a roti, a învărti, a întoarce pe o parte și pe alta

sucitor, sucitoare - sul neted de lemn cu care se întinde și se subțiază pătura de aluat

a sudui - a înjura, a ocări, a rosti sudălmii, a drăcui, a insulta

sugnă - sucnă, fustă simplă groasă, fără încrețituri (interioară)

sufulcat - suflecat (despre obiecte de îmbrăcăminte), îndoit, răsfrânt invers

sulă - unealtă folosită de cizmari pentru găurit pielea, talpa pentru a petrece ața prin ele

sulhac - unealtă pentru a ușura sfărâmatul porumbului cu mâna

suman - haină țărănească; țindră, zeghe; țesătură groasă de lână, lucrată în casă, din care se fac sumane

sur - de culoare intermediară, între alb și negru, cenușiu, fumuriu, gri, plumburiu, întunecat, mohorât, suriu, cărunt

suncălău - pat de dormit în pridvor

Ș

șaiabă - disc, placă de metal, de lemn etc. găurit care se pune între un șurub și partea spre care acesta se rotește, pentru a menține șurubul fix

șal - țesătură din lână, mătase; fular

șan - calapod

șapcă - acoperământ cu cozoroc pentru cap, din pânză, postav

șarg - despre cal: cu părul galben - deschis; gălbui

schentă - haină, veston

șeităli - a (se) plimba, a (se) spațiri

șele - șale, rărunchi, mijloc, regiunea lombară a spinării

șeran - șaran, crap

șercan - zmeu

șergat - bălțat, dungat, tărcat, țărcat (despre cal)

șerpe - șarpe
șifonier - dulap pentru păstrat hainele și lenjeria; garderobă
șinic - unitate de măsură de 104 l; de comparat cu șineg 50 kg
șipcă - lemn subțire și lung folosit de dulgher și tâmplar
șireglă - codârlă, fund; (se află în fața și dosul trăsorii: șiregla mare, mică) se leagă cu lanț, tras prin zală, de cornul loitrei
șiștav - nedezvoltat, pipernicit, mărunț, plăpând, uscat
șiț! - alungarea pisicii (interjecție)
a șlingui - a borda, a coase, a împistri, a chindisi
a șlogui - a paraliza
șnaider - croitor, săbău
șnaps - (germanism) un fel de rachiu tare
șoancă - șuncă
șod - curios, ciudat, bizar; nostim, hazliu
șogor, șogoriță - cumnat, cumnată
șol - cană, ceașcă (de lut)
șolocat - geamul din turnul bisericii, de unde se trag clopotele
șomoioș - mănunchi de paie, fân, câlți cu care se spală sau se aprinde focul
șont - șchiop, schilod
șopăială - vorbire în șoaptă, șoaptă
șopron - adăpost în care se țin uneltele de gospodărie, nutrețul, șopru
șorici - șorec; piele de porc pârlită sau opărită, după tăierea porcului
șoșon - încălțăminte de iarnă din cauciuc, pâslă etc, peste pantof
șorof - șurub
șpaclu - unealta zidarului pentru: aplicat, netezit și răzuit tencuiala și chitul
șpaiț - cămară (de alimente)
șporheit - sobă (cuptor) de bucătărie
ștafir - zestre a miresei, dotă
ștangă - bară de fier, drug, rangă
știft - cui mic (de lemn), fără cap folosit de cizmar; spin
ștrec - cale ferată, drum de fier, linie ferată
ștrimf - ciorap
șumar - pădurar

a şușcăi - a ofta, a suspina (din greu), din adâncul inimii
șuștar - șiştar; vas de lemn, de metal, cu toartă cu gura mai largă
ca bază, folosit pentru muls laptele sau pentru scurs zerul din
caș
șuștăr - pantofar, cizmar
a șurlui - a face curat în casă (pe pământ)

T

tac - baston special de lemn, folosit la biliard
taică - bunic (tata mare), părinte, tată
taifas - conversație familiară, intimă, sfat, flecăreală, palavrageală
plăcută
talaj - tălaș, așchii de rindea
taljer - taler, vas plat de lemn din care se mânca, farfurie, bolid
tarara - melodie monotonă care nu se mai termină; onomatopee
tară - dara; greutate nemarcate, bucăți de metal, întrebuințate la
cântărit
tas - vas plat, taler cu care se umblă la biserică pentru chetă (a
umbla cu tasul)
tașcă - geantă de piele sau de pânză în care se țin diferite obiecte
taște - mâncare: aluat umplut cu brânză, fierț; taște cu brânză
tăbliță - placă de ardezie, de formă dreptunghiulară, folosită de
școlarii începători pentru deprinderea scrisului
tăgadă - tăgăduială, contestare, negare, dezmințire
a tăgădui - a nega, a dezice, a ascunde, a masca, a tăinui
a tăgăși - a curăța, a deretica, a scutura, a strânge
tăietură - drumul săpat de Mureș în curgerea lui spre Tisa după
săparea canalului
tăiței - tăiței; aluat amestecat cu ou, sare, apă; frământat și, după
subțiere, tăiat în şuvițe lungi, subțiri care se fierb în supe sau se
gătesc cu brânză, nuci și mac
tălmaci - traducător, interpret
a tălpălui - a tălpui, a pune pingele
tălpășag - comision
a tămădi - a se însănătoși, vindeca, îndrepta, întrema, lecu
tămăduială - îndreptare, însănătoșire, lecuire, înzdrăvenire,
vindecare

a tândăli - a vorbi fără rost
 tărăboanță - roabă
 a tărăgăna - a amâna, prelungi, întârzia, a dura, a tergiversa, temporiza, a trena
 tărcat - dungat, vărgat, împestrițat, bălțat, pătat
 tărhană - pastă făinoasă de casă (făină, sare, ou) mărunță
 tărăte - coaja grăunțelor de grâu, porumb, zdrobită prin măcinare
 tăroc - tare
 tăt - tot
 tătarcă - tătăroaică, tătăriță
 tăut - slovac
 a tăvăli - a (se) rostogoli, zvârcoli, culca, doborî
 tea - ceai
 teleleu - om fără căpătâi, care își pierde vremea (umblând de colo, colo) fără nici o treabă; zăpăcit, prost
 tept - piept
 a teptăna - a pieptăna
 a terfeli - a murdări, a mânji, a înjosi, a insulta, a batjocori
 terheti - tărhat; sarcină, povară, bagaj, calabalâc, încărcătură
 tetruță - diminutiv de la piatră (piatră mică)
 a ticăi - despre inimă: a bate tare (datorită unei emoții puternice); a zvâcni, a palpita; despre ceasornice: a emite un sunet ritmic: tic-tac!; onomatopee, sinonime: a chinui, frământa, suferi, zbate, zbuțuia, zvârcoli
 a (se) ticări - a depune efort, a forța, a se forța, a se tecăru
 tighel - tivitură, cusătură vizibilă mărunță făcută cu mașina, sau cu mâna
 tihnă - liniște, pace, odihnă, repaus, mulțumire, satisfacție, astâmpăr, calm, seninătate, senin, confot
 tijlăr - tâmplar, stoler, bărdar, cioplitor, măsar, tișlăr
 tiligă - șaretă, cabrioletă, tilburi
 timar - tăbăcar, argăsitor, opincarăș, tălpar, dubălar
 tină - noroi, pământ, lut, necurățenie, argilă, clisă, murdărie, jeg
 tindă - încăperea de la intrare în casele țărănești, coridor, galerie, pronaos, prispă
 tintă - cerneală
 tioc - pungă, cornet (improvizate)

tip - fotografie
 tipsie - tavă mare, de metal pentru copt plăcinte, fripturi, cozonaci
 tiriplic - fir de mătase, de bumbac, răsucit și mercelizat folosit la brodat sau la împletit
 tișiță - partea de jos a piciorului de cal, deasupra copitei
 tiușcă - lovitură cu palma
 tiv - marginea de pânză, de stofă, îndoită și fixată prin cusătură pentru a preveni destrămarea țesăturii
 tâmp - tâmpit, tâmpenie - cretin, idiot, imbecil
 a tândăli - a-și pierde vremea, a lucra încet, a migăli, a se mocăi
 a se tângui - a se plânge, a se jeli, a se văicări, a se plânge de cineva, a se lamenta
 a tânji - a se afla într-o stare de slăbiciune fizică, a fi bolnăvicios, a se ofili, veșteji, lăncezi
 târnaț - prispă (închisă)
 a târși - a defrișa, despăduri, despuia, dezgoli, săpa, prăși
 toană, -e - capriciu, chef, fasonală, fiță, moft, naz, schlifoseală, pârtaș, izmeneală, bâzdâc
 tocaci - torcător
 tocană - mâncare cu sos, carne prăjită cu ceapă, boia, făină, cartofi
 toconiță - popândău, guzgan, momâie, sperietoare, șoarece de câmp
 tolcer - pâlnie
 tolvai - interjecție, strigăt de teamă
 tomneală - tocmeală, acord, aranjament, chibzuință, convenție
 tongălău - știulete de porumb păstrat de sămânță
 toporișcă - topor cu coada scurtă; bardă
 toptan, cu toptanul - (în legătură cu vânzarea și cumpărarea): în cantități mari, cu ridicata, cu grămada, angro
 tori - tulpina porumbului, fără frunze; tor, tizic; toriște; gunoi de vite
 tort - fir de cânepă, de in, sac de tort, pânză din fire de cânepă
 torumb - turnul bisericii
 tragă - unealtă de scos gunoiul animalelor
 trăgaci - vas din fructul curcubetei făcut pentru a scoate din butoaie țuica, vinul, băuturile

troacă - albie, copaie, covată; la plural: boarfe, bulendre, catrafuse
trop - mersul cailor (tropot); trap; onomatopee: tropa, tropot
troască - clopot mic purtat de animale: oi, miei, viței, mânji, berbeci
troscoi - clopot mare purtat de boi
troscoțel - plantă erbacee cu tulpina ramificată pe pământ, scârțitoare
tuleu - tulpina porumbului, cu frunze, rămasă după tăiere
tulipan - lalea, iris, stânjel, stânjel
tulumbagiu - pompier, tulunbaș - pompier; tulumbă: furtun, pompă
a tuna - a se produce un tunet; a se auzi tunetul; a trăzni, a bubui
turca - capra; obicei local de Crăciun
tureac - carâmb, tureată
a se turișa - a se da pe gheață, pe alunecușuri
a tuși - a expira brusc și cu zgomot aerul din plămâni; a avea un acces de tuse
tutcă - femela curcanului; curcă. Expresii: a fi, sau a sta ca o curcă plouată; sau beată, a fi sau a sta, a umbla abătut, dezorientat, zăpăcit; râd și curcile = este din cale afară de caraghios!

T

țac-pac - repede, cât-ai clipi din ochi. Onomatopee
țaglă - semifabricat de oțel, din care se laminează bare, sârme etc
țandură - bucățică de lemn, piatră care se desprinde prin așchiere, cioplire
țanțoș - semeț, mândru, fudul, arogant, grandoman, încrezut, nerușinos
țap - masculul caprei; masculul căprioarei: căprior; țap-negru: masculul caprei negre. Expresie: A sta ca un țap logodit = a sta țeapăn, prostit, aiurit
țarcă - coțofană; epitet pentru o femeie vorbăreață, limbută; gură-fleoancă
țârcoi - masculul țarcii
țarină - câmp cultivat; ogor, arătură, glie; loc de pelerinaj
țăcăneală - aiureală, alienare, sminteală, nebunie, țicneală
țăpoaică - coș de formă conică cu coadă lungă, folosit la pescuit

a țarcui - a adăposti vitele, oile într-un țarc; a împrejmuî, a îngrađi
 țeal! țeal! țeal! - interjecții, cuvinte repetate pentru chemarea porcilor
 țelină - plantă erbacee aromată din familia umbeliferelor; plantă
 culinară și medicinală (apium graveolens); pământ nelucrat;
 pârlog, pășune, fânață
 țifrășit - împopoțanat, înzorzonat
 țilindăr - cilindru, trior, selector de semințe, joben, glob, sticlă
 țiment - ciment
 țimet - scorțisoară
 a ținui - a cositori
 țipirig - plantă cu frunze lungi, cilindrice, cu vârf înțepător, cu flori
 mici, verzi, dispuse în spice (Scirpus); clorură de amoniu
 țiplă - celofan; membrană făcută din peretii intestinelor sau din
 bășica animalelor folosită pentru acoperirea borcanelor cu con-
 serve sau, în trecut, în locul geamurilor de la ferestrele caselor
 țărănești
 țitroamă - lămâie
 țitcoș - pedant, mândru, elegant
 a țiuî - a produce un sunet lung și ascuțit, cu rezonanță metalică,
 țiuî, țiuîtură
 țacneală - țicneală - sminteală, nebulie, manie, zăpăceală
 țadulă - țidulă - bucată mică de hârtie, bilet, permis, chitanță etc.
 țâfnă - ifos, aroganță, semeție, bosumflare, fală, fudulie,
 impertinență, tupeu
 țâitoare - țiiitoare - concubină; locul unde stă vânătorul la pândă,
 loc pe unde trece vânatul; amantă, iubită, prietenă
 țângălău - clopoțel purtat de animale mici, de copii
 țapele - pantofi, încălțăminte
 țăpete - a țăpa = a țipa - strigăt ascuțit (de durere, de spaimă),
 zbieret, a striga cu glas tare și ascuțit, a zbiera; a rosti vorbe
 răstite, a arunca
 o țără - puțin, un pic, ceva; o țărică, o țărucă
 țărăială - ploaie de scurtă durată, ușoară
 (cu) țărăita - puțin, câte puțin
 țătă - mamelă; gurguiul ulciorului de băut apă
 țătână - balama; rădăcina unui furuncul
 toală - țesătură pusă pe cal pentru a-l îngriji; rufărie, îmbrăcăminte,

haină veche, uzată, pătură
 foi - sticlură cu gâtul lung din care se bea țuică; ~~cantitatea de~~
 băutură consumată
 țopârlan - om cu apucături grosolane; bădăran, grosolan, moșie
 a țuca - a săruta; țucare: sărut, sărutare, sărutat
 țucal - oală de noapte
 țug - tren, locomotivă, mașină
 țuguiet - țuguiat - ascuțit, prelungit, înălțat, moțat, pupuiat
 țuhaus . închisoare, arest, ocnă, pușcărie, temniță
 țuică - băutură alcoolică obținută prin fermentarea și distilarea
 prunelor sau altor fructe, cazan de țuică= căldare
 țumburuș - mică proeminență rotundă a unui obiect
 țurțur - sloi mic de gheață, ascuțit care se formează iarna la stesări
 țuruc - strigăt al omului pentru a îndemna caii să meargă înacc.
 țuric - smoală folosită de cizmar pentru a unge firul folosit la cusut
 cu mâna
 țuțuian - cioban ardelenesc
 a țuțura - a trage pe cineva de păr sau de ureche

U

ud - urină; plin de apă, îmbibat de umezeală; despre ochi: ud =
 plin de lacrimi, înlăcrămat; plin de nădușeală, asudat
 udătoare - stropitoare
 uger - organ cărnos de secreție a laptelui la femelele animalelor
 mamifere
 uică - unchi, nene, bade, bace
 uie - unchi
 uiegar - dulap în care se păstrează sticle și vase; blidar, stăci
 a uimi - a stâmi, a provoca mirare adâncă, admirație; a surprinde
 a buimăci
 uitătură - privire, aruncătură de ochi, fel de a privi, căutătură
 uituc - om care uită ușor; om cu memorie slabă, distrat, zăpăcit
 uiuiu! - strigăt prin care se exprimă veselie, însoțind dansurile
 țărănești
 uium - procentajul de făină sau de grăunțe sau de bani luat de
 proprietarul de moară, batoză sau cazan de fiert comină
 ulicioară - diminutivul de la uliță, străduță, stradelă

uliță - stradă, în sat; drumul îngust mărginit de case
ulm - arbore cu scoarța netedă, coroana stufoasă, frunze zimțate pe margini, albicioase; lemnul lui este folosit de rotar (*Ulmus campestris*)

a umbla - a merge, deplasa, duce, mișca; purta, colinda, străbate
umbră - umbriș, întuneric, întunecime, obscuritate,; apariție, arătare, chip, imagine

uncie - unitate veche de măsură pentru greutate egală cu cca. 35 gr.

unsoare - grăsime animală sau vegetală; untură, ulei

urdă - derivat al laptelui de oaie obținut prin fierberea zerului gras rămas de la prepararea cașului, de la alegerea untului

a urdina - a merge des la cineva sau undeva; a avea diaree

urdoare, urdori - secreție gălbuie care se depune pe marginea pleoapelor

a urlui - a măcina porumb, orz, ovăz, pentru a face urluială

a ursi - a hotări dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru, a meni, a predestina, a hărăzi, a orându-i, a destina

ustura - a face pe cineva să simtă o senzație ascuțită de arsură, înțepătură, dureroase; a provoca o durere fizică sau morală; a lovi, a îndurera

ușă, ușiță - poartă, prag, intrare; porțița de la stradă (uliță)

uștior - tocul de la ușă

ușuratic - lipsit de seriozitate, fără minte, nesocotit, flușturatic, frivol

uțuț - hintă, leagăn (improvizat de copii)

V

vacs - preparat folosit la unșul sau la lustruitul încălțăminteii din piele și al hamurilor

vad - loc pe unde curge o apă, albia, matca unui râu, cursul lui; locul unde malul este mai jos și apa mai puțin adâncă, permițând trecerea de la un mal la altul; loc de trecere; țarm, mal, liman

vailing - vas mare de bucătărie (emailat) folosit pentru frământarea aluatului și la alte preparate culinare

var - liant în construcții, materie primă în industria chimică; var stins - hidroxid de calciu; lapte de var folosit pentru vopsit pereții

caselor

vargă - nuia lungă, subțire și flexibilă tăiată dintr-o ramură dreaptă; dungă

varniță - ladă din scânduri, îngropată pe jumătate în pământ și folosită la stingerea varului și la prepararea manuală a mortarului;

groapă în pământ pentru construirea cuptoarelor de var

văcar - persoană care păzește vacile satului (la păscut)

a văcsui - a unge încălțăminte cu vacs și a o lustrui

văicăreală - boceală, tânguire, lamentare, jelire, plâns, văitătură

văiug - cărămidă nearsă, chirpici

vălău - jgheab de adăpat vitele (din lemn, din ciment)

a vătăma - a dăuna sănătății aducând boli, răniri; a aduce pagube, stricăciuni; a dăuna, a prejudicia

vecie - eternitate, veșnicie, nemurire, perpetuitate, săvârșie

a veghea - a sta treaz (noaptea), cu gândul la cineva, la ceva; a

îngriji un bolnav (noaptea); a păzi, a sta de strajă, a supraveghea

ver - porc (mascul) , mascure = porc castrat; vierii; vier

verigă - inel al lanțului; legătură; verighetă

veșcă - coaja unor copaci din care se face marginea sitelor;

expresie: a trece prin ciur și prin veșcă = a trece prin multe, a avea experiență

vică - măsură veche egală cu 28 l.

vig - val, sul de pânză, de stofă

vigan - rochie de oraș; vesel, voios, viguros

vinars - rachiu

a vini - a veni, a ajunge, a sosi, a pica, a merge, a intra, a apărea

vițial - vițel; puiul vacii; vițelușe, vițea, vițică

viziclu - bluză, jachetă femeiască

vână - venă; conductă, noroc, șansă; arteră, febră, tendon, nervură

vânăț - culoare vânăță (albastră); albastru-închis; plumburiu

vântătău - grămadă de fân

vârșe - unealtă de pescuit lunguiață, dintr-un coș de plasă și din

nuiele de răchită împletite, un fel de pânle

vârv - vârf; culme, creastă, pisc, extremitate, capăt

vlădică - episcop; stăpânitor, domn, principe

votcă - țuică slabă

yraniță - poartă de scânduri sau de nuiiele împletite
vreasc, vreascuri - creangă, ramură uscată, desprinsă din copac
vremelnic - de scurtă durată, temporar, trecător, instabil, efemer

Z

zacuscă - gustare, aperitiv (preparat din legume)

zadie - catrință, fotă, șorț

zală,-e - ochiul lanțului; lanț; armură, verigă (de asupra loitrii)

zamă - supă, ciorbă

zancă - laț, ochi din sofară sau din sârmă, arcan, juvăt; pentru prins animalele (câini) sau păsări

zap - treaptă (de lemn) de la scară

zapiscă - adeverință, certificat, dovadă, mărturie, act

zar - broasca de la ușă

zariște - zare, orizont, luminiș

zăbală - partea de jos a căpăstrului care se introduce în gura calului

zăbăuc - zăpăcit, aiurit, năuc, buimac

a zăbovi - a întârzia, a sta prea mult într-un loc; a se ocupa, a-și pierde vremea cu ceva; a se orpi, a sta, a poposi

zăbran - dumbrevă - prin deducție:

Zăbrane = local = dumbrave = livezile cu pruni din valea (lunca) Mureșului

a (se) zăbuni - a (se) zăpăci, tulbura (la minte), năuci, buimăci, fâstici

zălog - amanet, garanție, gaj, chezășie; sechestrul, ipotecă

zălud - smintit, țicnit, nebun; zăpăcit, scos din minți, înnebunit, tulburat, adâncit; naiv, nepriceput, neserios, ușuratic, prost

zănatic - zăpăcit, smintit, bezmetic

a zăngăni - despre metale, clopote, sticlă: a produce un sunet metalic, a zornoii, a zdrăngăni. Onomatopoe

a se zărăsti - a se rătăci, a se pierde

a (se) zăsti - a se îngrămădi

zăton - zăgaz din stuf sau din nuiiele așezat în râu pentru prinderea peștelui; înghețarea completă a Mureșului: a înghețat "ca zătonul", ostreț

a zăuita - a uita; a neglija, a omite; a se zăuita

zăvor - încuietore la uşe; ivăr, răzlog
a (se) zbate - a se zvârcoli, smuci; a se lupta cu moartea; a se chinui, a zvâcni, agita; a se căzni, forţa, sili
zbug - zburdălnicie, zbenguială, gloată, mulţime în mişcare, învâlmăşeală
zbic - bici
a (se) zbici - a (se) usca, (la suprafaţă); a se zvânta
a zbiera - despre animale: a scoate zbierete, a striga tare, strident; a ţipa, a răcni; a plânge, a se tângui cu glas tare
zbârcit - cu zbârcituri, cute, riduri; încreţit
a o zbughi - a o lua la fugă; la imperfect cu valoare de interjecţie
zbruş - bucată de noroi uscat, aspru, tare ca piatra
zdravăn, -ă - voinic, puternic, vânjos, viguros, sănătos, teafăr
a zdrăvia - a strănuta
zdreanţă - cârpă, bucată ruptă dintr-o pânză, obiect de îmbrăcăminte; treanţă, om de nimic, lepădătură, secătură
a zdreli - a (se) răni uşor, a (se) juli; zdrobi, sfărâma
a zdruncina - a tulbura, a zgudui, a face efort; a scutura tare, clătina, hurduca, a slăbi, a şubrezi
zdup - cădere precipitată; zgomotul căderii, al paşilor grei, apăsaţi; onomatopee, arrest, închisoare, puşcărie
zeflema - ironie, luare în râs, batjocorire, persiflare, înţepătură
zevzec - prost, nătărău, găgăuţă, negliob, bleg, tontălău
zgaibă - bubă mică, rană, zgârietură care a început să prindă coajă; coaja care se formează pe o rană
a (se) zgâi - a deschide tare, a căsca, a holba ochii, a (se) zgâmbaia, a privi cu insistenţă, cu ochii mari
a (se) zgâria - a-şi face o rană uşoară, a se juli; a ara superficial; a scrie prost; a împresona neplăcut
zib-zar - fermoar
zâ-zăuă - zi, ziuă
a zăce, - a zice - a exprima în cuvinte, a rosti, pronunţa, articula
a zâmbri - a pofti, a dori, a jindui, a râvni (de la zâmbic = poftă), a lăcomi
zâzanie - intrigă, discordie, vrajbă, gâlceavă
zmaţ - email
zmîntit - nebun

zoală -

zobon- vestă

zulie - gelozie

zupă - supă

a zurui - a zornăi

a zvânta - a zvânta - a pierde umezeala; a șterge, usca lacrimile, a distruge, a nimici; a slei, a secătui

zvânturat - ușuratic - flușturatic, nesocotit, aventurier, pribeag

a (se) zvârcoli - a se zbate, a se întoarce (în așternut) de o parte pe alta, a se agita, a se frământa

a zvârli - a arunca, a da la o parte, a lepăda (ceva), a risipi, a împrăștia.

Despre locuitorii așezării se cunosc mai multe date, prin izvoare scrise, după anul 1751. Se știe că ei au venit aici, din diferite localități și regiuni și s-au alăturat celor existenți, printre care au rămas și câțiva grăniceri. Viața lor s-a desfășurat în cadrul familiilor, care au păstrat și au dezvoltat specificul vieții comunitare locale. După 1860, au fost aduse aici și familii de maghiari cărora li s-au oferit loturi de pământ necultivate. Unele familii s-au asimilat cu cele existente iar altele au plecat.

După primul război mondial și după anul 1944 s-au mai așezat aici și alte grupuri de familii mai ales din Bihor și din Maramureș (cca. 280 de familii). Toți cei veniți s-au asimilat cu viața specifică a localnicilor.

În urmă cu două secole, oamenii acestei așezări au primit numele în moduri diferite: după numele localității de unde au venit (Ardelean, Bătăran, Borșan, Chichihăzan, Ciumedean, Crișan, Moț, Otlăcan, Sălăjan, Seghedi, Tornean); de la ocupațiile avute (Ghebeleș, în l. maghiară - păstor de vite, Cătană (ostaș), Crâznic (sfânt), Misarăș (măcelar), Păcurar (cioban), Săbău (croitor), Straja (paznic), Băneș (miner), Varga (cismar), Cimpoieș, Fluieraș, Piscoi, Dudaș, Tambor; după prenumele părinților (Avram, Costea, Dănilă, Chirilaș, dimintuviul lui Chiril, Mitruți, diminutivul de la Mitru, Dumitru, etc); după naționalitatea avută (Roman de la român, Grec, Neamț, Rus); de la poreclele membrilor de familie din care proveneau.¹

Deoarece în memoria colectivă a oamenilor așezării s-au

păstrat, în mod deosebit, o parte din aceste porecle, ele fiind nume dar, mai ales, supranume date membrilor de familie, în legătură cu o trăsătură caracteristică a fizicului, a psihicului sau a activității lor, prezentăm o listă care cuprinde o parte din cele mai răspândite porecle din Șeitin și câteva prenume feminine purtate de femeile din sat, la începutul secolului al XVIII-lea.

PORECLE DIN ȘEITIN

A	Bobățchi	Ciobu
Amărăscu	Bobiş	Ciocan
Andea	Bocicu	Cioclod
Aniței	Bodonia	Cioncu
Antonie	Bogatu	Ciosu
Ardileanu	Bogățâscu	Cârnaț
Aron	Borlea	Cârnu
	Boța	Câța
B	Bouțu	Cocârlatu
Balmoș	Buha	Compașu
Bancu		Constantinaș
Băbău	C	Copilu
Băltău	Caba	Coșară
Băncea	Călazăr	Coșerariu
Băneșu	Călărețu	Craiu
Bărbuț	Căpitanu	Crâstu
Bășcanu	Cărăndău	Crețu
Becu	Cătrinoi	Cuchiș
Bendeu	Cenădanu	Cucu
Beșa	Ceoatu	Cula
Bica	Cesariu	Curiteș
Bicariu	Chenta	
Bircu	Cheroș	D
Bitușa	Chincea	Daina
Blaga	Chiriloi	Dăniluț
Blădu	Chisăliță	Derâsan
Bleoanca	Cicea	Dichița
Blidariu	Cicu	Dinu

Dochița
Dochițau
Doda
Dorca
Drugălocea
Dudașu
Dudic

F

Fanu
Fercu
Feru
Finanțu
Florica
Flueraș
Frigmănița

G

Găboraș
Găzdălău
Ghembet
Gheorghicuț
Gheran
Gherman
Ghiorghiul
Ghiuri
Ghiuțălea
Gâsca
Glăvan

H

Halaț
Hăndrău
Hărămelu
Hărănaticu
Hărcău

Hidea
Hizom
Hodoboncea
Hodoboncu
Hoiman
Honu
Hornoi
Horopie
Hosu
Hotot
Hudrea
Hunsutu
Hulbăr
Hurdu

I

Ieca
Iisie
Iova
Ivan

J

Jebuțu
Jiga
Julanu

L

Laca
Langa
Lați
Lazăru Oanii
Lăbonț
Lăptău
Leahu
Lebenițariu
Leca
Limboc

Lisandru
Liuăntie
Loizi
Lola
Luca
Ludaie
Lupu

M

Madaras
Mati
Măcărie
Măcean
Mărian
Mărinuț
Măriuca
Medrea
Medreanu
Micu
Mihnea
Misarășu
Mișa
Mișu
Mitărea
Mladin
Mneala
Mneru
Mnireasa
Moanea
Moisă
Moisuța
Morocoășe
Morovanu
Muscanu
Mușuroiu
Muzi

N	Perneu	Rățoiu
Nacica	Peșcanu	Relea
Nădlăcanu	Petecuța	Rițu
Neamțu	Petrișor	Rândașu
Neicu	Pilanu	Roșcău
Neoarca	Pintăru	Roxa
Neșu	Pipa	Rusu
Nica	Pipăreariu	
Nicoară	Pișta	S
Nicula	Piștol	Sandi
Nicuța	Pârciocu	Sandu
Ninu	Piticanu	Săbău
Nisia	Pârjol	Sărândanu
Nistor	Pocăitu	Scumpetea
Nișoru	Poloș	Sfātu
	Popimbre	Sfântu
O	Popoi	Sfânticuș
Oaca	Porfirie	Sis
Oatișa	Poșneag	Sântion
Ofrima	Pozdârcu	Sârbu
Olaru	Precob	Sofiuța
Ou	Precup	Sonu
Ouatu	Prizonieru	Sperlea
	Prundău	Spiridon
P	Pteunu	Stăvărița
Paia	Puca	Sucigănelu
Păioc	Puia	Suflic
Păun	Puieșu	Sușigu
Păiuț	Pui	
Pășcuțu	Purca	Ș
Pătroi	Purhu	Șampanie
Păvău	Puțaș	Șchiopu
Pecariu		Șerău
Peităr	R	Șișu
Pelea	Raita	Șiurlea
Pepea	Rațu	Șităuariu
Peria	Răitău	Șlindăr

Știrbu	Trăilă	Verdile
Ștregariu	Trifu	Verișan
Șupăr	Tucula	Veselinu
Șuștăru	Tuturaș	Vetiu
		Vila
T	Ț	Viluț
Tăițal	Țâmpu	Vipa
Tămășdanu	Țeglea	Visu
Tărăboanță	Țenca	Vârlan
Tăutu	Țăgănuțu	Vrăja
Teca	Țoanga	Vulcanii
Terebeleu		
Ticu	U	Z
Ticuță	Uăncu	Zăru
Timoc	Ursu	Zdrăntău
Timu		Zember
Tinu	V	Zgripcea
Tiparășu	Vancu	Zâmariu
Tirilo	Varga	Zâmândanu
Titoru	Varu	Zmău
Toghioi	Vasa	Zomboreanu
Totoi	Vădăsanu	
Trașu	Văsălicuța	

Câteva prenume feminine existente în registrul
de botez pe anii 1800-1810:

Afimia	Mariana	Raveca
Anisia	Măria	Ruxandra
Crucița	Medreana	Slena
Cumbria	Nastasia	Slina
Dochia	Oana	Solomie
Elca	Palaghia	Stana
Irina	Părasca	Tatiana
Ioana	Păuna	Todora
Irina	Petra	Varvara

ANEXA 10

Jocul tradițional

Datele culegerilor: 29 IX, 31 X, 7 XI 1977

Locul culegerilor: Căminul cultural

Informatori: Tornean Ioan 65 ani, Sămășan Toader 76 ani,
Crâznic Petru

Muzicanți: Fușteac Petru 49 ani, Rostaș Mihai 48 ani,
Petrovici Mihai 25 ani

Unele date privind obiceiurile tradiționale calendaristice și de viață ne-au fost furnizate de învățătorii Ștefan Bozian și Aurelia Ghiorghieș.

Organizatorul culegerilor: Roman Feier

Repertoriul de jocuri:

Repertoriul curent: În tri pași, Învârtita, Pe Picior, Lența, Romanca, Duba.

Repertoriul ocazional: Hora Miresii, Leuca, Ceamciru, Hora Mare, Sîrba, Călușerul, Bătuta.

Jocuri de proveniență extrazonală: Sorocu, Alunelul, Silișteana, Vingana, Durda, Zburdaica, Ciumpita, Șapte găște potcovite, Ardeleana, Șiregla, Tărăneasca, etc.

Situată în subzona etno-folclorică a cursului inferior al Văii Mureșului, localitatea Șeitin a păstrat de-a lungul timpului valori ale folclorului muzical-coregrafic de o incontestabilă originalitate și personalitate. Scopul primordial al culegerii de jocuri a fost realizarea unei echipe de dansuri populare la Căminul cultural din localitate. Ulterior, am participat la repetițiile cu formația de tineri și copii, în iarna anului 1978.

Jocul tradițional care se organiza duminică și în zilele de sărbătoare are aceleași caracteristici, încadrându-se în perimetrul subzonei cercetate. Venirea fetelor și a feciorilor la joc, chemarea la joc, distribuirea perechilor în șirul tradițional, precum și modul de organizare și desfășurare a jocului duminical păstrează caracteristicile de odinioară ale jocului românesc.

Repertoriul de jocuri este foarte bogat, cu jocuri în care se regăsesc cele două mari bazine etno-folclorice: Ardealul și Banatul.

Localitățile Pecica, Șeitin, Semlac, Nădlac situate în această subzonă fac legătura între cele două mari zone. Aici jocurile se îmbină, elementele sincopate și nesincopate sunt prezente în cadrul ciclului jocului de duminică.

Jocurile se realizau cu aceeași parteneră (fata chemată la joc) într-o ordine dinainte stabilită care nu avea nimeni dreptul să o modifice:

- a) În tri pași - Învârtita (Întoarsa) - Pe picior -
- b) În tri pași - Învârtita (Întoarsa) - Pe picior - Lența
- c) În tri pași - Învârtita (Întoarsa) - Pe picior - Romana
- d) În tri pași - Învârtita (Întoarsa) - Pe picior - Duba

Acest ciclu de jocuri se realiza și în cadrul petrecerii la nunta tradițională sau în alte ocazii; botez, onomastici, colindatul cu doba, baluri, etc.

Caracterizarea principalelor jocuri

1) În tri pași

Face parte din grupa Ardelenelor sincopate. Este principalul joc cu care se deschide ciclul la "Hora duminicală" (jocul satului). Evoluția cuplurilor este liniară, ca în toate zonele etno-folclorice arădene.

În prezenta lucrare au fost notate un număr destul de mare de mișcări, figuri de joc, precum și unele variante ale acestora: de la a-n - un număr de 17 figuri de joc.

Partiturile coregrafice a-e sunt mixte, cuprinzând pașii băiatului și ai fetei. În schimb, schemele coregrafice e1-n1 cuprind numai pașii băiatului. Cititorul va folosi în interpretare primele partituri cu pașii fetei care de fapt se tot repetă pe tot parcursul jocului.

Cei trei informatori care ne-au prezentat jocurile au fost unii dintre bunii jucăuși ai Șeitinului. Ei au interpretat liber. Jocurile nu au fost filmate. La vremea respectivă nici nu se putea vorbi de filmări. Unele formații din județul Arad: Șicula, Ineu, Vârfurile,

Tauț, au beneficiat de înregistrarea unei echipe a Televiziunii, dar la Șeitin nu putem vorbi de existența unui metru de film.

Jocul a fost transcris direct în fișa de teren, cu observații referitoare la diferite atitudini ale corpului (aplecări laterale, în față, sărituri ample, pinteni, rotări ale gambelor, etc.). Am învățat jocul la căminul cultural, punând oamenii să-l execute până la notarea celor mai mici detalii.

“Plimbarea” este alcătuită din două măsuri care se suprapun concordant pe melodie.

Sincopa de tipul amfibrahului urmată de un spondeu constituie coloana vertebrală a jocului.

Mișcarea propriuzisă “a” începe cu un pas vârf-toc pe piciorul de sprijin (stângul, în cazul băiatului) Urmează un pas pe valoare de pătrime lateral și accentuat. Această celulă ritmică se încheie cu un pas încrucișat nedepășit la dreapta. În măsura a doua cei doi pași laterali sunt pe valori de pătrimi. Cel de-al doilea se așează pe piciorul de sprijin. Figura de joc se repetă invers, pornindu-se cu celălalt picior.

În localitatea Pecica jocul se cheamă Rara și pasul de plimbare are la bază dohmiacul ascendent. (V. Nistor - Folclor coregrafic vol. I. Pag. 176)

Aceste localități învecinate, împreună cu Semlacul, constituie o entitate folclorică ce poartă pecetea bazinului etno-folcloric al Câmpiei, în care jocurile apar într-o multitudine de forme și variante.

În mișcarea “b” a cuplului, în timp ce fata “saltă” ușor pe vârf tocurile ambelor picioare, băiatul se avântă în pinteni laterali cu ambele picioare.

Plimbările arcuite “c” anticipă învățările în perechi în sensul și în invers mersului acelor de ceasornic, “d”.

Toader Șămășan, 76 ani, a prezentat câteva forme coregrafice de excepție: e, e1, g, g1, h, h1 și n, în care apar o multitudine de mișcări ale picioarelor, toate începute cu sincopa descrisă anterior.

Înșurubări pe tocuri sau vârfuri, împletirea cu pași încrucișați sau pinteni de virtuositate, plasează acest joc în centrul structurilor coregrafice de tip ardelenesc, cu influență montană. Marile mișcări

de populații petrecute în secolele din urmă au lăsat în acest loc al câmpiei o generație de la care s-au moștenit elemente românești ce dau girul continuității și permanenței.

Jocurile de pe platourile "Țării Zărandului": Rupta, Împletita, Șchioapa-ntoarsă, Vidreana, se regăsesc în câteva forme descrise, într-o altă manieră interpretativă, dovedind că centrul de geneză a fost muntele de la care s-a pornit la vale în diverse variante.

Petru Crîșnic și Ioan Tornean au adus cu ei o parte mai atenuată a jocului, cu împletituri ușoare și pintoni de tot felul: bătuți, în aer și la sol: f, i, j, k, l, m.

Melodiile acestui joc, notate de Purcel Constantin, poartă denumirile unor buni highhighși locali: Ghembeț, Moșu Milanu, Fușteac etc.

2) Învârtita

Unii localnici îi mai spun Întoarsa sau Jocu de-ntors.

Caracteristica principală o constituie învărtirea partenerilor în ambele sensuri.

Cu brațele pe umeri, la început perechile execută 4 pași alăturați la dreapta și la stânga. Învârtirea perechilor începe cu un pas accentuat cu piciorul drept urmat de un pas vârf-toc cu același picior. Piciorul stâng se duce încrucișat peste dreptul bătând accentuat în podea. Urmează un pas vârf-toc cu piciorul stâng. În continuare se desfășoară învărtirea perechilor invers mersului acelor de ceasornic în care piciorul stâng este de sprijin (pasiv) în timp ce dreptul dă sensul rotației (picior activ). Învârtirea se reia invers, începându-se cu bătaie accentuată cu piciorul stâng.

Învârtita din Șeitin este asemănătoare cu Întoarsa de dincolo de Mureș din Secusigiu.

Desa din Pecica se desfășoară numai în șir fără învărtiri în perechi. Pașii mărunți, schimbați de pe un picior pe celălalt, caracterizează acest joc. Ținând cont că aceste localități sunt apropiate, pe malul drept al Mureșului, ar trebui ca aceste jocuri să se asemene între ele. Realitatea este cu totul alta.

Învârtita din Șeitin are 3 secvențe: Plimbare-Introducere-Învârtire.

Astăzi jocul este uniformizat, constituit din plimbare și

învârtire. Din jocul tinerilor a dispărut introducerea ce dă specificul zonal.

3) Pe-un picior

Joc asimetric în măsura 7/16.

Are mai multe denumiri: P-on picior, P-un picior, Pe-un picior.

În anul 1977 au fost notate 4 figuri de joc: a - b - c - d.

Optimea cu punct din muzică are același corespondent al primului pas accentuat din joc.

În partea introductivă (a) partenerii execută pașii laterali alăturați, urmați de un pas lung încrucișat care în finalul măsurii se alătură celui care a început mișcarea (piciorul drept); brațele execută concomitent ușoare coborâri și ridicări.

Așezați față-n față partenerii execută pași încrucișați (b) cu stângul și apoi cu piciorul drept. Măsura a treia cuprinde 2 pași - dreptul lateral, stângul în spate, pas lung după care se reia măsura întâia cu piciorul stâng încrucișat.

Aici jocul iese din sfera ardelenească și se apropie de familia jocurilor de Brîu din zonele bănățene.

În continuare partenerii se orientează cu fața către sensul deplasării și în aceeași manieră: un-doi-trei-un-doi-trei-un-doi-un-doi-trei, execută mișcările în ambele sensuri (c).

Mișcarea "d" - este o "copie" a Învârtitei, numai că aici ritmul este ternar, asimetric.

Jocul de odinioară a fost "îmburuienat" cu "Țigăneasca".

4) Lența

Melodia de joc cuprinde trei bilinii, fiecare alcătuită din 4 măsuri cu repetiție. Total=24 măsuri. Jocul este alcătuit din 2 secvențe:

- plimbarea din 8 măsuri.

- jocul propriuzis din 2x8 măsuri=16 măsuri.

Au fost notate 5 figuri de joc (a-b-c-d-e).

Spre deosebire de alte jocuri în care brațele coboară și urcă în plan vertical la această formă am redat pe partitură complexitatea: picioare-corp-brațe. Cel care va descifra jocul va putea porni dintr-un punct în care brațele prinse în față sunt

ridicate la aproximativ 120° și coboară sub 90°. Coborârea și ridicarea brațelor se execută concomitent cu pașii alăturați și ușor îndoii.

În partea a doua apare combinația anapest-dipiric-anapest. Motivul ritmic se deschide printr-un pas vârf-toc - pas lateral - pas bătut (glisat) pe toc. Mișcarea se reia invers. Cea de-a doua combinație este alcătuită din 4 pași săltați ce se încheie cu motivul de deschidere. Mișcarea se reia invers (4 măsuri).

Celelalte 4 figuri descrise cuprind:

- schimb de locuri ale partenerilor
- pași de deplasare cu piruetă
- pași încrucișați la dreapta și stânga
- deplasări cu fața spre direcția mișcării.

5) Roamanca

Mișcările au fost notate astfel: a, b, b1, c, c1.

Plimbarea se face cu patru pași. Brațele evoluează ca și la celelalte jocuri în plan vertical.

Melodia este alcătuită tot din trei bilinii, fiecare cuprinzând 8 măsuri (Total $3 \times 8 = 24$ măsuri)

Pașii schimbați și săriturile pe ambele picioare caracterizează jocul. La figura b1 în loc de sărituri, băiatul execută doi piteni cu aterizare.

Figurile c și c1 amplifică pașii schimbați ce se încheie cu sărituri sau piteni.

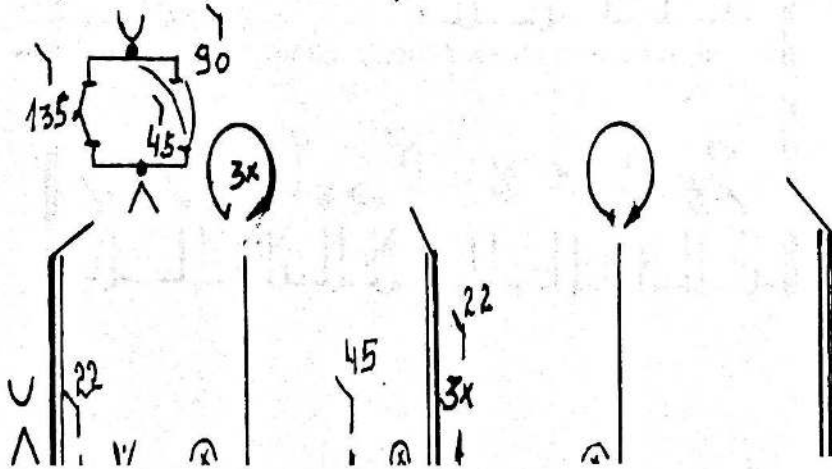
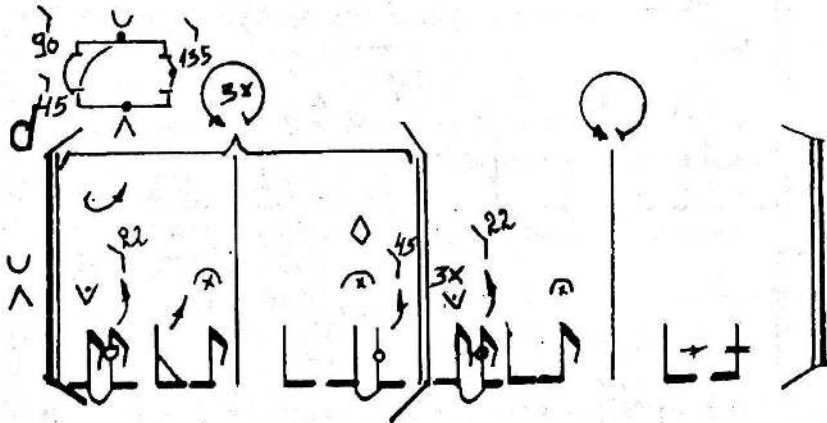
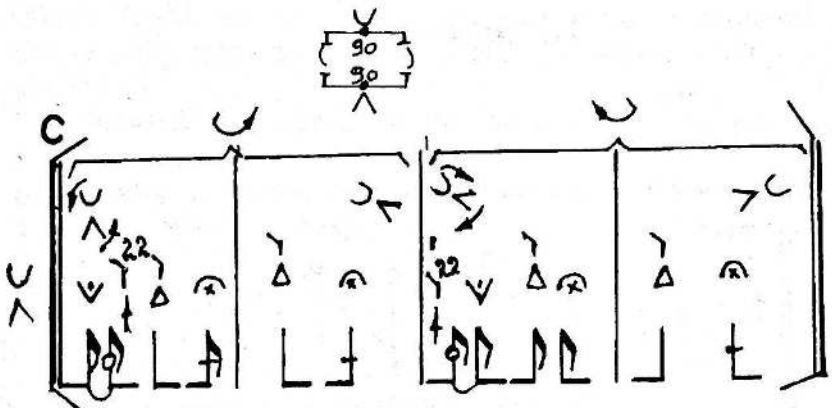
Romanca în forma culeasă se joacă numai la Șeitin și Semlac.

ÎN TRI PAȘI

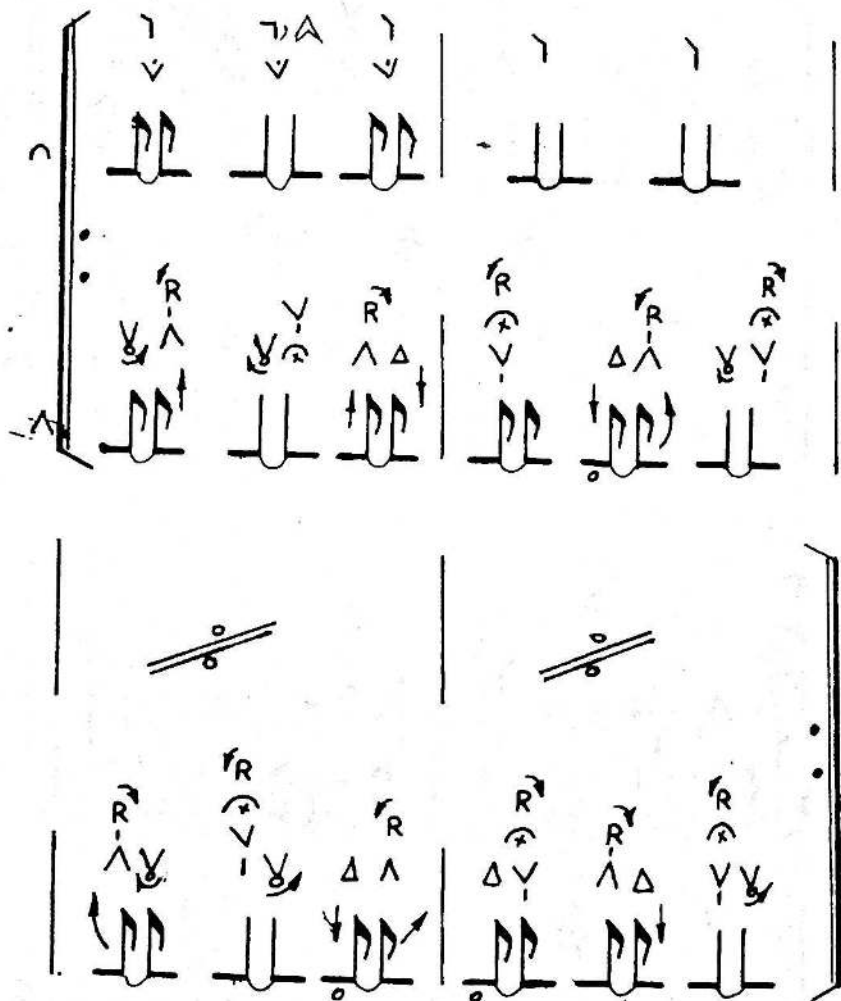
The image shows handwritten musical notation for a piece titled "ÎN TRI PAȘI". It is divided into two parts, 'a' and 'b'.

Part a: This part consists of two staves. The top staff begins with a circled 'c' and contains notes with fingerings '22' and '45'. The bottom staff begins with a circled 'v' and contains notes with fingerings '22' and '45'. Above the staves, there are arrows and a diagram of a box containing '45' with arrows pointing to the top and bottom edges. A large bracket on the right side of part 'a' is labeled '2x', indicating two repetitions.

Part b: This part also consists of two staves. The top staff begins with a circled 'c' and contains notes with fingerings '45'. The bottom staff begins with a circled 'v' and contains notes with fingerings '45'. A large bracket on the right side of part 'b' is labeled '4x', indicating four repetitions.

e

Handwritten musical notation for a 4x4 grid. The notation includes notes, rests, and various symbols such as triangles (Δ), circles (\odot), and vertical lines. The grid is organized as follows:

- Row 1:** Starts with a bracketed section containing a note with a 90° rotation and a triangle. This is followed by a note with a circle, a note with a triangle, and a note with a circle. The row ends with a note with a triangle and a note with a circle.
- Row 2:** Starts with a note with a circle, a note with a triangle, and a note with a circle. The row ends with a note with a triangle and a note with a circle.
- Row 3:** Starts with a note with a circle, a note with a triangle, and a note with a circle. The row ends with a note with a triangle and a note with a circle.
- Row 4:** Starts with a note with a circle, a note with a triangle, and a note with a circle. The row ends with a note with a triangle and a note with a circle.

Large brackets on the right side of the grid indicate a 4x4 structure. The number "4x" is written at the bottom right of the grid.

Handwritten musical notation for a 4x4 grid. The notation includes notes, rests, and various symbols such as triangles (Δ), circles (\odot), and vertical lines. The grid is organized as follows:

- Row 1:** Starts with a bracketed section containing a note with a 90° rotation and a triangle. This is followed by a note with a circle, a note with a triangle, and a note with a circle. The row ends with a note with a triangle and a note with a circle.
- Row 2:** Starts with a note with a circle, a note with a triangle, and a note with a circle. The row ends with a note with a triangle and a note with a circle.
- Row 3:** Starts with a note with a circle, a note with a triangle, and a note with a circle. The row ends with a note with a triangle and a note with a circle.
- Row 4:** Starts with a note with a circle, a note with a triangle, and a note with a circle. The row ends with a note with a triangle and a note with a circle.

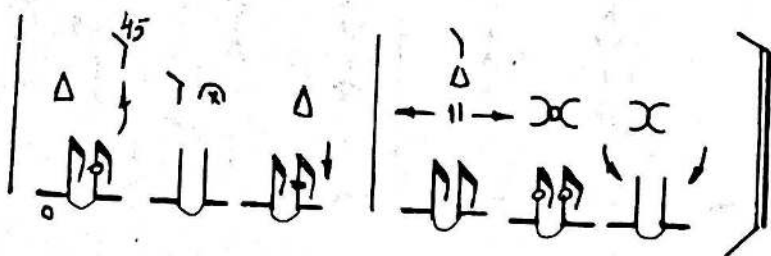
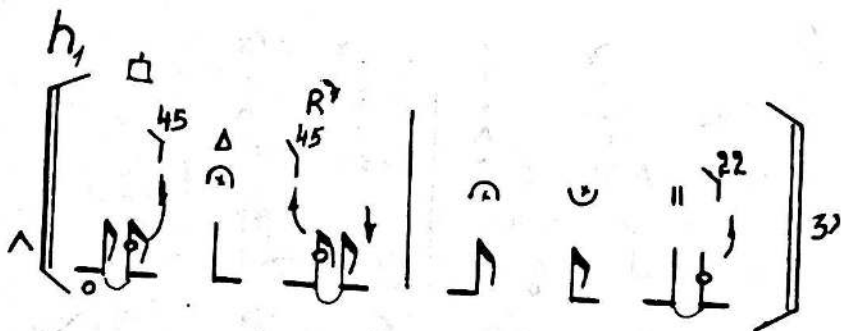
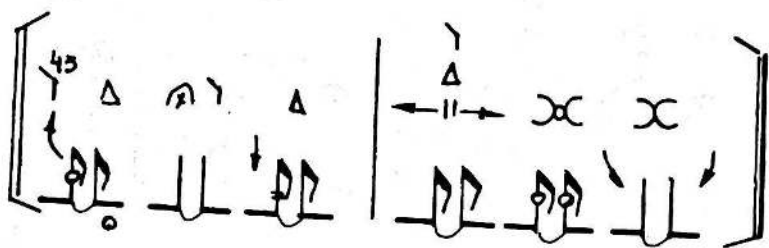
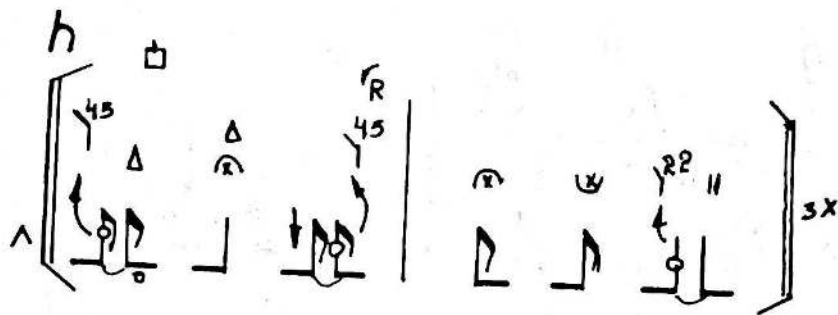
Large brackets on the right side of the grid indicate a 4x4 structure. The number "4x" is written at the bottom right of the grid.

g

Handwritten musical notation for exercise 'g'. It consists of two rows of notes on a staff. The first row has three measures: the first measure has a quarter note with a '90' above it and a 'V' below it; the second measure has a quarter note with an 'R' above it and a 'V' below it; the third measure has a quarter note with an 'R' above it and a 'V' below it. The second row has three measures: the first measure has a quarter note with a '90' above it and a 'V' below it; the second measure has a quarter note with an 'R' above it and a 'V' below it; the third measure has a quarter note with an 'R' above it and a 'V' below it. There are also some additional notes and symbols in the second row, including a double bar line and a '45' above a note.

g₁

Handwritten musical notation for exercise 'g₁'. It consists of two rows of notes on a staff. The first row has three measures: the first measure has a quarter note with a '90' above it and a 'V' below it; the second measure has a quarter note with an 'R' above it and a 'V' below it; the third measure has a quarter note with an 'R' above it and a 'V' below it. The second row has three measures: the first measure has a quarter note with a '90' above it and a 'V' below it; the second measure has a quarter note with an 'R' above it and a 'V' below it; the third measure has a quarter note with an 'R' above it and a 'V' below it. There are also some additional notes and symbols in the second row, including a double bar line and a '45' above a note.

i

j

K

m

$\overset{\wedge}{\underset{\cdot}{\gamma}} \underset{\cdot}{\gamma} \quad \overset{A}{\times} \quad \overset{\wedge}{\underset{\cdot}{\gamma}} \underset{\cdot}{\gamma} \quad \overset{A}{\times}$

$\leftarrow \overset{\gamma}{\Delta} \parallel \rightarrow \quad \times \quad \overset{\gamma}{\times}$

$\overset{\wedge}{\underset{\cdot}{\gamma}} \underset{\cdot}{\gamma} \quad \times \quad \overset{\wedge}{\underset{\cdot}{\gamma}} \underset{\cdot}{\gamma} \quad \times$

$\leftarrow \overset{\gamma}{\Delta} \parallel \rightarrow \quad \times \quad \overset{\gamma}{\times} \quad :$

n

$\overset{\gamma}{\Delta} \parallel \rightarrow \quad \times \quad \times$

$\leftarrow \overset{\gamma}{\Delta} \parallel \rightarrow \quad \times \quad \times$

$\times \quad \leftarrow \parallel \rightarrow \quad \times \quad \times$

$\leftarrow \overset{\gamma}{\Delta} \parallel \rightarrow \quad \times \quad \times \quad :$

ÎN TRI PAȘI

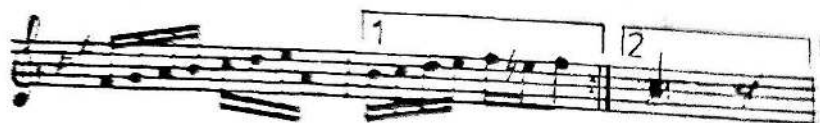
♩ = 126

The musical score consists of four staves of music, all in treble clef and 2/4 time. The key signature has one flat (B-flat). The first staff begins with a tempo marking of quarter note = 126. The first two staves each contain a first ending (marked '1.') and a second ending (marked '2.'). The third and fourth staves also contain first and second endings. The music is written in a rhythmic, dance-like style with eighth and sixteenth notes.

$\text{♩} = 126$

A handwritten musical score consisting of five staves. The first staff begins with a treble clef, a 2/4 time signature, and a tempo marking of $\text{♩} = 126$. The music is written in a key with one sharp (F#). The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, often beamed together, and rests. The second staff continues the melodic line. The third staff features a double bar line with repeat dots, indicating a section to be repeated. The fourth and fifth staves conclude the piece with a final cadence.

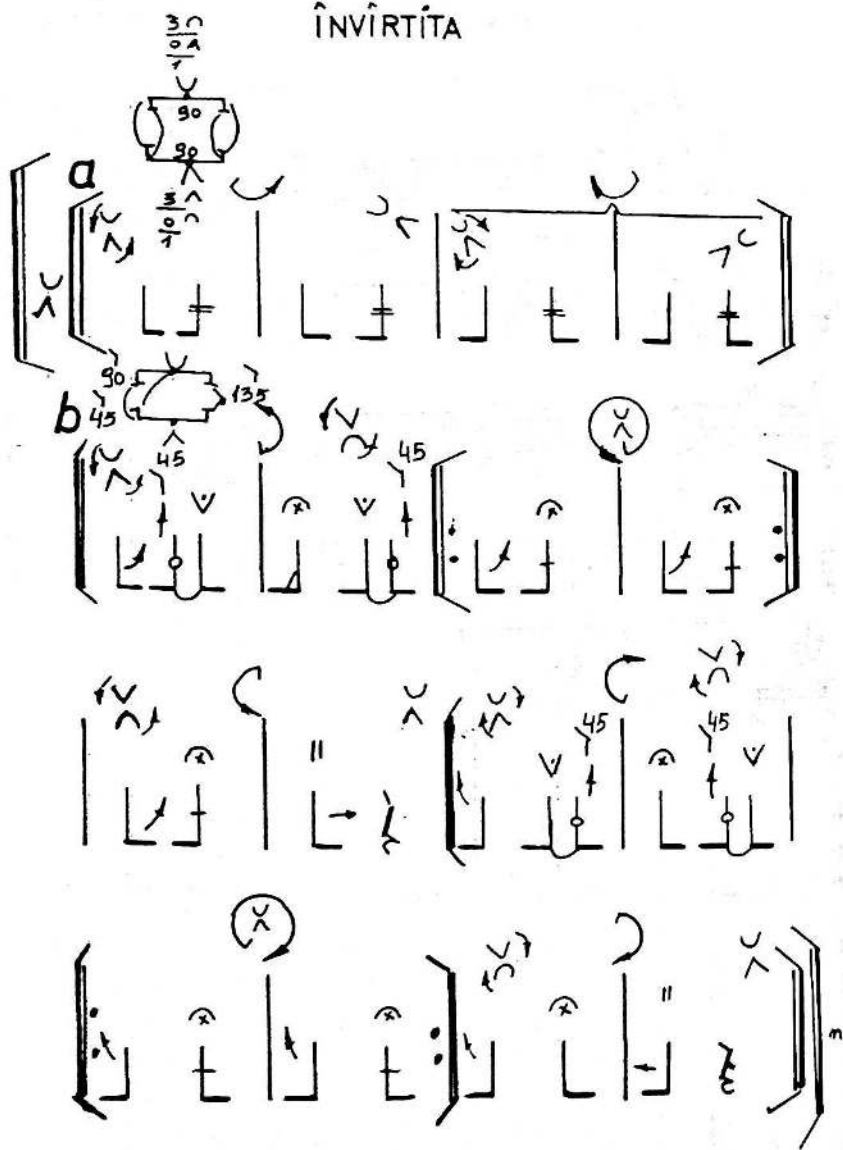

A LU' GHEMBET

$\text{♩} = 126$

ÎNVÎRTÎTA

ÎNVÎRTITA

$\text{♩} = 176$

Musical score for the piece "ÎNVÎRTITA". The score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a tempo of 176 beats per minute. The piece consists of five staves of music. The first staff is a single line of music. The second and third staves each contain two first endings (1.) and two second endings (2.). The fourth and fifth staves each contain two first endings (1.) and two second endings (2.). The music is characterized by a fast, rhythmic melody with many sixteenth and thirty-second notes.

R-ON PIGOR

a

$\frac{7}{16}$

b

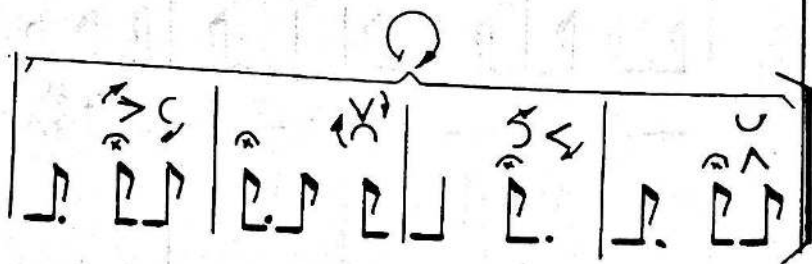
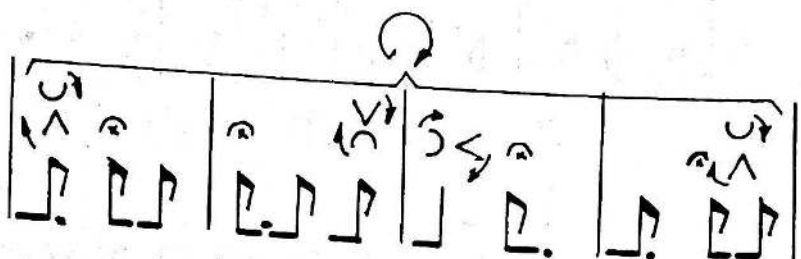
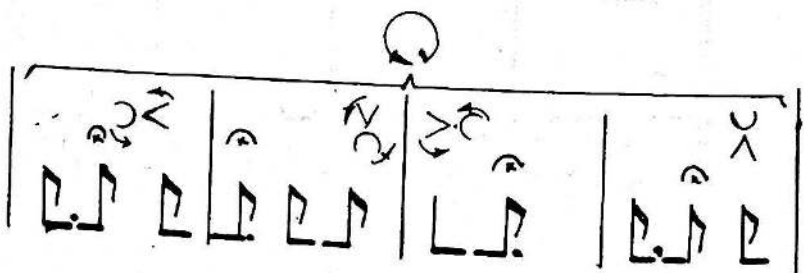
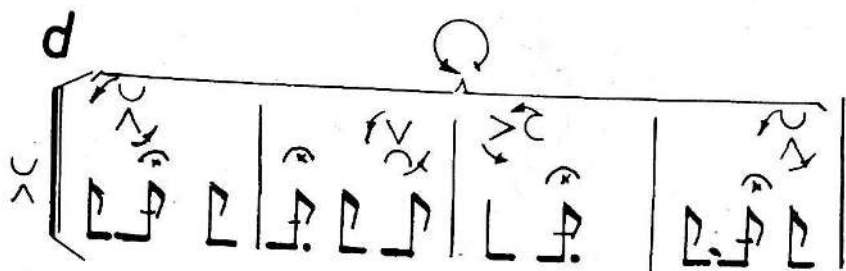
Handwritten musical notation for the first system, labeled 'b'. It consists of two staves. The top staff has a brace on the left and contains four measures of music with various notes, rests, and markings like equals signs and circled 'x's. The bottom staff also has a brace on the left and contains four measures of music with similar markings. There are 'x' marks with arrows between the staves in each measure.

Handwritten musical notation for the second system, consisting of three staves. Each staff has four measures of music with various notes, rests, and markings like equals signs and circled 'x's. The staves are grouped together with a large bracket on the right side.

Musical score for the first system. It features a treble clef and a common time signature (C). The score is written on a five-line staff with a dashed middle line. The music consists of rhythmic patterns of eighth and sixteenth notes. A 90-degree rotation symbol is present on the right side of the staff.

Musical score for the second system. It features a bass clef and a common time signature (C). The score is written on a five-line staff with a dashed middle line. The music consists of rhythmic patterns of eighth and sixteenth notes. A 90-degree rotation symbol is present on the right side of the staff.

P-ON PÍCIOR

A handwritten musical score consisting of five staves of music. The music is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 7/16. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, rests, and slurs. A repeat sign is present on the third staff. The paper shows signs of age and wear.

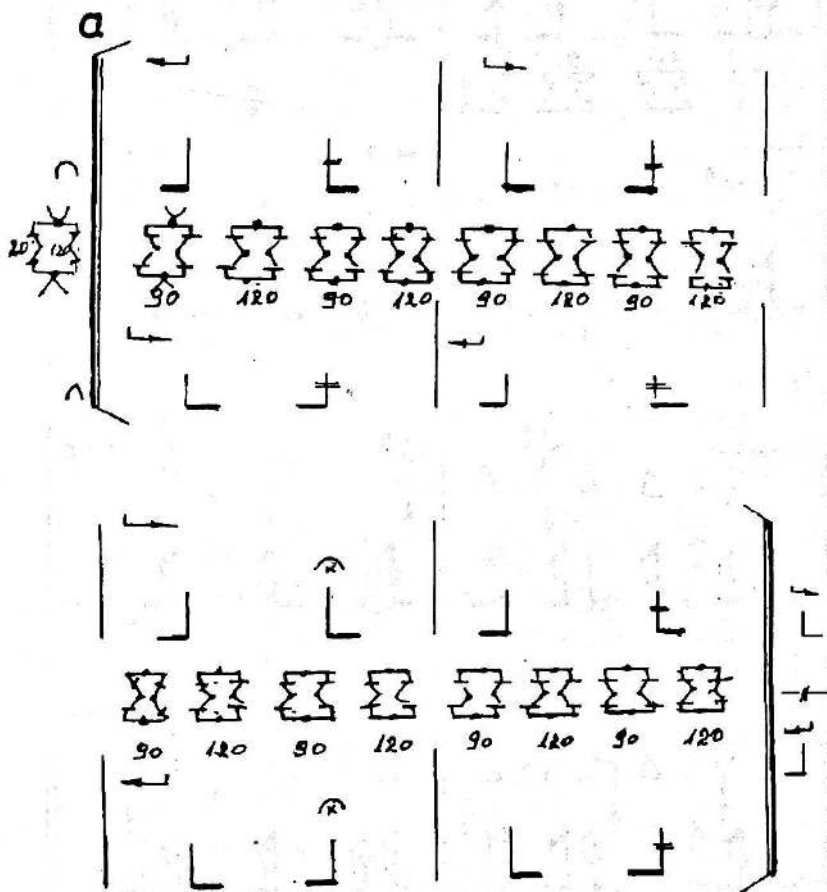
$\text{♩} \text{♩} \text{♩} = 72$

$\text{♩} = 72$

The musical score consists of six staves of music in 7/16 time. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one flat. The tempo is indicated as $\text{♩} = 72$. The first staff contains a series of eighth and sixteenth notes, with some beamed together. The second staff features a first ending bracket over the final two measures. The third staff starts with a second ending bracket over the first two measures, followed by a double bar line and a repeat sign. The fourth staff continues with a second ending bracket over the final two measures. The fifth staff also features a second ending bracket over the final two measures. The sixth staff concludes the piece with a final note and a double bar line.

LENTA

The image displays handwritten musical notation for guitar, organized into three rows and two columns. The notation includes various rhythmic patterns, slurs, and accents.

- Row 1:**
 - Left column: Four measures. The first measure has a slur over two notes with an accent and a '22' marking. The second measure has a double bar line. The third measure has a slur over two notes with an accent and a '22' marking. The fourth measure has a slur over two notes with an accent and a '22' marking. Below the first two measures are diagrams showing fingerings: '90' and '120' for the first two, and '90' and '120' for the last two.
 - Right column: Three measures. The first measure has a slur over two notes with an accent and a '22' marking. The second measure has a double bar line. The third measure has a slur over two notes with an accent and a '22' marking.
- Row 2:**
 - Left column: Three measures. The first measure has a slur over two notes with an accent and a '60' marking. The second measure has a double bar line. The third measure has a slur over two notes with an accent and a '60' marking.
 - Right column: Three measures. The first measure has a slur over two notes with an accent and a '45' marking. The second measure has a double bar line. The third measure has a slur over two notes with an accent and a '45' marking.
- Row 3:**
 - Left column: Four measures. The first measure has a triangle above a note. The second measure has a triangle above a note. The third measure has a triangle above a note and an accent. The fourth measure has a triangle above a note. A '22' marking is above the third measure.
 - Right column: Three measures. The first measure has a triangle above a note and an accent. The second measure has a double bar line. The third measure has a triangle above a note and an accent. A '45' marking is above the third measure.

A section with a double bar line and a slash is present between the first and second rows, and between the second and third rows.

Musical notation for the first system, consisting of two staves. The top staff contains two measures of music with notes and rests, marked with '22' and a double bar line. The bottom staff contains two measures of music with notes and rests, marked with '60' and '45'. Above the staves are various performance markings including accents, slurs, and dynamic markings.

Musical notation for the second system, consisting of two staves. The top staff contains two measures of music with notes and rests, marked with '22' and a double bar line. The bottom staff contains two measures of music with notes and rests, marked with '22' and '45'. Above the staves are various performance markings including accents, slurs, and dynamic markings.

Musical notation for the third system, consisting of two staves. The top staff contains two measures of music with notes and rests, marked with '22' and a double bar line. The bottom staff contains two measures of music with notes and rests, marked with '45' and '45'. Above the staves are various performance markings including accents, slurs, and dynamic markings.

b

Handwritten musical notation for two staves. The top staff contains notes with upward arrows and '22' above them, and a double bar line. The bottom staff contains notes with upward arrows and '45' above them, and a double bar line. There are also some symbols like 'V' and 'U' with arrows.

Handwritten musical notation for two staves enclosed in a box. The top staff contains notes with upward arrows and '45' and '22' above them, and a double bar line. The bottom staff contains notes with upward arrows and '45' above them, and a double bar line. There are also some symbols like 'V', 'U', and '135'.

The page contains four systems of handwritten musical notation, each enclosed in a large bracket on the right side.

- System 1:** The first staff has a tempo marking of 45. It consists of two staves. The first staff has a quarter note followed by a quarter rest, then a quarter note. The second staff has a quarter note followed by a quarter rest, then a quarter note. There are double bar lines between the two staves.
- System 2:** The first staff has a tempo marking of 60. It consists of two staves. The first staff has a quarter note followed by a quarter rest, then a quarter note. The second staff has a quarter note followed by a quarter rest, then a quarter note. There are double bar lines between the two staves.
- System 3:** The first staff has a tempo marking of 45. It consists of two staves. The first staff has a quarter note followed by a quarter rest, then a quarter note. The second staff has a quarter note followed by a quarter rest, then a quarter note. There are double bar lines between the two staves.
- System 4:** The first staff has a tempo marking of 60. It consists of two staves. The first staff has a quarter note followed by a quarter rest, then a quarter note. The second staff has a quarter note followed by a quarter rest, then a quarter note. There are double bar lines between the two staves.

There are also some diagrams and symbols:

- A stick figure with a circle above its head and an arrow pointing left, with a tempo marking of 135.
- A diagram with a circle and an arrow pointing right, with a tempo marking of 135.

C

45 45 45 45

60 60 45 45

90

45 45 45 45

45 45 45 45

d

Handwritten musical notation for system 'd'. It consists of two systems of four staves each. The notation includes various rhythmic symbols such as slurs, accents, and dynamic markings like 'f' and 'r'. A central box contains the number '90' with arrows pointing to the right. The notation is arranged in a grid-like fashion with double bar lines separating measures.

Handwritten musical notation for the second system, consisting of two systems of four staves each. This system includes a triangle symbol (Δ) and a double-headed arrow symbol (\rightleftarrows). The notation continues with various rhythmic and dynamic markings, including slurs and accents, similar to the first system.

Handwritten musical notation for the first system, consisting of two staves and four measures. The notation includes rhythmic symbols like '45', 'v', and '||', along with musical notes and stems.

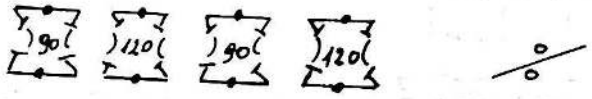
Handwritten musical notation for the second system, consisting of two staves and four measures. This system includes more complex rhythmic markings such as 'Δ', '3', and '45', and features a double bar line at the end of the second staff.

e

Handwritten musical notation for system 'e'. It consists of two systems of music, each with two staves. The top staff of each system contains rhythmic notation with accents and slurs, and a '45' marking. The bottom staff contains musical notes with stems. Between the staves, there are diagrams showing a 90-degree angle and a 110-degree angle, likely representing the relationship between the two staves. The notation is divided into two measures by a vertical bar line.

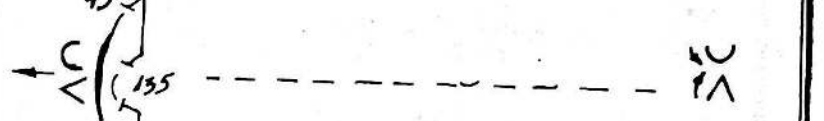
Handwritten musical notation for the second system. It consists of two systems of music, each with two staves. The top staff of each system contains rhythmic notation with accents and slurs, and a '45' marking. The bottom staff contains musical notes with stems. Between the staves, there is a diagram showing a 135-degree angle, likely representing the relationship between the two staves. The notation is divided into two measures by a vertical bar line.

Handwritten musical notation for the first system. It consists of two measures. The first measure contains two eighth notes with a slur above them and a '45' marking. The second measure contains a quarter note and a quarter rest, with a double bar line and a '45' marking above. The system concludes with a fermata and a 'f_R' marking.

Handwritten musical notation for the second system. It consists of two measures. The first measure contains two eighth notes with a slur above them and a '45' marking. The second measure contains a quarter note and a quarter rest, with a double bar line and a '45' marking above. The system concludes with a fermata and a 'f_R' marking.

Handwritten musical notation for the third system. It consists of two measures. The first measure contains two eighth notes with stems and a slur above them, with a '45' marking. The second measure contains a quarter note and a quarter rest, with a double bar line and a '45' marking above. The system concludes with a fermata and a '45' marking.

Handwritten musical notation for the fourth system. It consists of two measures. The first measure contains two eighth notes with stems and a slur above them, with a '45' marking. The second measure contains a quarter note and a quarter rest, with a double bar line and a '45' marking above. The system concludes with a fermata and a '45' marking.

LENȚA

$\text{♩} = 140$

The image shows a musical score for a piece titled "LENȚA". The tempo is marked as "LENȚA" (Slow) and the tempo indicator shows a quarter note equal to 140 beats per minute. The score consists of four staves of music, all in treble clef and G major (one sharp). The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. The tempo marking "♩ = 140" is placed above the first staff. The music is written in a single melodic line. The second staff continues the melody with some rests and a repeat sign. The third and fourth staves continue the piece, ending with a double bar line and repeat dots. The paper shows some faint ghosting of text from the reverse side.

ROMANCA

a

120
120

2
4

120 120 90 120

4x

b

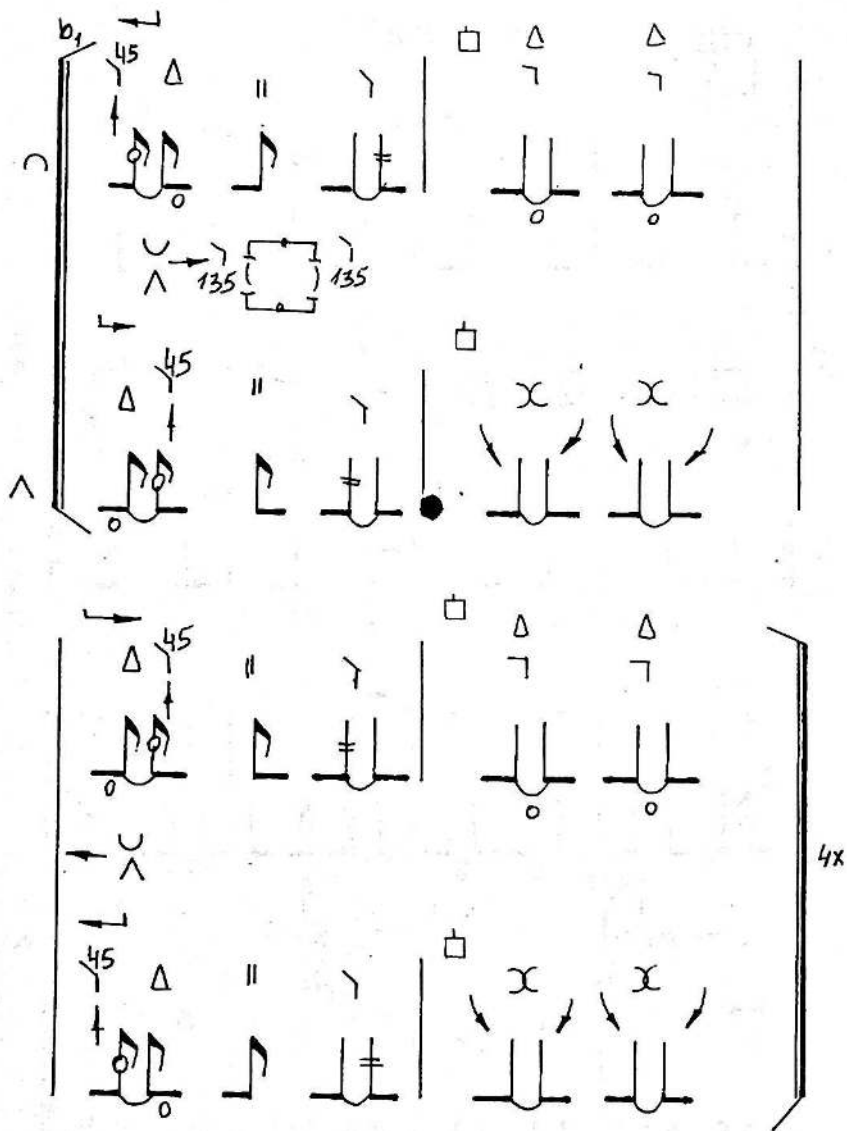
45

45

135 135

45

4x

Handwritten musical notation for the first system. It consists of a grand staff with a treble clef on the top line and a bass clef on the bottom line. A common time signature 'C' is at the top left. The notation includes various rhythmic symbols: eighth notes, quarter notes, and rests. There are also dynamic markings such as '45' and '135'. A large bracket on the left side of the staff indicates a specific section. The notation is divided into measures by vertical bar lines.

Handwritten musical notation for the second system. It continues the grand staff notation from the first system. It features notes, rests, and dynamic markings. A specific section is enclosed in a box, containing the numbers '120' and '122'. The notation is divided into measures by vertical bar lines.

Handwritten musical notation for a system of two staves. The top staff is marked with a C_1 clef and a Δ symbol. The bottom staff is marked with a Δ symbol. The notation includes various rhythmic values and symbols:

- Top staff: Δ symbol, a note with a 45° angle, a double bar line, and a note with a 45° angle.
- Bottom staff: Δ symbol, a note with a 45° angle, a double bar line, and a note with a 45° angle.
- A bracket between the staves indicates a 135° interval, with 45° markings on either side.

Handwritten musical notation for a system of two staves, continuing from the previous system. The notation includes various rhythmic values and symbols:

- Top staff: A double bar line, a note with a Δ symbol, and a note with a Δ symbol.
- Bottom staff: A note with a Δ symbol, a note with a Δ symbol, and a note with a Δ symbol.
- A bracket between the staves indicates a 120° interval.

Handwritten musical notation for two staves. The first staff has a treble clef and a 4/5 time signature. It contains two measures of music, each followed by a double bar line. The second staff has a bass clef and a 4/5 time signature. It contains two measures of music, each followed by a double bar line. Above the second staff, there are handwritten annotations including a 'C' for common time, a triangle symbol, and arrows indicating fingerings or accents.

Handwritten musical notation for two staves. The first staff has a treble clef and contains two measures of music, each followed by a double bar line. The second staff has a bass clef and contains two measures of music, each followed by a double bar line. Above the second staff, there are handwritten annotations including a square symbol, a triangle symbol, and a circled 'C'. Below the second staff, there are handwritten annotations including a square symbol, a circled 'C', and a circled 'X'. The bottom staff contains a complex rhythmic pattern with eighth notes and sixteenth notes, with arrows indicating fingerings or accents.

ROMANCA

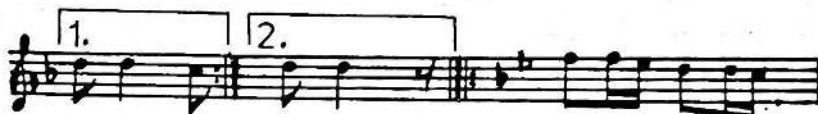
$\text{♩} = 120$

The musical score for "ROMANCA" is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of six staves of music. The first staff begins with a tempo marking of $\text{♩} = 120$. The score includes first and second endings, indicated by "1." and "2." above the notes. The first ending appears on the first, third, and sixth staves, while the second ending appears on the second, fourth, and sixth staves. The piece concludes with a double bar line and repeat dots at the end of the sixth staff.

→ U U U U DUBA
 ^ ^ ^ ^

DUBA

$\text{♩} = 120$

HORA MIREȘII

$\text{♩} = 96$

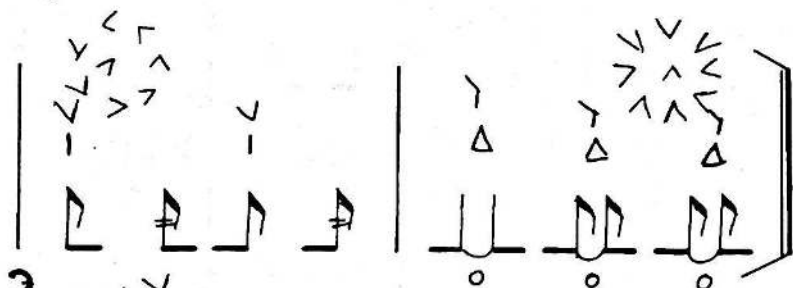
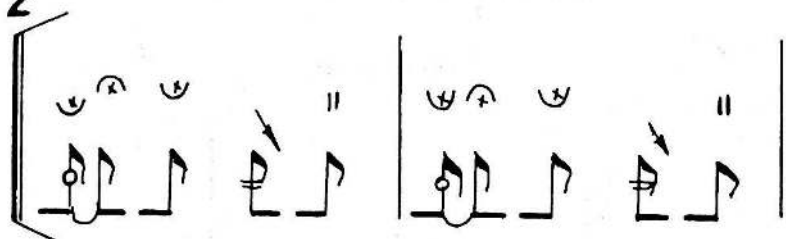
The musical score consists of five staves. The first staff is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a tempo marking of quarter note = 96. It contains a single line of music with eighth and sixteenth notes. The second and third staves are in bass clef with a key signature of one flat. Each has two first and second endings, indicated by '1.' and '2.' above the staff. The fourth staff is in bass clef with a key signature of one flat and contains five trills, each marked with 'tr' above the note. The fifth staff is in treble clef with a key signature of one flat and contains a single line of music with eighth and sixteenth notes.

CĂLUȘERIU

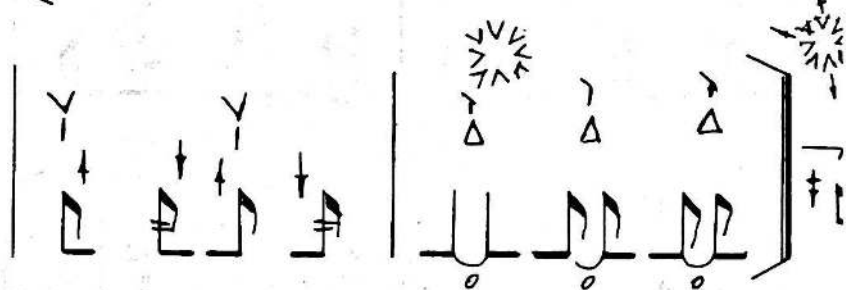
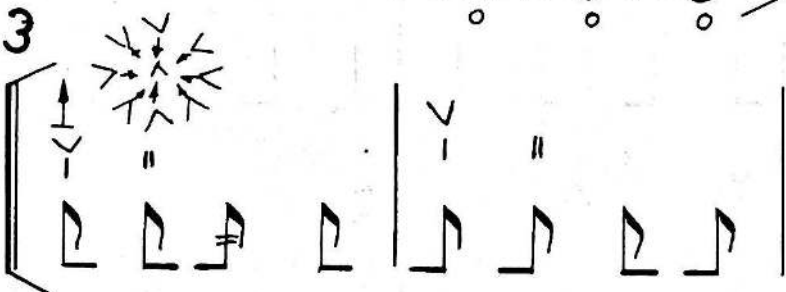
Preumbata

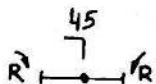
The image displays handwritten musical notation for a piece titled "CĂLUȘERIU". The first section is labeled "Preumbata". The notation is organized into four rows of staves, each with four measures. Above the first two rows are complex rhythmic diagrams with arrows indicating directions. The first row includes a diagram with "R" and "45" markings. The second row includes a diagram with "45" and "R" markings. The third row starts with a large number "7" and includes a diagram with "R", "45", and "R" markings. The fourth row includes a diagram with "R" and "45" markings. The notation includes various musical symbols such as triangles, circles, and lines, along with rhythmic patterns and fingerings.

2

3

4

5

ANEXA 11

Lista mâncărilor care se pregătesc în gospodăriile din comună

Din legume și zarzavaturi:

Din cartofi: cartofi cu zamă simpli, cartofi cu zamă în care au intrat cârnat, costiță sau șuncă; cartofi cu chisăliță (borș), cartofi cu găluște, cartofi cu boț, cartofi piure, cartofi fripți la foc sau la cuptor, cartofi fierți întregi cu coajă numiți "crumpe cu cojoc", cartofi copti în cuptor cu coajă cu tot, cartofi în tocană, tocană de cartofi cu ardei. Cartofii se folosesc și la prepararea unor aluaturi.

Din roșii: supă de roșii, sos de roșii, roșii crude cu sare. Roșiile se folosesc la diferite mâncăruri pentru a le da gustul și acreala necesară.

Din lăptuci: lăptucă cu borș, lăptucă cu zer sau smântână în loc de borș, lăptucă cu oțet, lăptucă cu oțet călită.

Din fasole: mâncare de fasole verde cu zer, fasole verde cu zeamă de roșii, mâncare de fasole verde, fasole uscată boabe cu zeamă, fasole boabe cu șuncă, supă de fasole cu fidea iar boabele pasirate.

Din varză: mâncare de varză dulce, mâncare de varză acrită cu zeamă de roșii, varză murată fiartă cu slănină, varză murată uleiată (ca salată), varză murată friptă, sarmale, salată de varză crudă.

Din dovleac: curechi de dovleci, dovleci fripți în ou și făină.

Din dovleci albi: fripți la cuptor și umplutură pentru plăcinte.

Din vinete: salată de vinete, fripte în făină și ou, musaca de vinete.

Din mazăre: supă de mazăre verde, mâncare de mazăre verde, mâncare de mazăre uscată descojită.

Din ardei: cruzi, ardei copti, fripți cu ou, ardei umpluți, puși câte 1-2 în diferite mâncăruri, boia de ardei, ardei murați, conservați în oțet, ardei umpluți cu varză și conservați în oțet.

Din ceapă: ceapă verde crudă, salată de ceapă, tocană de ceapă, în ghiveci, sos de ceapă, condiment în toate mâncărurile, la făcutul prăjelilor.

Din usturoi: usturoi verde crud, sos de usturoi, condiment.

Din mărar: sos de mărar, condiment.

Din hrean: hrean răzălit crud, hrean răzălit cu oțet, sos de hrean, la conservarea legumelor.

Din gulii: supă de gulii, mâncare de gulii, gulii umplute.

Din conopidă: supă de conopidă, conopidă friptă în făină și ou, conopidă cu smântână și pesmeți.

Morcovul, pătrunjelul, păstârnacul și țelina se folosesc ca și condimente.

Aluaturi:

Fierte: tăiței cu zeamă, tăiței storși: cu rântaș, mac, marmeladă, gris și brânză; nodate cu zeamă și stoarse, cloape, găluște cu brânză, taște cu brânză, taște cu marmeladă, tărhană cu zeamă, stoarsă și cu brânză, gomboți cu prune, găluște tăuțăști.

Pentru supe: fidea, tăscuțe, uritiuși și perincași și găluște de gris.

Coapte: lângălău uns și cu smântână, cocoradă cu: brânză, dovleac, varză murată, vișine și prune.

Din ouă: omletă (ratotă), ou fiert, ochiuri, fluturași de ou în diferite supe,

Lapte: lapte cu pâine, lapte cu cafea sau cacao, lapte cu tăiței, lapte cu mămăligă sau cu păsat, lapte acru (iaurt), zăr de lapte pregătit ca o ciorbă, brânză, caș, smântână, jinchiță, urdă, unt.

Din carne:

De găină: pui, rață, găscă, bibilică, curcă și porumbei se pregătește: supă, rasol, tocană și friptură.

Din **carnea de vită** se prepară: supă, rasol, tocături pentru umpluturi și tocană, friptură.

Din **carnea de vițel** se pregătește: ciorbă, friptură și tocană.

Carnea de oaie se întrebuintează pentru prepararea supei, cirobei, tocanei, rasolului și, mai rar, ca umplutură.

Carnea de porc are cele mai multe întrebuințări: friptură, tocană, umpluturi, din care amintim delicioșii cârnați, mezelurile. tot din carne de porc provin pastramele de șuncă, slănină, costițele, salamul și untura.

Peștele se consumă mai mult prăjit, puțină tocană și ciorbă.

Ca **vânat local** avem iepurele, câte un țap de capră sălbatică la an, fazani, turturele și puține rațe sălbatice.

Stocurile de mâncăruri se completează cu numeroase și variate conserve.

Plăcinte: Plăcintele cu foi întinse și umplutură sunt: dospită, nedospită sau dulce și coarda groasă. Ele se umplu cu brânză, smântână, dovleac alb, mac, marmeladă, scorțișoară, gris, vișine, mere, nuci, varză, rahat. Gogoșii numiți aici "dospite" și "crogne" se consumă "goi", cu brânză și cu marmeladă. Clătitele (scovergile) se umplu cu brânză, marmeladă, scorțișoară, mere și cu smântână. **Turișul** se pregătește din aluat și brânză de vacă. **Pichențele** sunt învârtite în mac. La fel și **găluștele tăuțăști**. Se pregătesc numeroase feluri de **pogăcele**. În trecut, la cea mai înaltă cinste, au fost **pancovele**. Sunt gustoase așa-numitele fierte în lapte, garnisite cu zahăr și scorțișoară.

Localnicii sunt iubitori de compoturi, pe care le pregătesc din vișine, cireșe, caise, prune, mere, pere, agrișe, struguri și gutui.

Marmelada și gemurile se pregătesc din caise, prune și pere.

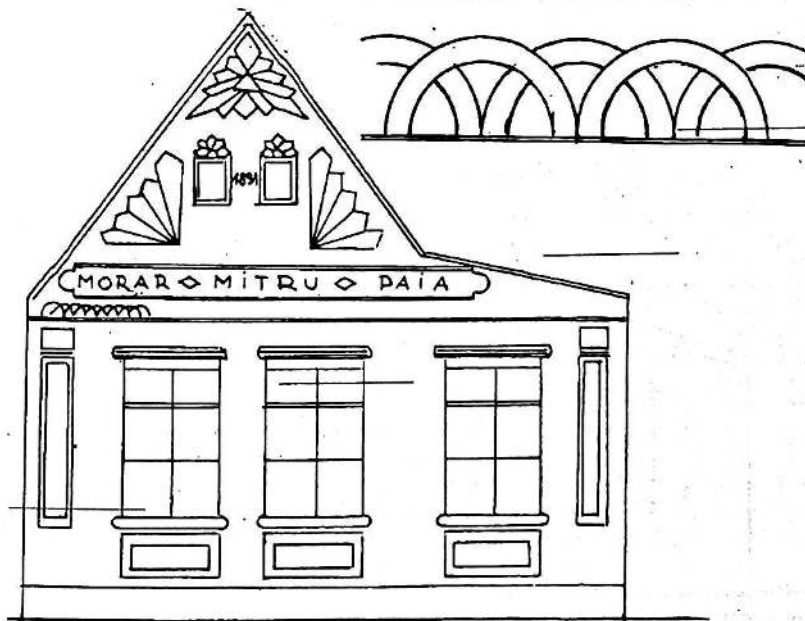
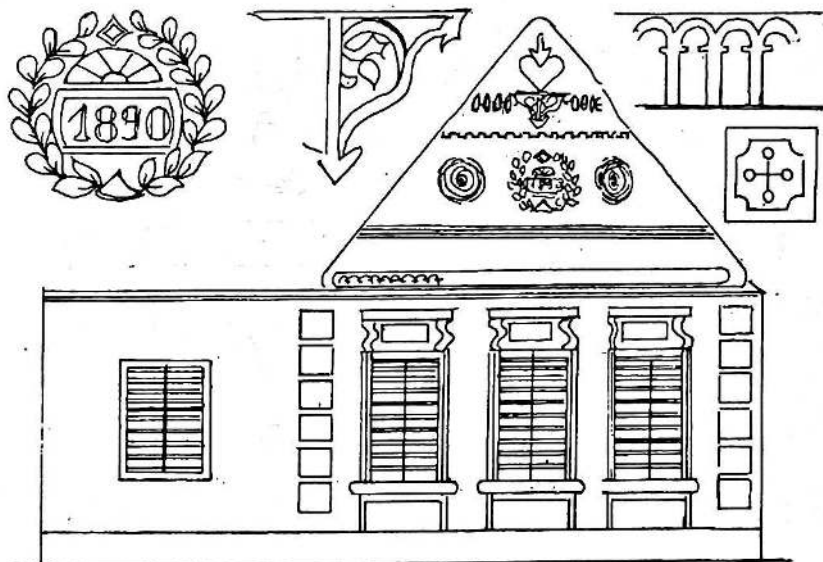
Gospodinele pregătesc pentru iarnă numeroase **murături** din varză, castraveți, ardei și gogonele.

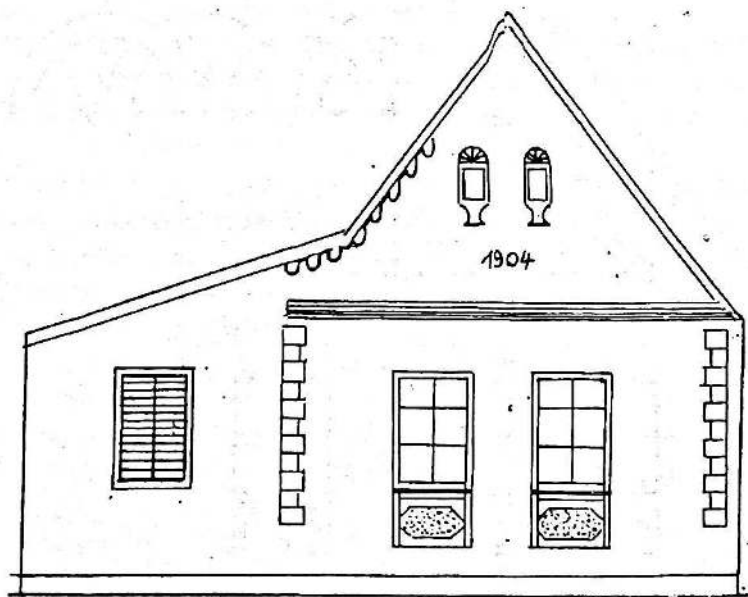
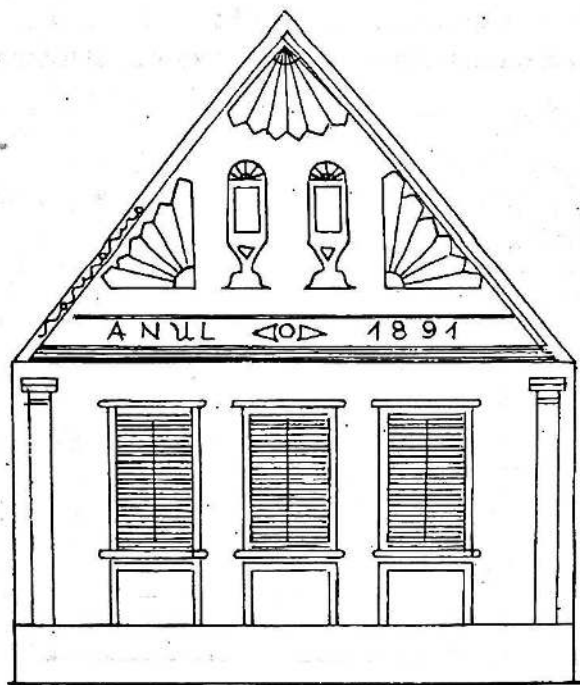
Tot pentru iarnă se pregătesc **marinate** din ardei, gogoșari, ceapă, vinete și roșii.

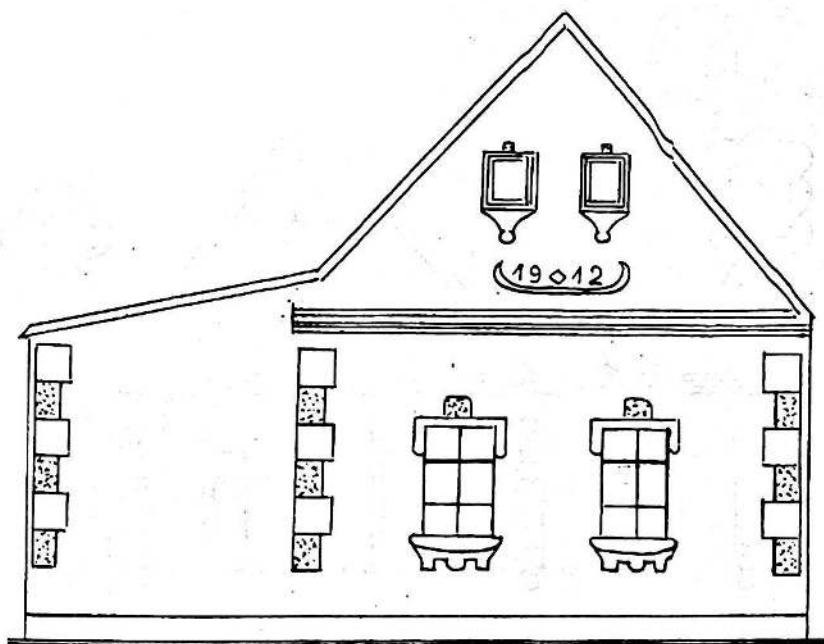
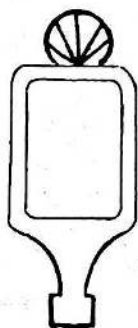
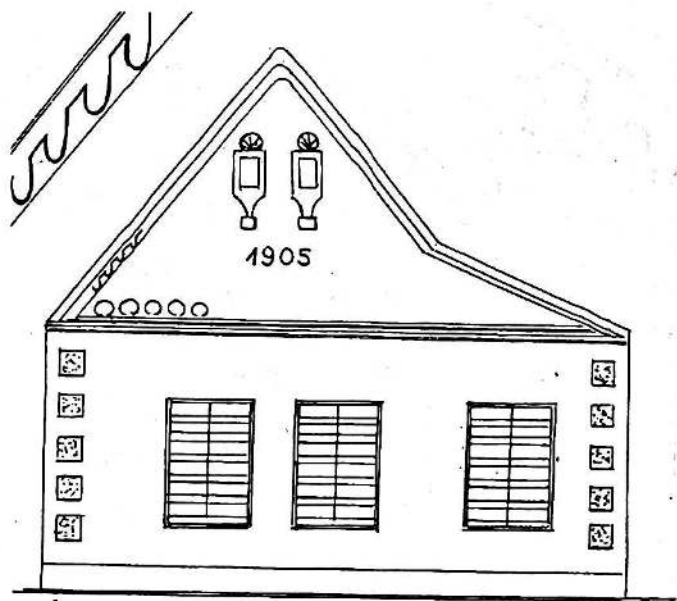
În afară de felurile de mâncări înșirate mai sus, mai sunt multe altele pe care cuceririle zilei ni le pun la dispoziție. Astfel, n-am amintit de numeroasele feluri de **torturi**, **pișcoturi**, **cremeșuri**, și alte feluri de prăjituri în a căror măiestrie de pregătire și ornare, gospodinele noastre au ajuns adevărate artiste.

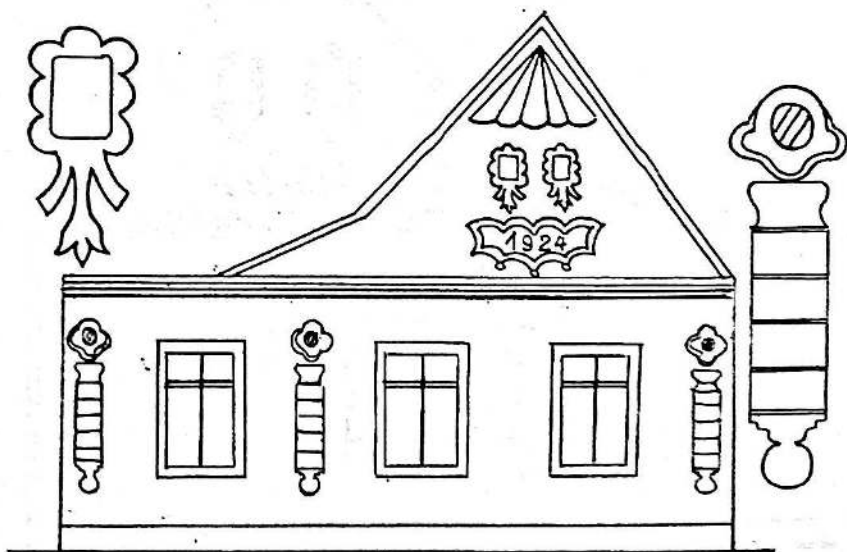
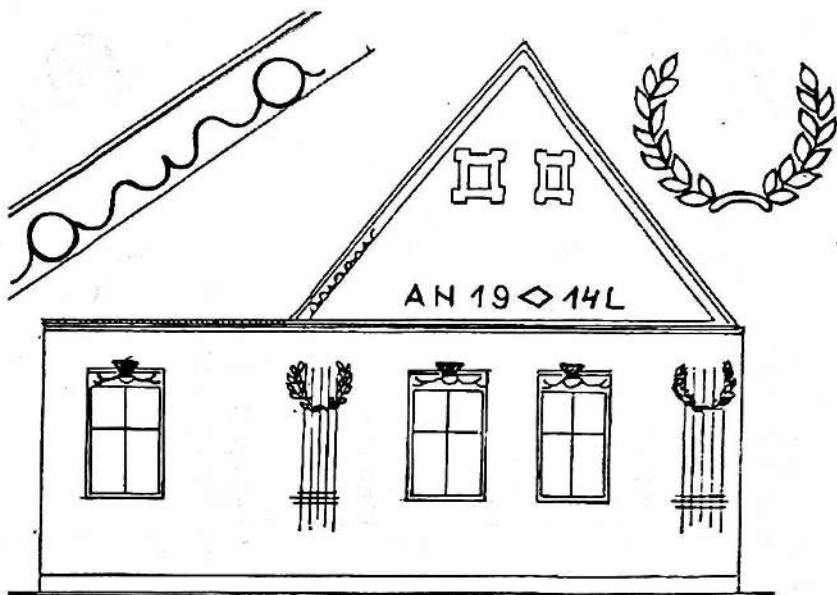
ANEXA 12

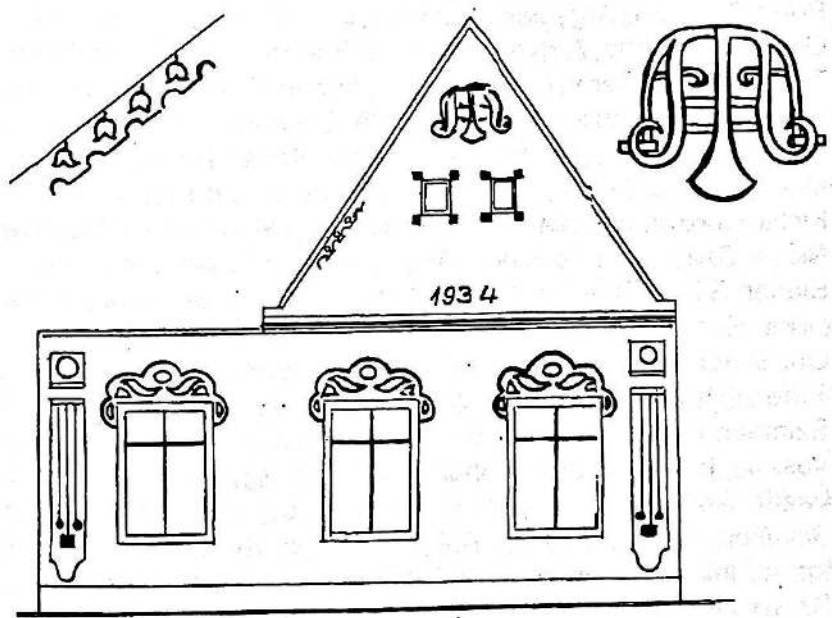
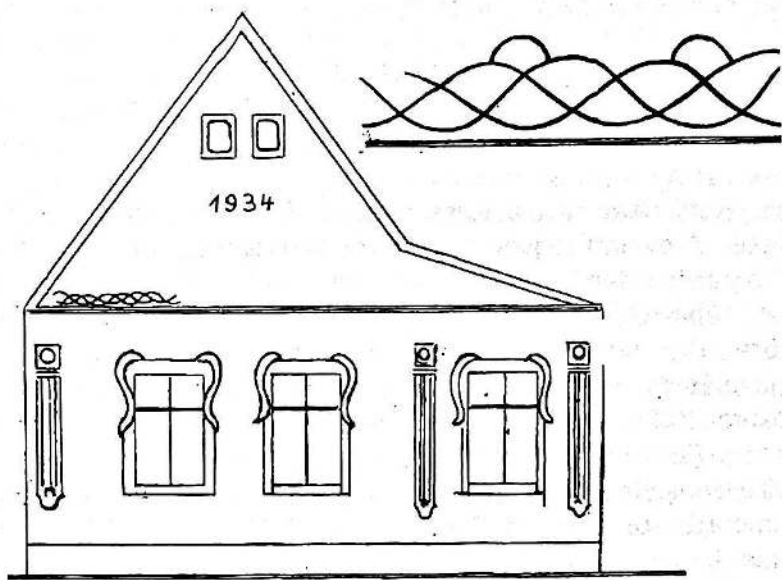
Înnoiri succesive în aspectul exterior al locuințelor

Sursa: St. Bozian, op. cit.

ANEXA 13
LISTA FAMILIILOR EXISTENTE ÎN ȘEITIN,
LA 21 NOIEMBRIE 1766

Kurtichean Nicola, Krissan Ianko, Szegedi Togjoi, Tornyan Mihaila, Argyelan Togyer, Trucza Kostin, Nemezc Togyar, Szabo Mihaly miles demissus, Bagya Peter, Alo Vaszilia, alo Togyar, Popa Mihai, Gheran Thoma, Gylasz Togyer, Popa Gyorgy, Lazia Flore, Baba Gabor, Kolibas Ianos, Popa Konsztantin, GnazelAtyim, Ardyelan Ștefan, Rusz Krisan, Kiraly Mihaly, Onya, Pokurar, Kolcsar Gyerman, Tornyan Iovan, Dehelean On, Marko Maliola, Popa Lup, Pavel Maliola, Togyer Dobondi, Darbuk Petru, Nyika Ianoș, Roman Togyer, Roman Vaszilia, Nyika Petru, Barbusz Dumitru, Barbusz Nicola, Slancza Luka, Barbus Mihai, Györgyias Toma, Argyelan Szimon, Argyelan Pavel, Moss Iova, Zsigity Pavel, Pilan Prekub, Pokurar György, Szinityan Togyer, Daraban Ion, Popa Szimeon, Argyelan Todor, Popa Danilla, Argyelan Iacob, Gyerman Vaszilia, Argyelan Vaszilia, Bateran Vid, Torzan Alexa, Trucza Ianko, Gyeran David, Popa Gyerman, Szabo Ianos, Mohan Gavrilla, Buchigan Mon, Popa Gavrilă, Chimpoyaș Tyrilla, Katona Petru, Tulkan Gavrilla, Bateran Onicza, Rossu Petru, Kuchigan Mihaly, Popa Szimeon, Gyorgyas Luka, Koszta Iuan, Kinche Kirilla, Chokan Vaszilia, Szilagy Ianos, Argyelan Sandor, Makave Nicola, Szegedi Ianos, Kinche Togyer, Bolhes Togyer, Zimar Iosza, Blahan Gligor, Turk On, Hornyas Ispasz, Koszta Onyszie, Koszta Luka, Koszta Gavrilla, Krinyk Dumitru, Pistol Gligor, Marianuc On, Sandor Krachiun, Koszta Toma, Vigykan Szimeon, Argyelan Peter, Thoma Ilisie, Haika Samuel, Kosztan Ilia, Kolchar Szimeon, Pop Györgye, Neamț Nyikora, Katona Marian, Pop Vaszilie, Iova Kapitany, Blahan Togyer, György Melentszie, Vlah Lazăr, Andrejka Ilia, Inahel Vesza, Gyorgyias Thoma, Vlah Szimeon, Prekup Gavrilla, Pellye Szimeon, Roma Iuan, Dragan Ignac, Inahel Gavrilla, Balint Betala, Ban Peter, Kurt Tyrilla, Sztrazsa Flore, Györgyas Peter, György Nikola, Zinter Iuan, Chiumegyan Togyer, Szava Szimeon, Vidikan Flore, Morar Lazar, Molitor in Szemlak, Szimilyan Algya, Boros Onya, Argyelan

Thoma, Gyulan Irimia, Blintye luon, Iovan Fluieras, Palinkas luon, Inyovan luon, Chimpolyas Togyer, Szinityan Gligor, Irimia Szimeon, Iosza Morar, Karan Dumitru, Gruja Szechenacz, Argyelan Gligor, Zaharia Gogdany, Anta Vljajko, Kuja Vaszil, Kopil Vaszilia, Gulyas Thoma, Katona Ony, Pincs Szimeon, Sandor Gligor, Ilona Ony, Ilana Kirilla, Gulyas Iosza, Gyuregyas Alexa, Kopil Gabor, Chumegan Pasc, Vlah Pera, Pava Petri, Gyulan Thoma, Bolhan Gligor, Gyulan Demeter,

Ignat Gabor, Göböles Gyerman, Inovan Nykola, Longan Vlah, Gyurkes Gligor, Mark Pasc, Orosz Gyurka, Inahel David, Kolchar Ianos, kolchar Peter, Sikloyan Flore, Iepore Togyer, Mark Vovied luon, Rossu Kosztin, Pavel Morar, Kriszivity Arsa, Szima Iovan, Dragan Peter, Makaj Mihai, Grek Flore.

Nota: Redactată cu multe greșeli fonetice și ortografice, această listă constituie o dovadă materială de netăgăduit că și la acea dată, populația comunei era românească, efortul de combinare a limbii latine cu limba maghiară, pledând, împotriva intențiilor autorilor, în acest sens.

Sursa: "Conscriptio Possesionis",
21 noiembrie 1766.

ANEXA 14

DATE ȘI EVENIMENTE DIN VIAȚA COTIDIANĂ ÎN PERIOADA 1795-1890

- 1795 învățătorul Șeitinului George Popovici
- 1810 de când au căzut bucatele de bune și spre aducere aminte s-a pus cruce în vârful turnului
- 1814 a nins în ziua de Sîngeorz/6 mai/. A murit Truța Ianc și s-a înmormântat la biserică în criptă.
- 1816 a fost apa cea mare
- 1817 la 13 mai a murit preotul Vasilie Popovici și s-a îngropat la biserică în criptă în ziua de Rusalii. Atunci a fost cucuruzul cel mult în biruirea lui Truța Vasile. În acest an au fost foarte mult beteșug și moarte fără seamă mai ales în oamenii cei străini /43 de morți străini/.

- 1822 Negru On susnumitul s-a îngropat mai înainte în mormintele cele noi când și satul s-a pus la rând. S-au procurat mineile în biserică.
- 1823 episcopul Iosif de Putnic a vizitat satul venind de la Bătania. Beteșug de gură și de picioare de care mulți au murit. A căzut crucea de pe turnul bisericii. Ioan a lu Ilie Ștefanovici s-au botezat la Mureș pe ghiață în ziua de botez și în anul 1823 în ziua de Sf. Gheorghe s-a înecat. În acest an au detunat 6 vaci în gule.
- 1827 martie 11 atunci a fost vântul cel mare care o rupt crucea de la biserică ce este de lemn. Cununia lui Morar Constantin.
- 1830 de când s-a îndăluit piațul în Șeitin anul 1830 luna ianuarie 27 adecă într-o luna.
- 1831 s-a ridicat crucea la biserică pentru a doua oară. Birău Costea Trandafir (Firu Dedului) A fost holera adecă boala acea primejdioasă de oameni și grabnică moarte. Costea Trandafir ctitor cu ajutorul lui Dumnezeu.
- 1834 preoți Georgiu Marcovici și Constantin Truța.
- 1835 a răposat Ana preoteasa soția lui Truța Constantin. Sfăt la biserică Giura Cioncu.
- 1836 a nins în ziua de 29 aprilie /12 mai/ A fost seceta cea mare, a ars multe sate și orașul Oradea. Popa Todor ctitorul bătrân care a slujit biserica Șeitinului 30 de ani om bun și drept anii lui 85, mort la 25 iulie 1836.
- 1837 în ziua de 23 aprilie /5 mai/ a fost furtuna cea mare orele 8 seara. Vitele și oile aflate la pășune au fost duse și aruncate în Mureș. Între Șeitin și Semlac au fost duse de vânt și aruncate în Mureș 2 turme de vite de la Mezöhegyes. La Semlac s-a înecat un portar de sare /3 bărci/
- 1839 a trăznit biserica și pe sfătul ei Stanca Gheorghe la orele 11 noaptea fiind vreme foarte grea. Micșa Vasilie învățător.
- 1863 s-a construit șoseaua Nădlac-Pecica care trece prin teritoriul comunei la 4 km nord de localitate.
- s-a săpat albia Mureșului pe porțiunea numită Tăietură. Și-a început activitatea școala greco-catolică română
- în 1866 s-a început înhumarea în mormintele din nordul străzii cimitirului. Tot în acest an în lunile sept. și oct. a bântuit în comună holera.

- Mureșul a produs mari pagube prin inundația din 1872
- iarna lui 1872 pe 1873 a fost frumoasă și fără frig. Bătrânii povesteau că așa iarnă n-a mai fost din 1817
- în 12/27 mai 1885 comuna a fost vizitată de către episcopul Ioan Mețianu. Cu această ocazie corul a fost condus de către învățătorul Melentie Botto.
- prin sârguința preotului Paul Maior, comunitatea religioasă unită a reușit ca în anul 1888-1889 să-și edifice o biserică a cărei lucrare a costat 14.000 flr. Această sumă s-a acoperit prin: contribuția enoriașilor 4.000 flr. Și din fondul regional 2.000 flr. Și din lăsamântul episcopului Mihai Pavel 8.000 flr.
- juzii comunei din această perioadă au fost: Grigorie Truța 1855 până la 1861. Spridon Drăgan 1861-1864. Ioan Hulbăr Sucigan 1864-1870, Ioan Siclovan, 1870-1877, Ștefan Drăgan 1877-1881, Dimitrie Drăgan 1881-1885 și Ioan Siclovan 1885-1890.

Sursa: Sf. Bozian, op. cit.

ANEXA 15

Eroii comunei din primul război mondial

1. Albu Mihai	17. Bujigan Ioan
2. Ardelean Dumitru	18. Bujigan Teodor
3. Alețean Mihai	19. Buta Gheorghe
4. Ardelean Andrei	20. Cptană Dimitrie
5. Ardelean Dimitrie	21. Ciocan Constantin
6. Ardelean Petru	22. Ciocan Gh.
7. Ardelean Traian	23. Ciumedean Ștefan
8. Băcican Dimitrie	24. Costea Ioan
9. Băcican Petru	25. Costea Gh.
10. Bănieș Gheorghe	26. Costea Gh.
11. Banc Dimitrie	27. Costea Petru
12. Bărbuț Dimitrie	28. Cotranță Teodor
13. Bătăran Dimitrie	29. Crîznic Petru
14. Bolchiș Miloș	30. Crîznic Ștefan
15. Bozian Dimitrie	31. Croșan Ilie
16. Buha Gheorghe	32. Curt Dimitrie

33. Curticean Ioan
34. Dănilă Teodor
35. Deliman Gh.
36. Deliman Petru
37. Diac Petru
38. Drăgan Ioan
39. Drăgan Dimitrie
40. Drăgan Mihai
41. Iagar Gheorghe
42. Gheorghieș Ioan
43. Guleș Gheorghe
44. Gurzău Ștefan
45. Giulău Petru
46. Giugeu Ioan
47. Girugiut Ilie
48. Givan Achim
49. Givan Gheorghe
50. Hăndrău Gligor
51. Hidișan Iulian
52. Hidișan Teodor
53. Hulbăr Ioan
54. Hurban Teodor
55. Indreica Mihai
56. Macavei Arcadie
57. Macavei Arcadie
58. Macavei Mihai
59. Mărinuț Constantin
60. Mărinuț Ioan
61. Mărinuț Ilie
62. Mărinuț Teodor
63. Mărinuț Simion
64. Matei Nicolae
65. Micu Gheorghe
66. Mnerie Ioan
67. Mnerie Teodor
68. Misarăș Dumitrie
69. Misarăș Ioan
70. Moldovan Ștefan
71. Morar Ștefan
72. Morar Teodor
73. Moșneag Ioan
74. Moțiu Pavel
75. Moțiu Teodor
76. Muzicaș Gligor
77. Neamț Ioan
78. Neamț Dimitrie
79. Oncu Lazăr
80. Otlăcan Florea
81. Orestie Petru
82. Păcurar Ioan
83. Păcurar Dimitrie
84. Păcurar Vasilie
85. Pâncotan Mihai
86. Pantea Constantin
87. Pantea Lazăr
88. Pătruț Ioan
89. Păun Teodor
90. Pilan Ioan
91. Ponețki Nicolae
92. Popa Constantin
93. Popa Ilie
94. Popa Dimitrie
95. Popa Gheorghe
96. Popa Petru
97. Popa Ștefan
98. Popa Ștefan
99. Popa Teodor
100. Popa Teodor
101. Popa Teodor
102. Popian Mihai
103. Precupaș Ștefan
104. Puicău Teodor
105. Răsădean Ioan
106. Răsădean Ștefan

107. Roman Ioan	132. Straja Mihai
108. Roman Maxim	133. Suci Teodor
109. Roman Ioan	134. Sucigan Pavel
110. Roman Ioan	135. Sucigan Teodor
111. Roman Dimitrie	136. Tornean Ioan
112. Roman Dimitrie	137. Totorean Constantin
113. Roman Ștefan	138. Totorean Ștefan
114. Roman Gheorghe	139. Trăilă Gligor
115. Roman Pavel	140. Truța Dimitrie
116. Roșcău Petru	141. Truța Mihai
117. Rus Constantin	142. Truța Mihai
118. Rus Ilie	143. Truța Mihai
119. Rus Dimitrie	144. Truța Vasile
120. Sămoșan Ioan	145. Vidu Gheorghe
121. Sălăjan Nicolae	146. Vidican Dimitrie
122. Sălănt Ilie	147. Vesa Ioan
123. Sălănt Ioan	148. Vlaic Gh.
124. Sălănt Mihai	149. Zăhărie Ștefan
125. Sălănt Gheorghe	150. Zăhărie Teodor
126. Sărândan Ioan	151. Zdrendea Teodor
127. Siladi Gheorghe	152. Boto Atanasie
128. Sinitean Teodor	153. Popovici Constantin
129. Siclovan Arcadie	154. Ghebelăș Teodor
130. Siclovan Mihai	155. Siclovan Gheorghe
131. Stoian Teodor	

ANEXA 16

Eroii comunei din cel de-al doilea război mondial

1. Aldea Ștefan	8. Borșan Aurel
2. Ardelean Aurel	9. Borșan Ioan
3. Băcican gh.	10. Borșan Mihai
4. Bănieș Gh.	11. Bujigan Constantin
5. Bătăran Remus	12. Costea Ilie
6. Bătăran Ștefan	13. Costea Mihai
7. Bobiș Mihai	14. Costea Teodor Oachișa

15. Costea Teodor Honu	52. Popa Dimitrie
16. Crîznic Gh.	53. Popa Mihai
17. Curtu Nicolae	54. Popa Petru
18. Cuzman C-tin	55. Popa Ștefan
19. Cuzman Gh.	56. Popa Teodor
20. Dănilă Dimitrie	57. Puia Gh.
21. Dănilă Gh. Înv.	58. Pușcașu Nicolae
22. Drîgla Gh.	59. Pușcaș Teodor
23. Drîgla Ștefan	60. Răsădean Mihai
24. Feier Ilie	61. Roman Arcadie
25. Ghebeleş Remus	62. Roman Dimitrie
26. Gheorghieș Mihai	63. Roman Ioan
27. Dr. Ilie Gheran - avocat	64. Roman Traian
28. Giurgiuț Nicolae	65. Săbău Petru
29. Haiser Ioan	66. Sărăndan C-tin
30. Hulbăr Ioan	67. Semlecan Mihai
31. Ileana Ioan	68. Siclovan Lazăr
32. Hulbăr Nicolae	69. Sinitean Romulus Înv.
33. Macavei Ioan	70. Socală Ilie
34. Macavei Remus	71. Straja Dimitrie
35. Martinescu Gh.	72. Straja Vasile
36. Mărinuș Ioan Înv.	73. Sucigan Constantin
37. Micu Șt.	74. Sucigan Ilie
38. Misarăș Vasile	75. Suciuz Lazăr
39. Mitruț Ioan	76. Tămaș Vasile
40. Mnerie Ioan	77. Tripon Ioan
41. Morar Petru	78. Truța Atanasie
42. Mureșan Teodor	79. Truța Dimitrie
43. Neamț Dimitrie	80. Truța Gh.
44. Neamț Nicolae	81. truța Petru
45. Nemet Victor	82. Tudor Ștefan
46. Păcurar Constantin	83. Verișan Lazăr
47. Păcurar Ioan	84. Vesa Gh.
48. Păcurar Remus	85. Vesa Șt.
49. Pecican Ioan	86. Vidu Dimitrie
50. Ponta Ioan	87. Vidu Mihai
51. Pop Virgil	88. Anghel Petru

89. Buitaş Andrei	92. Pescar Ioan
90. Hândău Ilie	93. Pop Nicolae
91. Mărginean Lazăr	Sursa: Şt. Bozian, op. cit. V.

ANEXA 17
DATE ŞI INFORMAȚII PRIVIND EMIGRĂRILE
POPULĂȚIEI DIN COMUNĂ

1. În anul 1895, din cauza crizei economice un lot însemnat a plecat în satul Răbăgia (azi Hațeg) și în comuna Abrud, jud. Constanța. El a fost format din familiile: Petru Banc, Gh. Vid, Dimitrie Bolchiș, Rusan Bolchiș, Dimitrie Ghebeleş, Petru Crișan, Florea Ienășel, Demian Pantea, Petru Gurzău, Uroș Ungurean, Petru Micu, Ioan Ardelean, Tina Ardelean, Petru Guleș, Petru Popuța și alții. Numărul celor plecați din Șeitin, Nădlac și Cenadul Mic a fost de 100 familii.

- Alt lot format din familiile: Ioan Truța, Traian Truța, Iosif Pap, Teodor Sinitean, Dumitru Popa, Crăciun Vidu, Atanasie Băcican s-au așezat în localitatea Bethausen, jud. Timiș

- Familiile Deliman, Păcurar, Curt, Alb, Sandor, Ienovan, Roman, Ardelean și alții s-au stabilit în Seghedin/Szeged/ Ungaria atrași de prețul urcat al zilei de muncă, care s-a ridicat la 1,50 flr. În timp ce în localitatea noastră a fost numai de 0,30 flr.

- Grupuri mai mici s-au așezat în Lugoș, Ofelia și Ianova, jud. Timiș

2. În dorința de realizare a unui câștig mai bun, începând cu 1905, inițial numai bărbații, iar după 1910 și femeile au emigrat în S.U.A. unde salariul unei zile de muncă era între 3-5 dolari. Numărul celor plecați din localitate până în 1914 s-a ridicat la aproape 100 persoane. Ei s-au așezat în Harrisburg și Cleveland, statul Pensilvania, Cincinnati, Jounstown și Achron, statul Ohio și Detroit, statul Michigan. Emigrarea nu s-a făcut numai din comuna noastră ci din toate localitățile imperiului austro-ungar și la ea au participat indivizi din toate naționalitățile inclusiv germani și unguri. Cei emigrați, deși s-au stabilit în S.U.A. în mod temporar, au întemeiat acolo comunități bisericești și societăți

culturale prin care și-au manifestat comoara tradițiilor și a folclorului din localitățile de unde au plecat. Majoritatea din cei plecați după ce și-au încropit ceva bani s-au întors în satele de unde au plecat. Cei care au rămas acolo au devenit cetățeni ai statului în care au emigrat, contribuind cu întregul lor potențial la propășirea patriei adoptive și progresului social și umanitar. Dintre cei plecați de aici Ioan Roman, fost învățător a întemeiat și redactat în New York gazeta "Deșteaptă-te române" și a publicat pentru emigranți mai multe cărți de îndrumare și de creație folclorică.

Sursa: Sf. Bozian, op. cit.

ANEXA 18

Lista donatorilor pentru construirea bisericii ortodoxe din comuna Șeitin din 20 februarie 1784

Conscriptio incoiarum Sajtenyien sum pro neo Erigenda
Elclesi sua graeci ritus titulo eleno sine proprio motu.

1. Judex Pelle Simeon 13 fl.	18. Riurcz Tamasdan 2 fl.
2. Popa Constantin 60 fl.	19. Kreznyik Petru 12 fl.
3. Popa Ioan 20 fl.	20. Deak Dumitru 12 fl.
4. Popa Ieremia 30 fl.	21. Pacurar Iacobo 1 fl.
5. Diacon Kurt Mihaly 30 fl.	22. Makovan Mihai 12 fl.
6. Precupas Gavril 12 fl.	23. Gyurcz Melentie 10 fl.
7. Segedi Ioan 12 fl.	24. Blaham Togyer 12 fl.
8. Blahan Gligor 12 fl.	25. Truța Ianko 12 fl.
9. Ciumedean Pascu 12 fl.	26. Vlad Simeon 2 fl.
10. Torszán Alexa 24 fl.	27. Vlad Pera 10 fl.
11. Drăgan Petru 40 fl.	28. Zsigity Pavel 12 fl.
12. Toma Iliszie 12 fl.	29. Pantya Sztan 12 fl.
13. Andreka Ilie 12 fl.	30. Balta Pasc 12 fl.
14. Gyorgyies Toma 20 fl.	31. Vadasan Gavril 6 fl.
15. Makave Kirilla 20 fl.	32. Bataran Petru 4 fl.
16. Szusegan Mihai 12 fl.	33. Vidycan Flore 6 fl.
17. Gyorgyies Toma 20 fl.	34. Krisan Ianko 2 fl.

35. Szabo Flore 4 fl.	72. Gyorgy Vaszile 2 fl.
36. Palucz Flore 2 fl.	73. Pacurar Ioan 12 fl.
37. Roman Gerasim 1 fl.	74. Popa Ruzsand 2 fl.
38. Szomosan Gerosim 5 fl.	75. Marienucz Kracsun 2 fl.
39. Ardelean Alexa 3 fl.	76. Morar Petru 2 fl.
40. Stefan Hokovity 6 fl.	77. Karan Ioan 1 fl.
41. Toma Gyorgyas 2 fl.	78. Barbucz Martin 10 fl.
42. Vörös Kraciun 2 fl.	79. Anoca Mihaly 7 fl.
43. Göbölyos Gyerman 3 fl.	80. Neamcz Nicora 2 fl.
44. Grec Florea 4 fl.	81. Pakurar Lazar 2 fl.
45. Marienuț Onu 60 fl.	82. Popa Lupp 4 fl.
46. Musu Ion 1 fl.	83. Rusz Gavrila 2 fl.
47. Koszta Ilie 5 fl.	84. Banaczan Ioan 2 fl.
48. Zimar Iosza 10 fl.	85. Kurt Kirila 4 fl.
49. Kuticsan Nicula 4 fl.	86. Macave Gavrila 10 fl.
50. Vesza Gavrila 10 fl.	87. Vadaszan Iacob 4 fl.
51. Roman Ioan 12 fl.	88. Koszta Gavrila 10 fl.
52. Silagyi Ion 12 FL.	89. Koszta Luka 2 fl.
53. Gulyas Iosza 1 fl.	90. Marianucz Petru 1 fl.
54. Ilana Kirila 2 fl.	91. Szabo Vaszile 2 fl.
55. Uzsupan Petru 3 fl.	92. Maliota Iona 2 fl.
56. Popa Danila 4 fl.	93. Pakurar Toma 2 fl.
57. Vadasan Gyorgy 4 fl.	94. Popa Dimitrie 4 fl.
58. Inisel Atyim 4 fl.	95. Szoran Petru 4 fl.
59. Musu Stefan 1 fl.	96. Kincse Ohn 4 fl.
60. Kolibas Ioan 4 fl.	97. Popa Gyerman 4 fl.
61. Krisan Gyorgyie 10 fl.	98. Kreznyik Dumitru 4 fl.
62. Vidina Csokaniana 1 fl.	99. Bgya Petru 3 fl.
63. Gruja Szektanyecz 4 fl.	100. Petru Togan Nadlakien 4 fl.
64. Banaczan Samuel 4 fl.	101. Popa Konstantin 10 fl.
65. Latia Ion 2 fl.	102. Pacurar Gyerman 2 fl.
66. Barbucz Nicula 1 fl.	103. Peczan Petru 4 fl.
67. Krsta Ohnsizie 12 fl.	104. Nyigru Ion Nadlakien 4 fl.
68. Ignat Gabor 12 fl.	105. Kass Ohn 2 fl.
69. Onica Maria 5 fl.	106. Gyorogy Gyurka 2 fl.
70. Katona Ohn 1 fl.	107. Kardos Koszma 2 fl.
71. Palinkas Ohn 1 fl.	108. Maxa Racz 3 fl.

109. Popa Mattyi 3 fl.
 110. Pelle Vaszilie 2 fl.
 111. Dragan Ignac 1 fl.
 112. Bank Petru 3 fl.
 113. Grec Avram 2 fl.
 114. Zimar Onu 6 fl.
 115. Ciumedean Toader 10 fl.
 116. Iova Kapitany 6 fl.
 117. Jivany Ivkovity 4 fl.
 118. Szurlea Gavriila 6 fl.
 119. Kapitan Szava 2 fl.
 120. Stencsu Togyer 2 fl.
 121. Anta Vlajco 6 fl.
 122. Szücs Lazar 4 fl.
 123. Kirila Gligor 1 fl.
 124. Szava Simion 2 fl.
 125. Szkintye Ion 2 fl.
 126. Sava Dumitru 4 fl.
 127. Gyulan Irimie 2 fl.
 128. Gyorgyies Gyurkone 2 fl.
 129. Totoi Ion 2 fl.
 130. Szucs Simeon 2 fl.
 131. Algya Gligor 1 fl.
 132. Kuria Vaszilie 2 fl.
 133. Radu Zingarus 1 fl.
 134. Roman Simeon 1 fl.
 135. Popa Simeon 2 fl.
 136. Gyulas Toma 3 fl.
 137. Ciumedean Iakob 1 fl.
 138. Blagoi Zivan 1 fl.
 139. Petrucz Flore 1 fl.
 140. Pava Petityi 0,30 fl.
 141. Popa Todor 1 fl.
 142. Sinitean Aldea 3 fl.
 143. Gyorgyies Petru 2 fl.
 144. Roska Togar 2 fl.
 145. Gyorgyoes Ionas 1 fl.
 146. Szucs Simion 1 fl.
 147. Pask Andre 1 fl.
 148. Ilana Kirillane 1 fl.
 149. Avram Gyorgye 1 fl.
 150. Argintan Petru 1 fl.
 151. Kiss Nikora 1 fl.
 152. Bilhak Gligor 10 fl.
 153. Sztrazsa Ion 1 fl.
 154. Olar Lupp 1 fl.
 155. Vaivod Ion 1 fl.
 156. Siclovan Flore 10 fl.
 157. Rusz Gyorgyie 1 fl.
 158. Kodre Balint 2 fl.
 159. Rossu Kostantin 2 fl.
 160. Peter Pavij 1 fl.
 161. Morar Szava 1 fl.
 162. Long Iovan 2 fl.
 163. Grecus Angat 2 fl.
 164. Popa Vaszilie 8 fl.
 165. Andras Gyorgyie 1 fl.
 166. Marienucz Ilie 1,30 fl.
 167. Gavrilla Petru 3 fl.
 168. Buzsigan Gligor 2 fl.
 169. Andras Pask 1 fl.
 170. Homea Gyorgy 2 fl.
 171. Szinitean Togyer 1 fl.
 172. Mark Maliota 1 fl.
 173. Csoz Gyurka 1 fl.
 174. Toma Ispaszaja 2 fl.
 175. Popa Todor 1 fl.
 176. Krecz Ion 2 fl.
 177. Kolisar Onya 2 fl.
 178. Murtyan Kostantin 2 fl.
 179. Bava Gavriila 2 fl.
 180. Konsors Eiusdem 2 fl.
 181. Russu Isaia 1 fl.
 182. Anoka Toma 0,34 fl.

183. Ardelean Toda 1 flr.	191. Krisan Ioan 1 flr.
184. Pilan Togyer 24 flr.	192. Fehir Andras 1 flr.
185. Ardelean Todere 1 flr.	193. Szücs Andre 1 flr.
186. Alb Todor 1 flr.	194. Tanczoss Todor 1 flr.
187. Pantya Lazar 3 flr.	195. Gyeran Toma 1 flr.
188. Anoka Petru 1 flr.	196. Koszta Onya 4 flr.
189. Truczta Kosztin 12 flr.	197. Pakurar Flora 3 flr.
190. Ardelean Todor 1 flr.	198. Pilan Precup 5 flr.

Sursa: Arhiva Comitatului Békés Gyula - Ungaria (cerc. Demetriu Mesaroş, fost învăţător în comună).

ANEXA 19

Însemnarea preotului Teodor Popovici "Pentru aducere aminte următorilor noştri, însemnă din următor", privind despărţirea religioasă în ortodocşi şi uniţi, în Şeitin 10 II 1864

"Anul 1863 la început au fost foarte moale vreme fără de nici on picu de neao, ba cei mai mult în luna lui Ianuarie mulţi mai vârtos muierile şi fetele umblau desculţe la Morăş după apă şi așa au ținut mai toată iarna fără de frigu pună la sfârşitu lui Martiu. Atunci au picat pucintică ploie şi cu neauă învăluită. După aceea începându-se primăvara cu seceta foarte mare totuşi grâul au fost foarte frumos şi n-au tenjit nimica până vara ce încep căldurile cele mari atuncea în cele mai multe locuri înainte de a cipa spicul sau uscat. Orzu, ovesu, foarte raru au reserit pentru seceta cea mare şi așa în anu acesta cu grâu unii oameni care au avut mai bune pământuri la ogor de către Semlacu sau luat semincia; iară cei mai mulţi nici semincia nu sau luato, iară orz şi oves dar încă şi grâu care au avut semănat la fânaş şi la oarză nici nu l-au putut cosi așa au fost de slabe, ci le-au păscut mai tâldeu uni şi alţi cu dobitoacele. Cucurudiu toamna tocmai așa au fost ca şi grâu. Însă numai aci la ogorul de către Nădlac iară la Sălase şi la Oarde nici cucurudiu de fript nai putut afla. De unde iată că urmă foamete în 16 comitaturi. Iară la noi în Sajtin şi altă

boală mai rea adusă anul acela rău precum: în anul acesta fiind foarte mare secetă și uscătură locuitorii satului pun către svursitul luni lui Iuniu sau mai cinut dobitoacele și marhele sale cu gozuri din anul din nainte; însă acuma gatundulisă și gozurile au fost siliți ca seși cipe iosagurile sale la iarbă, unde cipîndule foarte multe marhe, oi, porci, cai, de tot felul au pierit pe tot locul numai aice în hotarul nostru. După aceasta niște locuitori din partea din sus a satului acestuia eșind afară la uliță și tinguinduse unul către altul de reul ce era în lume sau fost sfătuită ca să sloboadă ei toate opriturile sătești și să le pască cu iosagurile că alcum per. Ce și făcură că în noaptea următoare băgară o sumă de cai în morminte și toate mormintele le batjocoriră rupsără crucile șanțului și toate le gunoiră. După acea Biraile din preună cu noi preoții făcurăm o arătare la Judele Cercual care casă iasă afară și să liniștească poporul acesta învrăjbit; după care a noastră arătare și eși afară și pe toți acei care au îndrăznit a băga cai în morminte iau chemat la casa satului și iau înfricat cu închisoare pentru faptele lor cele netrebnice. Ei dară acum înfricându-se sau sfătuit la olaltă vreo câțiva dintre cei mai răi și ducându-se la notarul localu Michaila Vastag alias Grosu se ceară sfatu iau sfetuit cum că ei nu pot scăpa altcum de incisoare fără numai așa: dacă se vor lepada legea și se vor uni fiind și el unit. Atunci ceilalți și fuseră gata, îndată de se duseră o sumă cam de 140-150, la Semlacu și se scriseră la Unire și după aceia se mună vreme pună în luna lui oktomvrie 6 cund eși afară Inquiditia pentru denși cund atuncea a trecut la unire 365 de familii unul din altul îndemnînduse și așa se amună vreme cu dușii tot așa respenjiți de către străbuna lor lege pună în anul 1864 februarie 2 când în casa unuia Evreu Engeli Ignacz cu numele își desciseră Biserica și își căpătară preot învățător de alt rit și din diua aceasta însemnată de Întempinarea Domnului Întâia dată slujiră Uniți în satul nostru Sajtin care puna acuma au fost toți de o lege și unu sînje și preteni unu cu altul. Fruntași cei mai mari ai Uniri au fost Bacșan Gyorgye, Szava Filimon, Hulber luon, Siclovan Mihaly care tot după birăire sau bătut care a și dobîndito/ aci manuscrisul s-a deteriorat de vreme/ Mereu au fost la Seretime le aduceau de la Varmegyie pită coaptă și pe săptămână le împărțea, iară la

cei cu pământ leau dat semințe de tot felul de sau însemântat pământurile. Sajtin Februar 1. 1864 Theodor Popovici preot Gr. Oriental.”

Sursa: Arhiva Parohiei Șeitin

ANEXA 20

Căpitani, juzii, președinții, primarii și notarii comunei în perioada 1750-1998

1. Pavel Knejevici căpitan 1750
2. Chirilă Macavei jude 1767
3. Simeon Pele jude 1784
4. Iuân Ollar jude 1799
5. Vasile Truța jude 1817
6. Trandafir Costea jude 1831
7. Lazar Ghebeleş jude 1832-1848
8. Metodie Roman jude 1849-1854
9. Grigore Truța jude 1855-1861
10. Spridon Drăgan jude 1862-1864
11. Ioan Sucigan Hulbăr jude 1864-1868
12. Ioan Șiclovan jude 1869-1877, 1886-1889
13. Ștefan Drăgan jude 1878-1880
14. Dimitrie Drăgan jude 1881-1880
15. Teodor Rus jude 1890-1892
16. Ioan Straja jude 1893-1895
17. Arcadie Șiclovan 1896-1898, 1902-1907
18. Constantin Straja jude 1899-1901
19. Teodor Vidu jude 1908-1909
20. George Șiclovan jude 1910-1918
21. Pera Julan primar dec. 1918 - febr. - 1919
22. Arcadia Tornean primar mart. 1919 - iunie 1919, 1929 - apr. 1931
23. Petru Tornean primar iulie 1919 - dec. 1919
24. Nicolae Gheran primar ian. 1920-1923
25. Dimitrie Morar primar 1923-1924
26. George Păcurar primar 1924-1927

27. Dimitrie Drăgan primar 1927, aug. 1931 - ian. 1932, dec. 1933 - dec. 1937
28. Simeon Costea primar 1928, ian. 1932 - dec. 1932
29. Ioan Costea primar noi. 1932 - dec. 1933, ian. 1945 - sept. 1946, oct. 1947- apr. 1948
30. George Șiclovan primar ian - feb. 1938
31. Petru Păcurar Langa primar febr. - noiembrie 1938
32. Dimitrie Popa primar dec. 1938 - sept. 1940
33. Mihai Luțai primar oct. 1940 - ian. 1941
34. Păcurar Petru Oncu primar ian. 1941- iul 1944
35. Bucur Aldea primar aug. 1944 - dec. 1944, oct. 1946
36. Ioan Popa primar noembrie 1946 - iun. 1947
37. Const. Suciu primar iul - sept. 1946
38. Popuța Alexandru președinte mai 1948 - mai 1949, dec. 1949 - oct. 1951, apr. 1956 - 1959
39. Vidu Ioan președinte iun. - noiembrie 1949
40. Andrei Noghiu președinte noiembrie 1951 - iun. 1952
41. Ioan Căruntu președinte iul. 1952 - oct. 1953
42. Anton Baba președinte noiembrie 1953 - martie 1956
43. Cornel Ungureanu președinte aprilie 1954 - mart. 1968
44. Mihai Vădăsan președinte 1960 - mart. 1968
45. Dumitru Totorean primar apr. 1968 - iunie 1973
46. Traian Giulan prmar iulie 1973 - martie 1981, martie 1981 - apr. 1987
- Herbei Vasile aprilie 1987 - dec. 1989
- Bozian Dimitrie ian. 1990 - febr. 1992
- Brie Gh. Febr. 1992 - iunie 1996
- Avram Ilie iunie 1996 -

Notarii comunei în perioada 1767-1998

1. Agneli Elek Janos (Ion Alexa al Agniței) 1767
2. Sabadosi Imre 1816
3. Fogarassy N. 1850
4. Vastag (Grosu Mihai) primar 1861-1870
5. Tormay Janos 1870-1894
6. Feier Dimitrie 1895-1916
7. Nemethy Zoltan 1916-1919

8. Ioan Goldiș 1920-1922
9. Dimitrie Micu 1922-1927, 1929-1936, 1946-1947
10. Traian Petruți 1927-1928
11. Iuliu Luțai 1936-1941
12. Iosif Roxin 1942 -1946
13. Liviu Ponta aug. 1947 - iul. 1948
14. Nicolae Sulă aug. 1948 - iun. 1949
15. Gheorghe Vasiliu iul. 1949 - sept. 1949
16. Valeriu Șuşnea oct. 1949 - iul. 1950
17. Petre Cociu secretar aug. 1950 - iun. 1952
18. Maria Cojocaru secretar iul. - oct. 1952
19. Sofia Meza secretar noembrie 1952 - sept. 1953
20. Ioan Laza secretar oct. 1956 - mart. 1956
21. Constantin Șiclovan secretar apr. 1956 - sept. 1960
22. Dumitru Totorean secretar oct. 1960 - mart. 1968
23. Petru Popa secretar apr. 1968 - mai 1980
24. Ioan Moșneang secretar 9 mai 1980 - 10 ian. 1990
25. Feier Roman secretar 10 ian. 1990 -

Sursa: Șt. Bozian, op. cit.

NOTE

Capitolul I

1. Florin Constantiniu, O istorie sinceră a Poporului Român, Editura Univers Enciclopedic, București. 1997. p. 19.
2. Mihai Blăjan, Descoperiri dacice și sarmatice la Șeitin (județul Arad) în: CRISIA, V, 1975, p. 70-78.
3. Liviu Mărghitan, Banatul în lumina arheologiei, Editura Facla, Timișoara, 1985, vol. III; p. 131.
4. Herodot, Istorii, IV, 93.
5. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, Istoria Românilor, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p.77.
6. Florin Constantiniu, op. cit., p. 38.
7. Studii și cercetări de istorie veche, III, Tomul XVI/1996, p. 581-585.
8. Nicolae Iorga, Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria, Editura Științifică și Enciclopedică, Buc. 1989, p. 32.
9. Liviu Mărghitan, op. cit. p.8, 131-136
10. C.C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, Scurtă istorie a Românilor, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 125.
11. Petru Țiucra, Pribeagul, Pietre rămase,..... p. 251.
12. În jurul autenticității acestei diplome s-au purtat discuții lungi fără să se fi ajuns încă la o concluzie acceptată de toți istoricii.
13. Documente C, veac. XI-XIII, vol. I, p. 1-2, 3, 4-6, 25-27.
14. Petru Țiucra, op. cit., p. 7.
15. Dicționar istoric al localităților din Transilvania, întocmit de Coriolan Suci, vol. I, A-N, vol. II, O-Z.
16. Borowski Samuil, Csanadmegye története, vol. II, Budapesta, 1897, p. 385-386; 468-469; 524-525, 584-587; 610-611; 627-628.
17. Dr. Borowsky S., op. cit., p. 468, 521.
18. Ibidem, p. 520; 521.
19. Petru Țiucra Pribeagul, op. cit., p. 300-302.
20. Nicolae Iorga, Istoria Românilor din Arad și Ungaria, Editura Științifică și Enciclopedică București, 1989, p. 151.
21. Petru Țiucra Pribeagul, op. cit., p. 338.
22. Ștefan Bozian, Însemnări monografice despre comuna Șeitin, vol. II, p. 20 (manuscris).
23. Petru Țiucra Pribeagul, op. cit., p. 340-341.
24. Petru Țiucra Pribeagul, op. cit. p. 349-350.
25. Ștefan Bozian, Însemnări monografice despre comuna Șeitin, vol. II, p. 25 (manuscris).

26. Petru Țurca Pribeagul, op. cit., p. 350-353.
27. Dr. Șt. Lupșa, Istoria Eparhiei Ortodoxe Arad, vol. II, fasc. I, p. 440.
28. Ștefan Ludwig Roth, Lupta pentru limba (oficială) în Transilvania. O lămurire la: de unde și încotro? în 1848 la Români, Mărturii de Corelia Bodea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, vol. I, p. 197.
29. Nicolae Bălcescu, ce la Pesta către Ion Ghica, la Constantinopol. 13/15 iunie 1849, nr. 12, în: 1848 la Români Mărturii de Corelia Bodea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, vol. II, p. 1089.
30. Ștefan Pascu, Formarea statului național român unitar, 1918, vol. III, Ed. Academiei R.S.R., 1983, p. 94.
31. Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, Fond C.N.R. Arad, dosar nr. 3/1918, p. 1;
32. Ibidem, p.2.
33. Ibidem, p. 3.
34. Direcția Genrală a Arhivelor Statului, București, Fond: CNR Arad, Dosar nr. 3/1918, p. 4.
35. Ibidem, p. 4.
36. Ibidem, p.5.
37. Românul, nr. 5, Arad, joi, 1/14 noiembrie 1918, p.4.
38. Direcția Genrală a Arhivelor Statului, București, Fond CNR, Arad Dosar nr. 9/1918, p.1.
39. Ibidem, p.2.
40. Direcția Generală a Arhivelor Statului, Buc. Fond CNR - Arad, dosar nr. 9/1918, fila 3, p. 1.
41. Ibidem, p. 1.
42. Ibidem, p. 2.
43. Direcția Generală Arhivelor Statului, București, Fond CNR - Arad, Dosar nr. 9/1918, fila 5, p.2.
44. Ibidem fila 6, p. 1.
45. Ibidem, Dosar nr. 15/1918, p. 1.
46. Ibidem, Dosar nr. 15/1918, p. 2.
47. Prof. dr. Alexandru Roz, Repere în timp, în: "Șeitin - așezare românească milenară de pe Mureșul Inferior", la 850 de la prima atestare documentară, Șeitin, septembrie 1988, p. 15-16.

Capitolul II

1. Grigore Posea, Câmpia de Vest a României, Buc. Editura Fundației "România de Măine", 1997, p. 283.
2. Ibidem, p. 284.
3. Idem.
4. Idem.

5. Ibidem, p. 290.

6. Ibidem, p. 292.

Capitolul III

1. OL V. A.G. 3688, 1138, septembrie, 3. Szekesfehésvár.

2. Fenyés Elek, Magyarország geographiai sztora, 1851, Pest, p. 45.

3. Magyar Statisztikai Közlemenyek, 1922.

4. C. Martinovici, C. Istrati, Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celelalte ținuturi alipite, Cluj, 1922, p. 245.

Capitolul IV

1. Academia R.P.R., Istoria Românilor, vol. II, Buc. Editura Academiei R.P.R., 1962, p. 35-36.

2. H. H. stahl, Teorii și ipoteze privind sociologia orânduirii tributare, București, Ed. științifică și Enciclopedică, 1980, p. 89.

3. Ibidem, p. 90.

4. Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, Cluj, Ed. Dacia, vol- II, 1970, p. 27.

5. Ibidem, p. 28.

6. Legenda Sfântului Gerard (Lege da Sancti Gerhardi).

7. Petre Țurca Pribeagul, Pietre rămase Buc., Ed. Imprimeriile C. F.R., 1936, p. 250.

8. Idem, p. 281

9. Ștefan Bozian, op. cit. p. 19.

10. St. Bozian, op. cit., p. 20.

11. Ștefan Lupaș, Istoria Eparhiei ortodoxe Arad, vol. II, fasc. 1, p. 440 (mss).

12. Conscriptio Possesionis din 21 noiembrie 1766.

13. Conscriptio, 1767.

14. Conscrierea impunerii din Comitatul Cenad, 20 martie, 1768.

15. 1 "ițje" = 3,14 l.

16. Șt. Bozian op. cit., p. 32.

17. Dr. Gh. Popovici, Istoria românilor bănățeni, Lugoj, 1904, p. 356.

18. Datele recensământului din 1850, actualizate, au fost publicate în anul 1853.

19. Hotărârea nr. 8 a Presbiteriului, din 19 septembrie 1865.

20. În această privință datele memoriei colective rețin că, pentru ocuparea postului de "jude", de către Ion Șiclovan sau Dimitrie Drăgan, primul a oferit fibirăului (conducătorului plasei), un porc gras de 200 kg., în timp ce al doilea i-a oferit o junincă de doi ani și o salbă de bani de aur. Evident că, oferta a doua fiind mai valoroasă și mai originală, a avut

câștig de cauză, D. Drăgan fiind numit primar. La a doua alegere, Ion Șiclovan "învățând lecția", a oferit un porc gras, față de Dimitrie Bolchiș, care a dat un vas de miere. A câștigat primul, cu observația ironică a fibirăului, pentru cel de-al doilea "mi-ai adus un vas de miere, dar, a venit porcul gras și l-a răsturnat". (St. Bozian, op. cit., p. 49).

21. St. Bozian, op. cit., p. 50.

22. Ibidem.

23. Hotărârea nr. 24/24 iunie 1870 a Consiliului Parohial Ortodox stabilea ca Ana Maxa, care l-a părăsit pe soț pentru că o trata prost, să se reîntoarcă acasă, unde Pavel va trebui să o respecte și să o trateze potrivit celor datorate de un soț unei soții, în caz contrar urmând ca acesta "să se pedepsească cu bătaie de 12 băte și să fie batjocorit de tot Comitetul nostru parohial".

24. Simon Peter, A szazad foradalom földmunkat es szegeny paraszt mozgalomi 1891-1907, Budapest, 1953, p. 51.

25. Șt. Bozianu op. cit.

26. Ibidem

27. op. cit., p. 54.

28. op. cit., Ibidem.

29. Mărturie orală a lui Dumitru Nemeș, după 63 de ani, fost membru al organizației

30. Op. cit., p. 56.

31. Recensământul maghiar din 1910 (Nepszamlalasa), p. 342 și 607; 705; 706.

32. Informator: Dimitrie Micu, fost notar al comunei Șeitin, participant în Comisie.

33. 1 jugăr = 0,5 ha.

34. Șt. Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol. II, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1969, p.108.

35. Petre Tiucra, Pribeagul, op. cit. p. 35.

36. Dr. Haan Ludovic, membru al Academiei Maghiare și Zayacz Daniel, 1835.

37. Idem, p. 38.

38. Ibidem.

39. Șt. Bozianu, Însemnări monografice despre comuna Șeitin, județul Arad, vol. I (Aspectul geografic), p. 24 (mss)

40. Șt. Bozian, op. cit., p. 36.

41. Costea Trandafir, ctitor cu ajutorul lui Dumnezeu.

42. Șt. Bozianu, op. cit., p. 73.

43. Șt. Bozianu, op. cit., p. 72.

Capitolul V

1. Pentru întreaga discuție vezi V. Popeangă "Mărturii privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură" (1784-1918), Arad, 1986, p. 6 și următoarele.
2. Op. cit., p. 6.
3. Urbarialis Regulatio possessiones, Sa Ajteny, încheiat la 26 noiembrie 1771.
4. Pe baza "Privilegiilor ilirice din 1690"
5. Conscriptio Possesiones, 25 noiembrie 1766;
6. Urbarialis Regulatio Possesiones Sajteny, 26 noiembrie 1771.
7. Arhiva Mitropoliei Aradului, Doc. 337/1864 (Apud.: V. Popeangă, Presa pedagogică din Transilvania 1860-1918, Buc. Editura Didactică și Pedagogică, 1966, p. 17).
8. "Istoria instrucției publice în perioada Mariei Tereza", vol. I, p. 240.
9. O cerere a unui grup de locuitori către Comitatul din Bekes Gyula 1784, semnată de Chirilă Cout.
10. Conscriptia școlilor din Eparhia Aradului (V. Popeangă, op.cit. p. 47-51).
11. Liturghierul preotului Atanasie Manolevici.
12. V. Popeangă, Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea, 1821-1867, Arad, 1979, p. 36.
13. v. Popeangă, op. cit. p.70.
14. Arhiva Episcopiei Arad. Doc. 339/1883.
15. Idem, Doc. 210/1842.
16. Șt. Bozian, op. cit., p. 4.
17. Arhiva Mitropoliei Aradului, Doc. 337/1864.
18. Enea Hodoș "Din corespondența lui Simeon Bărnăț și a contemporanilor săi", 1944, p. 100.
19. V. Popeangă, op. cit., p. 94.
20. Șt. Bozian "Contribuția locuitorilor din comuna Șeitin la dezvoltarea și generalizarea învățământului și apariția formațiilor culturale organizate 1849-1920, p. 1-4.
21. Arhiva Episcopiei Aradului, doc. 26.V., 1864 Conspect sumar despre toate școlile greco-răsăritene din protopresbiteratul Aradului pe anul 3 colastic 1863-1864.
22. "Legea XLIV cu privire la naționalități" și "Statutul organic sancționat" 28 mai 1869.
23. Șt. Bozian, op.cit., p. 2.
24. Idem.
25. Ibidem.
26. Ștefan Bozian, op. cit., p. 3.

27. Arhivele Statului Arad, Fondul Episcopiei Ortodoxe, IV, 73-1876 (2)
28. Iosif Moldovan, Starea școalelor și a învățământului din Tractul Aradului în "Tribuna Poporului" nr. 140, din 23 aug. 1898, p. 685.
29. Ședința Comitetului parohial, din 21 nov. 1907.
30. Ibidem.
31. Raportul Comisiei de verificare asupra activității Comitetului Societății Stud. Rom. din com. Șeitin pe anul 1933-1934, p. 1.
32. Raportul Comisiei de verificare asupra activității Comitetului Societății Stud. Rom. din com. Șeitin pe anul 1933-1934, p. 2.
33. Răspunsul ... din 9 iulie 1934.
34. Raportul Comisiei de verificare... pe anul 1936/1937, p. 1.
35. Idem, p. 3.
36. Raportul Comisiei de verificare, pe anul 1937/1938, p. 4.
37. Moșneang Ion, Orientarea profesională a elevilor în ultimii 10 ani în "Monografia școlii Șeitin", 1970, (mss).
38. Sextil Pușcariu, Locul Limbii române între limbile romanice. Discurs rostit la 11 iunie 1920, în ședința solemnă, ca răspuns la Ion Bianu, București, 1920. (Academia Română, Discursuri de recepție), pag. 44.
39. Mircea Traian Biju, Mic Dicționar al Spiritului uman, Editura Albatros, București, 1983. p. 439 - 440.
40. Ibidem, p. 113 - 114
41. Ibidem, p. 202.
42. "Familia" nr. 37 din 14/26 septembrie 1869 anul V.
43. "Albina" nr. 17 anul V de joi 26 februarie 1870
44. Șt. Bozian, Contribuția locuitorilor din com. Șeitin la dezvoltarea învățământului. Apariția formațiilor culturale organizate 1849 - 1920, p.13.
45. Hotărârea Comitetului Parohial, din 16 oct. 1882.
46. Biblioteca Academiei Române, III 2219.
47. "Lumina și Adevărul", an I nr. I, 5/18 I 1903.
48. "Lumina și Adevărul", an I nr. I, 5/18 ian 1903.
49. Op. Cit.
50. Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. I, București, 1980, p. 167.
51. Nicolae Iorga, Români și slavi, români și unguri, București, p. 44 - 47.
52. Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. III, p. 391.
53. Legea Românească, nr. 3/1925
54. Mircea Păcurariu, Op. cit., vol. III, p. 544 - 545, Listele cronologice ale ierarhilor.
55. Memoriul despre pelerinajul la Roma al maghiarilor catolici de rit grecesc (text în limba maghiară), Budapesta, 1901, p. 161 - 163.

56. Arhiva Episcopiei Aradului, Fascicolul II, din 1847, nr. 161, 246, 312 din 1846; nr. 123 din 1847; vezi și "Biserica și Școala" nr. 3 din anul 1924.
57. Arhiva Episcopului Aradului, fascicolul V, nr. 50, 80, 210, 234, 248, 254, 249 și 546 din 1847.
58. Idem, Fascicola V/1847.
59. Gh. Ciuhandu, Propaganda catolică maghiară de la Macău în coasta Diecezei ortodoxe a Aradului, (1815 - 1864), Cercetări istorice, Arad, 1926, p. 24.
60. Idem, p. 25 - 26.
61. Ibidem, p. 31 - 33
62. Arhiva Episcopului Aradului, Registratura III - 15 - 1863, vezi: Dr. Gh. Ciuhandu, op. cit. , p. 48.
63. Gh. Ciuhandu, op. cit. , p. 49.
64. Keith HITCHINS, Mit și realitate în istoriografia românească, București, Editura enciclopedică, 1997, pag. 15.

Capitolul VI

1. Monitorul Oficial, partea I-a, nr. 68 bis, pag 2205.
2. Dărilor de seamă contabile și statistice ale unităților GAC "Flacăra" și "Scânteia", pe anul 1996.
3. Dărilor de seamă contabile și statistice ale CAP "Unirea", pe anii 1971, 1980 și 1988.

Capitolul VIII

1. Ilie Bădescu "Satul contemporan și evoluția lui istorică", Buc., Ed. Științifică și enciclopedică, 1981, p. 10.
2. Carmen Furtună, Comunitatea rurală în tranziție, Diagnoza satului românesc actual, Academia Română - Institutul de Sociologie, Buc., 1993, p. 9;
3. Ibidem.
4. Al. Bărbat, "Ce devine românul?" în "Viitorul Social" nr. 4/1973, an II, p. 802.
5. Petre Țuțea "322 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea" Buc., Ed. Humanitas 1997, p. 103.

Anexa 1

1. Forum
2. In ultrasilvanis partibus
3. mansiones
4. corrigia

Anexa 2

1. BES - Peceneg

2. praedio "Documente privind Istoria României, veacul XI, XII, și XIII, C. Transilvania, vol. I (1075-1250); "Editura Academiei Republicii Populare Române, 1951, p. 2.

Anexa 3

1. SAJT, SAJT, s-a numit altădată satul ce se cheamă acum SAJTENY din comit. Cenad (R. P. Ungară). Există însă cu același nume un sat dispărut și lângă Tășnad, în raionul Carei (reg. Baia-Mare)

2. SAJT, SAJT, s-a numit altădată satul ce se cheamă acum SAJTENY din comit. Cenad (R. P. Ungară). Există însă cu același nume un sat dispărut și lângă Tășnad, în raionul Carei (reg. Baia-Mare).

BIBLIOGRAFIE

A

Arad, monografie, București, 1979.

Aradul - permanență în istoria patriei, Arad, 1978.

B

Bădescu Ilie, *Satul contemporan și evoluția lui istorică*, București Editura Științifică și Enciclopedică, 1981;

Bărbat Alexandru, *Ce devine ruralul?* (în revista. "Viitorul Social", București, an II, nr. 4/1973;

Birdaș Emilian, *Alba-Iulia - oraș bimilenar*, Editura Episcopiei ortodoxe de Alba-Iulia, 1978.

Biserica și Școala, Nr. 3 din 1924, Arad.

Blăjan Mihai, *Descoperiri dacice și sarmatice la Șeitin (jud. Arad), în Crisia*, V, 1975.

Blăjan M., Bozian Șt., Șiclovan, C-tin, *Descoperiri arheologice în comuna Șeitin, județul Arad*, în: "Apulum, XIV, 1976, p. 423-431, SCIV (Studii și cercetări de istorie veche), 16/3, 1965, p. 581-584, obiecte din necropola cercetată în 1963 de Liviu Mărghitan.

Bozian Ștefan, *Însemnări monografice despre comuna Șeitin*, jud. Arad, vol. I și II, (manuscris).

Brătianu, I.G., *O enigmă și un miracol istoric: Poporul român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.

Bucă, M., Evseev, I., Király, Fr., Crașoveanu, D., Vasiliuță, Livia, *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.

Bulgăr Gh., *Dicționar de sinonime*, Editura Palmyra, București, 1996.

C

Ciuhandu, Gheorghe, *Patronatul eclesiastic ungar în raport cu drepturile Statului român*. Studiu istoric-statistic și politic bisericesc, Arad, 1928.

Ciuhandu Gheorghe, *Papism și ortodoxism în Ardeal sau Porfiră și cunună de spini*. Studiu statistic-bisericesc de un om al bisericii, Arad, 1922.

Ciuhandu Gheorghe, Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Rat. *Pagini mai ales din istoria Românilor crișeni (1830-1840)*, Arad, 1935.

Ciuhandu Gheorghe, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorice politice ulterioare. Cu 11 ilustrații și două hărți*, Arad, 1940.

Ciuhandu Gheorghe, *Propaganda catolică-maghiară de la Macău, în coasta Diecezei ortodoxe a Aradului (1815-1864)*, Cercetări istorice, Tipografia Diecezană, Arad, 1926.

Comșulea Elena, Șerban Valentina, Teiuș Sabina, *Dicționar al limbii române, Explicativ practic*. Editura Vlad & Vlad, Craiova, 1995.

Conscriptio Possesiones, 21 noiembrie 1766.

Conscriptio Possesiones, 1767.

Conscriptio Possesiones Comitatul Cenad, 20 martie, 1768.

Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.

D

Dicționar al științelor speciale ale istoriei (Arhivistică, Cronologie, Diplomatică, Genealogie, Heraldică, Paleografie, Sigilografie), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

Dicționarul limbii române moderne, Editura Academiei Republicii Populare Române, sub redacția prof. univ. D. Macrea, 1958.

Drăganu Nicolae, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza*

toponimiei și onomasticii, Imprimeria Națională, 1933.

E

Episcopia Aradului, *Istoria, Viața culturală, monumente de artă*, Arad, 1989.

F

Fenyés Elék, *Magyarország geographiai szótára*, Pest, 1851.
Magyar Statisztikai Közlemények, 1922.

Foaia noastră, Organul Uniunii Democratice a Românilor din Ungaria. Budapesta, 1959-1987; 1990-1991.

Furtună Carmen, *Comunitatea rurală în tranziție - Diagnoza satului românesc actual*, Buc., Academia Română, Institutul de Sociologie, 1993.

G

Gazeta Transilvaniei, dec. 1907-iulie 1908.

Giurescu C., Constatin, Giurescu C., Dinu, *Istoria Românilor*, vol. 1-2, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1974, 1976.

Giurescu, Constantin, Giurescu C., Dinu, *Scurtă istorie a Românilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.

H

Dr. Haan Ludovic și Zayacz Daniel (membru al Academiei Maghiare), *50 de ani de la sfințirea bisericii evanghelice din Nădlac*, Budapesta, 1835 (P. Tiucra).

Herseni Paula, *Publicațiile Școlii sociologice de la București*, 1940. Extras din volumul *Îndrumări pentru monografiile sociologice*.

Herseni, Traian, *Monografia sociologică; rostul, metoda și problemele ei*. Cu o prefață de prof. D. Gusti. Editura Institutului Social Român, București. (f.a.).

Herseni, Traian, *Îndrumări pentru monografiile sociologice redactate sub direcția științifică a D-lui profesor, D. Gusti și conducerea tehnică a D-lui Herseni, de Biroul Cercetărilor Sociologice*, București, 1940.

Hitchins, Keith, *Mit și realitate în istoriografia românească*, Editura Enciclopedică, București, 1997.

Hotărârea Prezbiteriului Șeitin, nr. 8, din 19 septembrie 1865.

Hotărârea nr. 24/24 iunie 1870 a Consiliului Parohial ortodox, Șeitin.

I

Iorga Nicolae, *Viața românească în Ardeal*, Arad, 1926 (Biblioteca Semănătorul nr. 166 - 168).

Iorga Nicolae, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, ediție îngrijită de Georgeta Penelea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

Ifiu Palugyai, Imre, *Békés Csanad, Csongrad és Hont Varmegyég Parasa*, Budapesta, 1855.

Istrate Nicolae, *Indicatorul comunelor din Ardeal și Banat*, Cluj, 1925.

Istoria României, vol. I-IV, Editura Academiei București, 1960-1969.

L

Legenda Sfântului Gerard (Legenda Sancti Gerhardi).

Lumina și Adevărul, săptămânal în limba română, cu Redacția și Administrația în comuna Sajteny (Șeitin), Comitatul Cenad, 1903-1904, redactor responsabil Ioan Roman.

Lupaș Ștefan, *Istoria Eparhiei ortodoxe Arad*, Arad (mss).

"Lupta", nr. 50(1907, p. 5, Budapesta.

M

Manciulea Ștefan, *Granița de vest*, Editura "Gutinel", 1994.

Martinovici C., Istrate N., *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, 1921.

Marki Sandor, *Arad vármegye es Arad város Monographiája*, 1892 și 1895 (2 volume).

Mărghitan Liviu, *Banatul în lumina arheologiei*, vol. I, II, III, Timișoara, Editura Facla, 1979-1985.

Mărghitan Liviu, *Mărturii de continuitate dacă, daco-romană și timpurie românească pe valea Mureșului mijlociu și inferior*, Iași, 1983, *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, (Multigrafiat, Separatum).

Mărturii privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură (1784-1918). Documente referitoare la Episcopia Ortodoxă a Aradului, Prefață P.S. Episcop or. Timoței Sevcicu, *Studiu introductiv note și comentarii* de prof. dr. Vasile Popeangă, Arad, 1986.

Meruțiu V., *Județele din Ardeal și din Maramureș, până în Banat*, Cluj, 1929.

Miftode Vasile, *Elemente de sociologie rurală*, Buc., Ed. Științifică și Enciclopedică, 1984.

Moldovan Silvestru, Togan Nicolae, *Dicționarul localităților cu populațiune română din Ungaria, compus din încredințarea A.S.T.R. -ei, Sibiu*, 1909, Editura Asociațiunei, Tipografia W. Krafft.

P

Pascu, Ștefan, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, II, III și IV, Editura Dacia, Cluj, 1971-1989.

Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1972, vol. I, vol. II, 1981, III.

Pop Ștefan Cicio, *Zile istorice, zile de glorie*, în: "Adevărul", XLI, nr. 13791, din 2 decembrie 1928, p. 1.

Popeangă Vasile, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea 1821-1867*, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă, Arad, 1979.

Popeangă, Vasile, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867-1918 și lupta sa pentru unire*, București, 1974.

Popeangă, Vasile, *Aradul - centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867-1918)*, Timișoara, 1978.

Popescu, M.M., *Podoabe medievale în Țările Române*, București, 1970; muzeele din Cluj, Arad, Deva, Oradea.

Popeangă, Vasile, *Școala românească din părțile Aradului în perioada 1867-1918*, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Arad, Arad, 1976.

Dr. Popovici, Gheorghe, *Istoria românilor bănățeni*, Lugoj, 1904.

Posea, Grigore, *Câmpia de Vest a României*, București, Ed. Fundației "România de Mîine", 1997.

Primăria Comunei Șeitin, *Date statistice privind situația economico-socială a comunei la sfârșitul anului 1994* (mss).

Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania, în secolul al XVI-lea, vol. I-II*, Editura Academiei RSR, 1967-1968.

Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania, în secolul al XVII-lea, vol. I-II*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986-1987.

Prodan, David, *Problema iobăgiei în Transilvania, 1700-1848*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

Prodan, David, *Transilvania și iar Transilvania, considerații istorice*, București, Editura Enciclopedică, 1992.

Pușcariu, Sextil, *Locul limbii române între limbile romanice*. Discurs rostit la 11 iunie 1920, în ședința solemnă. Cu răspuns de Ion Bianu. București, 1920. Academia Română, Discursuri de recepție

R

Recensământul din anul 1852.

Recensământul maghiar din 1910 (Nepsgamlasa, 1910).

Recensământul populației și locuințelor din 7.01.1992.

• **Românul**, nr. 5, Arad, joi, 1/14 noiembrie 1918, p. 4, *Adunarea poporală din Șeitin*.

• **Rosetti, Al., B. Cazacu**, *Istoria limbii române literare*, vol. I, Editura Științifică, București, 1961.

• **Roz, Alexandru**, *Consiliul Național Român Central și Gărzile Naționale Române din Arad, 1918 (Acte și documente)*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1993.

• **Roz, Alexandru**, *Aradul - Cetatea Marii Uniri*, Editura Mirton - Timișoara, 1993.

S

• **Sacerdoteanu, Aurelia**, *Arhivistica*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971.

• **Seche, Luiza, Mircea**, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, Editura Academiei R.S.România, București, 1982.

• **Simon Peter**, *A szazad foradulom felmunkat és szegony paraszt mozgolami 1891-1907*, Budapesta, 1953.

• *Sociologie românească*, Revista Secției Sociologice a Institutului Social Român, director: D. Gusti, anul I, nr. 6, iunie 1936.

• **Suciu, Coriolan**, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I-II, București, Editura Academiei R.S.România, 1967-1968.

• **Stahl, H.H.**, *Teorii și ipoteze privind sociologia orânduirii tributare*, Buc., Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980.

Ș

• *ȘEITIN - așezare românească milenară de pe Mureșul inferior - la 850 de ani de la prima atestare documentară*, 3 septembrie 1988.

T

• **Togan, N., Moldovan, S.**, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, Editura "Asociațiunii" (ASTRA), Tipografia W. Krafft, 1909.

Ț

Țiucra, Petru, Pribeagul, Pietre rămase, Contribuție la Monografia județului Arad, Imprimeria Căilor Ferate Române București, 1936.

Antologie Humanitas, 322 de vorbe memorabile ale lui Țuțea, Petre, Buc., Humanitas, 1977.

V

Viața religioasă în România, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

Arhive. Documente

Arhivele Statului București, Fondul: Consiliul Național Român Arad, Dosarele: Nr. 3/1918; 9/1918; 15/1918; 6/1918; Fondul: Consiliul Național Român Comitatens Arad, Dosar Nr. 3/1918. Consiliul Național Român Arad - Comitetul de alimentație pentru Comitatele: Arad, Cenad și Békés, Dosar Nr. 6/1918, Nr. 53/1918 (Consiliul Dirigent Român - Resortul Internelor).

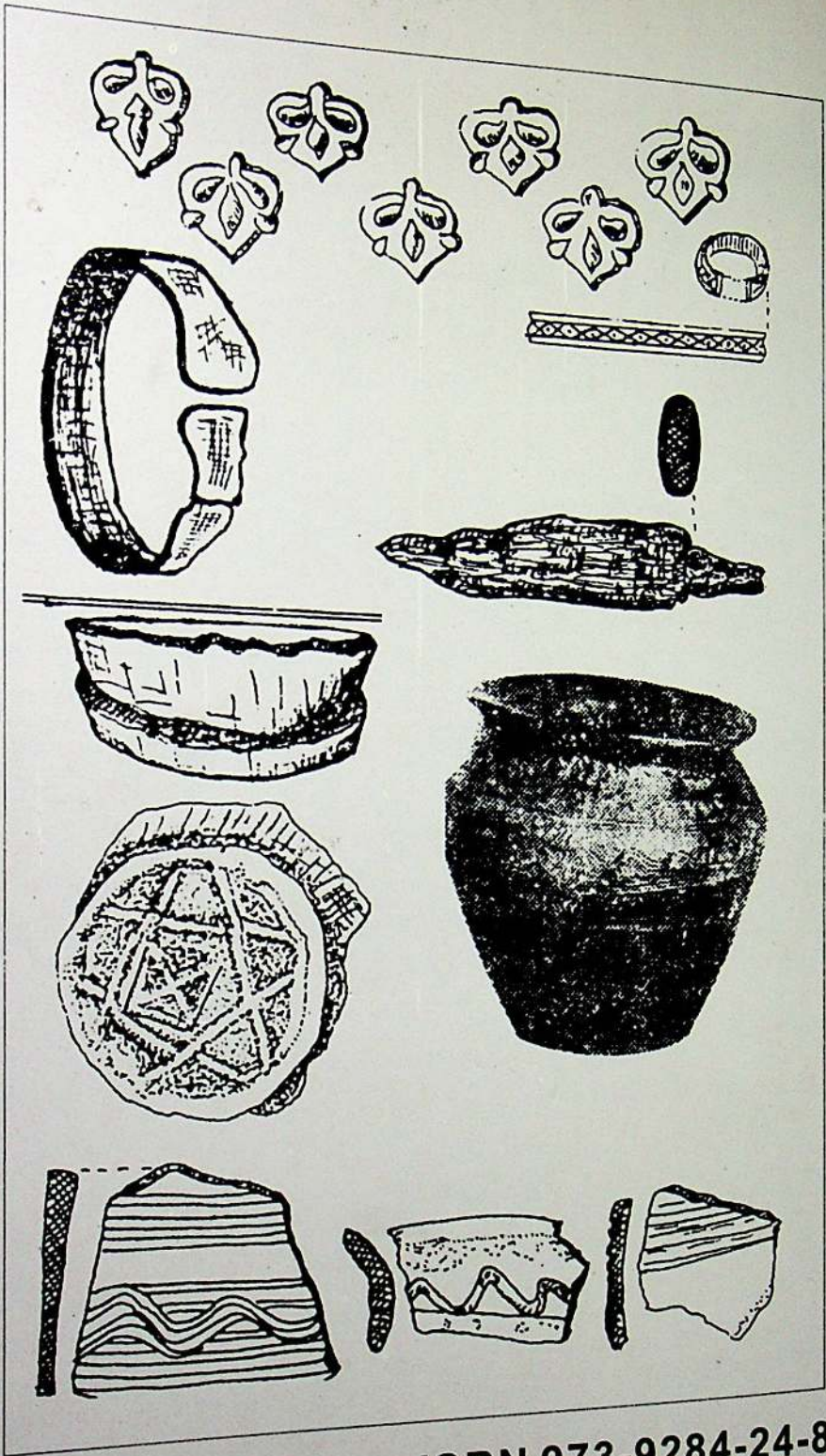
Arhiva Episcopiei Aradului, Fascicolul II, din 1846, Nr. 264, 312 și 350; Nr. 123 și 161, din 1847. Fascicolul V, Nr. 50, 80, 210, 234, 248, 254, 249 și 546 din 1847. Registratura I - 155 - 1856; Registratura III - 15 - 1863.

Arhiva Societății Studenților Români din comuna Șeitin și a Casei Culturale (1920-1948).

Documente privind istoria României, seria "C", Transilvania, veacul XI, XII și XIII, vol. 1-2; XIV: vol. 1-4, București, 1951-1955, 6 volume, Academia R.P.R. veacul XI, XII, XIII: vol. 1-2 apărute în 1951-1952; veacul XIV: vol. 1-2 apărute în 1953; vol. 3-4 apărute în 1954-1955.

O.L.V. A.G., 3688, 1138, Septembrie, 3 Szekesfehévár (Magyar Országos Levéltár, Erdelyi Kancellária, Acta generalia), Budapesta.

OLV. DL., 2637, SAHTY, in. Documenta Ecclesiasiae
Strigoriensis, ed. Knausz Vandor, Budapest, I și GYORFFY
GYORGY, Maghiaroszag történety foldrajza az Arpadok Koraban,
Budapest, I.

ISBN 973-9284-24-8